

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

**Матеріали XI науково-практичної інтернет-
конференції
(з нагоди 155-ліття від дня народження
Михайла Грушевського)**

2021

**Управління освіти і науки
Волинської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
Циклова комісія суспільних та художньо-мистецьких дисциплін
Кафедра природничо-математичної, світоглядної освіти та
інформаційних технологій
Центр гендерної освіти**

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ
У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

**Матеріали XI науково-практичної інтернет-конференції
(з нагоди 155-ліття від дня народження Михайла
Грушевського)**

Луцьк – 2021

УДК 37.091.12:005.715
М 54

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(24.11.2021, протокол № 2)*

*Рекомендовано до друку вченою радою Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(22.12.2021, протокол № 5)*

Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 24 листоп. 2021). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 2021. 454 с.

Рецензенти:

ОЛЕКСАНДР МАРТИНЮК, професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри експериментальної фізики, інформаційних та освітніх технологій Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОЛЕНА КУШПЕТЮК, доцентка, кандидатка історичних наук, заступниця директора з навчально-виховної роботи Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна»

Упорядниці: ГАЛИНА ЄРКО, ТЕТЯНА ЖАЛКО, ОЛЬГА ГАЛАН, ТЕТЯНА БОРТНЮК.

У збірнику висвітлено історичні студії Михайла Грушевського. Розкриваються й аналізуються напрями та особливості формування й втілення актуальних методик викладання на всіх рівнях сучасної системи освіти.

Основні положення збірника можуть бути використані у науково-дослідній роботі, викладанні відповідних курсів у закладах дошкільної, загальної середньої та вищої освіти, у практиці виховної роботи.

Автори/-ки опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів/-ок тез та статей можуть не збігатись із позицією редакції.

Наукові роботи друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками.

На обкладинці портрет Михайла Грушевського, виконаний художником Фотієм Красицьким. Львів, 1907 р.

© КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	14
Розділ I. ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО	
Дем'янюк Олександр МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА: СПРОБА ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ВЗИМКУ 1918 РОКУ	15–18
Галан Ольга МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО	19–22
Голя Галина АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОГЛЯДІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО НА ДИДАКТИКУ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ	22–27
Кравець Анатолій ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО	27–32
Курчаба Олександр НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ПРАЦЯХ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО	32–35
Лис Яна ЖІНОЧИЙ РУХ В УНР ТА РОЛЬ СІМ'Ї ГРУШЕВСЬКИХ У НЬОМУ	35–39
Розділ II. ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ	
Адамчук Оксана Наук. кер. – В. Корнелюк КОМПЕТЕНТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ У ВИВЧЕННІ ДРОБІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	40–43
Андріюк Катерина Наук. кер. – С. Вірста КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	43–49
Арчибасова Вікторія, Борбич Наталія, Романюк Алла ЕТНОГРАФІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ	49–54
Бащук Назар Наук. кер. – С. Марчук ДОСВІД «МАТЕРИНСЬКОЇ ШКОЛИ» ЯНА КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ	54–59

Березюк Богдана Наук. кер. – А. Бляшевська НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ЯК СКЛADOVA СПІЛКУВАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	59–64
Білик Ілля, Кадира Євгеній Наук. кер. – С. Марчук ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ЗДОРОВОЇ ПЕДАГОГІКИ Г. СКОВОРОДИ ТА С. РУСОВОЇ	64–69
Біляк Анна, Кузьмич Людмила Наук. кер. – В. Корнелюк РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НУМЕРАЦІЇ БАГАТОЦИФРОВИХ ЧИСЕЛ	69–73
Бляшук Софія Наук. кер. – А. Кравець НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В МУЗИЧНИХ ТВОРАХ	73–77
Бляшук Софія, Осип Марія ВПЛИВ ДОМАШНІХ УЛЮБЛЕНЦІВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	77–80
Бобикайло Ольга Наук. кер. – Н. Корінчук ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЇХ ОБЧИСЛЮВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	80–83
Бойчук Юлія Наук. кер. – Н. Корінчук РОЗВИТОК У ДІТЕЙ 3-4 КЛАСІВ ІНТЕРЕСУ ДО МАТЕМАТИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ LearningApps	84–87
Бортнюк Тетяна, Тарасюк Людмила ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ	87–91
Бродовська Ірина Наук. кер. – Н. Корінчук ОСОБЛИВОСТІ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СЮЖЕТНИХ ЗАДАЧ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	91–94
Веснянка Анастасія Наук. кер. – А. Кравець РОЛЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	94–97

Вихованець Анатолій, Войнаровський Андрій ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ	97–101
Власюк Іванна Наук. кер. – Н. Корінчук РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	101–104
Воробйова Тетяна КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗРОБКИ СИЛАБУСІВ З КУРСУ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ» ДЛЯ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	105–108
Вороніч Анна, Бляшевська Алла, Яковець Юлія ПЕРЕВАГИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У РАНЬОМУ ВІЦІ	109–113
Гайдай Сергій, Собчук Оксана СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	114–117
Гончар Ольга Наук. кер. – Анатолій Кравець ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	117–120
Гришина Валентина, Юрчук Оксана ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МУЗИКОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	120–125
Гусак Людмила, Бляшевська Алла, Главінська Катерина СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	126–129
Гусаченко Вадим, Дашенкова Наталя, Коробкіна Тетяна ПРОБЛЕМА АНАЛІЗУ СТАНУ ДУХОВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	130–132
Данченко Ірина, Тюріна Валентина КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	132–135
Дейна Тетяна, Колмогорцева Тетяна Наук. кер. – В. Корнелюк ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНО-ЗОРІЄНТОВАНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЕЛИЧИН ТА ЇХ ВИМІРЮВАННЯ	136–140

Денисенко Наталія, Яцик Тетяна ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	141–144
Дмитренко Наталія, Шубіч Маргарита ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	145–150
Дмитрук Світлана Наук. кер. – Т. Бортнюк НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	151–155
Єрко Галина ГЕНДЕРНИЙ АУДИТ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЯК СКЛАДНИК БЕЗПЕЧНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	155–158
Жалко Тетяна ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	158–161
Заєць Вікторія Наук. кер. – Н. Корінчук ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	161–164
Здрок Вікторія Наук. кер. – М. Козігора ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКА ДО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	165–168
Казмірчук Олег ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА	169–171
Калапуша Анна Наук. кер. – Н. Корінчук ІНТЕГРОВАНІ УРОКИ МАТЕМАТИКИ – ПОЧАТКИ ІНФОРМАТИКИ НА ОСНОВІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	172–175
Калапуша Анна Наук. кер. – Т. Четверикова РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ	175–178

Клімарчук Анна Наук. кер. – Н. Корінчук ЗАСТОСУВАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ГЕОМЕТРИЧНІ ФІГУРИ»	179–182
Коваль Соломія Наук. кер. – Г. Голя ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ	182–186
Ковальчук Анастасія Наук. кер. – В. Корнелюк РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В МАТЕМАТИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	186–190
Ковальчук Олена Наук. кер. – Н. Корінчук МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ВИМІРЮВАННЯ Й ОБЧИСЛЕННЯ ПЛОЩІ ФІГУРИ	190–194
Ковтунець Валерія, Федорець Майя ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	194–197
Козігора Марія АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	197–200
Коляда Юлія МЕТОДИ ОВОЛОДІННЯ УМІННЯМИ І НАВИЧКАМИ ПРАВИЛЬНОГО ЗВУКОУТВОРЕННЯ	200–203
Констанкевич Лариса, Радкевич Мар'яна ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	203–208
Констанкевич Володимир ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ	208–211
Корнелюк Віктор, Кульчицька Мирослава МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВЕЛИЧИН ТА ЇХ ВИМІРЮВАННЯ	212–218

Кузьмінська Юлія РОЛЬ STEM-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ	218–221
Кулинич Наталія Наук. кер. – О. Галан ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МУЗИЧНИХ УПОДОБАНЬ І ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	221–226
Куліш Вікторія Наук. кер. – Н. Корінчук РОЛЬ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ МАТЕМАТИКИ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ	226–229
Купріянова Христина Наук. кер. – О. Галан ВЧЕННЯ ПІФАГОРА ЯК ПЕРШООСНОВА ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	229–233
Кучер Тетяна ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ. ОСНОВИ МЕДИЧНИХ ЗНАТЬ»	233–236
Лісецька Дарина, Ковальчук Анна Наук. кер. – С. Марчук ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ УЧНІВ УМІНЬ ПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ ТА РАЦІОНАЛЬНО ХАРЧУВАТИСЯ	236–241
Луцик Тамара Наук. кер. – Г. Голя НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЙ РІДНИМ МІСТОМ	242–245
Луцюк Юлія ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦТВА	246–248
Ляпченко Христина Наук. кер. – А. Кравець НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ	249–252

<p>Мартинчук Світлана ЗМІСТОВІ ДОМІНАНТИ ВИХОВАННЯ ЯК ПРОЦЕС СХОДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ (З ДОСВІДУ РОБОТИ КОЛЕКТИВУ ВСП «САРНЕНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»)</p>	252–258
<p>Марчук Сергій ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ</p>	258–265
<p>Махніцький Антон Наук. кер. – О. Подворнюк ВЕБ-САЙТ ЯК СКЛАДОВА ДОКУМЕНТНО- ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ</p>	266–272
<p>Мельник Лариса УКРАЇНСЬКА ФОРТЕПІАННА МУЗИКА – НЕВІД‘ЄМНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ІСААКА БЕРКОВИЧА)</p>	272–275
<p>Михайловська Мирослава Наук. кер. – В. Ричко ВИХОВАННЯ У ШКОЛЯРІВ КУЛЬТУРНО НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА</p>	276–279
<p>Мороз Діана Наук. кер. – Н. Корінчук ІГРИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В 1 КЛАСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ</p>	279–281
<p>Мороз Діана Наук. кер. – Л. Северіна ІГРОВИЙ ТА ЗМАГАЛЬНИЙ МЕТОД У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НУШ</p>	281–285
<p>Москалюк Катерина Наук. кер. – Н. Корінчук ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ</p>	285–287
<p>Москалюк Катерина Наук. кер. – Т. Четверикова ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ</p>	287–291

Ніколаєва Ірина, Ніколаєва Катерина ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗМІ В ОСМИСЛЕННІ СОЦІАЛЬНО-МОРАЛЬНИХ ЗНАТЬ	291–295
Олійник Катерина Наук. кер. – Ю. Луцюк НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	295–299
Омельченко Галина, Моїсєєва Наталія МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	299–305
Охаль Тетяна, Бляшевська Алла, Пилюк Ольга ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	305–308
Панафідіна Анна ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЦІННОСТІ	308–311
Пась Дар'я Наук. кер. – Ю. Коляда ВИХОВАННЯ НАВИЧОК ХОРОВОГО АНСАМБЛЮ У СТУДЕНТІВ ВІДДІЛЕННЯ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»	311–314
Пилюк Ольга Наук. кер. – Ю. Скробака ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ НАОЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ УРОКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	314–317
Поліщук Анастасія, Костюк Валентина Наук. кер. – М. Замелюк ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЕКСКУРСІЯХ	318–321
Потолкова Вікторія Наук. кер. – І. Кузьміна МУЗИЧНА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	322–326
Присяжна Юлія, Гніровська Олена Наук. кер. – М. Замелюк ЕКОЛОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	326–328
Проскурня Маргарита Наук. кер. – О. Борюшкіна ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ ОЧИМА ПОКОЛІНЬ	328–332

Раковець Оксана МОЖЛИВОСТІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	332–335
Рижко Олена Наук. кер. – Н. Корінчук ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВКЛЮЧЕННЯ МАТЕРІАЛУ З ІСТОРІЇ МАТЕМАТИКИ	335–337
Ричко Вікторія МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	338–343
Савчук Ольга Наук. кер. – Н. Корінчук ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОНЯТТЯ ПРО СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ ВЕЛИЧИНИ	343–346
Сало Оксана ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	346–349
Самойліч Аліна, Голя Галина ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ	350–354
Сахнюк Дарина Наук. кер. – О. Галан «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» Р4С ЯК МЕТОД МОТИВАЦІЇ В УЧНІВ ТА УЧЕНИЦЬ	354–357
Сахнюк Дарина Наук. кер. – Н. Корінчук ФОРМУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ТРЕТЬОГО КЛАСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЛЕННЯ З ОСТАЧЕЮ	357–360
Серединська Богдана Наук. кер. – М. Козігора ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ОЦІНЮВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	361–364
Сиротюк Нінель РОЛЬ БАТЬКІВСТВА ТА ПОЗИТИВНЕ ВИХОВАННЯ: ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ОСНОВА АКТУАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ	364–369

Скиба Христина Наук. кер. – Н. Корінчук ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ЗАДАЧІ НА РУХ ТІЛ	369–372
Склезь Ірина, Бляшевська Алла КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	373–377
Смалько Людмила ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ «АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД	377–380
Степанюк Віта ТВОРЧЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАТИКА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	380–383
Стецюк Ангеліна, Федорець Майя DEVELOPING COGNITIVE ACTIVITY WITH THE HELP OF TPR METHOD IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL	383–386
Трофимюк Вікторія Наук. кер. – Н. Корінчук МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДОВЖИНИ	387–390
Хаймик Галина Наук. кер. – В. Корнелюк ВПЛИВ УСВІДОМЛЕНОГО ВИБОРУ АРИФМЕТИЧНОЇ ДІЇ (ДОДАВАННЯ, ВІДНІМАННЯ, МНОЖЕННЯ, ДІЛЕННЯ) НА МАТЕМАТИЧНУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	391–395
Ханас Ірина Наук. кер. – Ю. Луцюк ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	396–400
Хомярчук Алла, Гончар Ольга ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	401–404
Цимбалюк Богдана Наук. кер. – О. Галан ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МИСТЕЦТВА	404–406

Цимбалюк Богдана Наук. кер. – Н. Корінчук ЗАСВОЄННЯ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ МАТЕРІАЛУ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЛЬНИХ ІГОР НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В 1-4 КЛАСАХ	407–409
Чемерис Ірина, Чемерис Олеся ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПРОЄКТІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	410–413
Чемерис Олеся Наук. кер. – І. Ковальчук СОФІЙНІСТЬ ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ КИЄВОРУСЬКОЇ ДОБИ	414–417
Червак Анастасія Наук. кер. – Н. Корінчук УРАХУВАННЯ ТИПУ ТЕМПЕРАМЕНТУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД СЮЖЕТНОЮ ЗАДАЧЕЮ	417–420
Червак Анастасія Наук. кер. – Т. Четверикова ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ	420–424
Четверикова Тетяна ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	424–428
Щебет Катерина Наук. кер. – А. Хомярчук ФОРМУВАННЯ ЛЮБОВІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ТРАДИЦІЙ РІДНОГО КРАЮ ЧЕРЕЗ ЗНАЙОМСТВО З НАРОДНИМИ РЕМЕСЛАМИ	428–432
Якимчук Анна Наук. кер. – М. Козігора ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ	433–435
Якимюк Ольга НАВЧАЄМО ДОШКІЛЬНИКІВ ЖИТИ ПО-НОВОМУ	436–439
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ/АВТОРОК	440–452

ПЕРЕДМОВА

ХІ науково-практична інтернет-конференція «Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі» приурочена 155-літтю від дня народження Михайла Грушевського – видатного науковця, голови Української Центральної Ради, головного ідейного натхненника українського національного руху.

Головною працею життя Михайла Грушевського вважається багатотомна «Історія України – Руси». Грушевський вважав написання такої фундаментальної праці справою честі свого покоління і трудився над нею упродовж більшої частини свого життя. Перший том вийшов друком у Львові 1898 року, а останній, десятий, присвячений подіям 1657–1659 років, надрукувала його донька Катерина в 1936 році, вже після смерті Михайла Грушевського.

Михайло Грушевський – визначний державний і громадсько-політичний діяч. З березня 1917-го року він очолює Українську Центральну Раду. Саме під його керівництвом Центральна Рада еволюціонує від вимог національно-культурної автономії до проголошення незалежної Української Народної Республіки. У своїх статтях «Якої ми хочемо автономії і федерації», «Хто такі українці і чого вони хочуть», «На переломі», «Українська самостійність і її історична необхідність» Михайло Грушевський обґрунтовує стратегію досягнення державної незалежності. Його державницько-правові погляди знайшли відображення в Конституції УНР, прийнятій 29 квітня 1918 року.

Після гетьманського перевороту, відійшовши від активної політичної діяльності, Михайло Сергійович розробив концепцію Української академії наук як асоціації вчених. Наукова та видавнича діяльність Грушевського зосереджувалась у заснованому ним Українському соціологічному інституті, громадсько-політична – в керівництві «Закордонною делегацією» Української партії соціалістів-революціонерів.

Діяльність і творчість Михайла Грушевського – ціла епоха в інтелектуальному, науковому, національно-культурному й державному розвитку України. Своєю працею Михайло Грушевський закладав міцні підвалини української державності. Він закликав «пам'ятати, що ми репрезентуємо великий народ, і повинні репрезентувати його гідно...». А сучасна незалежна Україна стоїть на фундаменті «самостійної, ні від кого незалежної, вільної, суверенної держави українського народу», творцем якої був видатний вчений і суспільний діяч.

Розділ I ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

УДК 94(477.48)«1918»

Олександр Дем'янюк,
Волинський інститут післядипломної
педагогічної освіти,
м. Луцьк

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА: СПРОБА ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ВЗИМКУ 1918 РОКУ

У статті описуються причини переїзду Михайла Грушевського та членів Української Центральної ради на територію Волинської губернії взимку 1918 року; аналізується стан законотворчої діяльності державних органів Української Народної Республіки для забезпечення розвитку української державності в період їх тимчасового перебування поза межами столиці.

Ключові слова: Українська революція, Українська Народна Республіка, Українська Центральна рада, Михайло Грушевський, законотворча діяльність, Волинська губернія.

The article describes the reasons for the relocation of Mykhailo Hryshchivskyi and the members of the Ukrainian Central Council to the territory of Volyn' region in winter 1918. The author analyzes the condition of the legislative activity of the state authorities of Ukrainian People's Republic that was aimed at securing the development of Ukrainian statehood during the temporary authorities stay outside of the capital.

Key words: Ukrainian revolution, Ukrainian People's Republic, Ukrainian Central Council, Mykhailo Hryshchivskyi, legislative activity, Volyn' region (Volyn' huberniia).

Наприкінці січня 1918 року в Києві склалася така військово-політична ситуація, яка змушувала українські державні органи влади залишити місто. Більшовики атакували столицю, подолавши опір українських захисників (в тому числі й під Крутами) із чернігівського напрямку, а вітчизняні дипломати в Брест-Литовську все ще не зуміли переконати майбутніх союзників (Німеччина, Австро-Угорщина) в своїй легітимності й спроможності виконати економічну частину договору.

У силу цих обставин українська влада й українське військо почало полишати Київ і перебиратися до найближчого губернського міста – Житомира, губернського центру Волинської губернії. Надвечір 28 січня 1918 року туди прибула Запорізька бригада, а в найближчі дні інші підрозділи української армії. До Житомира діставалися різними шляхами українські політики й чиновники.

Цікаву позицію за цих обставин зайняла місцева влада. Так, 28 січня на екстреному засіданні міської думи розглядалося питання «про становище в Житомирі у зв'язку з поточними подіями й заняттям

м. Києва більшовиками». Під час обговорення заяви представника Української Центральної ради В. Слоницького про розміщення українського уряду в місті висловлювалися здебільшого негативно. Так, гласний міської думи А. Айнгорн заявив, що дума в політичній боротьбі не може стати на той чи інший бік, задля турботи про безпеку населення міста [1]. Під тиском було прийняте рішення, продиктоване бажанням більшості гласних міської думи, зберегти Житомир від розорення та руйнування в разі переслідування членів Української Центральної ради, розмістити членів УЦР та українського уряду у вагонах на залізничній станції [2, с. 39].

Першим документом, напрацьованим українським урядом у Житомирі, стала «Відозва Ради Народних Міністрів до народу України». Її підписав голова Ради Народних Міністрів В. Голубович. Оцінці піддавалася військово-політична ситуація в державі, розкривалася сутність більшовицької агресії в Україні, визначалися найближчі плани уряду.

Позаяк не всі члени уряду дісталися до Житомира, то було здійснено перерозподіл обов'язків між членами кабінету В. Голубовича, який додатково поклав на себе виконання обов'язків міністра міжнародних справ. Міністру судових справ М. Ткаченку вручено портфель міністра фінансів; міністра внутрішніх справ П. Христюка уповноважено на управління міністерством освіти; заступник міністра шляхів Г. Сидоренко взявся за виконання обов'язків міністра пошт і телеграфів; військово-міністерство очолив О. Жуковський.

31 січня 1918 року на засіданні Ради Народних Міністрів було заслухано інформацію про становище у державі, яке значно ускладнилося із захопленням більшовиками Києва. Окупація ними чотирьох повітів Волинської губернії та військова небезпека з боку чехословацьких військових підрозділів, які перебували в Житомирі, змусили уряд негайно розглянути план та напрям подальшої евакуації державних органів влади.

1 лютого 1918 року на засіданні Малої ради (головавав М. Грушевський) було доручено Раді Народних Міністрів вжити необхідних заходів для боротьби з анархією та відновлення ладу на Україні. Це доручення залишилося декларацією, позаяк наступ більшовицьких підрозділів під командуванням В. Кіквідзе на Житомир змусив уряд та УЦР вирушити у напрямку Сарн.

Державно-політичний апарат перебазувався до Коростеня. Для цього 31 січня до станції було скеровано 1-шу сотню куреня Січових стрільців. Аби розширити безпечну для роботи українського парламенту та уряду територію, курінь Січових стрільців з лютого взяв під контроль станцію Клесів, а 4 – Сарни.

Перебуваючи в Коростені, УЦР затвердила низку важливих законів. Так, 12 лютого на засіданні Малої ради було прийнято закон про

заведення на Україні числення часу по новому стилю і перевід годинників на середньоевропейський час. Ухвала Малої ради проголошувала: «Завести в Українській Народній Республіці нове (григоріанське) числення часу з 16 лютого 1918 р. 16 число лютого рахувати першим числом місяця березня» [3, с. 165]. Тоді ж Мала рада державним гербом ухвалила знак Київської держави часів Володимира Великого (Святого) – тризуб. Таким чином, Мала рада, очолювана М. Грушевським, розпочала законодавчо закріплювати державну символіку Української Народної Республіки. Крім того, було прийнято закон про впровадження середньоевропейського часу (стрілка годинника поверталася назад на 1 годину і 8 хвилин).

У цей же день на засіданні Ради Народних Міністрів було ухвалено рішення про переїзд у Житомир спочатку міністра внутрішніх справ П. Христюка [3, с. 164], а 13 лютого всього уряду. 11 лютого Житомир було звільнено куренем П. Болбочана. Українська Центральна рада під час свого другого перебування в Житомирі розмістилася в будинку дворянського зібрання. Це було одне з найкращих приміщень на той час у місті.

14 лютого міністр внутрішніх справ П. Христюк із Житомира скерував усім губернським і повітовим комісарам циркуляр: «Пропонується п. п. комісарам негайно вивісити в рамках на видних місцях по всіх державних і громадських інституціях третій й четвертий Універсали Української Центральної Ради. Всякі постанови і розпорядження бувшого Російського Временного Правительства, а також оголошення і накази большевиків познімати... Всякі написи і вивіски повинні бути негайно зробленими на українській мові. Цей циркуляр широко довести до відома населення через всі урядові і громадські інституції, повітові, городські і волосні управи» [4, с. 12].

14 лютого Рада Народних Міністрів призначила Комірного головним комісаром уряду УНР при головнокомандувачеві німецькими військами в Україні, затвердила спеціальну інструкцію про права та обов'язки комісара. Він був наділений широкими повноваженнями по встановленню цивільної влади на звільнених територіях [5, с. 123].

Перебуваючи у Житомирі, 15 лютого 1918 року Рада Народних Міністрів прийняла рішення про поширення влади УНР на українські землі, які перебували поза її межами і відносилися до так званих спірних територій. Ухвалою пропонувалося «негайно приступити до заведення українського адміністративного і громадського урядування на Холмщині і Підляшші; з цією метою міністр внутрішніх справ має призначити комісара Холмщини і Підляшшя» [6, с. 6].

З 15 лютого в Житомирі почала виходити газета «Народна воля», редакція якої переїхала з Києва. Вона однією з перших надрукувала прийняті на території Житомирщини закони УНР. Вже в першому числі газети, що вийшла в Житомирі 15 лютого, вміщено статтю

М. Грушевського «Український державний герб», а наступного дня – «Очищення огнем» [7].

У Житомирі Мала рада, яка працювала щоденно, напрацювала низку важливих для українського державотворення законів. Було ухвалено закон про грошову одиницю – гривню та друк кредитних державних білетів вартістю 2, 5, 10, 20, 100, 500 і 1000 гривень; ухвалено закон про громадянство УНР; проголосовано за Тимчасовий статут про громадські роботи; схвалено закон про новий адміністративно-територіальний устрій УНР (поділ на землі); підготовлено циркуляр про застосування української мови, в якому давалися інструкції місцевим органам влади з впровадження її на місцях.

9 березня 1918 року Українська Центральна рада та Рада Народних Міністрів повернулися з Житомира до Києва, таким чином пробувши на території Волинської губернії менше місяця. Але цей час був надзвичайно продуктивний як для голови УЦР Михайла Грушевського, так і для державних інституцій. Щоправда більшість їхніх напрацювань та рішень не вдалося впровадити в державне управління через швидку (менше двох місяців) зміну влади в Україні.

Література:

1. Костриця М. Центральна Рада в Житомирі. *Місто*. 2004. 15 січня.
2. Венгерська В. Волинь у буремному 1918 році (сторінками місцевої періодики). *Шляхами творення Української держави*. Житомир, 2006. С. 37–42.
3. Українська Центральна Рада : док. і м-ли: у 2 т. Київ, 1996. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. 590 с.
4. Держархів Волинської обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1541.
5. Костриця М. Законодавча діяльність Михайла Грушевського на чолі Центральної Ради в Житомирі та Коростені (кінець січня – початок березня 1918 року). *III Міжнарод. наук. конгрес українських істориків «Українська історична наука на шляху творчого поступу» : Доп. та повідомл.: в 3 т.* Луцьк, 2007. Т. 2. С. 121–126.
6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 1063, оп. 1, спр. 7.
7. Костриця М. М. С. Грушевський на Житомирщині. URL: <http://zhzh.info/publ/4-1-0-1755> (дата звернення: 10.11.2021).

УДК 37.091.4:37.015.31:17.022

Ольга Галан,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

У статті аналізуються погляди Михайла Грушевського на мораль. Розглянуто основні принципи етики вченого.

Ключові слова: морально-етичні принципи, М. Грушевський, етика, мораль.

The article analyzes Mykhailo Hrushevsky's views on morality. The basic principles of ethics of the scientist are considered.

Key words: moral and ethical principles, M. Hrushevsky, ethics, morality.

Проблема моральності, як основний наратив існування будь-якого суспільства, є надзвичайно актуальною для сучасної України. Адже для впровадження змін у всіх сферах необхідно ширше впроваджувати в життя професійні моральні статuti й кодекси, що сприятиме загальному покращенню морального клімату та формуванню засад цивілізованої поведінки.

Постать Михайла Грушевського, напевно, не потребує детальної історичної довідки і роз'яснень. Його праці актуальні і 100 років тому, і сьогодні. І кожен, хто знайомиться з ними, відкриває для себе щось нове і навіть несподіване. Нині, напередодні 155-річного ювілею Михайла Сергійовича, варто окреслити ті аспекти його творчості, які актуальні й у наш час.

М. Грушевський писав, що «мораль, як і право, не існують незмінно, а творяться і перетворюються неуханно, під впливом обставин життя політичного, соціального, а головне життя економічного. Виникаючи з них, вони потім тверднуть, і ті верстви, що устроюються особливо під охороною того права і моралі, мають нахил перебільшувати непорушність і святість тих установ, котрі вони використовують в своїх інтересах» [4].

Михайло Грушевський був людиною з високими ідейними переконаннями, представником своєї епохи, – часу гострої соціальної суперечності, жорстокого окупаційного режиму, кризи духовності і надзвичайного морального і фізичного тиску на Україну. «Ця стадія українського життя, в яку ми ввійшли, вимагає високого морального

настрою, спартанського почуття обов'язку, певного аскетизму і навіть героїзму від українських громадян...» [4].

Йому були властиві звичайні людські риси характеру, почуття, емоції і пристрасті, амбіції, симпатії й антипатії, душевні потрясіння, певні слабкості й болючі помилки. Слова вченого розкривають його саможертвону вдачу і наполегливість у характері: «В кожній хвили, в кожній стадії мого життя мушу мати перед собою якусь мету, котрій мушу віддатись ціло і без останку, доводячи свої сили до крайнього напруження, до самозабуття. І тільки тоді чую себе нормально, коли можу без перешкоди віддатися досягненню свого завдання» [5, с. 15].

Перед нами постає людина глибоких моральних переконань, яка жила згідно з цінностями і не звертала на «широку дорогу»: «Мусимо «пізнати себе» і, пізнавши раз, держатись твердо тої лінії, яку вказує нам се пізнання, та не збиватись «на простору путь і широкі ворота», інакше нам загрожує небезпека по якимсь часі ще раз, вдруге переробляти революцію – соціальну, боротьбу з домашнім соціальним большевизмом, ще тяжчу і кривавішу...» [1, с. 332].

Найвизначальнішою моральною категорією у працях Грушевського є категорія свободи. Михайло Сергійович зазначав, що головною політичною, моральною і духовною цінністю виступає свобода, держава повинна «стати палладіумом демократичних свобод», вона покликана стверджувати й захищати головні цінності: співробітництво, єдність, колективізм, людську солідарність. В цьому і демонструється українська національна ідея.

Релігія для Михайла Грушевського є, передусім, морально-світоглядним явищем. Релігійний світогляд – це спосіб духовно-практичного самовизначення людини в світі, а не примусове втиснення в догматичні та доктринальні рамки. Вчений протиставляє мораль середньовіччя духовній ситуації Нового часу: «можна сказати – головна прикмета нових часів: кінець підпорядкування своїх поглядів під готову догму, під чужій авторитет. Середньовічне християнство неустанно накликало людину до сього, щоб вона відложила власну гадку й піддалася сліпо, на віру тому, що проповідує церква» [2, с. 540].

У працях великого історика основними проблемами релігійної етики є такі категорії: відношення людини до життя (смысл і оцінка свого життя, моральна відповідальність за життя, гріх і спокута); оцінка людиною смерті (сутність смерті, ідея посмертної відплати); ставлення людини, соціальної спільноти до інших людей і спільнот, милосердя, немилосердність, любов, гуманність); розуміння людиною людини і світу (аскетизм, солідарність). За своїм змістом вони є основними, оскільки торкаються найважливіших граней сенсу людського існування. Іншими словами, йдеться про ті проблеми, які кожна людина неминуче мусить вирішувати, аби виправдати своє буття у світі. Саме тому, як уважав учений, релігія є для кожної людини справою найбільш

делікатною, «постає способом її заспокоєння в питаннях совісті» [2, с. 530].

«В родовім життю об'єктом якого-небудь морального відношення, – читаємо у дослідника, – вважається тільки член свого роду або роду з ним зв'язаного якимсь спеціальним зв'язком. Поняттю ж морального обов'язку до кожної людини без різниці походження було великим дарунком християнства, і хоч релігійна виключність ... дуже його затісняла і викривляла, та все таки дещо лишалося з нього» [4]. Цим й зумовлюється проблема моральної відповідальності людини за своє життя, визначаються шляхи єднання людини з іншими людьми – любов, гуманність, правда, милосердя.

Одну з найвеличніших ознак християнства він вбачав в ідеї універсальності людства, пов'язаної з поняттям моральної оцінки людської діяльності.

Серед багатьох аморальних вчинків, бездіяльність уважав гріхом, більшим за помилку. Друге «нам потомство пробачить», перше – ніколи.

Після заслання Михайло Грушевський особливо тонко реагував на етичне та естетичне розуміння «краси». Я відчув «культуру краси», але не побачив «культури життя»: «Коли я, вернувшись до Києва... слухав на Шевченківськiм спектаклі чудові співи наших хорів, я плакав, але плакав не з радості! Ми... занадто гарно співаємо в порівнянні з тим, що ми вміємо й можемо в наших справах. У нас занадто гарна література, музика, мистецтво в порівнянні з нашим убожеством в громадській і політичній роботі» [4]. У його публіцистиці терміном «культура» окреслюється не якесь коло гуманітарних знань. Культурними мають бути господарство, наука, освіта, дипломатія, судочинство, медицина, торгівля, всі прояви суспільного і державного життя. Культура і духовність є невід'ємними рисами професій та інституцій. Словом «культурний» він визначав стан або якість.

У публіцистиці Грушевського виринають знайомі морально-етичні хвороби суспільства початку ХХ ст. На жаль, вони до болю знайомі сьогодні: «оргія розхапування і творення дорого оплачуваних посад і синекур, заміщування їх по протекції різними родичами і своякам».

Таким чином, морально-етичні принципи видатного історика, політика, громадського та політичного діяча мають основну спрямованість:

- базуються на його історичних вченнях та утверджують такі основні категорії, як свобода, воля, єдність;
- апелюють до релігійного світогляду, спираючись на наріжні моральні засади християнства (милосердя, любов, добро);
- є засадничими життєвими принципами М. Грушевського як особистості;

• базуються на його політичних поглядах як демократа-державника.

Етичні ідеї Михайла Грушевського актуальні і нині, оскільки історію вивчають, але вона навчає лише іноді.

Література:

1. Бондар Г. Між історією та пам'яттю : (не)конструювання образу Михайла Грушевського в сучасних друкованих медіа України. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2017. Спецвипуск. С. 291–338.

2. Гирич І., Ульяновський В. Релігія та церква в житті й творчості Михайла Грушевського. *Духовна Україна*. Зб. тв. Київ : Либідь, 1994. С. 521–544.

3. Грушевський М. С. На порозі нової України : гадки і мрії. Київ : Наук. думка, 1991. 128 с.

4. Е-Архів Михайла Грушевського. URL: <https://goo.su/Pf5> (дата звернення: 07.11.2021).

5. Топачевський А. Адреси Михайла Грушевського : до 150-річного ювілею. *Дзеркало тижня*. 2016. № 34. С. 15.

УДК 37.091.4.022:378.147(477.82)

Галина Голя,
Рівненський державний
гуманітарний університет,
м. Рівне,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОГЛЯДІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО НА ДИДАКТИКУ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ ВЧИТЕЛІВ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ

У статті розглядаються зміни у підготовці сучасного вчителя, що викликані технологічною насиченістю освітнього процесу. Здійснено огляд наукових досліджень, присвячених визначеній проблемі. Розкрито важливість врахування науково-педагогічної спадщини М. Грушевського у процесі підготовки сучасних вчителів.

Ключові слова: педагогічні погляди М. Грушевського, дидактика, підготовка вчителя, національна школа.

The article considers the changes in the training of modern teachers caused by the technological saturation of the educational process. The review of the scientific

researches devoted to the certain problem is carried out. The importance of taking into account the scientific and pedagogical heritage of M. Hrushevsky in the process of training modern teachers is revealed.

Key words: *pedagogical views of M. Hrushevsky, didactics, teacher training, national school.*

Сучасний світ ставить нам нові виклики, дедалі актуальнішою стає навичка вміти швидко пристосовуватися до змін і бути гнучким. А стрімкий інформаційно-технологічний розвиток на початку ХХІ століття зумовлює необхідність пошуку нетрадиційних підходів до розвитку освітніх процесів. У світовому просторі учительська професія належить до найбільш відповідальних. Саме з діяльності представників цього фаху розпочинається складний ланцюг основних взаємопов'язаних процесів. Кінцевий результат залежить від потенціалу першопоштовху: умінь, зусиль, здібностей та професіоналізму учителя. Таким чином, держава зацікавлена в тому, щоб підготувати таких учителів, які б не лише забезпечували реалізацію завдань обов'язкового навчання, а й підносили на вищий рівень освіченість і культуру її громадян. Здійснити професійну підготовку такого фахівця надзвичайно складно. На перешкоді стають об'єктивні і суб'єктивні фактори, породжені суспільними перетвореннями, технічними здобутками, стереотипами і формалізмом існуючої системи професійної підготовки. Це призводить до утруднень у здійсненні високоякісної педагогічної освіти.

Прийняття Закону України «Про освіту» та Концепції Нової української школи визначають нові вимоги до підготовки висококваліфікованих вчителів сьогодення. Потреби в удосконаленні змісту підготовки майбутнього вчителя пов'язані також з різними аспектами модернізації: переходом до реалізації нового Державного стандарту, підтримкою гуманізації освіти, ідей дитиноцентризму у навчанні, запровадження компетентнісного підходу, впровадженням інформаційних технологій у навчальний процес. Щоб успішно розбудувати систему освіти та здійснювати підготовку висококваліфікованих учителів, які відповідають вимогам сучасності, важливим є врахування досвіду попередніх поколінь у сфері підготовки педагогічних кадрів до здійснення ними освітньої політики.

Сучасні наукові розвідки свідчать, що проблема підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури на засадах контекстного навчання висвітлюється різноаспектно. Зокрема, проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи широко досліджуються у наукових працях педагогів Ш. Амонашвілі, В. Бондаря, О. Савченко, Л. Хомич, В. Сухомлинського, С. Мартиненко, Л. Хоружої, О. Дусавицького, Л. Коваль та інших. Теоретичні та практичні засади підготовки майбутніх вчителів в умовах європейського вектору розвитку педагогічної освіти досліджували А. Алексюк, Н. Батечко, С. Вітвицька, В. Гриньова, Н. Гузій, О. Дубасенюк, В. Кравченко, В. Лозова, С. Сисоєва.

Українознавчий фактор у підготовці висококваліфікованого вчителя став предметом дослідження М. Грушевського.

Об'єктивна потреба сучасної національної школи у вдосконаленні професійно-педагогічної підготовки вчителів, необхідність втілення в практику кращих педагогічних ідей та здобутків, відродження історичного досвіду підготовки педагогічних кадрів нашої держави та відзначення 155-ліття від дня народження видатного державного, громадського і політичного діяча, організатора української науки, історика, письменника, літературознавця М. Грушевського зумовили вибір теми дослідження: «Актуалізація поглядів Михайла Грушевського на дидактику у підготовці сучасних вчителів освітніх галузей».

Сучасні умови глобалізаційних трансформацій, входження України до європейської спільноти, побудова нової парадигми національного виховання зумовлюють до ретроспективного аналізу наукової, освітньої й педагогічної діяльності видатного дослідника історії свого народу, талановитого викладача й активного громадського, культурного, політичного і державного діяча Михайла Грушевського, який здійснив неоціненний внесок у становлення національної школи в Україні. Окрім створених підручників для вишів і шкіл, популярних книжок для самоосвіти, він залишив у спадок етико-гуманістичну систему поглядів на людину та її виховання.

XX століття постає у історичній спадщині як надзвичайно плідне, драматичне, сповнене досягнень, успіхів та суперечностей. Воно вмістило всі колізії, драми та успіхи епохи, неповторні й неповторимі образи, незаперечні здобутки в освіті та вихованні дітей і молоді. Для нашої держави початок століття був визначним в плані відродження українського духу під час революції, результатом якої стало затвердження юридичного статусу у назві держави – «Українська держава». Беззаперечний внесок у процес та результат революційних подій належить Михайлу Грушевському. Саме з його творчою спадщиною, насамперед, пов'язані ідеї відродження української культури, науки, громадської думки, відродження історичної свідомості й національної гідності народу.

Педагогічні погляди М. Грушевського сформувалися у період назрівання національних і соціальних революційних перетворень та особливо зміцнили в часи створення та існування Української Народної Республіки. Можна визначити основні напрями в переконаннях визначного вченого-просвітителя:

- школа і освіта здійснюються на засадах традицій національної культури обов'язково рідною мовою;
- школа, освіта і педагогічна наука у державі мусять бути незалежними від чужинського впливу, крім творчого засвоєння кращого досвіду вчительських, науково-дослідницьких та інших об'єднань;
- національна свідомість має домінувати у вихованні моральності.

Науково-педагогічна діяльність М. Грушевського безпосередньо пов'язана із його роботою у Львівському університеті, де він з 1894 р. працював на посаді професора кафедри української історії. Саме тут М. Грушевський зарекомендував себе як педагог-новатор, активний пропагандист методів розвивального навчання. Він активно проводив проблемні лекції та семінарські заняття з використанням методу «сократівської бесіди», що спонукало студентів долучатися до активного творчого пошуку [2, с. 123].

М. Грушевський надавав великого значення формуванню вчительської національної інтелігенції, першим в історії української культури поставив й успішно реалізував завдання підготовки українських науково-педагогічних кадрів. Так, у 1904 р. він фінансує відкриття у Коломиї приватної вчительської семінарії, що готувала фахові українські педагогічні кадри. Цій меті слугували організовані ним у Львові публічні університетські курси, що дали змогу значній кількості шкільних вчителів підвищити свою професійну підготовку і почати викладання історії України, базуючись на концепції М. Грушевського [3, с. 34].

М. Грушевському належить одна із найнеобхідніших на той час ідея створення національної школи. В педагогічних статтях, надрукованих у часописах «Літературно-науковий вісник», «Село», «Украинская жизнь», «Украинский вестник», «Наша школа» та інших, М. Грушевський переконливо довів, що «серед усіх потреб нашого національного життя потреба рідної школи найголовніша, бо народ, який не має своєї школи, може бути лише пасербом чужих народів, і ніколи не виб'ється на самостійну дорогу існування» [5, с. 13].

Велике значення вчений приділяв формуванню національної ідеї та школи. Українська національна школа, за М. Грушевським, – це, перш за все, школа рідної мови. Вона покликана не лише готувати всебічно розвинених, високоосвічених, духовно й культурно багатих громадян, здатних примножити матеріальні, культурні цінності свого народу, але й «мусить пильнувати ще й свої спеціальні справи дня – ... забезпечення свого національного існування, удержання в національній цілісності і єдності своїх частин і переведення їх з становища етнографічної статистики в динаміку національного життя й розвитку» [4, с. 1]. Головною умовою існування національної школи М. Грушевський вважав навчання рідною мовою. На його погляд, у рідній школі учні мають прилучитися до надбань духовної культури свого народу, його історії, культури, традицій, звичаїв, побуту тощо. Тобто зміст освіти і виховання повинен відбивати національні особливості українського народу, внаслідок чого в учнів мав формуватися народний світогляд, національна свідомість, характер, спосіб мислення, діяльність, народна мораль тощо.

Проблема дидактики у педагогічній спадщині М. Грушевського набула особливого значення. Всі навчальні предмети мають поділятися на дві групи. М. Грушевський наголошував, що одні предмети мають дати учням можливість пізнати сутність життя і зрозуміти свою роль в ньому, інші – вчити засобам використання всіх умов життя для свого добробуту. Таким чином, формування особистості учня відбуватиметься цілісно.

Особливе місце у педагогічній спадщині М. Грушевського відводиться процесам підготовки вчительських кадрів та становлення професійних якостей педагогів. На його думку, вчитель повинен бути взірцем для наслідування та високоосвіченою людиною; допомагати учням у їх моральному становленні. Справжній учитель з любов'ю ставиться до своєї професії, розуміючи велику відповідальність за долю дитини перед батьками, народом, державою. Виховувати і навчати учнів має право той педагог, який сам вихований та освічений, тобто людина мудра, порядна, доброзичлива, професійно підготовлена.

У науково-педагогічній спадщині М. Грушевського важливе місце посідають питання виховної діяльності педагога, його професійні якості. Педагог також повинен бути патріотом своєї Батьківщини, мати добру загальноосвітню, професійну і педагогічну підготовку, бути ініціативним, активним, енергійним, оптимістичним, людяним, чуйним, вимогливим до себе і до вихованців, проявляти педагогічний такт. Про педагогічні якості М. Грушевського на викладацькій посаді його учень І. Крип'якевич, говорить так: «Як учитель він був дуже ввічливий і доступний. До молодих студентів не говорив інакше як -пане-товариші. Він умів заохочувати молодь до праці, давав поради у важких питаннях, підтримував знеохочених. Часто запрошував студентів до своєї хати, де мав чудову бібліотеку. Він мав таку вдачу, що не раз одним жартівливим слівцем умів заохотити до праці, а загонистих умів стримати легеньким насміхом». Таким чином, М. Грушевський особистим прикладом і власними діями закликав педагогів до вдосконалення своїх знань, виступав за створення єдиної системи підготовки вчителів шляхом розвитку широкої мережі учительських семінарій та організації педагогічних факультетів при університетах [1, с. 52].

На сучасному етапі утвердження пріоритетності європейської орієнтації розвитку нашої держави та необхідності забезпечення територіальної цілісності і громадянської єдності суспільства як основних чинників державного розвитку, спадщина М. Грушевського займає провідне місце у розбудові національної школи та вихованні національної свідомості сучасних освітян. Використання педагогічної спадщини М. Грушевського є доцільною, оскільки вона створює передумови інтелектуального, духовного і фізичного розвитку педагогів та здобувачів, сприяє вихованню їхнього духовного багатства, вчить відчувати, сприймати, аналізувати та порівнювати.

Література:

1. Веремчук А. Теоретичні основи виховання у працях М. С. Грушевського. Рівне : Тетіс, 1998. 160 с.
2. Герасименко С. Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2012. 235 с.
3. Лузан П. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККіМ, 2010. 296 с.
4. Наша школа. Випуск № 3. Львів 1909. 67 с.
5. Яремчук В. Питання підготовки українознавчих кадрів у педагогічній спадщині М. Грушевського. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 350–355.

УДК 930(477)

Анатолій Кравець,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

У статті проаналізовано життя і діяльність Михайла Грушевського – видатного вченого, людини широкої ерудиції, надзвичайної працьовитості.

Ключові слова: історик, патріот, народ, дослідження, історія України, найдавніші часи, українська академія наук.

The article analyzes the life and work of Mykhailo Hrushevsky, an outstanding scientist, a man of wide erudition and extraordinary diligence.

Key words: historian, patriot, people, research, history of Ukraine, ancient times, Ukrainian Academy of Sciences.

В історії української науки і культури кінця ХІХ – першої половини ХХ століття одне із почесних місць по праву належить Михайлу Сергійовичу Грушевському – видатному вченому, людині широкої ерудиції, надзвичайної працьовитості. За спогадами сучасників, Грушевський мав надзвичайну працездатність. Спав 4 години на добу, увесь свій час присвячував роботі. Володіючи енциклопедичними науковими знаннями, здатністю всебічно аналізувати і в художній формі відтворювати історичні процеси, він яскраво виявив себе в багатьох галузях знань: історії, археології, літературознавстві, фольклористиці.

Але насамперед М. Грушевський – це визначний історик і патріот свого народу, який створив перше найбільш повне, узагальнююче дослідження з історії України від найдавніших часів до другої половини

XVII ст. Наукова концепція М. Грушевського ґрунтується на органічній єдності високого професіоналізму викладу матеріалів, глибоких знаннях літератури і джерел та оригінальності їх трактування.

Постать голови першого парламенту України — унікальна і до кінця не усвідомлена. Його драматична доля досі зберігає свій затишок. Це відчуваєш, беручи до рук видання праць Грушевського тих часів, коли він був на вершині влади і слави.

Михайло Сергійович Грушевський народився в м. Холм (нині Хелм, Польща) в сім'ї вчителя гімназії, організатора народної освіти, автора «Первой учебной книги церковно-славянського язика». Рід батька походив від козаків Грушів, рід матері — греко-католицьких священиків Опущкевичів [1].

Закінчив 1-шу Тифліську гімназію, історико-філологічний факультет Університету святого Володимира, наукову працю розпочав під керівництвом відомого історика Дмитра Антоновича. За монографію «Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV століття» (1890 рік) нагороджений золотою медаллю, залишений в університеті для подальшої наукової та викладацької роботи як професорський стипендіат. У 1894 році захистив магістерську роботу. За рекомендацією Антоновича призначений на посаду ординарного професора кафедри «Всесвітньої історії з окремим узагальненням історії Східної Європи» Львівського університету. Львівське Наукове товариство імені Тараса Шевченка (далі — НТШ) як перша українська академія наук [1].

У Львові розпочав активну науково-організаційну діяльність у НТШ. Очолював історико-філософську секцію, редагував «Записки Наукового товариства імені Тараса Шевченка», створив та очолив Археографічну комісію товариства, а в 1897–1913 роках — голова Товариства, що під його керівництвом розвивалася як академічна установа на взірць західноєвропейських. Ініціював роботу зі збирання джерел з історії України, які друкувалися в серійних виданнях Археографічній комісії НТШ: «Жерела до історії України-Руси», «Пам'ятки української мови та літератури» [9].

У 1906 році започаткував видання «Українсько-руського архіву», а 1898-го — разом із Іваном Франком та Осипом Маковеєм заснував і редагував літературно-публіцистичний журнал «Літературно-науковий вістник». У 1899 році був одним із організаторів «Української видавничої спілки». За редакцією вченого у 1895–1913 роках вийшло 113 томів «Записок Наукового товариства імені Тараса Шевченка» [6].

Михайло Грушевський значну увагу приділяв підготовці наукових кадрів, створив власну наукову школу. Її представники Василь Гарасимчук, Іван Джиджора, Мирон Кордуба, Іван Кревецький, Іван Крип'якевич, Омелян Терлецький, Степан Томашівський [8].

Головною працею життя Михайла Грушевського вважається багатотомна «Історія України-Руси». Грушевський вважав написання такої фундаментальної праці справою честі свого покоління і трудився над нею упродовж більшої частини свого життя. Перший том вийшов у Львові 1898 році, а останній, десятий, присвячений подіям 1657–1659 років, надрукувала його донька Катерина в 1936 році, вже після смерті Михайла Грушевського [6].

Від 1897 року тривалий час добивався відкриття у Львові самостійного українського університету. Один із організаторів Української національно-демократичної партії в Галичині. 1906 року виступив із програмою заснування українських кафедр у всіх університетах підросійської України. Ініціював створення 1904 році у Львові громадської організації – Товариства прихильників української літератури, науки, яке сприяло розвитку української культури та науки, підтримувало творчу інтелігенцію з усіх українських земель [2].

Після революції 1905–1907 років переніс свою діяльність до Києва. 1907 році його обрали головою новозаснованого Українського наукового товариства у Києві. Редагував «Записки УНТ у Києві», часопис «Україна», «Літературно-науковий вістник», редакцію якого переніс до Києва. З ініціативи та за участю вченого у 1909–1912 роках виходили популярні ілюстровані народні газети «Село» та «Засів».

У 1907 році Михайло Грушевський подав кандидатуру на завідувача кафедри Університету святого Володимира, але через шовіністичні настрої адміністрації університету не отримав достатньої кількості голосів.

У цей період активно співпрацював з Українською думською фракцією в I та II Державних думах Росії та її друкованим органом – «Украинским вестником». Належав до засновників і членів Ради української політичної партії в Російській імперії – Товариства українських поступовців. Політичну платформу того часу Михайло Грушевський базував на засадах конституційного парламентаризму й автономії України.

Початок Першої світової війни застав М. Грушевського на відпочинку в селі Криворівня (нині – Івано-Франківської області, а тоді – територія Австро-Угорщини). З великими труднощами Грушевський зумів повернутись до Києва, де його заарештували за звинуваченням в австрофільстві та причетності до створення легіону Українських січових стрільців. Після п'ятимісячного ув'язнення в Лук'янівській в'язниці висланий до Симбірська.

Восени 1915 року завдяки клопотанням російських вчених йому дозволили переїхати до Казані, ще через рік – до Москви, де активно продовжував наукову діяльність, співпрацював із громадсько-політичним виданням «Украинская жизнь». До Києва зміг повернутися лише після Лютневої революції 1917 року.

З березня 1917-го Михайло Грушевський – голова Української Центральної Ради, головний ідейний натхненник українського національного руху. Під його керівництвом Центральна Рада еволюціонувала від вимог національно-культурної автономії до проголошення незалежної Української Народної Республіки [3].

Михайло Грушевський був автором головних політичних документів. Своє бачення національно-культурного і державницького поступу України викладав у виступах, статтях, брошурах, концептуальних положеннях Української революції 1917–1921 років. У статтях «Якої ми хочемо автономії і федерації», «Хто такі українці і чого вони хочуть», «На переломі», «Українська самостійність і її історична необхідність» обґрунтував стратегію досягнення державної незалежності.

Михайло Сергійович – головна дієва особа тогочасного українського політичного життя. Без його участі не відбувалося практично жодне масштабне зібрання. Надавав великого значення конституційному процесові. Під його керівництвом розроблялася Конституція УНР, прийнята 29 квітня 1918 року.

Після гетьманського перевороту відійшов від активної політичної діяльності. Розробив концепцію Української академії наук як асоціації вчених, але через образи до неї не увійшов. Наукова та видавнича діяльність Михайла Грушевського зосереджувалась у заснованому ним Українському соціологічному інституті, громадсько-політична – в керівництві «Закордонною делегацією» Української партії соціалістів-революціонерів, редагуванні її друкованого органу «Борітеся – Поборете!», створенні Комітету «Голодним України».

На еміграції Михайло Сергійович розпочав роботу над ще одним великим науковим проектом – багатотомною «Історією української літератури». Перші його томи були надруковані в 1923 році, останній, 6-й том, присвячений літературі 1-ї третини XVII століття, лишився в рукописі і був надрукований тільки у 1995 році.

У березні 1924 року повернувся в Україну, щоб завершити «Історію України-Руси», що неможливо було здійснити без вітчизняних архівів і бібліотечних зібрань. У 1924–1930 роках очолював історичні установи ВУАН: кафедру історії українського народу при Історико-філологічному відділі, Історичну секцію з численними комісіями, археографічну комісію. Осередком його історичної школи стала новостворена Науково-дослідна кафедра історії України. За редакцією вченого в цей період було випущено 80 книг, серед них періодичні та серійні видання: «Україна», «Науковий збірник», «Студії з історії України», «За сто літ», збірники комісій порайонного дослідження історії України [3].

У 1929 році Михайла Грушевського обрали академіком Академії наук СРСР. Однак вже згодом розпочався погром історичних установ, створених Михайлом Сергійовичем: у 1930 році було ліквідовано

комісію Історичної секції, Науково-дослідну кафедру історії України, закрито всі видання. В цей період він став об'єктом нещадного цькування з боку більшовицького режиму.

З березня 1931 року Грушевський перебував у Москві у «відрядженні» під пильним наглядом репресивних органів. Архівні джерела свідчать, що тотальне стеження за вченим органами ГПУ–НКВД розпочалося від перших днів повернення в Україну і завершилося арештом у березні 1931 року за звинуваченням у керівництві так званім «Українським національним центром». Через короткий час після допитів у Харкові Михайла Грушевського звільнили. Відкритий судовий процес так і не відбувся. Документів, що дозволяють однозначно з'ясувати обставини та пояснити мотиви звільнення вченого, на сьогодні не виявлено [10].

Помер Михайло Грушевський у Кисловодську після хірургічних операцій. Похований у Києві на Байковому кладовищі.

Михайло Сергійович Грушевський – знакова постать в українській історії. Видатний вчений-історик та громадсько-політичний діяч, він не лише досліджував історію, але власноруч творив її. Його погляди формувалися під впливом праць М. Костомарова, П. Куліша, М. Драгоманова, В. Антоновича та інших видатних громадсько-політичних і культурних діячів України XIX ст.

Література:

1. Винар Л. Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866–1934): У 50-ліття смерті. *Сучасність*. 1985. 120 с. Серія «Бібліотека Прологу і Сучасности, ч. 169.
2. Винар Л. Галицька доба життя Михайла Грушевського. *Український історик*. Нью-Йорк; Мюнхен, 1968. Вип. 1–4 (17–20). С. 5–23.
3. Гайдай Л. Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях. Луцьк : Вежа, 2000. 436 с.
4. Гирич І. Організація М. С. Грушевським археографічної роботи у львівський період життя й діяльності (1894–1914 рр.). *Український історичний журнал*. 1997. № 1 (412). С. 72–86.
5. Капраль М. Археографічна діяльність Михайла Грушевського у львівський період життя (1894–1914). *Михайло Грушевський і українська історична наука* : Матеріали наук. конф., присвячених М. Грушевському; Львів, 24–25 жовтня 1994 р.; Харків, 25 серпня 1996 р.; Львів, 29 вересня 1996 р. / за ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича. Львів : Інститут історичних досліджень Львівського державного університету ім. І. Франка, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. Львівське відділення, 1999. С. 172–176.

6. Качкан В. Найбільший творець живої історії. Роздуми над раритетами Михайла Грушевського. *Віче*. 1993. № 6 (15). С. 148–155
7. Кондратюк К. Науково-педагогічна і громадсько-політична діяльність М. С. Грушевського в Галичині (1894–1914). *Республіканець*. 1994. № 1 (9). С. 60–63.
8. Пришляк В. Іван Джиджора: життєвий шлях та наукова спадщина. *Михайло Грушевський і українська історична наука* : Матеріали наук. конф., присвячених М. Грушевському; Львів, 24–25 жовтня 1994 р.; Харків, 25 серпня 1996 р.; Львів, 29 вересня 1996 р. / За редакцією Я. Грицака, Я. Дашкевича. Львів: Інститут історичних досліджень Львівського державного університету ім. І. Франка, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. Львівське відділення, 1999. С. 193–200.
9. Шаповал Ю. Михайло Грушевський. Київ : ВД «Альтернатива». 2005. 352 с.
10. Ясь О. Жерела до історії України-Руси. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* / редкол.: В. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка. 2005. Т. 3. 672 с.

УДК 929:37.01531-053.6:172.15

Олександр Курчаба,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ПРАЦЯХ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

У статті проаналізовано основні ідеї національно-патріотичного виховання, узяті з праць Михайла Грушевського. Наведено приклади втілення цих ідей в сучасному освітньому процесі.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, М. Грушевський, патріотизм.

The article analyzes the main ideas of national-patriotic education, taken from the works of Mykhailo Hrushevsky. Examples of implementation of these ideas in the modern educational process are given.

Key words: national-patriotic education, M. Hrushevsky, patriotism.

Сьогодні, в часи загострення проблем з національною самоідентифікацією, в часи війни незалежності все гостріше постає проблема національно-патріотичного виховання молоді. Історія розпорядилася так, що впродовж багатьох століть український народ

постійно втрачав свою незалежність і державність. Але в умовах окупації, воєн та експансії він самостійно боровся за відновлення своєї держави, за збереження національної культури і національної школи.

Одним із важливих напрямів освітньої політики є формування національних та загальнолюдських цінностей, про що йдеться у Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року [5]. Нині перед нашою державою стоїть завдання щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Метою статті є аналіз ідеї патріотичного та національного виховання в працях Михайла Грушевського.

В українській педагогіці виокремлюється постать видатного ученого-історика, громадського і політичного діяча, письменника, ідеолога руху за незалежність України, організатора національної освіти і науки М. Грушевського. Творча спадщина вченого вражає своїми розмірами: понад 2000 праць. Сучасний історик освіти Н. Дічек зазначає, що «надзвичайна працездатність і наукове завзяття, енциклопедичні знання з різних галузей суспільних наук дали йому змогу зробити вагомий внесок і в історичну науку, і в літературознавство, і у фольклористику, і в соціологію, і в педагогіку» [4, с. 12].

На думку Михайла Грушевського, виняткову роль в становленні людини як патріота відіграють знання національної історії, мови, культури, традицій та звичаїв. Основою національно-патріотичного виховання видатний вчений вважав історію рідного краю, бо внаслідок її вивчення формується любов до рідної країни, сприймаються моральні цінності попередніх поколінь, які своїми діями, працею і досягненнями сприяли поступу нації.

Виходячи із домінанти українознавства у національній системі освіти, вчений виділяє інші важливі проблеми, зокрема, зміст виховного процесу. Він вказує: «Боротьбі за рідну мову і рідну школу мусимо присвячувати найбільше уваги...» [3, с. 10]. У своїй праці «Про українську мову і українську школу» від детально висвітлює проблему становища української мови. М. Грушевський був переконаний у тому, що викладання українською мовою має пронизувати всю систему освіти – від початкової до вищої. Як слушно зауважує А. Веремчук, «на сьогодні залишається актуальним застереження М. Грушевського, що доки якась мова не має доступу до вищої школи, доки вона не слугує органом викладання в університетах та інших вищих школах, доки вона не стала знаряддям наукової роботи у викладі і в книжках, доти

суспільство, народність, що говорить цією мовою, буде відчувати себе у становищі «нижчої» культурно-неповноцінної народності» [1, с. 106].

Найбільший внесок у національне відродження України Михайло Грушевський зробив завдяки публікації своєї багатотомної «Історії України-Руси».

Кредо М. Грушевського: «Україна не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй, а не оббирати, не експлуатувати для себе» [2, с. 305].

Посилаючись на рекомендації таких педагогів, як Костянтин Ушинський, Василь Водовозов, Микола Корф, а також на масові факти неуспішності українських дітей в російськомовних школах, Михайло Грушевський доводить життєву необхідність та педагогічну доцільність навчання дітей рідною мовою. Свої міркування він широко ілюструє прикладами з навчання в народних школах.

Автор піддає критиці імперську політику в галузі освіти та діяльність Державної думи, яка на законодавчому рівні відмовляє українському народові у праві на національну освіту, оскільки не визнає існування української мови. Вважає її «наріччям» російської («Законопроект про ученне», «Не порозумнішали», «Не дозволяти»).

Життєвий шлях, громадсько-політична діяльність та наукова творчість М. Грушевського є гідним прикладом усвідомленого патріотизму, відданості ідеї державотворення, застосування наукового підходу до аналізу історії рідної держави, обґрунтуванні джерел націєтворення.

На нашу думку, у процесі формування патріотизму та національної свідомості молодого покоління українців мають такі ідеї Михайла Грушевського:

- українська національна культура має бути центром навчального та виховного процесів;
- освітній процес повинен здійснюватися лише українською мовою;
- необхідним є вивчення найкращих здобутків людського духовного розвитку;
- історія має вивчатись лише за умови незаангажованого критичного підходу та з використанням сучасних методів;
- ілюстрована історія України під назвою «Про старі часи на Україні. Коротка історія України» (1907), «Історія України, приладжена до програми вищих початкових шкіл і нижчих класів шкіл середніх» (1920) є кращими посібниками для вивчення історії України-Руси.

Значущість творчості М. Грушевського високо оцінили провідні діячі світової науки, зокрема В. Янів, М. Шлемкевич, О. Кульчицький. М. Шлемкевич підкреслював, що на межі ХІХ–ХХ століть український соціум акцентував увагу на проблемі історичної долі та історичної

правди українського народу, що вирішувалися шляхом духовного поступу самої української нації.

Михайло Грушевський своєю політичною діяльністю та науковою творчістю значною мірою сприяв національному самопізнанню та відродженню. Особливо важлива у цьому плані наукова творчість і діяльність, насамперед у плані відстоювання концепції української національної освіти. Важливе місце в цій концепції вчений відводив українознавству, українській мові, українській історії, етнології та екологічній культурі на національній основі.

Таким чином, творчий спадок М. Грушевського потребує переосмислення під кутом зору сучасного виховного процесу. Педагогічні ідеї Михайла Грушевського не втратили своєї актуальності і в ХХІ сторіччі, адже проблеми національної ідентичності, патріотизму, постійної загрози як військового, так і духовного втручання і сьогодні є на часі.

Література:

1. Веремчук А. Теоретичні основи виховання у працях М. С. Грушевського. Рівне : Тетіс, 1998. 158 с.
2. Грушевський М. С. Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця ХІV сторіччя. Київ : Наук. думка, 1991. 560 с.
3. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть. Київ : Т-во «Знання» України, 1991. 240 с.
4. Дічек Н. Грушевський Михайло Сергійович. *Українська педагогіка в персоналіях* / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 2005. С. 6–14.
5. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021р. № 673. URL: <https://goo.su/UB9> (дата звернення: 11.11.2021).

УДК 94(477)«1918/1919»:329-055.2+930(477)«19»(092)

Яна Лис,
Волинський краєзнавчий музей,
громадська організація «Інсайт»,
м. Луцьк

ЖІНОЧИЙ РУХ В УНР ТА РОЛЬ СІМ'Ї ГРУШЕВСЬКИХ У НЬОМУ

У статті розповідається про розвиток фемінізму в Українській Народній Республіці (1917–1920) та роль, яку відіграли у цьому Михайло та Марія Грушевські.

Ключові слова: жіночі організації, фемінізм, виборчі права, Конституція.

The article tells about the development of feminism in the Ukrainian People's Republic (1917–1920) and the role played by Mykhailo and Maria Hrushevsky.

Key words: women's organizations, feminism, suffrage, Constitution.

На момент початку революційних подій, які вибухнули на тлі кризи, породженої Першою світовою війною, жіночий рух уже мав певну вагу. В лавах Українських січових стрільців, які воювали на стороні Австро-Угорщини, навіть була сформована у 1914 році з добровольців жіноча чота. Але саме починаючи від зречення російського імператора Миколи II у лютому 1917 року, поруч з різними національними і соціальними запитами у повний голос зазвучали вимоги і щодо прав жінок.

Більшість жіночих організацій підтримали революційні зміни, очікуючи прогресу й у здобутті своїх прав. Однак сформований у Петрограді Тимчасовий уряд спершу проігнорував головну вимогу фемінізму першої хвилі – дати жінкам виборчі права. Тоді Всеросійська ліга рівноправності жінок 1 квітня (19 березня за ст. ст.) вивела на вулицю понад 40 000 протестувальниць, яких очолила керівниця ВЛРЖ, українка за походженням Поліксена Шишкіна-Явейн [6].

Після цього Державна Дума внесла поправку у свій маніфест – про виборчі права «без різниці статі». Отож українки в Російській імперії здобули виборчі права ще до того, як восени 1917 року владу в Петрограді захопили більшовиків. Ну, а українки в Австро-Угорщині користувалися виборчим правом ще з 1907 року, правда, з обмеженнями через майновий і освітній ценз.

В Україні фемінізм першої хвилі поляризувався: на одному полюсі – прихильниці інтернаціоналізму, на другому – ті, хто, крім емансипації жіноцтва, виступили за національне визволення. Донедавна про феміністок інтернаціонального крила говорилося більше, що якоюсь мірою зрозуміло. Скажімо, «залізна леді» українських більшовиків, уродженка Херсонщини Євгенія Бош – фактично перша в історії України жінка, яка очолила уряд: з грудня 1917-го по квітень 1918-го вона керувала Народним Секретаріатом Української Народної Республіки Рад у Харкові (з лютого в Києві). Та й знаменита Олександра Коллонтай з українського роду Домонтовичів, одна з організаторок більшовицьких жіночих відділів, 1919 року жила і діяла в Україні [8].

Однак, проголошена більшовиками рівність чоловіків і жінок не була їхнім винаходом. Як уже сказано, жіночий рух добився цього сам ще на світанку революційних подій. Так само соціалісти в УНР, які виступали спершу за автономію, а в січні 1918-го проголосили повну незалежність України, солідаризувалися з вимогами фемруху.

До того ж багато українських феміністок підтримували УНР. Це було строкате представництво: безпартійні демократки, соціал-

лібералки, соціалістки національного спрямування... Узагалі, від початку в Центральній Раді зі 115 депутатів було 11 жінок, серед них Марія Грушевська-Вояківська, Софія Русова, Зінаїда Мірна, Людмила Старицька-Черняхівська. Зі зростанням чисельности УЦР збільшилося і представництво в ній депутаток – до 21 особи. До складу Малої Ради (первісно 20 осіб), виконавчого органу УЦР, входило троє жінок – Валерія О'Коннор-Вілінська, Зінаїда Мірна і Людмила Старицька-Черняхівська.

Як зазначає дослідниця Ірина Тишко, в УЦР жінки становили тільки 3,2 % від загальної кількості депутатів. Для порівняння: у Верховній Раді I скликання незалежної України жінок було 2,5 % (12 із 475 депутатів), II скликання – 4,1 % (18 із 436 депутатів) [9]. Тож як для першого в історії України парламенту, де жінки отримали право бути депутатками, УЦР таки була дуже прогресивна. А от показники Верховної Ради незалежної України яскраво свідчать, що з часів революції у СРСР із реальними політичними правами жінок біда.

Чималу роль у розвою жіночого руху відіграв і перший керівник України у новітню пору, Михайло Грушевський. Його дружина, вже згадувана Марія Грушевська-Вояківська, дружила й співпрацювала з Наталею Кобринською, яка стояла біля джерел українського фемінізму, ба навіть 1886 року була на вінчанні Марії і Михайла Грушевських [8]. Мали вони і спільні проекти. Зокрема, у 1900 році на з'їзді жінок у Львові за спільної ініціативою Наталії Кобринської та Марії Грушевської було засноване і зареєстроване органами державної влади товариство «Руська охоронка», що опікувалося українською освітою дітей [1].

Ну а Михайло Грушевський у статті «Наталія Кобринська» (1900) публічно підтримав становлення українського жіночого руху. Прикметно, що за рік до її виходу в листуванні з Грушевським матріархія українського фемінізму Кобринська зазначала: «Ви одні не маєте до мене ніяких упереджень з причин жіночого питання і загальної засади поглядів своїх...» [10]. Отож, феміністкою була не лише Марія, а й Михайло – одним із перших українських феміністів. Цікаво, що аналізуючи історичні причини соціальної нерівності, видатний науковець Грушевський зазначав, солідаризуючись із фемінізмом: «першим актом нерівності всередині роду племені являється поневолення жінки» [4]. Пізніше цю ідею методологічно розвине дочка подружжя Грушевських, відома науковиця, етносоціологиня Катерина Грушевська.

Також, у 11 параграфі Конституції вже незалежної УНР, в основу якого було покладено проект Основного Закону авторства Михайла Грушевського, зазначалося: «Ніякої різниці в правах і обов'язках між чоловіком і жінкою право УНР не знає» [5]. На той час через цю та низку інших засад щодо прав людини Конституція УНР була однією з найпрогресивніших у світі. Гірка іронія історії в тому, що 29 квітня 1918

року УЦР затвердила цю Конституцію і того ж таки дня правий монархіст Павло Скоропадський за підтримки німців здійснив переворот, проголосив себе Гетьманом і скасував Конституцію. Правда, після повалення Гетьманату квітнева Конституція формально визнавалася чинною в «другій» УНР, а потім урядом УНР в екзилі (у вигнанні) аж до 1992 року.

У роки революції більшість українських феміністок долучилися до національно-визвольної боротьби УНР та ЗУНР. Піком же завоювань національного жіночого руху став 1919 рік. Тоді у тимчасовій столиці УНР Кам'яниці-Подільському було створено Національну Раду Українських Жінок, першою керівницею Президії якої на короткий термін була обрана саме Марія Грушевська-Вояківська та Союз Українок на чолі з Євгенією Мулик-Макарушко, який постав з однойменної галицької ініціативи утвореної ще в 1917 році. НРЖУ в 1920 році було прийнято до Міжнародної Жіночої Ради, а СУ судилося стати найпотужнішою жіночою організацією в Західній Україні у 1920-х–1930-х роках [7].

У тому ж 1919 році Михайло та Марія Грушевські емігрують до Праги, а наступного року осідають у Відні. У 1924 році вона разом з чоловіком повертається в Радянську Україну, що незабаром виявиться фатальною помилкою. Після відносно ліберальних 1921–1928 років, в УСРР настають страшні часи сталінського терору. Колишні УНР-вські діячі та діячки були репресовані, як і представниці українського жіночого руху. Власне, переслідування активісток розпочалися в Радянській Україні ще з 1927 року, коли було арештовано відому феміністку, колишню співробітницю Міністерства Закордонних Справ УНР Надію Суровцеву.

Родина Грушевських теж зазнає сталінських репресій. Михайло на початку 1930-х роках був підданий радянською владою гострій критиці (у 1931 році ненадовго був арештований) та за нез'ясованих до кінця обставин помер у 1934 році в Кисловодську. Дочку Катерину Грушевську, яка як науковця у 1920–1930-х роках гостро критикувала андроцентризм у гуманітарних дослідженнях (зокрема, в праці «Про поділ господарства між чоловіком і жінкою»), будучи українською предтечею теоретикині фемінізму другої хвилі Симони де Бувуар, було репресовано. За національну позицію та несумісну зі сталінською ідеологією феміністичну методологію в науці. У 1939-му київський Військовий трибунал присудив Катерині 8 років позбавлення волі. Зрештою, відбувши половину свого терміну вона загинула у сталінському Темлазі [3]. Марія ж померла в злиднях у післявоєнному Києві в 1948 році.

Та все ж варто пам'ятати, що не в останню чергу саме завдяки Грушевським питання гендерної рівності стояло на повістці в УНР у 1917–1920 роках на державному рівні, що дало величезний імпульс

розвитку в Україні фемінізму першої хвилі, який в УСРР проіснував до кінця 1920-х років, а на Західній Україні – до 1939 року [2].

Література:

1. Артемова Л. Педагогічна думка, освіта, становлення суспільного дошкільного виховання в кінці XIX – на початку XX ст. *Історія педагогіки України*. Київ : Либідь, 2006. URL: <https://cutt.ly/oTSZUFd> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Гавришко М. Ставлення представників ліберального фемінізму в Галичині до ОУН у 1929–1939-х роках. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2014. Вип. 24. URL: <https://cutt.ly/tTSZKYG> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Донька, учениця, соратниця : до дня народження Катерини Грушевської. *УІНП*. URL: <https://cutt.ly/kTSZLNQx> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.). Монографія. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2008.
5. Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) (1918). URL: <https://cutt.ly/FTSZ4WE> (дата звернення: 11.11.2021).
6. Лис Я. Націоналізм і фемінізм в Україні: з імперій – на волю! *Гендер в деталях*. 27 жовтня 2020. URL: <https://cutt.ly/dTSXrhD> (дата звернення: 11.11.2021).
7. Лис Я. Фемінізм, націоналізм і Українська революція 1917–1921 років. *Гендер в деталях*. 4 листопада 2020. URL: <https://cutt.ly/XTSXsoe> (дата звернення: 11.11.2021).
8. Лишка Я. Жінки у керівництві держави від часів Київської Русі до Української революції. *Update*. 2018. URL: <https://cutt.ly/eTSXnvB> (дата звернення: 11.11.2021).
9. Тишко І. Як змінювався гендерний склад Ради останні 30 років. *Слово і Діло*. 5 березня 2020. URL: <https://cutt.ly/ETSXUuP> (дата звернення: 11.11.2021).
10. Центральний державний історичний архів України. Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 532. Арк.
11. Лист Наталії Кобринської до Михайла Грушевського від 17 лютого 1899 р. *Е-архів Михайла Грушевського*. URL: <https://cutt.ly/3TDyW7w> (дата звернення: 11.11.2021).

Розділ II

ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

УДК 373.091:511.13

Оксана Адамчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

КОМПЕТЕНТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ У ВИВЧЕННІ ДРОБІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проаналізовано та доповнено систему компетентісно-зорієнтованих завдань математичної освітньої галузі початкової школи. Узагальнено типові помилки, які допускають здобувачі освіти під час вивчення дробів.

Ключові слова: компетентісно-зорієнтовані задачі, компетентність, дроби, задачі.

The system of competence-oriented tasks of the mathematical educational branch of primary school are analyzed and supplemented. The typical mistakes made by students during the study of fractions are generalized.

Key words: competency-oriented tasks, competence, fractions, mathematical tasks.

Постановка наукової проблеми та її значення Сучасне суспільство вимагає ініціативних, винахідливих, відповідальних громадян, здатних активно взаємодіяти в різних сферах діяльності. Ефективна взаємодія вимагає розвитку особистісних якостей та творчих здібностей людини, вміння самостійно долати труднощі, долати проблеми, розвивати уміння самостійно здобувати та вдосконалювати свої знання. Саме такі пріоритети стоять на покращення української школи, головне завдання якої – підготувати особистість, яка компетентна в різних життєвих ситуаціях.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Актуальними проблемами сучасної школи є реалізація компетентісного підходу до навчання. Тому основним завданням кожного вчителя є не лише дати дітям предметні знання, а й сформувати вміння застосовувати ці знання на практиці. Саме набуття важливих для життя компетентностей дасть можливість людині орієнтуватись в сучасному суспільстві. За С. Раковим математична компетентність – це здатність особистості вбачати та користуватися математикою в реальному житті, розуміти методи та зміст математичного моделювання, створювати математичну модель, досліджувати її методами математики, витлумачити здобуті результати,

оцінювати похибку обчислень [2]. Компетентнісно-зорієнтований підхід – це один із сучасних концептуальних орієнтирів, напрямів розвитку змісту освіти. Його головною ідеєю є те, що особистий успіх залежить від досвіду самостійного розв'язання проблем. Таким чином компетентнісно-зорієнтовані задачі занурюють дитину в життєву ситуацію, де надають можливість самостійно шукати шляхи вирішення проблем, що спонукають до конкретних дій. Вони ґрунтуються на актуальному матеріалі, містять опис цікавої ситуації, наближені до реального життя, враховують потреби і життєвий досвід, можуть виходити за межі програмового матеріалу. Тому переважна більшість задач з компетентнісним підходом пов'язана з природою, їжею, транспортом, тваринами та ін. Саме ці теми можна використати так, щоб діти пізнавали довкілля.

Метою статті є аналіз та доповнення системи компетентнісно-зорієнтованих завдань вивчення дробів математичної освітньої галузі початкової школи.

Відповідно до мети були поставлені такі **завдання**: проаналізувати основні труднощі вивчення дробів в початковій школі; доповнити систему компетентнісно-зорієнтованих задач, спрямованих на вивчення дробів математичної освітньої галузі початкової школи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Згідно з програмами початкові відомості про дробі з'являються в 2 класі, де не вживається термін «дріб», а лише термін – «частина». У здобувачів освіти необхідно створити конкретні розуміння про процес відокремлення частин від цілого предмета, на початковому рівні дітей ознайомлюють з частинами, їх написанням, вчать знаходити частину від числа та навпаки, число за даною частиною [4].

Особливості формування поняття про дробі у молодших школярів передбачає інтерес для педагогічної психології навчання та для вікової психології. Досить часто дробі застосовуються в різних життєвих ситуаціях. Це визначає потребу у викладі матеріалу про дробі уже в початковій ланці.

Викладання дробів у молодших класах викликає в учнів певні труднощі, які з одного боку, призводять до зменшення діапазону знань про дробі, а з другого боку, викликає спрямування до такого способу введення дробів, який не відповідає їхньому значенню [3].

Для того, щоб подолати труднощі у вивченні частин в початкових класах С. Скворцова, О. Онопрієнко пропонують: 1) сформулювати в учнів уявлення про частини величини; 2) навчити порівнювати частини на наочній основі; 3) навчити розв'язувати задачі на знаходження частин від числа і числа за величиною його частини.

Тема вивчається на практичній основі із застосуванням великої кількості наочності. За допомогою наочності легше пояснити суть

вивчення дробів, також виконуючи практичні вправи, пов'язані з вимірюванням, кресленням, перетином, практичним поділом круга, смужки, прямокутника порівно діти засвоять матеріал краще. Підбивши підсумки шляхів міркувань дітей при розв'язуванні задач, вчитель повідомляє, що під час поділу груші на дві частини, одержали 2 рівні частини, кожна з яких має назву – половина, або одна друга. Згодом ставиться наступна складніша проблема: як потрібно розрізати піцу, якщо з'явиться ще 12 учнів; 8 учнів; 4 учні. Яку частину отримає кожен учень у кожному з випадків? [4].

У чому полягають труднощі вивчення частин в початкових класах? І. Сафонова відзначає, що для формування математичних компетентностей потрібні: 1) здатність творчо мислити; 2) вміння працювати в команді; 3) ефективно застосовувати знання в реальному житті. Відсутність цих ознак є причинами труднощів учнів. Серед інших причин, що ускладнюють зміст теми «Дроби» в молодших класах, які виходять за межі її початкового вивчення, не менш важливе значення мають вікові особливості, відповідно до яких розгорнуте засвоєння арифметики дробів пов'язане з розумінням кількісних відношень, що перевищує «максимум» інтелектуальних можливостей дітей молодшого шкільного віку [3].

У сучасних підручниках є невелика кількість компетентнісно-зорієнтованих завдань, але на базі наявних завдань можна розробити власні, які сприятимуть формуванню ключових компетентностей в учнів. Це означає, що зміст відповідних параграфів підручника потрібно розглядати як середовище, а не як матеріал, який необхідно засвоїти учням. Отже, завдання зі шкільного підручника математики можна використовувати в якості основи для компетентнісно-зорієнтованих завдань. До прикладу можемо запропонувати такі завдання:

– *Мама вирішила приготувати варення та компот з полуниці. Всього в мамі було 21 кг полуниці. Третю частину вона взяла на приготування варення. Скільки кілограмів залишилося для компоту?*

– *Петрику задали на літо прочитати 8 книг. За половину літа він прочитав лише четверту частину книг. Скільки книг залишилось прочитати Петрику?*

– *Тато купив 4 рулони шпалер, витратив на них 320 грн. У магазині була знижка і $\frac{1}{4}$ частину від суми, яку повинен був сплатити тато, йому повернули. Скільки гривень повернули татові?*

– *Корисно для здоров'я пити яблучний сік. З одного яблука можна выдавити 50 грамів соку. Для того, щоб заповнити склянку нам не вистачає 200 грамів. Яка частина склянки заповнена?*

Такі завдання розвивають в учнів здоров'язбережувальну, підприємницьку та математичну компетентності, що дасть змогу здобувачам освіти використовувати сформовані компетентності в повсякденному житті.

Висновки. Отже, проаналізувавши та доповнивши систему компетентнісно-зорієнтованих завдань, ми дійшли висновку, що компетентнісний підхід у навчанні відіграє важливу роль при застосуванні учнями знань в повсякденному житті. Також проаналізували в чому саме полягають труднощі у вивченні дробів в початкових класах та як їх подолати. Доповнили систему компетентнісно-зорієнтованих задач, спрямованих на розвиток ключових компетентностей, які діти зможуть використовувати практично.

Література:

1. Компетентнісно зорієнтовані завдання в початкових класах. URL: <https://cutt.ly/RTkSdSM> (дата звернення: 25.10.2021).
2. Компетентнісно орієнтована методика навчання математики в основній школі : метод. посіб. / О. І. Глобін, М. І. Бурда, Д. В. Васильєва, В. В. Волошена, О. П. Вашуленко, Н. Д. Мацько, Т. М. Хмара. Київ : Педагогічна думка, 2015. 245 с.
3. Сафонова І. Я. Формування математичної компетентності у старшокласників. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2013. Вип. 2. С. 397–402.
4. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Нова українська школа : методика навчання математики у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегрованого і компетентнісного підходів: навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 320 с.

УДК 37.015.3:159.955

Катерина Андріюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Наукова керівниця – **Світлана Вірста**

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті проаналізовані визначення критичного мислення у контексті багатовекторності сучасних філософських і психологічних характеристик освітнього процесу. Окреслені особливості умов формування критичного мислення у здобувачів освіти.

Ключові слова: критичне мислення, логіка, творчість, особистість.

The article analyzes the definitions of critical thinking in the context of multivectority of modern philosophical and educational process psychological characteristics. Peculiarities of students' formation of critical thinking are outlined.

Key words: *critical thinking, logic, creativity, personality.*

У науковій літературі критичне мислення визначають як важливу характеристику сучасної особистості, складне, багатовимірне й багаторівневе явище, один із типів мислення. Учені відносять його, за різними класифікаціями, до різновидів логічного, практичного й понятійно-абстрактного мислення, підкреслюючи такі його характеристики, як цілеспрямованість, самостійність, обґрунтованість, орієнтування на чіткі критерії, гнучкість і відповідальність

Критичне мислення має багато визначень у філософських і психологічних роботах, але всі дослідники/дослідниці сходяться на думці, що для того, аби критично мислити, необхідно вміння:

- аналізувати і синтезувати;
- здійснювати індукцію і дедукцію;
- абстрагуватися;
- інтерпретувати;
- спостерігати;
- використовувати логіку;
- здійснювати сходження від абстрактного до конкретного [1, с. 46].

Також обов'язковим є володіння широким кругозором, творчою уявою, стійкими ціннісними установками. В деякій мірі емоційність також може входити у визначення цього поняття. Критичність мислення – необхідна якість, яке дозволяє створювати передумови для цивілізованого розвитку суспільства.

Поняття «критичне мислення» настільки різнобічне, що спеціалісти різних галузей освіти сприймають його по-різному. З точки зору філософів, критичне мислення – це вміння логічно мислити та аргументувати. Вітчизняний вчений О. Тягло назвав його «просунутою сучасною логікою» [2, с. 26].

На сьогодні існує ряд трактувань поняття критичне мислення, запропонованих вітчизняними й закордонними авторами/авторками.

Американський фахівець Річард Пауль у книзі «Критичне мислення: що потрібно кожній людині, щоб вижити в швидкоплинному світі» запропонував таку робочу дефініцію: критичне мислення – це мислення про мислення, коли ви мислите задля вдосконалення свого мислення. Тут є важливими дві обставини: 1) критичне мислення – це не просте мислення, а мислення, яке спричиняє самовдосконалення; 2) бажане самовдосконалення приходить з навичками використання стандартів коректної оцінки процесу мислення. Коротко кажучи, це самовдосконалення мислення на підставі певних стандартів [3, с. 42].

А. Авершин та Т. Яковенко на основі аналізу наукової літератури, пов'язаної з аналізом критичного мислення, виділяють декілька напрямів [2, с. 136]: 1) критичне мислення або критичність трактується як межа особи (Б. Зейгарник, Т. Кудрявцев, І. Кожуховська, Н. Березанська та ін.); 2) критичне мислення виділяється як якість розуму в широкому сенсі слова (Д. Дьюї, С. Рубінштейн, Б. Теплов, А. Смирнов і ін.); 3) критичне мислення пов'язується з комплексом когнітивних і метакогнітивних стратегій, умінь і навиків (Д. Халперн, Р. Поул, Е. Ходос, А. Бутенко і ін.), що впливають на характер розумової діяльності.

Л. Ямщикова визначає критичне мислення як вид розумової діяльності особистості [4]. Р. Джонсон вказує на те, що критичне мислення як особливий вид розумової діяльності дозволяє людині винести здорове судження про запропоновану їй точку зору або моделі поведінки.

Американський філософ і педагог Джон Дьюї вважав, що критичне мислення виникає тоді, коли студенти починають займатися конкретною проблемою: «Тільки борючись із конкретною проблемою, відшукуючи власний вихід зі сформованої ситуації, студент дійсно думає» [4].

Критичне мислення часто називають «спрямованим мисленням», тому що воно спрямоване на одержання бажаного результату. Визначають п'ять його складових:

1. Критичне мислення – мислення самостійне. Ніхто не може думати за нас. Ми формулюємо свої ідеї, оцінки й переконання винятково самі й для самих себе. Мислити критично можна в будь-якому віці, навіть малята здатні думати критично і цілком самостійно. Самостійність – перша і найважливіша ознака критичного мислення.

2. Інформація є відправним, а не кінцевим пунктом критичного мислення. Завдяки критичному мисленню процес пізнання стає осмисленим, безперервним і продуктивним.

3. Критичне мислення починається з постановки питань і з'ясування проблем, які потрібно розв'язати.

4. Критичне мислення прагне до переконливої аргументації. Критично мисляча людина може знайти власне розв'язання проблеми й обґрунтувати його розумними доказами. Вона усвідомлює, що можливі й інші розв'язання тієї ж проблеми, але може довести, що її розв'язання є оптимальним.

5. Критичне мислення – це мислення соціальне. Особлива думка перевіряється й удосконалюється, коли нею діляться з іншими [2, с. 18].

Основне завдання викладача/викладачки, який/яка навчає молодь мислити критично, – це навчити їх ставити запитання та формулювати проблеми, тому що вміння розв'язувати проблеми – шлях до досягнення мети, шлях до успіху.

Метью Ліпман – професор філософії Колумбійського університету, консультант ЮНЕСКО з освітніх питань, автор «рефлексивної» моделі освіти, у якій фокус навчальної діяльності спрямовується не на засвоєння певної інформації, а на осмислення внутрішніх сенсів та характеристик предметів і явищ, які досліджуються, виділяє шість ключових елементів критичного мислення:

1. Уміння мислити передбачає володіння певними прийомами, які в сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію опрацювання інформації.

2. Відповідальність передбачає, що людина, звертаючись до інших, усвідомлює обов'язок надавати слухачам чи читачам докази та приклади відповідно до прийнятих стандартів. Вона готова до того, що надані докази будуть предметом розгляду фахівців у цій галузі й їхні судження треба буде врахувати надалі.

3. Формулювання самостійних суджень як продукт критичного мислення означає, що воно спрямоване на творчу мисленнєву діяльність, а не на репродуктивне мислення. Творчий підхід є необхідним у ситуаціях порівняння різних суджень і визначення альтернатив на основі врахування пріоритетів, чинників, що обумовлюють істинність та вірогідність інформації загалом і висловлених суджень зокрема.

4. Дуже важливими є критерії, до яких апелює, на які спирається критичне мислення. Так, дослідження здобувачів освіти, проведене у рамках певного предмета, має відображати або враховувати головні поняття та методи в цій науці або кількох суміжних науках. Проте критерії не можуть бути абсолютизованими, у процесі критичного мислення вони піддаються сумніву, зміні або навіть заміні на інші.

5. Самокорекція потребує, щоб людина використовувала критичне мислення як метод, звернений на її власні судження з метою їх виправлення чи покращання. Мисляча людина постійно піддає власні мисленнєві процеси рефлексії, використовуючи при цьому суттєві критерії та процедурні норми.

6. Використання загальних критеріїв не виключає уваги та чуйності до контексту. Адже загальні критерії мають обов'язково перевірятися на відповідність і на можливість зміни у кожному конкретному випадку [5, с. 118].

Усе зазначене потребує врахування ще й того, що критичне мислення завжди діалогічне, тобто передбачає дискусії, зокрема між тими, хто навчається, в яких висувуються критерії, ідентифікуються й обговорюються контексти, а мисленнєвий процес загалом піддається оцінюванню.

Як зауважує Н. Дементієвська, необхідно навчитися критично аналізувати дані, розміщені в інтернеті, з таких причин: підручник та педагог перестають бути виключними джерелами знань; практично

кожен може і вмістити у всесвітню мережу будь-які відомості; педагоги і студенти створюють власні вебсторінки, яким мають довіряти інші користувачі, в першу чергу, викладачі та здобувачі освіти і використовувати їх у своїй діяльності; попередній досвід здобувачів освіти (надійні друковані джерела) дозволяє їм переносити ці якості і на всі інші джерела інформації; переважна більшість ЗМІ (газет, каналів телебачення) та сайтів інтернету утримуються та фінансуються окремими комерційними кампаніями чи політичними партіями, які мають свої інтереси; педагоги і батьки, які виховувалися в тоталітарній системі, не дають прикладу ефективного використання критичного мислення і відбору інформації. Постає завдання формування вмінь і навичок критичного мислення у здобувачів освіти, про що зазначено в українських державних освітніх стандартах та європейських документах з основних компетентностей [4].

У контексті сучасних змін критичне мислення стає важливою характеристикою сучасної особистості. Це спрямований процес мислення, метою якого є розв'язання проблем, а сутністю – виконання певних операцій-прийомів: аналізу, синтезу, оцінювання як власних думок і результатів діяльності, так і інформації про думки й діяльність інших.

Люди, які мають навички критичного мислення, чесні самі з собою; перемагають сумніви; ставлять запитання; інтелектуально незалежні; ними практично неможливо маніпулювати. Коли ми дискутуємо, сперечаємося, обмінюємося думками з іншими людьми, ми уточнюємо й поглиблюємо свою власну позицію. Тому для формування в учнів/учениць навичок критичного мислення необхідно використовувати інтерактивні методи: парну й групову роботу, дискусії й дебати, проекти й письмові роботи.

Найкращим видом навчальної діяльності, в якій формуються навички критичного мислення, є письмова робота. У написанні процес мислення стає видимим. Той, хто пише, завжди активний. Він завжди висловлює на папері свої думки і вишукує аргументацію для їх підкріплення. Письмова робота містить у собі пошук розв'язання якоїсь проблеми й пропонує його читачам. Крім того, письмова робота носить соціальний характер, оскільки той, хто пише, завжди орієнтується на читача. Для здобувачів освіти письмо – найважча робота, як і для дорослих. Всі п'ять складових педагогічного визначення критичного мислення можуть утілюватися в різних видах навчальної діяльності. Інколи ми з жахом розуміємо, що в наше інформаційне століття діти не тільки не вміють міркувати, але вони вже не вміють читати, ставити запитання, відповідати на конкретно поставлені запитання.

До основних рис критичного мислення варто віднести такі уміння:

- 1) робити логічні умовиводи;
- 2) ухвалювати обґрунтовані рішення;

3) давати оцінку позитивних та негативних рис, як отриманої інформації, так і самого розумового процесу;

4) спрямованість на результат.

В епоху нової технологічної революції з'являється складне суспільство, яке базується на найсучасніших технологіях, так зване інформаційне суспільство. Провідну роль у такому суспільстві займає освіта. Знання стає найдемократичнішим джерелом влади. Інформація стає засобом інформаційного тиску. Новітні політичні технології можуть впевнено формувати суспільну думку, маніпулювати суспільною свідомістю. Господарювання інформаційних технологій здатне змінити все суспільне життя.

Отже, існує принаймні три причини, чому саме тепер необхідно розвивати критичне мислення:

1. Ми користуємося мовою, яка часто є маніпулятивною і шкідливою. Ми мислимо стереотипами, говоримо стереотипами, інколи не замислюємося над значенням слів, які використовуємо.

2. Всі ЗМІ контролюються або великими корпораціями, або політиками, які маніпулюють нашими поглядами.

3. Інтернет усе частіше стає для нас основним джерелом інформації [4].

Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому інформація множить, ускладнюється, швидко застаріває і набуває якісно нових функцій, у якому інформаційний вплив часто має на меті маніпулювання поглядами та діями людей, потребує від людини нових компетенцій. Тільки критично мисляча людина вміє:

- визначити проблему;
- перевірити використану інформацію;
- проаналізувати твердження, що лежить в основі інформації;
- враховувати альтернативні точки зору;
- визначити наявність підтексту в інформації;
- синтезувати отримані знання;
- зробити висновок;
- прийняти оптимальне рішення.

Отже, особистість – людина, яка вміє мислити критично, готова постійно навчатися, ефективно здобувати знання, застосовувати їх, самостійно встановлювати істину, приймати рішення й аргументовано відстоювати свою позицію в різноманітних життєвих ситуаціях. Критичне мислення – це здатність використовувати певні прийоми обробки інформації, що дозволяють отримати бажаний результат, це процес, під час якого людина може охарактеризувати явище чи предмет, висловити своє ставлення до нього шляхом полеміки або аргументації власної думки, знайти вихід з будь-якого становища.

Варто пам'ятати, що критичне мислення – це не критика недоліків, а вміння визначати проблему й виробляти оптимальні стратегії її розв'язання.

Література:

1. Пометун О. І., Сущенко І. М.. Навчаємо мислити критично : посіб. для вчителів. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.
2. Пометун О. І. Основи критичного мислення : навч. посіб. для учнів ст. кл. загальноосв. шкіл. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 216 с.
3. Paul R. W. Critical Thinking: What Every Person Needs to Survive In A Rapidly Changing World. 3-rd edition revisited. Santa Rosa : CA. 2003, 198 p.
4. Ямщикова Л. Критичне мислення як вид розумової діяльності. URL: <https://cutt.ly/8TzeYoe> (дата звернення: 25.10.2021).
5. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

УДК 821.161.2.09

Вікторія Арчибасова,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Наталія Борбич,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Алла Романюк,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

ЕТНОГРАФІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

У статті вивчено етнографічні традиції у творчій спадщині Лесі Українки. З'ясовано важливу роль етнографічного спадку Лесі Українки у формуванні національно-патріотичних почуттів у сучасних школярів.

Ключові слова: етнографія, фольклористика, Леся Українка, національне виховання.

The article studies the ethnographic traditions in the creative heritage of Lesya Ukrainka. The important role of Lesya Ukrainka's ethnographic heritage in the formation of national and patriotic feelings in modern schoolchildren has been clarified.

Key words: *ethnography, folklore, Lesya Ukrainka, national education.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Формування свідомого громадянина-патріота Української держави, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних цінностей є одним із головних завдань держави на сьогодні [8, с. 43].

Видатна українська поетеса, славетна землячка Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка, 1871–1913) належить до тих славетних діячів людства, які зі своїм віддаленням від наступних поколінь стають все величнішими та привабливішими. Час для них – не перешкода. Навпаки, він їх підносить, яскравіше освітлює, домальовує ті чудові риси образу, які зблизька не завжди помічалися сучасниками, відкидає випадкове, скороминуще, неістотне [5, с. 20].

Леся Українка визнавала, що в Україні надто мало було раніше та й сьогодні людей із виразною національною свідомістю і з національними ідеалами. Тому головним завданням в Україні було й буде – формування національної еліти, національної інтелігенції [2, с. 15]. Нації треба вернути, вважає Леся, її «мозок», і вже на цьому духовно світоглядному фундаменті творити новий храм державності – національний, демократичний, соборний. Найжахливіше – це рабство, бо раб завжди потребує пана, бо він, духовно темний, жадає служити комусь одному, а не громаді [7, с. 254]. Боротьба за політично вільну Україну, яка залишалась «абсолютно невільною», була для славетної письменниці нерозривною з боротьбою за власне фізичне виживання [1, с. 230].

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. До вивчення ролі Лесі Українки та родини Косачів у національній та світовій культурі звертались багато дослідників в Україні та за її межами. Серед них варто назвати Г. Аврахова, Т. Данилюк-Терещук, І. Денисюка, А. Дибуну, М. Жулинського, В. Комзюк, О. Ошуркевича, Н. Пушкар, О. Рисака, Т. Скрипку, Т. Стешенко та інших. В українській літературі, історичних дослідженнях є традицією використовувати етнографію, національний колорит місцевого життя і звичаїв, але у Косачів ці традиції були підкріплені власними пошуками і збиранням пісень, легенд, переказів та інших джерел усної народної творчості, етнографічних матеріалів. Майже кожний збірник матеріалів більшості краєзнавчих конференцій, крім вузькотематичних, на теренах Волині вміщує різні публікації, документи і матеріали про Лесю Українку і родину Косачів, яка пов'язана з усіма областями регіону [6, с. 6].

Мета наукової розвідки – вивчити етнографічну спадщину Лесі Українки та окреслити її роль у національно-патріотичному вихованні учнів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для Волині родина Косачів є прикладом відданості своєму народові й краю, у якому вони жили. Формування національної самосвідомості українців тісно пов'язане з діяльністю представників цієї родини, яка мала визнання у всіх колах української інтелігенції. Перебування Косачів у Луцьку і Колодяжному вивчалось багатьма дослідниками. Незаперечним є той факт, що ця родина внесла вклад у піднесення культури та освіти в краї, а разом з тим багато зробила для збереження історичної пам'яті Волино-Поліської землі [6, с. 7].

З раннього дитинства, виховуючись на кращих традиціях українського народу: піснях, звичаях, обрядах, поетеса настільки пройнялась культурою свого народу, зокрема волинян, що не покидала етнографічної праці протягом усього свого життя. Леся Українка була чудовим знавцем народного вбрання Волині. В її драмі-феєрії «Лісова пісня» ми натрапляємо цікаві деталі з побуту наших предків, проймаємось їхньою психологією та віруваннями. Вона, як вдумливий, правдивий етнограф збагачувала наші знання про одяг волинян кін. ХІХ – поч. ХХ ст. Тому не дивно, що розвиток етнографічної думки на Україні був тісно пов'язаний з ім'ям Лесі Українки. Вона співпрацювала з такими знаними українськими етнографами, як І. Франко, П. Грабовський, М. Коцюбинський. Багато етнографічних матеріалів письменниці було надруковано на сторінках журналів [4].

Дитинство Лесі проходило на Волині, в тісному єднанні з народнопоетичною стихією. В родині Косачів культивувались традиції запису фольклору – видатними етнографами були її мати, О. Драгоманова-Косач (Олена Пчілка), дядько М. Драгоманов, найближчий друг сім'ї М. Лисенко, чоловік К. Квітка. Живучи до 1879 р. у Звягелі, Леся слухала народні пісні, легенди, казки від няньки та ровесників. До Звягеля приїздив М. Лисенко, тоді Олена Пчілка організувала записи від гурту селян у себе вдома, працюючи спільно з композитором.

Обдарована тонким музичним слухом і прекрасною музичною пам'яттю, Леся й сама рано почала записувати не лише тексти, а й мелодії пісень. В с. Жабориці спостерігала й записувала ігри на Великдень, у Луцьку – баладу про Бондарівну, легенди про Кармалюка, про Луцький замок. Живучи з 1881 р. в с. Колодяжному Ковельського повіту, збирала народні пісні, легенди, перекази, вірування, які згодом увійшли органічно в її поезію – це образи перелесника, велета, русалок, мавок, водяників і т. п. Особливе враження справило перебування в гостях у дядька Лева в с. Скулин Ковельського повіту, який розповідав

Лесі «про всяку лісову, водяну, польову силу». З кінця 80-х років XIX століття почала цілеспрямовано займатись збиранням та вивченням народної творчості, зокрема, пісень [3].

Леся мала два великі зошити пісень (тексти з нотами), які передала М. Лисенку, з часом вони загубилися серед великої кількості записів композитора. Однак 1941 року один з них розшукав у архіві М. Лисенка Климент Квітка і передав до Луцького краєзнавчого музею. Це – понад 150 пісень, 40 з яких записані рукою Ольги, а решта – самої Лесі. Більшість пісень записано від дівчини Варки (Варвари Дмитрук), яка доглядала Лесю під час хвороби. Це насамперед календарно-обрядові пісні – ігрові веснянки (Володар, Зайчик, Шум, Кривий танець, Царенко, Пресо, Подоляночка, Коструб, Жона), жнивварські, купальські пісні, весільні, колядки й щедрівки, рідкісні хрестинні та колодчані тощо.

Леся Українка записала, а згодом наспівала М. Лисенку та К. Квітці пісенні зразки, які стали класикою українського фольклору: «Розлилися води», «А вже весна», «Женчичок-бренчичок», «Ой сивая зозуленька» (весільна), «Козака несуть», «Їхав козак через поле», «Ой у полі жито», «Пряля», «Піють півні», «Вишні-черешні розвиваються». В обробці М. Леонтовича вони стали всесітньовідомими шедеврами.

Перша завершена фольклористична праця Лесі Українки – «Купала на Волині» (1893) – вміщує опис купальського обряду та 47 пісень з мелодіями. Цей матеріал надіслала Леся Українка І. Франкові, який опублікував лише літературну частину збірки, а мелодії вперше опублікував О. Дей, розшукавши їх в архіві М. Лисенка [3].

У 1898 р. Леся Українка познайомилася з Климентом Квіткою. Відтоді музично-фольклористична діяльність поетеси відбувалася за його безпосередньою участю. З 1899 р. вона почала наспівувати К. Квітці свої пісні і з його допомогою зайнялася впорядкуванням фольклорних збірників. Спільно з Лесею Українкою К. Квітка підготував до друку і видав три збірники українських народних пісень – він записав мелодії з голосу поетеси, подав вказівки на варіанти.

До першого збірника – «Дитячі ігри, пісні й казки з Ковельщини, Луцинип, Звягельщини на Волині» – Леся Українка написала передмову, в якій висловила свої погляди на український фольклор. До другого – «Народні пісні до танцю. З нотами» – вона готувала і примітки. Туди ввійшли записані самою Лесею Українкою пісні та 5 пісень, записаних з голосу І. Франка. Мелодії записав К. Квітка. Протягом 15 років композитор записав від Лесі Українки більш ніж півтисячі мелодій, які згодом опублікував у класичному збірнику «Народні мелодії з голосу Лесі Українки» [3].

Отже, неоціненний внесок зробила Леся Українка в фольклористику не тільки як збирач, але і як виконавець народних пісень. В репертуарі Лесі Українки, крім календарно-обрядових пісень (записаних в с. Колодяжне, Миропілля Звягельського повіту, с. Чекна

Дубенського повіту), були пісні історичні, козацькі, рекрутські, ліричні, побутові, колискові, дитячі, жартівливі, баладні, танцювальні і, що найунікальніше, – пісні до казок. У листі до М. Драгоманова Леся Українка стверджувала, що зібраних нею пісень «ще ніхто не записував».

Глибокий науковий підхід виявила поетеса до запису українських народних дум, які вона високо цінувала й любила і усвідомила не лише їх унікальність як «єдиного в світі жанру фольклору», а й актуальність на той час їхнього запису і, зокрема, запису всієї мелодії разом з текстом думи.

Леся Українка разом із К. Квіткою 1908 року організувала експедицію по запису мелодій народних дум на фонограф і з власних коштів її оплатила. Для цього поетеса визначила осередки, де найкраще збереглася кобзарська традиція (Полтавщина, Чернігівщина, Харківщина), виявила найталановитіших кобзарів (М. Кравченка, Г. Гончаренка, О. Сластіона), залучила до цього найкращих фахівців (зокрема, Ф. Колессу, який записував мелодії дум на фонограф), власноруч записала тексти трьох дум від Г. Гончаренка. Записи ці були видані Ф. Колесою 1913 року у Львові («Мелодії українських народних дум»).

Першим звернувся до фольклористичної спадщини Лесі Українки М. Лисенко. Повністю на зібраних нею матеріалах він побудував розділ дитячих ігрових пісень у виданні «Збірка народних пісень в хоровому розкладі, пристосованих до учнів молодшого і підстаршого віку у школах народніх. Упорядив М. Лисенко» (Київ, 1908). Класичні обробки М. Леонтовича, Я. Степового, Ю. Мейтуса, В. Кирейка дали нове життя творам, записаним Лесею Українкою, в професійній музиці.

Висновки. Леся Українка була не лише великим драматургом і поетом, а й талановитим етнографом та фольклористом. Адже, як і більшість тих, хто по-справжньому закоханий у свій рідний край, розуміла, що націю складає і уособлює не територія, а особливості національного характеру і світосприйняття, які можна зрозуміти лише заглибившись у культурну спадщину – пісенну творчість, обрядовість, знання приспівок, приказок, приспівок, казок, тощо. Використання етнографічної спадщини Лесі Українки послугує важливим засобом формування у сучасних школярів національно-патріотичних почуттів.

Література:

1. Жулинський М. Українська література : творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. Київ : Либідь, 2011. 1152 с.
2. Лащук Л., Бондарчук І. Леся Українка – вічна боротьба за Україну. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Чис. 16. 2016. С. 15–19.
3. Леся Українка : невідома фольклористка. URL: <https://cutt.ly/STkF8as> (дата звернення: 13.11.2021).

4. Лукашик І. Речі побуту та етнографії як складова частина літературної та меморіальної експозиції музею Лесі Українки в с. Колодяжне. URL: <https://cutt.ly/jTkGd6V> (дата звернення: 13.11.2021).

5. Марчук С. Духовно-освітні традиції в нарисі Лесі Українки «Волинські образки (Школа)». *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Чис. 16. 2016. С. 20–24.

6. Освіта та виховання в родині Косачів: матеріали V Всеукр. Косачівських пед. читань, приурочених до 150-річчя Андроника Лазарчука, відомого українського художника і педагога-організатора художньої освіти на Волині та в Україні, і 150-річчя від дня народження Лесі Українки (26 червня 2020 р., м. Луцьк) / упоряд.: П. С. Олешко, Н. М. Кот, А. М. Силюк. Луцьк : Волинський ІППО, 2020. 144 с.

7. Степанишин Б. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка в школі : метод. посіб. для вчителів. Київ : Проза, 1998. 384 с.

8. Філімонова Т. В. Національно-патріотичне виховання особистості : педагогічний аспект. *Наукові записки Бердянського педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 2. С. 43–48.

УДК 373.2.01(437)«16»

Назар Башук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ДОСВІД «МАТЕРИНСЬКОЇ ШКОЛИ» ЯНА КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ

У статті проаналізовано зміст та завдання навчання і виховання дітей дошкільного віку у материнській школі Я. Коменського. Визначено актуальність його педагогічних ідей для сучасної дошкільної освіти.

Ключові слова: материнська школа, дитина, Я. Коменський.

In the article analyzes the content and tasks of teaching and education of preschool children in the mother school of J. Comenius. The relevance of his pedagogical ideas for modern preschool education is determined.

Key words: mother school, child, J. Comenius.

Постановка наукової проблеми та її значення. Закон України «Про дошкільну освіту» визначає організаційні засади функціонування і розвитку системи дошкільної освіти, яка забезпечує розвиток, виховання і навчання дитини, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки,

надбаннях світового педагогічного досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні [2].

Розбудова Української незалежної держави створила сприятливі умови для відновлення й розвитку педагогіки, національної системи освіти і виховання дітей та молоді в Україні. Успішність реформування в освітній галузі значно залежить від того, наскільки повно й ефективно будуть використані ті позитивні надбання, які ґрунтуються на педагогічному досвіді. Особливий вплив на сучасний етап розвитку української науково-педагогічної думки продовжує здійснювати зарубіжна педагогічна теорія та практика [11, с. 267]. Одне з чільних місць серед видатних зарубіжних педагогів минулого належить Янові Коменському (1592–1670), який справедливо вважається засновником дошкільної педагогіки.

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. У педагогічній періодиці опубліковано чимало наукових статей, в яких розглядаються різноманітні аспекти педагогічної діяльності і творчості видатного чеського мислителя Яна Амоса Коменського: О. Замашкіна (розвиток дитячої особистості) [3], А. Малько (соціальне виховання) [9], Г. Антонюк, К. Мазаєва, С. Марчук (педагогічні ідеї та їх використання в умовах сьогодення) [6; 8; 10], С. Саяпіна (виховання дітей дошкільного віку) [11].

Мета наукової розвідки – проаналізувати зміст навчання і виховання у материнській школі Коменського та визначити актуальність його педагогічних ідей для сучасної дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Я. Коменський першим із вчених і мислителів нового часу сконцентрував свою увагу на питаннях і дошкільного виховання. Він розглядав правильне дошкільне виховання, по-перше, як засіб охорони дітей від шкідливих, випадкових, неправильних впливів на них і, по-друге – як міцну основу для всього наступного виховання [5, с. 139].

Материнська школа, в розумінні Я. Коменського, – це сім'я, де протікає все життя дитини від народження до шести років. Він вважав, що без хорошого початкового виховання дитини в сім'ї рішуче постраждає все наступне виховання і освіта людини. Я. Коменський присвятив вихованню дітей цього віку спеціальну роботу «Материнська школа» (1630).

В унісон з епохою Відродження Я. Коменський відкриває в дітях позитивні творчі сили і твердить, що гріх не може глибоко проникнути в дитячу природу, що в дітях більше першородної здоровості, чистоти і незіпсутості, ніж це було прийнято думати в епоху раннього середньовіччя. А тому перед вихованням дітей Я. Коменський ставить завдання відновити цю незіпсуту природу дітей, допомогти дітям розвинути позитивні задатки [5, с. 139].

Я. Коменський цілком правильно протиставив середньовічному вихованню, заснованому на страху і побоях, повагу до особистості дитини, побудову всієї справи виховання на любові до дитини. Тому він особливого значення надає ставленню батьків до дітей і використанню ними розумних методів в складній справі виховання. «Для батьків діти повинні бути миліші і дорожчі, ніж золото і срібло чи дорогоцінне каміння» [6, с. 203].

Я. Коменський постійно закликає батьків рахуватися із ще незміцнілими фізичними і духовними силами дітей. Він пропонує враховувати вікові особливості дітей, хоч і не розкриває цих особливостей в деталях і подробицях. Більше того, він закликає рахуватися з тим, що одні діти розвиваються швидше, а інші – повільніше, а тому він радить батькам розумно ставитись до цього і не форсувати розвиток одних і не сповільнювати його в інших.

Педагог вважав, що батьки зобов'язані перед народом, суспільством зробити все для того, щоб діти «могли б вирости, стати мужами, мудро керувати своїми справами,... проводити життя чесно і розумно» [6, с. 206].

Обов'язок батьків насамперед полягає в тому, щоб піклуватися про здоров'я дітей, причому Я. Коменський вважає, що це повинно мати місце ще до народження. Жінки повинні турбуватися про себе, щоб як-небудь не зашкодити своїй дитині. Тому вони: 1) повинні уникати будь-якої надмірності (об'їдання, піст, оп'яніння, простуда); 2) не повинні спотикатись, нашттовхуватись, вдарятись; 3) не хвилюватися, уникати страху, не сердитись, не дратуватись і т.д. [5, с. 140].

Визнаючи за батьками і вихователями право керувати дітьми, Я. Коменський в той же час вважає необхідним обмежити ці права в двох напрямках: 1) надмірні вимоги і строгості; 2) потурання, надмірна поблажливість.

У IV розділі праці «Материнська школа» Я. Коменський накреслив програму виховної роботи з дітьми дошкільного віку. З першого погляду ця програма здається занадто широкою і майже нездійсненною. Однак, вдумавшись в неї, можна зрозуміти її доцільність і систематичність. Я. Коменський визначає, які моральні якості повинні виховуватись у цьому віці, щоб «Материнська школа» в галузі моральності заклала міцну основу для формування «в людині справжньої людяності» (табл. 1).

Таблиця 1

Якості, якими мають оволодіти діти дошкільного віку за Я. Коменським [4, с. 12–13]

Моральні якості	Змістові характеристики формування якості у дитини
Помірність	Навчити їсти і пити відповідно до вимог природи, не переїдати і не перепиватися понад міру

Охайність	Навчити дотримуватись пристойності при вживанні їжі, в одязі і в турботах про тіло
Повага до старших	Навчити ставитись з повагою до їх дій, слів і поглядів
Люб'язність	Бути готовим за знаком і словом старших негайно виконати все
Послужливість	Навчити говорити правду, ніколи не обманювати
Справедливість	Не брати чужого, таємно не ховати нічого, не чинити шкоди
Добродійність	Привчати до благодійності, бути приємними для інших, бути щедрими, а не скупими й не заздрісними
Працелюбність	Корисно привчати до праці, звикати уникати лінивого дозвілля
Мовчання	Привчати не тільки говорити, але й мовчати, коли треба (під час молитов чи коли говорять інші)
Терпіння	Треба привчати до терпіння, привчати загнуждувати пристрасті
Делікатність	Гуманність і готовність служити старшим
Витонченість	Навчити тому, що розвиває витонченість манер, делікатність, вміти вітатися, подавати руку, дякувати за послугу
Триматись гідно	Тримати себе з гідністю, поводити себе скромно і витримано.

У V розділі «Материнської школи» Я. Коменський розглядає питання фізичного виховання дитини і дає низку порад, принципове педагогічне і практичне значення яких і сьогодні велике. Наприклад, Я. Коменський вимагав, щоб мати, якщо вона здорова, сама годувала дитину грудьми, і різко засуджував такі факти, коли матері з аристократичних кіл соромилися годувати своїх дітей («Це противно Богу і природі, шкідливо для дітей, згубно для самих матерів, не заслуговує на повагу і гідне засудження» [6, с. 214]).

Цікаві поради Я. Коменського про харчування дитини, сон, користування чистим повітрям. Особливий інтерес становить його порада про те, що батьки не повинні давати дітям ліків, якщо це не викликано крайньою необхідністю. Коменський попереджував батьків не давати дітям міцних напоїв і писав: «Спартанці, турбуючись про правильне виховання юнацтва, державними законами строго заборонили молодим людям до двадцяти років пити вино» [6, с. 218].

Педагогічний інтерес становить думка Я. Коменського про значення веселощів для здоров'я («веселий настрій – половина здоров'я, всі батьки повинні прагнути до того, щоб у дітей не було нестатку в розвагах» [6, с. 219] (гра, біганина, доганяння, слухання музики, малювання, приємні видовиська тощо).

Заслуговує на увагу турбота Я. Коменського про виховання дітей в праці, причому він мав на увазі таку працю, «яка не перевищує сил дитини».

Велике місце відводить Я. Коменський питанням розумового розвитку дітей віку материнської школи. Керуючись принципом

природовідповідності, Я. Коменський вважає, що основа освіти людини закладається з моменту «впізнавання» дитини, тобто з того часу, коли дитина «розрізняє» матір, батька, рідних тощо. Тому саме в цьому віці дітям у зв'язку з розвитком мови потрібно давати зачатки знань майже з усіх галузей, які пізніше даватиме школа:

з *фізики* – визнає назви стихій: вогню, води, землі, а також явищ природи: дощу, снігу, льоду; світло, темно; знання багатств природи чи копалин (залізо, свинець); ознайомлення з назвами дерев, трав, квітів, тварин, птахів;

з *астрономії* – розрізняє сонце, місяць, зірки;

з *географії* – знайомство з місцевістю, де дитина народилась і живе, місто, село, поле, луг, річка тощо;

з *геометрії* – великий-малий; довгий-короткий; широкий-вузький; товстий-тонкий; лінія, хрест, круг;

з *хронології* – година, день, тиждень, літо, вчора, завтра;

з *історії* – пригадати і розповісти, що відбулось недавно, як дитина себе там поводи́ла;

з *граматики* – правильно розмовляти рідною мовою;

з *діалектики* – ставити запитання, відповідати на запитання.

Пізнання предметів Я. Коменський пов'язує з грою дитини. Він радить давати дітям іграшки, що зображають оточуючі їх предмети: домашній посуд, домашніх тварин тощо.

Коменський у «Материнській школі» особливе місце відводить підготовці дитини до школи: «Нерозумно чинять ті батьки, які без будь-якої підготовки ведуть своїх дітей до школи, як телят на бойню чи худобу в стадо: хай потім шкільний вчитель мучиться з ними, мордує їх, як хоче» [6, с. 239]. Серед багатьох заходів, які повинні готувати дітей до школи, Я. Коменський вирішального значення надає формуванню у дітей почуття любові і поваги до школи і вчителя. «Нерозумні ті, хто зробив з учителя пугало, а з школи – катівню, а все ж ведуть дітей туди. Це відбувається в тому випадку, якщо батьки в присутності дітей необережно базікають про шкільні покарання, про строгість учителів, про те, що більше не будуть грати, і тому подібне» [6, с. 239].

Висновки. З нашого короткого огляду можна зробити висновок, що вчення Я. Коменського про материнську школу, завдання, зміст і методи виховання дітей дошкільного віку є новою для свого часу теорією. Його ідеї є актуальними у практиці сучасного дошкільного виховання і потребують їх творчого використання.

Література:

1. Антонюк Г. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. *Педагогіка та психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 189–200.

2. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://cutt.ly/mYsIN1l> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Замашкіна О. Я. А. Коменський про розвиток дитячої особистості. *Початкова школа*. 2000. № 3. С. 47–50.
4. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія / упоряд. З. Н. Борисової, В. З. Смаль. Київ : Вища школа, 1990. 423 с.
5. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Тернопіль, 1996. 436 с.
6. Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / под. ред. А. И. Пискунова. Москва : Педагогика, 1982. Т. 1. 656 с.
7. Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / под. ред. А. И. Пискунова. Москва : Педагогика, 1982. Т. 2. 576 с.
8. Мазаєва К. В. Педагогічна система Я. А. Коменського – важливе джерело вдосконалення професійної майстерності сучасного вчителя. *Педагогічний альманах*. 2017. № 34. С. 154–159.
9. Малько А. Соціальне виховання Я. А. Коменського. *Рідна школа*. 2002. № 8-9. С. 70–73.
10. Марчук С. С. Порівняльний аналіз педагогічних ідей видатних слов'янських мислителів Я. А. Коменського і К. Д. Ушинського щодо проблеми фізичного виховання дітей. *Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Серія: Пед. науки*. 2012. Вип. 96. С. 136–140.
11. Саяпіна С. «Материнська школа» Я. Коменського як програма цілей навчання й виховання дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 45. С. 267–272.

УДК 373.3.091:811.111

Богдана Березюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Алла Бляшевська**

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА СПІЛКУВАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті визначаються особливості спілкування молодших школярів. Розкривається поняття невербальні засоби спілкування.

Ключові слова: спілкування, невербальні засоби спілкування, іноземна мова.

The peculiarities of junior high school students' communication are determined in this article. The concept of nonverbal means of communication is revealed.

Key words: communication, non-verbal means of communication, foreign language.

На сьогодні актуальною проблемою в освітньому середовищі є комунікація вчителя з дітьми. Школярі, в силу своїх вікових і психологічних особливостей, краще сприймають інформацію за допомогою міміки, жестів, тобто зовнішніх проявів учителя. Тому, педагог початкової школи має оволодівати не лише вербальними засобами, а й прийомами невербальної комунікації. Останнім часом спостерігається значне підвищення зацікавленості науковців, методистів, лінгвістів, психологів до проблеми використання складових невербальних засобів навчання: інтонації, голосу, міміки, жести, постави.

Але, питанню педагогічного використання невербальних засобів навчання на уроках англійської мови на початковому етапі навчання приділено недостатньо уваги, тому, з огляду на особливості застосування їх як корисного аудіовізуального засобу, що сприяє формуванню мовленнєвої компетенції в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі, цій проблемі варто приділити окрему увагу.

Педагогу потрібно знати і правильно вміти поєднувати вербальні і невербальні засоби, так як при цьому учням забезпечується усвідомлене передавання та сприйняття інформації. У процесі взаємодії вербальні й невербальні засоби можуть підсилювати або послаблювати дію один на одного. Мова невербального спілкування є мовою не лише жестів, а й почуттів.

Сучасний Оксфордський тлумачний словник дає таке визначення невербальних засобів навчання: «Невербальні засоби навчання – навчання студентів спілкуванню, що не включає слова, словосполучення або промову» [7].

Деякі вчителі свідомо не використовують невербальну комунікацію з класом, думаючи, що вона відволікає від фактичної інформації. Але, вони у такому випадку не розуміють, що внаслідок цього школярі не звертають увагу на вчителя і їм важко сприймати матеріал. Тому, не варто забувати про невербальні засоби спілкування. Таких засобів є дуже багато. Серед них проаналізуємо найголовніші.

- **Пантоміміка** – це рухи, які виражають стан всього тіла або його частини. Вони дають змогу вчителю чіткіше виділити той чи інший елемент у його розповіді, щоб діти звернули на це увагу. Вираз обличчя та погляд нерідко впливають на учнів більше, ніж слово вчителя. Правильно використані жести й міміка сприяють кращому її засвоєнню. Візуальний контакт є дуже важливим елементом у спілкуванні. Вчитель, дивлячись на учня, більш уважніший і сприймає краще матеріал.

• **Зовнішній вигляд учителя** – вагомий аргумент для спілкування. Він має важливий вплив на сприйняття і засвоєння учнями матеріалу. Його зовнішній вигляд доповнює впевнена поведінка і щира посмішка.

• **Емоційна стабільність.** У молодших вчителів виникають певні труднощі при комунікації. Це, так зване, почуття страху і невпевненості. Але, згодом, все стає на свої місця, це почуття зникає, і взаємодія з дітьми стає дуже близькою. Тоді вихованці краще слухають вчителя, так як він знаходиться в колі дітей.

У процесі роботи з використанням інтонації, голосу, міміки, жестів, позстави на уроках англійської мови педагог та учні включаються в спільну діяльність, де найбільше й найвагомніше значення має робота слухового та зорового аналізаторів. Учні в процесі роботи на уроках англійської мови аналізують, зіставляють, виділяють головне, вилучають непотрібне, творчо, аналітично мислять [6].

Характер жестів учителя з перших хвилин створює певний настрій у класі. Дослідження підтверджують, що, якщо рухи вчителя поривчасті і нервові, то в результаті замість готовності до уроку в учнів виникає стан напруженого очікування неприємностей. Спільна діяльність учителя й учнів передбачає не тільки вплив учителя, але й обов'язковий зворотній зв'язок.

Вчителю треба пам'ятати, що у кожній його позі проявляється майстерність, професіоналізм, а також ставлення до певної ситуації, до особистості учня. Для активного спілкування поза має бути відкритою. Учитель не повинен схрещувати руки. Щоб створити ефект довіри, він має стояти обличчям до класу, зменшити дистанцію по відношенню до учнів. Учителю необхідно просто знати й враховувати свої індивідуальні особливості: стримувати прояви агресії, гарячкості, контролювати жести невпевненості чи непоступливості тощо.

Система невербального спілкування займає важливе місце в загальній структурі спілкування. Ми дуже часто звертаємося до цього способу передачі інформації під час проведення уроку. Він багато в чому визначає як реакцію на інформацію, так і ставлення до неї. Варто тільки свідомо поставитися до цих безмовних сигналів, які ми одночасно і подаємо, і приймаємо, як ми тут же відкриваємо для себе можливість більш ефективного й дієвого їх використання.

Навчання іноземних мов передбачає практичне опанування учнями мовленнєвих умінь на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування, і, саме невербальні засоби спілкування допомагають в опануванні цих умінь. Практичною метою нової програми для закладів загальної середньої освіти є комунікативний підхід до викладання і вивчення іноземної мови. Головна ідея цього підходу полягає в тому, що учні, щоб стати ефективними користувачами

мови, мають не тільки здобувати знання, а й розвивати практичні навички та вміння.

Використання невербальних засобів спілкування є дуже корисним способом розкриття значення слів для учнів молодших класів, оскільки, можна уникнути довгих пояснень як рідною мовою, так і мовою, що вивчається. Вчителі можуть користуватися жестами чи мімікою для уточнення значення нового слова чи фрази, а також для організації завдань для мовленнєвої діяльності учнів. Наприклад, інструкція Sit down може легко супроводжуватися мімікою і жестом, які допоможуть розкрити значення цього виразу. Подібним чином можна розкрити значення таких слів, як drink чи eat тощо. Учителі користуються низкою жестів для контролю й керування класом [4].

Саме така невербальна комунікативна компетенція веде до успішного засвоєння іноземної мови та дозволяє ефективно й вільно спілкуватися з носіями цієї мови. Якщо вчитель розмовляє іноземною мовою, то школярі одночасно можуть бачити й чути, як говорить учитель, що допомагає розумінню на слух, вони можуть чути іноземну мову у справді комунікативній ситуації. Звичайно, вчитель не завжди може використовувати на уроці лише англійську мову. У деяких ситуаціях набагато доцільніше з точки зору часу й економії мовленнєвих зусиль спілкуватися рідною мовою учнів або застосовувати невербальні засоби спілкування.

Велику роль жести відіграють і в забезпеченні уваги учнів, що є найважливішою умовою ефективного навчання іноземної мови. Значними можливостями зосередження уваги слухачів володіє саме жест, емоційна насиченість якого, як правило, приковує увагу молодших школярів. У той же час невербальний аспект спілкування займає значне місце в процесі взаємодії вчителя з дітьми. Для того, щоб полегшити свою роботу, учитель повинен вміти спілкуватися з дітьми навіть не розмовляючи, повинен брати до уваги не тільки мовлення учня, а й кожен його жест, погляд, кожен рух, у свою чергу строго контролювати свою невербальну поведінку [5].

Володіння засобами невербальної комунікації сприяє досягненню зовнішньої виразності педагога, який повинен вміти диференціювати й адекватно інтерпретувати невербальну поведінку учнів, розвивати вміння «читати за обличчям», розуміти мову тіла, час, простір у спілкуванні; прагнути розвивати розширювати діапазон засобів спілкування шляхом тренувальних вправ (розвиток постави, ходи, міміки, організація простору, візуального контакту) і самоконтролю зовнішньої техніки; домагатися того, щоб використання зовнішньої педагогічної техніки було органічно пов'язане з внутрішнім переживанням як логічне продовження педагогічного завдання, думок та почуттів [1].

Однією з головних навчальних цілей іноземної мови є розвиток комунікативної компетенції і невід'ємною частиною спілкування є невербальна комунікативна компетентність, яка включає:

- знання різних форм невербальної поведінки;
- знання різних функцій невербальної поведінки;
- знання специфічних культурних невербальних явищ;
- здатність розпізнавати значення невербальної комунікації в комунікативних ситуаціях;
- усвідомлення важливості невербальної комунікації в процесі спілкування [3].

Не забуваймо, що невербальна поведінка має національно-культурний характер, а також залежить від сфери спілкування, статусу та соціальних ролей співрозмовників, особливостей професії, стану здоров'я та віку людини, рівня культури. Невербальний зміст спілкування прискорює процес навчання, збільшує мотивацію школярів до вивчення іноземної мови, покращує якість засвоєння іншомовного матеріалу

Підсумовуючи все вищезазначене, ми не будемо зупинятися на досягнутому, тому перспективи наших подальших досліджень вбачаємо у висвітленні використання інтонації, голосу, миміки, жестів, постави на уроках англійської мови у початковій ланці, оскільки, саме на початковому етапі є необхідність знаходження «золотої середини» – збалансованого, раціонального застосування вербальних та невербальних засобів навчання.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність вивчення учнями англійської мови в початковій школі в багатьох випадках залежить від правильного використання вчителем засобів невербального спілкування.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ, 2004. 89 с.
2. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я». URL: <https://cutt.ly/VTkHSCI> (дата звернення: 05.11.2021).
3. Роман С. Методика навчання англійської мови у початковій школі : навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2005. 327 с.
4. Ставицька Т. Функціональна спрямованість невербальних засобів комунікації у навчальному процесі. *Іноземні мови*. 2009. № 3. С. 15–18.
5. Іржі Томан. Мистецтво говорити. Київ : Вид-во політичної літератури України, 1989. 293 с.
6. Штіль С. Сприяння мовленнєвій і невербальній компетентності молодших школярів. *Шкільний світ*. 2010. № 7. С. 55–61.

7. Oxford Advanced Learner's Dictionary. New 8th Edition. Oxford University Press, 2011. 1037 с.

УДК 37.091.4

Ілля Білик,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Євгеній Кадира,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ЗДОРОВОЇ ПЕДАГОГІКИ Г. СКОВОРОДИ ТА С. РУСОВОЇ

Вивчено здоров'язберезувальні ідеї Г. Сковороди та С. Русової. З'ясовано актуальність поглядів педагогів при вихованні культури здорового життя молодших учнів у сучасних умовах.

Ключові слова: здоров'язберезувальна компетентність, Г. Сковорода, С. Русова, здоров'я.

The health-preserving ideas of G. Skovoroda and S. Rusova were studied. The relevance of teachers' views in educating the culture of healthy living of younger students in modern conditions had been clarified.

Key words: health-preserving competence, G. Skovoroda, S. Rusova, health.

У Державному стандарті початкової освіти (2018) зазначено, що метою соціальної і здоров'язберезувальної освітньої галузі є формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку. Здобувач освіти: дбає про особисте здоров'я і безпеку, реагує на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту; визначає альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює рішення з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб; робить аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики; виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту [1, с. 6].

Заклад освіти створює безпечне освітнє середовище з метою забезпечення належних і безпечних умов навчання, виховання, розвитку учнів, а також формує у них гігієнічні навички та засади здорового способу життя [2]. Для розвитку сучасної початкової школи є важливим педагогічний досвід минулого щодо створення здоров'язбережувального середовища. Цікаві валеологічні ідеї знаходимо у творчості Григорія Сковороди (1722–1794) та Софії Русової (1856–1940.)

Мета наукової розвідки – вивчити та проаналізувати ідеї здоров'язбережувальної педагогіки Григорія Сковороди та Софії Русової й визначити їх пріоритетність для сучасної початкової школи.

Зазначимо, що сучасники, які знали Григорія Савича особисто, залишили характеристики, які висвітлюють його «творчу лабораторію»: одягався просто, але пристойно, виділявся «поміркованістю» у їжі. Для сну виділяв не більше чотирьох годин на добу. Вставав із зорею і здійснював прогулянки пішки на чистому повітрі. Відрізнявся веселим норовом, легкий, бадьорий, стриманий, ціломудрий, усім задоволений, добрий і уважний співрозмовник, здатний з усього робити повчальні висновки. Сковорода в одному з листів до М. Ковалинського зазначав: «Бажаю тобі здоров'я, яким володію і сам» [7, с. 1155]. Відомо, що Г. Сковорода вирізнявся аскетизмом, багато мандрував босоніж, спав на свіжому повітрі, демонструючи традиції козацької фізичної культури та спартанського способу життя.

Майже кожний лист до свого учня М. Ковалинського Г. Сковорода завершує побажаннями здоров'я, веселості та бадьорості, що демонструє споконвічну українську народну здоров'яоптимістичну традицію: «Бувай здоров, моя душе!», «Бувай здоровий!», «Бувай здоровий і веселий!», «Бувай здоров, найдорожча душе і шануй добродієність!», «Бувай здоров і будь хороброю людиною!» [3, с. 229] та ін.

В епістолярних матеріалах до М. Ковалинського знаходимо народні афоризми про здоров'я як важливу людську цінність та її філософську оцінку: «Бо як хто посіє в юності, так пожне в старості. Хочеш бути легким і здоровим старцем? Додержуйся в юності тверезості й непорочності»; «Здоровий хлібороб щасливіший від хворого царя. Ні, він кращий навіть від здорового царя»; «Здоров'я бережи як око» [3, с. 229]. Філософ визначає, що найважливіше завдання людини в створенні внутрішньої гармонії – це бути добрим, чесним та мудрим, усміхненим, «бо якщо ти добре посієш у теперішньому, то добре пожнеш у майбутньому» [7, с. 1097]. Потрібно цінувати час. За Сковородою «з усіх втрат втрата часу найтяжча».

Дружбу та товаришування Г. Сковорода визначає важливими засобами інтимно-духовного спілкування, які впливають на психоемоційний стан людини, на її самопочуття та здоров'я.

У листах до М. Ковалинського філософ подає низку порад щодо шляхів збереження та змінення як тілесного, так і духовного здоров'я свого юного друга:

– «Я хочу, щоб у весняні дні ти менше спав і вживав холоднішу їжу»;

– «Лікування ж полягає в тому, що бути веселим і бадьорим. Але матір'ю цього є тверезість, яка означає не тільки помірно й холодне пиття, але й таку саму їжу»;

– «Викроюй якусь часину й щодня потроху, але обов'язково, кажу, саме щодня, підкидай щось у душу, ... щоб [вона] жила і росла, а не пригнічувалась»;

– «Пам'ятай, що ти храм Божий. Збережи тіло в чистоті. А перш за все збережи душу! Збережеш, якщо будеш пильнувати. Будеш пильнувати, якщо будеш тверезий. Будеш тверезий, якщо будеш молитися й уникати бездіяльності» [3, с. 232].

Отже, ідеї мислителя на фізичне та духовне здоров'я людини, способи його збереження та зміцнення є актуальними для сучасної освітньої практики.

Софія Русова у творах «Теорія і практика дошкільного виховання», «Нова школа», «Нова школа соціального виховання», «Дошкільне виховання», «Соціальне виховання, його значення в громадському житті», «Націоналізація дошкільного виховання», «П. Лесгафт і його педагогічні ідеї» сформулювала своє бачення проблеми фізичного виховання дітей.

На думку С. Русової, кожен педагог повинен вболівати за розвиток своїх дітей, будити в них любов та інтерес до знань, намагатися робити навчання радісним для дітей. Вона пропонує створити добрі стосунки в процесі навчання з дітьми, керувати їх духовними потребами у позакласній роботі, організовуючи спільні справи і створюючи відповідну моральну атмосферу.

С. Русова вважала, що виховання є процес творчий, однак фундаментом він має науку – закони психології, фізіології, педагогіки; вона надавала вирішального значення загальнокультурній і професійній, особливо психологічній підготовці вчителя і вихователя. Усе виховання має будуватися на пошані до особистості учня. Основними рисами характеру, що виражають ставлення до колективу та окремих людей, С. Русова визначає патріотизм, доброту, людяність, вимогливість. Крім того, вона радить розвивати в дітей працелюбство, сумлінність, відповідальність, охайність, а також скромність, повагу до старших, гордість і доброзичливе ставлення до інших людей. З розвитком характеру С. Русова тісно пов'язує й розвиток волі:

«... людина з слабо розвиненою волею не може мати міцного незалежного характеру, панувати над своїми емоціями» [6, с. 5].

С. Русова стверджує, що для розвитку дитячого організму П. Лесгафт радить не тільки працю, а й всякі ігри, рухавки, забавки. Він велике значення надає гуртовим іграм: «В кожній шкільній грі, – каже він, – товариші виступають як активні члени маленького товариства, вони мусять забувати свої приватні самолюбні змагання, вони мусять дбати єдине тільки про загальне завдання, про товариську мету, досягаючи її тільки законними, до кожної гри пристосованими шляхами, які захищають права кожного окремого товариша і доводять до найкращого виконання гри». Таким засобом гра стає першим кроком до громадянського виховання [5, с. 139].

Щоб найкраще розвинути дитячу ініціативу, Лесгафт радить педагогові ухилитися від керування грою: треба зібрати дітей, роз'яснити їм гру, провести її один раз з ними, а потім порадити дітям обрати з своїх товаришів найбільш дотепного і справедливого, який би слідкував за грою і за її законним виконанням. Це теж навчає дітей вибирати справді добрих лідерів і, обравши, слухатися їх; це підніме свідомість, справедливість, закладе в душі дітей повагу до громадянства. Продовжуючи думки П. Лесгафта, С. Русова в праці «Нові методи дошкільного виховання» розкриває важливість гри у фізичному розвитку дітей:

– велике значення має для дітей гра, вона їх стихія – в іграх набирають вони сили, розвиваються фізично й духовно;

– гра – важливий фактор виховання, бо в іграх суцільно виявляється природа дитини, і грою можна її або стримати від небажаних поступків, або спонукати до бажаних;

– педагог повинен знати різноманітні ігри, беручи їх як із етнографічних джерел свого народу, так і з усесвітніх збірок;

– треба мати чимало збірників з іграми-руханками й вживати їх на свій власний вибір, систематизуючи їх залежно від вікового розвитку дітей;

– гра є настільки природним станом дитини, що багато педагогів намагалися все навчання малих дітей перетворити у гру, бо вона найбільш інтенсивно захоплює дітей [5, с. 166]. Софія Русова подає низку народних рухавок та ігор, які надають естетики, ритмічності рухам і добре впливають на розвиток легень: «Коноплі», «Мак», «Лови», «Гра у лиса», «В Панаса», «Кіт і Миша», «У ворона» та ін.

Гімнастику С. Русова радила проводити «на свіжому повітрі й влітку, й взимку – якнайбільше, виробляючи усякі сильні рухи».

«Щодо гімнастики, – то вона не тільки мусить бути розвагою для дітей, але має й велике значення у вихованні: тут зростає товариство й виховується громадська дисципліна». Гімнастика дозволяє усвідомити дитині свої фізичні можливості і на цій основі гартувати волю, самодисципліну, опанувати своїм тілом, дотримуватися гігієни.

Раціональне харчування є важливою умовою для нормального розвитку та зміцнення здоров'я дитини, тому С. Русова надавала великого значення їжі, її впливу на фізичний і розумовий розвиток дітей. «Треба дуже уважно ставитися до правильного обміну речовин в організмі, особливо тих, що мають значення для нервової системи, – підкреслювала вчена-педагог. – Їжа має подаватися дітям в правильно призначені години і бути різноманітною, раціонально поєднувати в собі потрібну кількість білків, жирів та вуглеводів. Дуже впливає на засвоєння їжі її добре приготування і приємне приймання. Тож і в родинному житті, і в усіх дитячих установах їжа повинна бути калорійною, чисто, охайно приготовленою і поданою до столу; щоб настрій дітей був веселий, але без пустот, без грубих виявів жадібності, без брудного поводження з їжею, бо обід, сніданок, вечеря – це не тільки фізіологічне задоволення, а й соціальний процес, і він має провадитися можливо естетично».

С. Русова вважала сон важливим режимним складником дня дитини. При цьому вона відзначала, що чимало батьків розуміють вплив повітря і їжі на здоров'я дитини, але ще мало усвідомлюють роль і значення сну, який визволяє нервову систему від перевтоми і перенапруження, відновлює працездатність нервових клітин головного мозку, створює сприятливі умови для наступної роботи нервової системи. «Дитина до 3-х років потребує не менше 12-годинного спокійного сну вночі і 1-2 години вдень. З ростом вона може спати менше, але навіть 12-15-літнім школярам необхідно спати не менш 10 годин на добу, а період статевого дозрівання вимагає в деяких випадках і більш тривалого сну. На думку Русової, дитина повинна завжди лягати спати у чітко визначений час, мати добре ліжко, спати на свіжому повітрі з відчиненими вікнами і ніколи не треба без необхідної потреби будити дитину» [4, с. 84].

Одним з важливих чинників збереження здоров'я дітей, за переконанням С. Русової, є чистота. Вона вважала за необхідне в кожній школі мати ванну і душ. Вона вказувала також і на те, що в кожній дитячій установі повинен бути лікар, який би систематично здійснював огляд дітей, здійснював профілактичні заходи з метою упередження хвороб.

Отже, ідеї Г. Сковороди та С. Русової щодо здоров'я та фізичного виховання дітей не втратили свого значення і в наш час. Здоров'язбережувальні ідеї Г. Сковороди та С. Русової допоможуть педагогам та батькам у формуванні здорової дитини в умовах Нової української школи.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Київ, 2018. 37 с.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://cutt.ly/WTlrSKB> (дата звернення: 14.11.2021).
3. Марчук С. С., Ковальчук І. Л., Чемерис І. В. Г. Скворода про зміцнення тілесного та духовного здоров'я людини (за матеріалами листів до М. Ковалинського). *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка*. 2021. Вип. 41. Т. 2. С. 227–233.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн. 1. Київ : Либідь, 1997. 272 с.
6. Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн. 2. Київ : Либідь, 1997. 320 с.
7. Скворода Г. С. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова. 2-ге вид., стер. Харків : Видавець Савчук О. О., 2016. 1400 с.

УДК 373.3.091:5-023.3

Анна Біляк,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
Людмила Кузьмич,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НУМЕРАЦІЇ БАГАТОЦИФРОВИХ ЧИСЕЛ

Проаналізовано систему завдань для розвитку критичного мислення під час вивчення нумерації багатоцифрових чисел. Наведено приклади доповнення вправ щодо розвитку критичного мислення в учнів початкових класів на уроках математики.

Ключові слова: критичне мислення, нумерація, математика, завдання.

The system of tasks for the development of critical thinking during the study of numbering of multi-digit numbers is analyzed. Examples of supplementing exercises for the development of critical thinking in primary school students in mathematics lessons are given.

Key words: *critical thinking, numbering, mathematics, problems.*

Постановка наукової проблеми та її значення. У Державному стандарті початкової освіти сформульовано 11 ключових компетентностей, серед яких математична та підприємницька.

Одним із компонентів підприємницької компетентності є поняття критичного мислення (ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень) [1].

Проте, розвиток критичного мислення як елементу підприємницької компетентності на уроках математичної освітньої галузі не деталізовано, зокрема, під час вивчення нумерації багатоцифрових чисел.

Значення критичного мислення розкривали у своїх працях такі науковці: Д. Дьюї [2], Д. Клустер [3] та ін. З-поміж українських вчених вивченню цього питання приділяють значну увагу В. Козира [4], Т. Воропай, О. Пометун, С. Терно, О. Тягло.

Так як не всі дослідники однозначно трактують це поняття, то, відповідно, різним може бути застосування для формування математичної та підприємницької компетентностей.

Метою розвідки є аналіз та доповнення системи вивчення нумерації багатоцифрових чисел завданнями, спрямованих на розвиток критичного мислення.

Уперше поняття «критичне мислення» ввів американський психолог Бенджамін Блум в методичній літературі у 1956 році, розуміючи під ним мислення вищого рівня [9]. Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

А. У. Бідл, Д. Х. Кларк під критичним мисленням розуміють «процес, за допомогою якого розум переробляє інформацію, щоб зрозуміти ідеї, що вже присутні, створити нові або вирішувати проблеми» [8].

М. Ліпман вважає, що критичне мислення — це мислення, яке характеризується особистим безперервним самовдосконаленням; учні переходять від простих оцінних суджень і елементарних аргументів до процесу оволодіння відповідними стилями мислення — вмінням проводити багатофакторний аналіз; потреба в рефлексії. Такий тип мислення необхідний для вирішення надзвичайних практичних завдань при оцінці ситуацій важкого вибору. За допомогою критичного мислення найкраще навчити учнів початкових класів правильно демонструвати свою думку, виявляти помилки у своїх або чужих

аргументах, визначати правомірність чи неправомірність оцінок, ідей та рішень [5].

С. Метьюз вважає, що в класах, де використовуються техніки критичного мислення, вчителі будуть моделювати процес мислення та підтримуватимуть учнів, коли вони розповідатимуть про свої стратегії мислення; панує атмосфера дослідження та відкритості; учні мають підтримку, але лише тоді, коли вони дійсно потребують її; навчальний простір призначений для того, щоб молодші школярі могли легко та природно співпрацювати і спілкуватися.

Критичне мислення широко застосовується в математичній освітній галузі. До прикладу, під час вивчення теми «Нумерація багатоцифрових чисел» учні розв'язують ряд завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення.

Шевчук Ірина Василівна (канд. пед. наук, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі) та Шехман Наталія Петрівна (вчитель вищої категорії) основну увагу зосереджують на поетапному засвоєнні порозрядного складу числа, записі трицифрових чисел і розкривають основні методичні підходи до вивчення нумерації чисел в центрі «Тисяча» на уроках математики в початковій школі [6].

У сучасних підручниках 4 класу робота нумерації багатоцифрових чисел ґрунтується на таких видах завдань: нумерація чотирицифрових, п'ятицифрових та шестицифрових чисел [7].

Аналізуючи підручник «Математика» (автор Логачевська С. П. 4 клас) можна побачити, що подано 15 завдань на вивчення теми «Класи чисел. Читання і запис багатоцифрових чисел».

На аналіз подано такі завдання:

1. *Випишіть тільки п'ятицифрові числа.*

3875,98 209, 764 092, 485 615, 25 100, 691, 10 217, 81 440, 804 410.

2. *Прочитайте числа. Запишіть у три стовпчики: чотирицифрові, п'ятицифрові та шестицифрові числа.*

3425, 672, 317, 24 222, 5136, 167 489, 12 271, 84 534, 7215, 326 476, 5642, 937 951, 3286, 14 162.

На синтез даються завдання такого типу:

1. *Утворіть шість трицифрових чисел із цифр 6, 3, 9, не повторюючи їх. Яке з них найбільше? Найменше?*

2. *Запишіть цифрами числа: сімсот чотири тисячі триста двадцять; триста п'ять тисяч шістсот сорок; двісті сорок одна тисяча вісімсот три.*

У підручнику «Математика» (автор Скварцова С. О. 4 клас) запропоновано 9 завдань на тему «Вивчаємо нумерацію багатоцифрових чисел».

На аналіз даються такі завдання:

1. *Назви числа, які більші за 689, але менші від 704.*

2. З'ясуй, між якими числами в натуральному ряді стоять числа: 1000, 3000, 5000, 7000.

На синтез подано такі вправи:

1. Утворить та запишіть число, яке містить: 6 одиниць II розряду другого класу, 8 одиниць III розряду першого класу, 5 одиниць I розряду першого класу.

2. Запишіть числа: три тисячі п'ятсот вісім, сімдесят вісім тисяч шістсот вісімдесят, триста дев'яносто дві тисячі, вісімсот дев'яносто п'ять тисяч чотириста один, сорок тисяч двісті, дев'ять тисяч сімсот тридцять.

Однак завдань на оцінювання у підручниках «Математика» авторів Скварцова С. О. та Логачевська С. П. 4 клас нами знайдено не було.

Відповідно, пропонуємо доповнити підручник такими завданнями на оцінювання власної діяльності.

Школярі висловлюються одним реченням, обираючи початок речення, які записані на дошці.

- *Сьогодні я дізналась ...*
- *Було легко ..., складно...*
- *Я зрозумів, що...*
- *Тепер я вмію...*

Або ж.

Знаю – Хочу знати – Дізнався

У таблиці записуємо власні знання та нерозуміння з певної теми або означене поняття.

У стовпчик «З» – записуємо те, що школярі знали із запропонованої теми.

У стовпчик «Х» – записуємо те, що вони хотіли б дізнатись під час проведеного уроку.

У стовпчик «Д» – записуємо те, що учні дізнались нового під час вивчення теми.

Для повноцінного розвитку критичного мислення у здобувачів початкової освіти під час вивчення нумерації багатоцифрових чисел, потрібно доповнити систему завдань завданнями, спрямованими на формування розвитку оцінювання власної освітньої діяльності.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/IToJxop> (дата звернення: 03.11.2021).
2. Дьюї Д. Досвід і освіта / пер. з англ. М. Василечко. Львів : Кальварія, 2003. 84 с.
3. Клустер Д. Критичне мислення. URL: <https://cutt.ly/DToKqUq> (дата звернення: 03.11.2021).
4. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі. Тернопіль : Астон, 2017.

5. Метью Ліпман. Методика і технологія критичного мислення. URL: <https://cutt.ly/5ToKrY1> (дата звернення: 03.11.2021).
6. Методичні підходи до вивчення нумерації. URL: <https://cutt.ly/KToKuL8> (дата звернення: 03.11.2021).
7. Підручники математика 4 клас. URL: <https://cutt.ly/eToKaNP> (дата звернення: 03.11.2021).
8. Розвиток критичного мислення у навчальному процесі. URL: <https://cutt.ly/JToKfW8> (дата звернення: 03.11.2021).
9. Що таке таксономія Блума і як вона працює на уроці – критичне мислення. URL: <https://cutt.ly/LToKj4T> (дата звернення: 03.11.2021).

УДК 37.017:78

Софія Бляшук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Анатолій Кравець**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В МУЗИЧНИХ ТВОРАХ

У статті проаналізовано сутність патріотичного виховання та навчання дітей музичними творами, виховання в особистості почуття патріотизму до рідного краю завдяки пісням відомих співаків.

Ключові слова: музичні твори, патріотичне виховання.

The essence of patriotic upbringing and teaching children musical works at the present time, education of personal feelings of patriotism to the native land thanks to the songs of famous singers is revealed.

Key words: musical works, patriotic education.

Кожна українська пісня патріотичного складу — це символ незламності духу нашого народу та засіб виховання молоді в дусі патріотизму.

Що більше діти слухатимуть музичні твори українських композиторів, то краще вони засвоюватимуть національний інтонаційний словник, матимуть змогу відрізнити «своє» від «чужого», накопичуватимуть знання про національне культурне надбання.

Музика виникла ще на початку існування людства. Спочатку вона виконувала ритуальну функцію, полегшувала виконання роботи. Музика створює особливі звуки, які не існують у природі та поза музикою. Але за

допомогою музики можна дізнатися багато, тому що кожна музика несе в собі щось унікальне та загадкове [4].

Метою дослідження було виявити наскільки патріотичне виховання спрямоване на формування знань дітей про музичні надбання українського народу.

Одним з головних завдань нашого дослідження було розкрити сутність патріотичного виховання, яке проявляється в музичних творах під час навчання. Тому це дослідження мало показати наскільки це актуальне питання на сьогодні, бо музичні твори дають не тільки напрямок мистецтва, а й знання з патріотичного виховання, в яких людина проявляє свої почуття патріотизму та любові до рідного краю.

Отож, розглянемо що взагалі таке патріотичне виховання.

Патріотичне виховання — справа відповідальна, оскільки передбачає виховання в дитини патріотичності, любові до рідного краю та заохочення для того, щоб покращити відносини між минулим та теперішнім. Тож лише проведеннями свят та розваг на патріотичну тематику не обійтись. Звісно, це один зі способів виховати в дітей національну самосвідомість. Проте цей спосіб не завжди дієвий. Інколи надмірний пафос у проведенні патріотичних свят перетворює все на цілковиту бутафорію. І тоді виховна ідея йде нанівець [2].

Музика говорить із людиною, немовби іншою мовою, «мовою душі», хвилює людину та викликає багато різних емоцій.

Отже музика – не відображення предметного світу, а відображення людських почуттів та думок, поглядів.

Музичне мистецтво, впливаючи на сферу людини, її почуття, повинно привертати її думки і волю на досягнення ідеалу. Коли людина слухає музику, яка їй до душі, вона старається робити все на найвищому рівні і тому нерідко, обираючи музичні твори для слухання, педагоги обмежуються світовою музичною класикою, зокрема музичними творами Вольфганга Амадея Моцарта, Петра Чайковського, Едварда Гріга (Есіуагсі Стіед), мало приділяючи уваги українській музиці. Натомість саме національна музика є зрозумілішою і легшою для сприйняття дітьми, оскільки має власний генотип, розуміння якого, як науково доведено, спадково передається з покоління в покоління [4].

Упродовж багатьох віків Україна була традиційно багатою на мистецьке життя. Тут творили відомі у всьому світі композитори, писали безсмертні музичні твори, письменники творили світові шедеври, а вулицями міста постійно лунала музика. Музика, що часто випереджала свій час та епоху. Сьогодні можна розглядати безліч музичних діячів України, які в своїх роботах закликають дітей та дорослих до патріотичної любові. Розглянемо кілька співаків, діячів, які проявляють свою любов до рідного краю, народу в своїх піснях.

Один з найпопулярніших українських гуртів — «Океан Ельзи», виступали і в зоні АТО, однак, щоб уникнути небажаних ситуацій, не

афішували місця свого перебування. Видання зазначає, що Вакарчук також активно допомагає українській армії матеріально. «Океан Ельзи» дає благодійні концерти на користь українських військових за кордоном [4].

Цей гурт у своєму репертуарі має пісню, яка актуальна на сьогодні, незважаючи на те, що була опублікована декілька років тому — «Не твоя війна»:

Бій на світанні, сонце і дим.
 Мало хто знає, що ж буде з ним.
 Що буде завтра в юних думках
 В когось надія, а в кого — страх.
 Гілля калин похилилося.
 Мама, кому ж ми молилися?
 Скільки іще забере вона
 Твоїх дітей, не твоя війна?.

Прочитавши ці рядки й справді варто задуматися. Тут можна побачити, як автор цих слів передає характерні риси українського світогляду, а саме: щирий патріотизм, любов і пошана до матері та свого роду, культ дружби і побратимства, віру в Бога, свідомість своєї людської гідності, і ще можна перелічувати багато факторів, але кожна людина бачить в цих рядках щось своє, і кожен сприймає по-своєму.

На нашу думку, автор цих слів хоче передати переживання та страх матері за свого сина, який ще зовсім юнак, але вже пшов захищати свою державу на війну.

Розглянемо ще одну патріотичну пісню гурту «Океан Ельзи» — «Незалежність»

Одна в моїй кімнаті
 Нема куди тікати...
 І їй, напевно, не допоможуть
 Навіть танки і гармати —
 Моя маленька незалежність...
 Вона втрачає сили
 У неї зводить крила.
 Вона, мов Жана Д'Арк
 Але так по кіношному красива -
 Моя субтильна незалежність...

У цих рядках відчуваємо непереможну любов до волі й ненависть до рабства й неволі, патріотизм, свідомість своєї людської гідності, любов до своєї землі. Тут говориться про незалежність, що країна і люди в ній незалежні та самостійні, але вона помаленьку зникає і навіть війни, гармати та танки вже не в змозі її повернути.

17 серпня народився один з найвизначніших українських сучасних артистів — Андрій Кузьменко (Кузьма Скрябін). Кузьменко був відомий не лише своєю музикою, яку створював разом з гуртом «Скрябін», а й

добіркою письменницьких робіт та роботою на телебаченні. Проте всенародну любов він здобув за свою відвертість і чесність, за те, що не боявся висловлювати свої думки та демонструвати погляди, за те, що не зраджував свої ідеї та переконання.

Однією із патріотичних пісень Скрябіна є «Сам собі країна»

Не стидайся, то твоя земля

Не стидайся, то Україна

Добре там є, де нас нема.

Скрябін відкрито показує в цій пісні сьогоднішні реалії України, та звертаючись до нового покоління, закликає до змін. Ці зміни потрібні саме зараз, оскільки далі споглядати на сучасний стан речей є не тільки безвідповідально, але й небезпечно.

Можна також говорити про гімн нашої держави як патріотично-виховну пісню. У процесі сприйняття державного гімну діти в образній формі усвідомлюють почуття любові до Батьківщини, ознайомлюються з основними засобами музичної виразності, які сприяють формуванню патріотизму. Значною рисою музичного сприйняття гімнів учнями є його емоційність [1].

Гімн відрізняється специфічним засобом музичної виразності: має урочистий, величний характер, здатність зробити піднесений настрій, обов'язково має високий художній рівень та добре запам'ятовується.

Спочатку гімн «Ще не вмерла Україна» існував як вірш, що народився на Наддніпрянській Україні, а піснею гімн став у Галичині. Під цим твором стояв підпис Шевченка, тому спочатку всі вважали цей вірш твором Кобзаря. Він набуває популярності серед галицької молоді.

Ще не вмерла Україна, і слава, і воля,

Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.

Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,

Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Проаналізувавши ці слова, наголошуємо, що в них зображено любов до своєї країни; підтримку тих людей, які захищають свою державу, налаштовує на те, що вони марно її захищають, бо прийде час і згинуть їхні вороженьки, а вони будуть жити в спокої та мирі.

Найпоширенішою формою патріотичного виховання дітей є проведення вечорниць, де лунають народні пісні, танцюють традиційні таночки (гопак, козачок, метелиця), грають у народні ігри. Така форма спілкування дітей із прадавними звичаями має велике значення для засвоєння ними важливих культурних цінностей, що передавалися від бабусі чи прабабусі. Здійснюючи з дітьми такі розваги, педагог дає їм змогу не втрачати зв'язку з минулими поколіннями, усвідомлювати, хто вони і що їх вирізняє з-поміж інших народів. Саме такою має бути мета патріотичних святкових заходів та розваг, що сприятимуть розвиткові в дітей самоідентичності та самосвідомості. Тема їх може бути різною: це і історія Київської Русі, і цехова культура кобзарів, і доба козацтва,

народні казки патріотичного змісту, казки видатних українських письменників, як-от казка про Котигорошка. Головне — щире бажання педагогів захопити дітей історією власного краю, його культурним минулим [5].

Звичайно в музичних творах люди засвоюють багато нового. Вони вчаться любові до рідного краю, використовувати творчу спадщину народу та втілювати його ідею в життя. Отже, на патріотичне виховання дітей впливає музичне виховання в цілому. Тож потрібно любити і насолоджуватися народною музикою та вивчати специфіку патріотичного виховання, виявляти шану до зусиль сотень попередніх поколінь, які розвивали нашу музичну творчість.

Література:

1. Безрукова В. С. Педагогіка. Єкатеринбург : Ділова книга. 1996. 200 с.
2. Дубіна М. Виховання патріотизму в учнів та студентській молоді / Академія наук вищої освіти України. Київ : Експрес-поліграф. 2010. 403 с.
3. Кара-Мурза С. Манипуляція сознанием. Москва : ЕКСМО, 2000. 864 с.
4. Пілічяускас А. Про виховну роль музики або виховання музикою : можливості та міфи. URL: <https://cutt.ly/EToLQAC> (дата звернення: 05.11.2021).
5. Пономаренко Л. Педагогіка. Київ, 1986. 144 с.

УДК 37.015.311:379.87

Софія Бляшук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Марія Осип,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ВПЛИВ ДОМАШНІХ УЛЮБЛЕНЦІВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

*Розкрито сутність впливу домашні улюбленці на формування особистості,
на її здоров'я та її психологічний стан.*

Ключові слова: вплив тварин, собаки, коти.

The essence of the influence of pets on the formation of personality, its health and its psychological state is revealed.

Key words: influence of animals, dogs, cats.

Домашні тварини – це важливий чинник у розвитку дитини, який є джерелом її радості.

Захопленням для дитини є те, коли вона доглядає за домашнім улюбленцем. Нічим не може зрівнятися спілкування про живу істоту, яка за короткий час стане кращим другом малюка, і якого вона запам'ятає на все життя.

Очевидно, що турбота про свого улюбленця принесе дитині багато радості й приємних спогадів. Такі заняття здійснюють позитивний вплив на загальний розвиток дітей [1, с. 2]. Взаємодія з домашнім улюбленцем посилює фізичний, соціальний, емоційний і розумовий розвиток, – так стверджують психологи.

Одним із головних завдань нашого дослідження було розкрити вплив домашніх котів та собак на формування особистості. Тому це дослідження мало показати, як діти поведуть себе з улюбленцями, та чи варто дозволяти батькам щоб їхні малюки проводили багато часу з домашніми улюбленцями.

Метою дослідження було виявити наскільки безпечне середовища для дітей, в якому перебувають домашні улюбленці, та як вони впливають на їх розвиток.

Тож розглянемо розвитку, які посилюються за допомогою улюбленців:

Фізичний розвиток.

Коли дитина доглядає за твариною, це розвиває її моторику і підвищує загальну активність. Маємо доведення, що діти, які мають тваринку, щодня займається фізичними вправами на 15-20 хвилин більше, ніж їх однолітки, які не мають домашніх тварин.

Соціальний розвиток.

Ми знаємо що собака – друг людини. Крім цього тварини допомагають своїм господарям знаходити нові знайомства [1, с. 5]. Однолітки більше хочуть спілкуватися з дитиною, яка грається з собакою. Таким чином, улюбленець допомагає замкнутій дитині здружилися з іншими дітьми.

Домашні тварини допомагають людям легше спілкуватися з іншими – стверджують психологи – стають темами для розмов, також господарі інших тварин обмінюються поради з догляду за ними, і утворюється цікава розмова.

Емоційний розвиток.

У дитини, яка має домашню тварину, вища самооцінка за інших однолітків. Якщо в дітей самооцінка низька, вони можуть розповісти

своїм вихованцям те, що не наважуються говорити людям [3, с. 8]. Таким дітям більше вдається виконувати складні завдання зі своїми улюбленцями, тому що вони знають, що тварина не буде їх засуджувати за ту чи іншу дію. Поруч із чотириногим другом малеча стає більш організована та стримана. Домашній вихованець навчить її бути відповідальним/ою за інших. Навички від взаємин із улюбленцем допоможуть дитині в дорослому житті, адже вона навчиться відповідати за свої рішення та вчинки

Розвиток пізнавальної сфери.

Чи може наявність чотирилапого поліпшити успішність дитини в школі? Психологи стверджують: так, може. Учні поділяються на два типи: ті, які читають в голос своїм рідним, і такі, які читають своїм улюбленцям. Той тип, який читає для улюбленців, є більш розвиненим, оскільки присутність тварин викликає менший стрес дитини; діти іншого типу мають набагато менші навички читання.

Якщо у вас в сім'ї є улюбленець, тоді він буде розвивати інтерес дитини до досліджень та мотивувати його більше дізнатися про тварин.

Чи знаєте ви, що у дітей, які живуть поряд з котами та песиками, зменшується ризик застудитися. Є доведення, що діти, які росли з тваринами, менше скаржаться на кашель і нежить, ніж діти, які жили без них.

Як саме тварини захищають від захворювань, ще досі не відомо. Однак дослідники вважають, що їхня шерсть та мікроби, які вони приносять із вулиці, укріплюють імунну систему дитини та вчать її організм боротися з алергенами та вірусами в майбутньому [5, с. 4].

Лікар Комаровський стверджує: що хвороби передаються здебільшого від людей, і в цей час собака стає прекрасним приводом для прогулянки на свіжому повітрі, де і укріплюється дитяче здоров'я.

Але не потрібно забувати про гігієнічні правила в поводженні з тваринами.

Провівши аналіз впливу домашніх улюбленців на особистість, можна сказати, що чотирилапі друзі дуже добре впливають на наших дітей. Завдяки ним вони стають більш активними та впевненими в собі, знаходять багато нових друзів та розвиваються, а також завдяки улюбленцям наші діти менше хворіють та частіше проводять час на свіжому повітрі і цим зберігають своє здоров'я.

Література:

1. Верещагіна С. Р. Анималотерапія. Москва : Просвещение, 2001. 105с.
2. Корнеев Л. А. Слово о собаке. Москва : Мысль, 1989. 253 с.
3. Кряжева Н. Л. Кот и пес спешат на помощь, анималотерапія для детей. Ярославль : Академия развития, 2000. 176 с.

4. Денисенков А. І., Роберт М. С., Шпіцберг І. К. Іпотерапія. Можливості та перспективи реабілітації при дитячому церебральному паралічі : навч. посіб. Москва : Геронт, 2002. 149 с.

5. Корпачов В. В. Целебная фауна. Москва : Наука, 2000. 189 с.

УДК 373.3.091:51-37

Ольга Бобикайло,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЇХ ОБЧИСЛЮВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розкрито суть поняття «обчислювальної навички», розглянуто методичні особливості формування обчислювальних навичок учнів початкових класів.

Ключові слова: математична компетентність та компетенція, обчислювальні навички, освітньої галузі «Математика».

The article reveals the essence of the concept of «computing skills», considers the methodological features of the formation of computing skills of primary school students.

Key words: mathematical competence and competence, computational skills, educational field «Mathematics».

Сучасні дослідники зазначають, що питання формування обчислювальних навичок відійшло на другий план. Не дивлячись на це навчитися широко і правильно використовувати письмові обчислення дуже важливо для молодших школярів як для подальшої роботи з числами, так і в плані практичного застосування цих навичок для подальшого навчання в школі.

Обчислювальні навички формуються на табличних знаннях учнів. Учені переконанні, що для ефективного запам'ятовування матеріалу важливо його розуміти, а основою для цього є багаторазове прочитування матеріалу [1].

У цілому, метою освітньої галузі «Математика» є формування предметної математичної і ключових компетентностей, необхідних для самореалізації учнів у світі. Для того, щоб досягнути мети, необхідно вміти виконувати дію за алгоритмом та застосовувати навички обчислення на практиці. Після проведення досліджень, науковці зазначили, що під час засвоєння матеріалу вчителю необхідно звертати

увагу не тільки на навчальні можливості, а й враховувати особливості організації мозкового пізнавального процесу учнів [2]. Є основні методи навчання математики, що формують здобуття математичних компетентностей:

Методи навчання → Активізації уваги → Викладу нового матеріалу → Закріплення знань → Навчання розв'язування задач.

Активні методи спрямовані на формування в учня власного міркування стосовно поставленої проблеми. Інтерактивні методи спрямовані на формування вмінь творити в рамках малої групи.

Активні методи навчання – це безпосередньо:

– Метод конкретної ситуації (вчить школярів мислити, підсумовувати, аналізувати, розглядати різні способи, складати свої задачі)

– Метод інциденту (надихає учнів до участі в математичних олімпіадах, конкурсах. Учні вчаться долати інертність, переборювати страх та стрес, що готує учнів до майбутнього життя).

– Метод мозкового штурму (навчає учнів на поставлене питання давати декілька варіантів відповідей і з них вибирати найбільш правильний).

– Метод занурення (створюється певна ситуація, в яку учні занурюються з головою і шукають ефективний розв'язок поставленого завдання).

– Метод евристичних питань (спонукає учнів думати і аналізувати).

– Дослідницький метод (учитель разом з учнем створює проблему, яку учень, обравши правильні засоби розв'язання, має сам вирішити) [4].

Коли зробити суцільний розгляд сутності поняття «компетентність», то ми зрозуміємо, що головний зміст – це здібність бачити і практикувати математику в реальному житті. А предметні компетенції формуються у процесі засвоєння учнями змісту навчального предмета, персонально математики. Існують такі складові математичної компетенції – обчислювальна, інформаційно-графічна, логічна і геометрична. Це так сказати, внутрішній ресурс предметної математичної компетентності.

У відношенні до учня компетентності виконують такі функції:

– відображають та розвивають особистісні підстави учня до об'єкта або процесу;

– характеризують ступінь практичної підготовки учня, готовності його доробити;

– розвивають можливості, готовність розв'язувати будь-які проблеми у повсякденному житті (побутові, соціальні, виробничі);

– визначають дієву грамотність учня, ступінь його підготовки;

– розвивають усі основні групи особистісних якостей учня.

Розглянемо обчислювальні навички – це високий рівень роботи над обчислювальними прийомами. Ці навички в учнів потрібно формувати для того, щоб вміти знаходити значення будь-якого числового виразу та які операції і в яких випадках доцільніше використовувати [4].

Повноцінна навичка обчислювання характеризується правильністю, усвідомленістю, раціональністю, узагальненістю, автоматизмом і міцністю.

Всі обчислювальні навички в учнів початкових класів формуються поетапно, оскільки це дає змогу відмовитися від перескакування від одного виду прикладів до іншого, чи з одного питання на інше, тому що учні не зможуть це свідомо засвоїти. Поетапність передбачає засвоєння учнями матеріалу в логічному зв'язку.

У ході формування обчислювальних навичок виділяють наступні етапи:

1 етап – підготовка. Цей етап для організації роботи учнів та налаштування їх на роботу.

2 етап – ознайомлення з обчислювальним прийомом. На цьому етапі учні вивчають новий матеріал. А точніше знайомляться з арифметичними діями та їх наслідками. Також вчать читати та записувати приклади. На цьому етапі важливо використовувати наочність та схеми розв'язку. Перш за все це виконується під керівництвом вчителя, а згодом самостійно учнем.

3 етап – закріплення знань прийому і вироблення обчислювальної навички. На цьому етапі учні повинні узагальнити вивчене і уже швидко та правильно здійснювати операції, іншими словами – оволодіти обчислювальним навиком [3].

Молодших школярів можна познайомити з настільними іграми, які вчать рахувати. Гідна колекція розвиваючих ігор – у видавництва «Банда розумників»:

- «Поверхики» – вчимося додавати і віднімати в розумі;
- «Турборахунок» – рахуємо, додаємо і порівнюємо числа швидко і легко;
- «Багато-багато» – підключаємо уяву і вчимо таблицю множення;
- «Деліссімо» – розбираємося в розподілі і поступово переходимо до дробів [5].

Формування обчислювальних навичок та вмінь – цілеспрямований процес оволодіння арифметичними діями над числами в ході ефективної взаємодії вчителя та учнів. Якраз в початкових класах учитель повинен сформувати міцні навички та вміння обов'язково втілювати в життя арифметичні дії, а ще і осмислювати їх сутність, мати

поняттями, що пов'язують компоненти арифметичних дій та операції над ними [4].

Обчислювальні навички необхідні як в практичному житті кожної людини, так і в науці. Ні єдиний приклад, ні одне завдання з математики не можна вирішувати, не володіючи елементарними способами обчислень. Але було б помилкою вирішувати це завдання тільки за допомогою зазубрювання таблиць додавання і множення і застосування при виконанні одноманітних тренувальних вправ. Через те учні не зазубрюють таблиці, а усвідомлюють будь-яку стадію роботи над обчисленням і в ході цього на підсвідомому рівні запам'ятовують їх.

Завдання сучасної школи – розвиток в учнів у процесі навчання пізнавальної самостійності, творчої активності, необхідності в знаннях.

А найважливішим завданням навчання математики в початковій школі є формування в учнів усвідомлених і міцних обчислювальних навичок – основи обчислювальної компетентності [1].

Література:

1. Бантова М. Система формування обчислювальних навичок. *Навчальна школа*. 1995. № 11. С. 38–43.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/zToVU5I> (дата звернення: 01.11.2021).
3. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики*. Київ : К. І. С., 2003. С. 110–122.
4. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі : теоретичні аспекти : Дайджест 1 / укл. О. В. Онопрієнко. Донецьк : Каштан, 2011. 98 с.
5. Як навчити дитину рахувати : 5 корисних рад, щоб швидко і легко освоїти навички усного рахунку. URL: <https://cutt.ly/3ToVNBH> (дата звернення: 01.11.2021).

УДК: 373.3.016.091.33.018.43:51

Юлія Бойчук,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

РОЗВИТОК У ДІТЕЙ 3-4 КЛАСІВ ІНТЕРЕСУ ДО МАТЕМАТИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ LearningApps

У статті висвітлено елементи методики навчання математики учнів 3-4 класів та можливості загальнодоступного сервісу LearningApps в освітньому процесі.

Ключові слова: LearningApps, «хмара», дистанційне навчання.

In the article highlights the elements of the methodology of teaching mathematics to students of 3-4 grades and the possibilities of the public service LearningApps in the educational process.

Key words: LearningApps, «cloud», distance learning.

У сучасному суспільстві досить поширено дистанційне навчання. Учні здобувають освіту завдяки технічним засобам і пристроям. Сучасний освітній процес є запорукою інтересу та емоційного налаштування учнів.

Рівень сучасного навчання базується на оволодінні різними сервісами мережі Інтернет. Кожен педагог формує пізнавальні інтереси учнів, активізує їх навчальну діяльність, використовуючи різні цікаві електронні сервіси.

Для посилення навчального процесу інтерактивними вправами на уроках математики у 3-4 класах застосовуються такі сервіси:

- <http://en.linolit.com>,
- <http://learningapps.org>,
- <http://quirkland.com>
- <https://ru.padlet.com/> і т. д.

Такі сервіси називають хмарними завдяки віддаленій роботі з даними.

Для роботи з хмарними сервісами варто мати лише Інтернет, комп'ютер або телефон та браузер. Комп'ютерна підтримка за сучасних умов має позитивні наслідки:

- забезпечує особистісно-орієнтований підхід до навчання;
- вміння здобувачів освіти індивідуально навчатися;
- підібрати матеріали;

- аналізувати матеріал;
- виділяти основне;
- формувати навички комп'ютерної грамотності.

Використання інформаційної технології впливає на розвиток не тільки дітей, а й педагогів, оскільки полегшує його працю, робить її приємнішою та результативнішою.

Головним завданням сучасного педагога є навчити здобувачів освіти застосуванню сучасних освітніх мереж для підвищення якостей навчання та формуванню розвитку інформаційної компетентності.

Детальніше розглянемо один із сервісів інтерактивних вправ.

LearningApps.org – це онлайн-сервіс, який забезпечує створення та використання інтерактивних вправ, що розвивають різні компетенції.

Інтерактивне середовище дає змогу працювати кількома мовами інтерфейсу. Інтерактивні вправи можна взяти з абиякого мовного середовища та змінити на український варіант або ж користуватися мовою оригіналу.

Інтерактивний сервіс LearningApps має велику кількість як переваг, так і недоліків.

Переваги:

- доступ не авторизованим;
- великий обсяг цікавих завдань та вправ;
- підказки до вправ та завдань;
- застосування інтерактивної дошки;
- учні мають змогу перевірити свою роботу самостійно;
- кожна вправа та завдання має посилання та згенерований QR-код на інтерактивний сервіс;
- збереження природних матеріалів, адже для застосування інтерактивних вправ не варто друкувати на папері.

Недоліки:

- обмеженість у використанні української мови у деяких завданнях;
- обмеження в застосуванні відео лише з YouTube;
- ймовірні неполадки через несправність мережі;
- наявність складності сприйняття інформації на екрані.

Використовувати інтерактивний сервіс легко та доступно всім.

Адреса сайту збігається <http://learningApps.org/> з назвою сайту – LearningApps.org. Користувач відразу має змогу переглянути довідку про інтерактивний сервіс та його розробників.

Алгоритм роботи в інтерактивному сервісі LearningApp:

1. Створення акаунту в інтерактивному сервісі;
2. «Перегляд вправ»;
3. «Створення вправ»;
4. Робота із зображеннями;
5. Робота із посиланнями і налаштуванням вправ;

6. Створення колекції вправ «Мої вправи»;
7. «Мої класи»;
8. Робота офлайн.

Вправи створені в LearningApp мають зручний вигляд, навівши на вправу можна побачити її тип та кількість використання на сервісі. Нажавши на завдання зразу відкривається вікно виконання цієї вправи. На передньому плані поставлене завдання вправи, яке закривається кнопкою «ОК». Після цього зразу ж відкривається вікно виконання вправи.

Усі завдання та вправи поділені на групи, види: розподіл, послідовність, заповнення, ігри, інструменти.

Кожна група має шаблони та зразки вправ, які варто подивитися перед створення інтерактивних завдань.

Вправи створені в LearningApp для учнів 3-4 класів:

- «Одиниці вимірювання часу»;
- «Знаходження невідомого дільника, діленого»;
- «Алгоритм вимірювання площі»;
- «Порівняння виразів»;
- «Многокутники та їх площі» і т. д.

Застосування LearningApp на уроках математики у 3-4 класах сприяє швидкому та легкому створенню завдань для пояснення, на актуалізацію знань і вмінь, засвоєння набутих знань та якісну перевірку вивченого матеріалу.

Створені на сервісі LearningApps інтерактивні завдання можна застосовувати під час виховної та позакласної роботи. Варто звернути увагу на те що, оптимальним користування для дітей є – до 10 хвилин на уроці. Також варто пам'ятати про гімнастику та руханки для очей.

Отже, LearningApps – популярна сучасна технологія створення та застосування інтерактивних матеріалів на уроках математики та інших загальноосвітніх предметів.

Варто пам'ятати про те, що використання онлайн-сервісів створення вправ та завдань – це обов'язкове правило сучасного педагога. Адже застосування інтерактивних завдань дає змогу навчатися дистанційно та самостійно перевіряти набуті знання.

Література:

1. Використання LearningApps.org на уроках математики. URL: <https://cutt.ly/1ToBPEg> (дата звернення: 05.11.2021).
2. Використання Інтернет-сервісу LearningApps на уроках інформатики в початковій школі (збірник вправ). URL: <https://cutt.ly/uToBF6A> (дата звернення: 05.11.2021).
3. LearningApps. URL: <https://learningapps.org/> (дата звернення: 05.11.2021).

4. Проєкт «Хмарні сервіси в освіті». Мультимедійні дидактичні вправи LearningApps. URL: <https://cutt.ly/aToBK7k> (дата звернення: 05.11.2021).

5. Алгоритм до майстер-класу Романова М. М. «Використання вправ LearningApps.org». URL: <https://cutt.ly/5ToBNVI> (дата звернення: 05.11.2021).

УДК 351.88

Тетяна Бортнюк,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Людмила Тарасюк,
Приватний вищий навчальний заклад
«Академія рекреаційних технологій і права»,
м. Луцьк

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто принципи академічної доброчесності та необхідність їх дотримання, а також шляхи провадження в освітній простір України.

Ключові слова: академічна доброчесність, принципи академічної доброчесності, освітній процес, проєкт.

The article considers the principles of academic integrity and the need for their observance, as well as ways of implementation in the educational space of Ukraine.

Key words: academic integrity, principles of academic integrity, educational process, project.

Еволюційні процеси становлення в Україні громадянського суспільства вимагають створення доброчесного професійного середовища в усіх сферах. Як відомо, передумовою створення доброчесного професійного середовища є академічна доброчесність.

«Академічна доброчесність є способом змінити цей світ. Але спочатку змініть університет, а вже потім – світ», – Юнгсуп Кім, учасник Конференції Міжнародного центру академічної доброчесності. Дійсно, для того, щоб настали глобальні зміни, щоб змінити будь-яку систему, завжди варто розпочинати насамперед із себе й виховувати порядного громадянина та справедливу людину в собі та у своєму середовищі [1].

Питання професійної етики, зокрема аспекти академічної доброчесності, розглядали в своїх працях Я. Тицька, А. Колесніков, Д. Мазурок, О. Рижко та інші. Розглянемо сутність необхідності

дотримання принципів академічної доброчесності та норм професійної етики в освітньо-науковому середовищі.

Так, реформування освіти у світлі концепції «Нової української школи» підіймає на вищий щабель дотримання етичних цінностей в освіті та підготовці здобувачів освіти до професійного становлення. Принципи академічної доброчесності є базовими з етичних категорій у науковому й освітньому середовищі. Вони лежать в основі дотримання закону і встановлення унормованих взаємин серед учасників освітнього процесу, призвичаюють здобувачів освіти та педагогів на практиці використовувати здатність приймати етичні рішення і діяти відповідно до них.

Академічна доброчесність у широкому розумінні – це комплекс морально-етичних принципів, що обов'язкові для дотримання всіма представниками освітнього та наукового середовища. Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як прихильність п'ятьом фундаментальним принципам: чесність, довіра, справедливість, повага і відповідальність [5]. Доповнені сміливістю та бажанням втілювати їх, незважаючи на труднощі та перешкоди, ці п'ять принципів є основоположними для науки і освіти.

Наразі в Україні не існує спеціального закону, що регулює питання академічної доброчесності. У 2020 році Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти розробило проєкт Закону України «Про академічну доброчесність», який, у разі прийняття, стане важливим кроком у відстоюванні принципів академічної доброчесності в Україні. Він також вміщував би нагальні норми процедурного характеру. Законодавство у сфері академічної доброчесності ґрунтується на Конституції України і Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову та науковотехнічну діяльність», інших законах України та актах законодавства, прийнятих на їх виконання, а також на вимогах міжнародних практик і рекомендаціях щодо забезпечення принципів академічної доброчесності, міжнародних договорах України, укладених в установленому законом порядку.

Відповідно до Статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3].

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (наукову, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивну оцінку результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання освітніх завдань, завдань поточного й підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [3].

Задля покращення ситуації в Україні з академічною доброчесністю, Американськими Радами з міжнародної освіти у 2016 році був започаткований 4-річний Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). У проєкті брали участь десять ЗВО України. Ініціатива була спрямована на інтеграцію принципів академічної доброчесності у системи закладів вищої освіти України, поширення кращих практик щодо академічної доброчесності на українські реалії, започаткування курсу «Основи академічного письма» та інше. З 1 вересня 2020 року за сприяння Посольства США в Україні, Міністерства освіти та науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) розпочато впровадження нового проєкту «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ). Проєкт має на меті інституалізацію принципів академічної доброчесності в освітньому процесі ЗВО та закладів середньої освіти. У проєкті братимуть участь 60 ЗВО України. Американські Ради співпрацюватимуть із їхніми центрами внутрішнього забезпечення якості освіти через надання інструментарію для опитування студентів та викладачів, методологічних порад щодо правильного опитування студентів, надання консультацій щодо покращення ситуації з академічною доброчесністю в їхніх ЗВО [2].

Чому це важливо? Академічна доброчесність дозволяє системі освіти залишатися дієвою, такою, що справді дає знання та навички, а не лише документи про здобуття освіти. Країни з високим рівнем

академічної доброчесності не мають такої проблеми, як «визнання дипломів» – як правило, це успішні, економічно розвинені країни з високим рівнем освіти та науки [4]. Окрім того, забезпечення академічної доброчесності передбачає паралельність процесів – разом із інтегруванням принципів академічної доброчесності у систему вищої освіти, упроваджувати відповідні заходи і в систему середньої освіти. Тому важливою та необхідною є робота над покращенням обізнаності українських освітян та батьків із ключовими принципами академічної доброчесності у школах.

Прояви академічної недоброчесності – такі як списування, плагіат, корупція – не можуть бути визначальними для всієї системи освіти, оскільки вони руйнують її, перетворюючи освітній процес на імітацію. Нечесність в освіті негативно впливає і на все суспільство, і на кожного окремого індивіда, адже створює систему, в якій неможливо досягнути успіху чесним шляхом, спотворює саме суспільство.

Тому надзвичайно актуальним є долучення студентів до заходів з академічної доброчесності. Адже студентські рухи, які не мають підтримки викладачів та наставників, мають куди менший результат, ніж ті, де викладачі активно на практиці демонструють, як академічна доброчесність формується в навчальній аудиторії. Зокрема, серед заходів, спрямованих на забезпечення академічної доброчесності, SAIUP рекомендує створювати та впроваджувати в закладах освіти кодекси честі, застосовувати сучасні методи викладання. Так, навчальні курси мають мотивувати здобувачів освіти отримувати необхідні знання та навички, а не певну кількість балів. Звичайно, завдання та система оцінювання є важливими у підвищенні мотивації студентів. Проте більш значимою є постійна комунікація викладачів зі студентами.

Отже, спільне бачення проблем щодо дотримання академічної доброчесності, згуртованість усіх учасників освітнього процесу довкола їх вирішення є запорукою успіху, механізмом її реалізації. Проведення заходів, ініційованих студентами та викладачами, під загальною егідою «Чесність починається з тебе»: змагаючись ідеями та баченнями, як запровадити академічну доброчесність та зробити її зрозумілою для пересічного студента – все це сприятиме усвідомленню, що чесне навчання таки є запорукою успіху.

Література:

1. Академічна доброчесність залежить від усіх учасників освітнього процесу. URL: <https://cutt.ly/VTo4UQn> (дата звернення: 09.11.2021).
2. Доброчесність та культура. URL: <https://cutt.ly/YTo4A4H> (дата звернення: 02.11.2021).
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://cutt.ly/sTo4HTL> (дата звернення: 02.11.2021).

4. Проект в університетах. URL: <https://cutt.ly/КТо4Ljy> (дата звернення: 10.11.2021).

5. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. URL: <https://cutt.ly/ZТо4СК1> (дата звернення: 02.11.2021).

УДК 373.3.091:51-8

Ірина Бродовська,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ СЮЖЕТНИХ ЗАДАЧ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто важливість використання сюжетних задач на уроках математики у початковій школі. Зазначено функції сюжетних задач, їх роль у розвитку критичного та логічного мислення. Розглянуто особливості використання таких задач у процесі формування елементарних, базових знань з математики в учнів.

Ключові слова: математика, сюжетна задача, задачі, початкова школа.

The article considers the importance of using story tasks in elementary school mathematics lessons. The functions of plot tasks, their role in the development of critical and logical thinking are indicated. Peculiarities of using such tasks in the process of formation of elementary, basic knowledge of mathematics in students are considered.

Key words: mathematics, plot problem, problems, primary school.

З розвитком людства зростає і роль практичних навичок з математики. Математичні знання є невід'ємною частиною людської діяльності. Вивчення математики допомагає людині розвивати критичне та логічне мислення. Чимало геніїв людства підкреслювали значимість математики як науки, так і навчальної дисципліни. Все в природі будується на законах математики та логіки. «Математика – це мова, на якій написана книга природи», – писав Галілео Галілей.

Для того, щоб знати математику, потрібно постійно розв'язувати задачі. В процесі розв'язування задач виробляється вміння мислити логічно та чітко, а також застосовувати набуті математичні знання на практиці.

Розв'язання сюжетних задач є одним з найскладніших умінь, які формуються в процесі вивчення курсу математики в початковій школі. Текстова задача – математична вправа, в якій основні поняття подані звичайною мовою, не використовуючи математичних понять.

Особливу роль у вивченні математики в початковій школі відіграє розв'язання сюжетних задач. Ця важливість визначається, з одного боку, тим, що учні мають оволодіти методами розв'язування певної системи математичних задач; з другого боку, вона визначається й тим, що повноцінне досягнення цілей навчання можливе лише за допомогою розв'язування учнями тієї чи іншої системи задач [1, с. 4].

Функції сюжетної задачі:

- 1) навчальна;
- 2) виховна;
- 3) розвивальна;
- 4) контролююча.

Складовими сюжетної задачі є умова і питання. В умові йдеться про життєву подію, ситуацію, яка підкріплена числовими даними. В умові містяться дані про один або декілька об'єктів. Кожна сюжетна задача завершується запитанням. У запитанні міститься вимога знайти невідомий елемент задачі.

Діяльність з розв'язування задач може здійснюватися двома способами: алгоритмічним та евристичним способом. Якщо учень виконує приписи, то в цьому випадку здійснюється алгоритмічний спосіб діяльності з розв'язування задач, який характеризується тим, що учень здійснює власну діяльність відповідно до відомого йому плану. Якщо, розпочинаючи розв'язання математичної задачі, учень не має орієнтувальної основи для своїх дій, не має чіткого плану, то він її з'ясовує, шукає, виконуючи евристичну діяльність [3, с. 19]

Незалежно від способу розв'язання (алгоритмічного чи евристичного) діяльність учнів із розв'язування задач має чітку структуру або ж алгоритм, якого учень має дотримуватися. Перш ніж розглядати дії, за допомогою яких реалізуються етапи розв'язування задачі, необхідно чітко ознайомити учнів із наступними поняттями, що в свою чергу допоможе учневі не допускати помилок під час роботи над задачею: розв'язати задачу — мається на увазі установити (розкрити, відшукати, побачити, пояснити) зв'язки між числами, що дані і числами, які ми називаємо шуканими, на основі цього учень має підібрати необхідні арифметичні дії та послідовно їх виконати, якщо всі етапи були здійснені правильно, учень отримує істинний результат, а також відповідь, яка задовольняє умову задачі. Аби знайти шукане число, потрібно вміти аналізувати та приймати рішення, які арифметичні дії варто виконати над тими чи іншими числами, в якій послідовності, і чому вміти з'ясовувати, чому саме така відповідь задовольняє умову задачі. Розв'язування сюжетної задачі складається з певних етапів, які є спільними для всіх видів текстових задач.

На першому етапі здійснюється ознайомлення зі змістом задачі. Це означає, що учень читає умову задачі, може уявити життєву ситуацію, яка в ній описана. Після цього, учень чітко може виділити умову задачі

та запитання, назвати величини, які входять до умови задачі, встановлює зв'язки між ними.

Роль вчителя на цьому етапі – допомогти дитині зрозуміти зміст задачі за допомогою проблемних запитань. Наприклад: про що ідеться у задачі?, що означають числа?... Завдяки цим питанням учень з легкістю може скласти скорочений запис задачі, що допоможе йому на наступних етапах розв'язання.

Наступний етап – складання плану розв'язання, або ж пошук шляхів розв'язання. Пошук розв'язування задачі арифметичним способом може здійснюватися від питання задачі до числових даних, тобто аналітичним способом, або, навпаки, від числових даних задачі до її запитання – синтетичний спосіб. На уроках у початковій школі застосовують обидва способи, але перевагу надають синтетичному методу, оскільки аналітичний спосіб є більш складним для учнів, що зумовлено психологічними особливостями учнів молодшого шкільного віку. Синтетичний метод для дітей простіший, але застосування його може створювати додаткові проблеми; аналітичний – більш цілеспрямований щодо складання плану розв'язування задачі, тут треба мати на увазі не одну якусь дію, а хід міркування в цілому [2, с. 13] У процесі розв'язання складених задач вчитель підводить учня до складання плану розв'язування задач. Це здійснюється за допомогою запитань: про що ми дізнаємося у першій дії?, у другій?...

Третій етап – це безпосередньо здійснення плану розв'язання. Учень використовує арифметичні дії, знаходить шукані числа. Записує відповіді.

Після цього учень може перевірити правильність своїх обчислень та достовірність відповідей. Це буде четвертим етапом роботи над сюжетною задачею – робота над задачею після її розв'язання [4, с. 3].

Таким чином, можна підсумувати, що одним з головних завдань курсу математики в початковій школі є формування досконалих навичок розв'язування сюжетних задач. Адже ці задачі найбільш наближені до реального життя. Завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити учня безпомилково здійснювати етапи розв'язування сюжетних задач. Лише після цього дитина зможе правильно застосовувати набуті знання в практичній діяльності. Важливо навчити учнів не тільки розв'язувати такі задачі, але й вміти складати сюжетні задачі самостійно, оскільки це не тільки розвиває критичне мислення, але й допомагає учневі встановлювати логічні зв'язки між предметами, числами та явищами.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://cutt.ly/dTo7FLm> (дата звернення: 07.11.2021).
2. Баглаєва Н. І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят. *Дошкільнє виховання*. 1999. № 7. С. 3–4.

3. Груденов Я. И. Совершенствование методики работы учителя математики. Москва : Просвещение, 1990. 224 с.

4. Бантова М. А. Бельтюкова Г. В. Полевщикова О. М. Методика викладання математики в початкових класах : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1982. 288 с.

УДК 373.017

Анастасія Веснянка,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Анатолій Кравець**

РОЛЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У тезах проаналізовано та зазначено особливість формування громадянської компетентності, яка здійснюється шляхом патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: виховання, патріотизм, школярі, компетентність.

The feature of forming of civil competence is analysed in theses and marked. What comes true by patriotic education of children of midchildhood.

Key words: education, patriotism, students, competence.

Школа повинна дати те, чого треба життю.
Михайло Грушевський

У концепції Нової української школи зазначається про необхідність підготовки творчих, відповідальних, активних і підприємливих громадян, патріотів з активною позицією, що забезпечать державі потужну та конкурентоспроможну економіку. Центральне місце у виконанні цих завдань відводиться саме патріотичному вихованню школярів початкової школи, де формується особистість, її світогляд, готовність до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності і громадянської активності.

Сучасна школа базується на демократичних цінностях та повазі до основних прав людини і створює умови для максимально значущої участі в освітньому процесі дітей. Випускник Нової української школи повинен бути: цілісною особистістю, всебічно розвиненою, здатною до критичного мислення; патріотом, який діє згідно з морально-етичними

принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини; інноватором, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя. Адже сучасне суспільство розвивається шаленими темпами і дуже гостро потребує компетентних у своїх галузях спеціалістів [3].

Протягом останніх років вітчизняні науковці, зокрема О. Дем'янчук, С. Клепко, О. Пометун, О. Сухомлинська та ін. вивчають питання громадянської освіти в Україні. Вони поділяють три основні концепції поняття «громадянського суспільства». Серед яких: громадянське суспільство – це об'єднання вільних індивідів та асоціацій громадян; етап у розвитку соціуму з певними показниками політичного, економічного та соціокультурного розвитку; комплекс усіх позадержавних суспільних відносин, недержавний соціальний простір, в якому вільні індивіди діють як автономні елементи, об'єднані в громадянські об'єднання [4].

За Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні визначено перелік основних вимог до формування громадянської компетентності педагога Нової української школи.

Всебічний розвиток людини та формування її національної самосвідомості є головною метою концепції гуманізації та гуманітаризації системи освіти, проголошеної Державною національною програмою освіти «Україна XXI століття». Провідні освітянські документи визначають компетентнісно орієнтований підхід пріоритетом розвитку сучасної вітчизняної системи освіти. Громадянська компетентність є однією з ключових компетентностей формування людини-громадянина. Під нею розуміють здатність активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства [2].

Зміст завдання громадянської компетентності розкривається через характеристику якостей, якими володіє людина. Зокрема йдеться про формування патріотизму, відповідальності за долю нації, держави, виховання, розуміння високої цінності українського громадянства, внутрішньої потреби бути громадянином України; формування поваги до Конституції України, державної символіки; виховання шанобливого ставлення до рідних святинь, української мови, історії, традицій; формування національної свідомості, людської гідності, любові до рідної землі, родини, народу; формування соціальної активності; правової культури особистості; формування й розвиток духовно-моральних і загальнолюдських цінностей; формування в учнів потреби до праці як першої життєвої необхідності, високої цінності й головного способу досягнення життєвого успіху; сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб

особистості; виховання здатності протидіяти проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадській діяльності [1].

Сучасні діти, які будуть навчатися в НУШ – це діти покоління «альфа». Вони зайняті кількома справами одночасно. Не уявляють себе без гаджетів і дуже мобільні. Ці характеристики потрібно брати до уваги під час вибору методів і прийомів формування громадянської компетентності молодших школярів. Їх не можна змусити щось робити. У них потрібно викликати зацікавленість, що буде спонукати їх до активної пізнавальної діяльності. Національний патріотизм передбачає насамперед історичну пам'ять. Пам'ятаймо, хто ми, чиїх батьків і будьмо Великими Українцями.

Патріотичне виховання дітей в початковій школі може здійснюватись завдяки проведенню виховних заходів, приурочених Дням Українського козацтва, Соборності України, Гідності та Свободи, вшанування жертв Голодомору, Героїв Крут, Небесної сотні, Російсько-української війни, із зустрічами з воїнами-героями сучасності. Всі ці заходи важливо здійснювати у проєктній та ігровій діяльності на патріотичну тематику [2].

Значний вплив на формування громадянської компетентності молодших школярів мають засоби масової інформації. Процеси демократизації та гуманізації суспільства, бурхливий розвиток інформаційних технологій ставлять перед освітніми закладами завдання формувати новий тип випускників – толерантних, відкритих до демократичного спілкування, здатних критично оцінювати події навколишнього світу й адекватно на них реагувати. Тому одним із основних завдань системи освіти України є підготовка національно-свідомих, творчих громадян, здатних критично мислити і на високому інтелектуальному рівні розв'язувати проблеми, що постають перед українським суспільством [4].

Під громадянською компетентністю розуміють здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства. Громадянська компетентність – інструмент для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності. Отже, її можна розглядати як одну з ключових компетентностей людини для розвитку в неї таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді до ролі громадян відкритого демократичного суспільства [3].

Література:

1. Бібік Н. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja. Київ : ТОВ ВД «Плеяда». 2017. 206 с.

2. Бондарьва О. С. Національно-патріотичне виховання в початковій школі. URL: <https://cutt.ly/QTo6WNB> (дата звернення: 12.11.2021).

3. Концепція Нової української школи. URL: <https://cutt.ly/7To6Don> (дата звернення: 12.11.2021).

4. Формування громадянської компетентності педагога Нової української школи. URL: <https://cutt.ly/dTo6C2d> (дата звернення: 12.11.2021).

УДК 78:159.957+37.015.31(477.82)

Анатолій Вихованець,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк,
Андрій Войнаровський,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається проблема створення можливостей структурування музичних здібностей. Охарактеризовано загально-теоретичні підходи до проблеми розвитку музичних здібностей, які забезпечують ефективне формування важливих якостей учнів на уроках музичного мистецтва. Подано рекомендації, які можуть допомогти при проведенні уроків музичного мистецтва, вплив на внутрішній світ дитини, формуванню її інтересів і уподобань, що створює позитивне ставлення до навколишнього світу, розкривають творчу уяву та образне мислення.

Ключові слова: музичні здібності, естетичне виховання, педагогічний процес, емоційність, знання, навички.

The article considers the problem of creating opportunities for structuring musical abilities. The general-theoretical approaches to the problem of development of musical abilities which provide are characterized effective formation of important qualities of students in music lessons. Recommendations are given that can help in conducting music lessons, the impact on the inner world of the child, the formation of its interests and preferences, which creates a positive attitude to the world around, reveal the creative imagination and figurative thinking.

Key words: musical abilities, aesthetic education, pedagogical process, emotionality, knowledge, skills.

Розвиток музичних здібностей є домінуючим напрямом навчання, особливо на початковому етапі. Так, одним із завдань освітнього процесу є його розвивальна функція, яка має реалізуватися через зміст та методи навчання. Важливу роль у вирішенні цих завдань належить музичному мистецтву. У зв'язку з цим перед музичною педагогікою постає багато проблем, серед яких однією з найактуальніших є проблема формування музичних здібностей студента/-ки. Її наукова розробка природно впливає з тих вимог, які ставляться перед закладами вищої освіти, і безпосередньо впливає на теорію і практику музичної освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дозволив визначити компоненти музичних здібностей на критерії їх оцінки. Розвиток музичних здібностей висвітлюється в роботах науковців, зокрема Ю. Болотіна, Я. Бочкарьова, О. Коваль, Б. Теплова [7] та інших. У сучасній музичній педагогіці достатньо відомою є методика діагностики музичних здібностей на основі тестів А. Зиміної [3], яка пропонує вивчати музичні здібності за трьома напрямками: установлення рівнів розвитку ладового чуття, музично-слухових уявлень, музично-ритмічного чуття.

Однією з нових методик вивчення музичних здібностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є система В. Анісімова [1], що являє собою оригінальну розробку вивчення структурних компонентів музичності на основі відомих та модифікованих тестів. Автор вивчав музичні здібності дітей за допомогою ігрових форм роботи та діагностичних завдань як індивідуальних, так і групових.

Мета написання наукових тез полягає у розкритті теоретичних аспектів сутності творчих музичних здібностей, які забезпечують ефективне формування цих важливих якостей на уроках музичного мистецтва.

Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, який надає естетичного забарвлення духовному життю людини. «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння і переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї» – писав В. Сухомлинський. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури. Ці слова видатного викладача-гуманіста конкретизують його думку про музичне виховання як першооснову у вихованні людини.

Естетичне виховання у філософському значенні передбачає якісні зміни рівня естетичної культури об'єкта виховання, яким може бути як окрема особистість, соціальна група, так і суспільство в цілому. Практично це безперервний процес, який триває протягом всього життя людини. У процесі естетичного виховання формується і розвивається здатність людини до сприйняття і співпереживання, її естетичні смаки та ідеали, здатність до творчості, до створення цінного у мистецтві та

поза ним (побуті, вчинках і поведінці). Таким чином, естетичному вихованню властиві дві основні функції: формування естетично-ціннісної орієнтації особистості та розвиток творчих потенціалів, які визначають місце естетичного виховання в суспільному житті та зв'язок з іншими видами виховної діяльності.

У сфері музичних здібностей виокремлюються зовнішній та внутрішній слух. Зовнішній слух виконує дві функції, перша з яких – чітке сприйняття музики, яка виконується іншою особою. Слуховими об'єктами в цьому разі є звуковисотність, динаміка, метроритміка та тембровий колорит. Друга функція пов'язана зі сприйняттям власної гри, самоконтролем.

При розгляді питання щодо формування здібностей важливо враховувати, що зв'язок між задатками та здібностями неоднозначний. На базі різних за структурою задатків можуть формуватися схожі здібності, і навпаки, на базі схожих задатків – різні здібності [7, с. 93].

Аналіз літератури свідчить про існування двох основних поглядів на природу музичності: музичність як вроджена здібність, що не підлягає формуванню, і музичність як властивість, що формується на основі вроджених задатків [6, с. 10].

До основних музичних здібностей можна віднести: ладове чуття – здатність прослуховувати «внутрішні» раніше сприйняту музику, що складає уяву для музичної уяви, формування музичної уяви і розвитку музичного мислення; музично-ритмічне почуття – здатність сприймати, переживати, точно відтворювати і створювати нові ритмічні сполучення. До загальних музичних здібностей відносять: музична пам'ять (засвоєння знань, умінь і навичок) – сприяє накопиченню музичних вражень і слухового досвіду, що істотно впливають на формування музичних здібностей, а також на психічну діяльність слухача, виконавця; органічно включаючись у фахову діяльність, вона обумовлює засіб музичного мислення; психомоторні здібності виявляються уможливленості музиканта при виконанні передати своє розуміння змісту музичного твору.

Кожен із видів мистецтва здатен впливати на конкретну сторону духовного стану людини. При цьому емоційна реакція на літературний, живописний чи музичний твір буде різною. Музика є мистецтвом, яке володіє найбільшою силою емоційного впливу на людину і тим самим слугує одним із найважливіших засобів формування ідейних переконань, моральних та естетичних ідеалів особистості.

Здібність цілісного сприймання музики передбачає тотожну емоційну реакцію на загальний настрій п'єси чи пісні. Кількаразове прослуховування твору дозволяє сприймати його диференційовано, виділяючи дедалі більше характерних рис. Не можна сприймати музику, не диференціювавши тих елементів звучання, які є носіями музичної

виразності, так само як не можна їх почути, не відчуваючи цієї виразності.

Актуальність і значущість розвитку музичних здібностей обумовлено і тим, що музичний розвиток має ні чим незамінний вплив на загальний розвиток: формується емоційна сфера, пробуджується уява, воля, фантазія. Загострюється сприйняття, активізуються творчі сили розуму «енергія мислення» навіть у найінертніших дітей.

Критерії музичних здібностей, принаймні в порівнянні з іншими видами здібностей, представляються як музикантам, так і людям, які з музикою не пов'язані. У сфері оцінки музичних здібностей з незапам'ятних часів існують три компоненти: слух, почуття ритму і музична пам'ять. Справедливість цих критеріїв до останнього часу ні в кого не викликали сумнівів. Але, наприклад, ще в античному світі панувала думка про те, що «музика сприймається не стільки слухом, скільки розумом», і ці погляди підтримувалися багатьма мислителями від Піфагора до Плутарха. Все більше вчених схиляється до того, що музичні здібності – це особливого роду духовні здібності, нерозривно пов'язані з музичною культурою. Вони розвиваються в процесі музичної діяльності, сприйняття музики і власне музичної творчості, і ніякі слухові дані не гарантують видатних творчих досягнень самі по собі.

У психологічному розумінні «здібності» – це індивідуально-психологічні особистості, які є умовою успішного виконання певної продуктивної діяльності. Здібності виявляються у процесі оволодіння цією діяльністю, у тому, наскільки індивід за інших рівних умов швидко й ґрунтовно, легко й міцно опановує способи її організації і виконання [7, с. 381].

Серед праць, присвячених музичним здібностям, особливе місце посідає книга Б. Теплова «Психологія музичних здібностей». В ній запропонована оригінальна концепція музичності, що є більш високим етапом розробки цієї проблеми.

Б. Теплов визначив такі основні музичні здібності:

1. Ладо-тональне відчуття, тобто здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії. Цю якість можна назвати емоційним компонентом музичного слуху.

2. Здатність до слухового уявлення, тобто довільне користування слуховими уявленнями, що відображають звуковисотний рух. Це слуховий компонент музичного слуху.

3. Музично-ритмічне відчуття, тобто відчуття емоційної виразності музичного ритму і його точне відтворення.

Усі види роботи у процесі музичної діяльності зі студентами мають сприяти їхньому духовному розвитку, пізнанню світу, формуванню світогляду, вихованню моралі. І вже з перших днів навчання необхідно залучати їх до різних видів музичної діяльності, адже формування творчих здібностей відбувається тільки шляхом включення їх у

відповідну діяльність, зокрема музичну. Без сумніву, що формування творчих здібностей у студентів/-ток треба починати зі зміцнення і розвитку їх творчої активності. Для вирішення цієї педагогічної проблеми необхідно створювати такі умови, які б стимулювали природне проміння творчого процесу, активізували їх до продуктивної творчої діяльності.

Література:

1. Анисимов В. П. Диагностика музыкальных способностей детей : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. Москва : ВЛАДОС, 2004. 128 с.
2. Виготський Л. С. Педагогічна психологія. Москва : АСТ: Астрель: Люкс, 2005. 287 с.
3. Зимина А. Основы музыкального воспитания и развитие детей младшего возраста. Москва : ВЛАДОС, 2000. 320 с.
4. Коваль О. Формування музичних здібностей молодших школярів на уроках музики: дис. ... канд. пед. наук: спеціальність 13.00.02. Ніжинський держ. пед. ун-т ім. Миколи Гоголя. Київ, 2002. 251 с.
5. Ломов Б. Ф. Соотношение социального и биологического как методологическая проблема психологи. *Вопросы философии*. 1976. № 4. С. 83–95.
6. Психология. Словарь / под. ред. А. В. Петровского, Г. М. Ярошевского. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.
7. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. *Избр. труды : В 2-х т.* Москва : Педагогика, 1985. Т. 1. С. 42–222.

УДК 373.47:637.03:16

Іванна Власюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено проблемі розвитку логічного мислення на уроках математики у початковій школі.

Ключові слова: розвиток, логічне мислення, учні початкової школи, форми роботи, зацікавленість, проблемні ситуації.

The article analyzes the consideration of the type of temperament of the personality of the junior student in the process of working on the plot task.

Key words: *development, logical thinking, primary school students, forms of work, interest, problem situations.*

У сучасному нашому суспільстві великого значення надають вихованню молодого покоління. Тому саме навчання в початковій школі є найважливішим етапом у розвитку і формуванні людини та накопиченням знань, умінь та навичок, які будуть необхідними в подальшому житті. Саме молодший шкільний вік є продуктивним у розвитку логічного мислення. Уміння логічно мислити характеризується такою здатністю – виконувати певні дії, завдання в різних умовах, переважно незвичайних.

Кожен предмет, що викладається в школі у початкових класах, дає реальні передумови та перспективи для розвитку логічного мислення учнів. Проте математика дозволяє більш розгорнуто реалізувати ці можливості, допомагає учням розкривати вторинне значення понять, використовувати мислення за допомогою образів, коли дитина для вирішення завдання оперує вже не самими предметами, а їх образами. Математика є однією із теоретичних наук шкільної освіти. Цей шкільний предмет безсумнівно здатний набагато підняти розумовий рівень школярів та заохотити дітей. Математичні завдання сприяють організації і оптимізації мислення, тренують розумові якості. Одним із ефективних способів розвитку логічного мислення молодших школярів є використання на уроках математики різних задач, насамперед логічних і нестандартних. Рішення будь-якої задачі з математики – це, перш за все, ланцюг міркувань. У математиці неможливо обійтися без логіки і тому треба наполегливо вчитися правильно мислити.

Прийоми логічного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення і класифікації необхідні учням вже в 1 класі. Адже від них значною мірою залежить успішність засвоєння навчального матеріалу учнями, темп їх оволодіння, міцність запам'ятовування та рівень осмислення і сприйняття знань. Але учень повинен не тільки аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, а ще і мислити, робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами, процесами, явищами, погоджуючи їх із законами логіки.

З метою розвитку логічного мислення учня, вчителю насамперед необхідно на кожний урок відшукати цікаві та пізнавальні завдання. Це дасть можливість сформувати і розвинути всю різноманітність інтелектуальної і творчої діяльності учнів. Формування логічного мислення учнів початкових класів буде успішним, якщо:

- використовувати систему певних математичних задач;
- застосовувати різноманітні форми організації знань дітей за допомогою різних видів роботи.

– молодший школяр буде не лише об'єктом, але і водночас суб'єктом розвитку логічного мислення;

– у класі будуть створені сприятливі педагогічні умови та емоційно позитивне налаштування на навчання для розвитку логічного мислення.

Розвиток мислення дітей в початковій школі йде насамперед від здатності аналізувати певний предмет і явище, до здатності аналізувати зв'язки між цими предметами і поняттями.

Систематичне використання на уроках математики спеціальних задач і завдань, які спрямовані на розвиток логічного мислення, сприяє розширенню математичного кругозору школярів і дозволяє більш впевнено орієнтуватися в найпростіших закономірностях навколишньої дійсності й все більш активно використовувати математичні знання в повсякденному житті. Основна робота для розвитку логічного мислення повинна вестися із задачею. Адже ми повинні розуміти, що в будь-якій задачі закладені великі можливості для розвитку логічного мислення. У дітей молодшого шкільного віку переважає наочно-образне мислення. Діти легко розв'язують задачі, коли, наприклад, можна використовувати дії із предметами або зображеннями: паличками, кубиками, деталями LEGO. Для учнів молодшого шкільного віку легко виокремити відмінності і важче подібності, тому на це потрібно більше конкретизувати увагу дітей.

Одним із вагомих засобів формування логічного мислення учнів є цілісна система вправ із логічним навантаженням. Поняття «система вправ з логічним навантаженням» – це не лише розв'язування задач або вправ з логічним навантаженням. Це цілеспрямована і вкрай важка робота над розвитком логічного мислення учнів на кожному етапі уроку в початковій школі, наприклад, при перевірці домашнього завдання, при узагальненні та систематизації знань, при вивченні нової теми, при мотивації, так і наприкінці вивчення розділу.

Відомо, що діти самі по собі допитливі і з великим бажанням вчитися. Але для того, щоб кожна дитина могла розвинути у собі творчі здібності, необхідне правильне керівництво вчителя та емоційне налаштування дітей на навчання. Для розвитку логічного мислення школярів при навчанні математики треба використовувати комплекс дидактичних умов, що включає в себе як повноцінну систему принципів, вимог, критеріїв, так і систему завдань, що відповідає певним вимогам. Логічні завдання є прекрасним засобом розвитку математичного мислення. Вони розвивають вміння логічно міркувати та підвищують активність думки. Кожен урок повинен починатися з вирішення завдань, спрямованих на активізацію уваги, пам'яті, уяви. Для перевірки знань учнів необхідно підбирати завдання таким чином, щоб можна було визначити, як діти володіють розумовими прийомами і операціями (поняття, судження).

Дуже важливо підібрати посильні для учнів завдання, відповідні їх можливостям та розвитку. Адже часто буває, що навіть здібний учень не хоче просто прочитати завдання, не те що вирішувати його, а тому доцільно використовувати зовнішню цікавість текстів. Особливо подобаються учням початкових класів логічні задачі з казковим сюжетом. І варто звернути увагу на те, що задачі нового типу варто розпочинати розв'язувати з найпростіших для сприйняття учнями. Також необхідно давати можливість розв'язати різними способами одну і ту ж задачу, оцінити її, вибрати найраціональніший варіант. Така продуктивна робота створює максимальні умови для самореалізації, сприяє розвитку творчості учнів, дає якісну математичну освіту.

У процесі розв'язання простих задач учні опановують основні прийоми роботи над задачею. Високий рівень умінь розв'язувати прості задачі – необхідна та дуже важлива умова успішного розвитку вмінь розв'язувати задачі складені. Навіть для найсильніших учнів усне розв'язання задач корисне тим, що: воно сприяє розвитку швидкості та гнучкості мислення, удосконалює вміння обчислювати. Поступово складність пропонованих задач має підвищуватися, але таким чином, щоб труднощі, які виникають у процесі їх розв'язання, могли долати й слабкі учні. Вчитель повинен на кожний урок приготувати своїм вихованцям що-небудь неординарне, цікаве, «примусити» дітей, скажімо, так розмірковувати над задачею, і якщо не вдалося знайти правильне рішення в класі, дати можливість подумати вдома. Тим самим ми повинні розвинути в учнів вміння переконливо доводити істинність своїх суджень і правильно робити висновки із спостережень або фактів.

Отже, головна задача у навчанні математики, із першого класу, – навчити мислити учнів причому нестандартно. При розв'язуванні складених задач діти повинні вчитися думати, міркувати, шукати раціональний шлях та різні способи розв'язання і тоді буде відчутно помітний успіх у розвитку логічного мислення.

Література:

1. Формування логічного мислення молодших школярів на уроках математики: проблеми та перспективи. URL: <https://cutt.ly/tT2sQCb> (дата звернення: 13.11.2021).
2. Актуальні проблеми методики навчання математики в початкових класах / ред. М. І. Моро та ін. Москва : Педагогіка, 2002. 342 с.
3. Баєва Т. Ф., Руденко В. М., Мудрик О. І. Уроки розвитку логічного мислення у початкових класах. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001. 80 с.
4. Бевз Г. П. Методика викладання математики. Київ : Вища школа, 2009. 336 с.

УДК 378.016:811.111(477)

Тетяна Воробйова,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
м. Луцьк

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗРОБКИ СИЛАБУСІВ З КУРСУ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ» ДЛЯ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти компетентнісної парадигми силабусів з вивчення Іноземної мови за професійним спрямуванням. У центрі уваги навчально-методичне забезпечення вивчення курсу та програмні компетентності вивчення дисципліни у контексті формування іншомовної комунікативної компетенції.

Ключові слова: компетентнісний підхід, силабус, іноземна мова за професійним спрямуванням.

The article highlights the theoretical and practical aspects of the competency-based paradigm of syllabuses for learning a foreign language for specific purposes. The focus is on teaching and methodological support of the course and program competencies of the discipline in the context of the formation of foreign language communicative competence.

Keywords: competency-based approach, syllabus, foreign language for specific/professional purposes.

Концепція компетентності зайняла центральне місце в реформах навчальних програм, які зараз охоплюють увесь світ. Якщо використання цього поняття у дослідженнях щодо навчальних програм з'явилося відносно недавно, то питання компетенції розглядалися низкою різних дисциплін уже протягом кількох десятків років. Введення поняття компетентності в навчальний план або силабус передбачає набагато більше, ніж переписування програм, і вимагає вирішення нагальних питань, які піднімаються на багатьох інших рівнях системи освіти, яких торкнулася така реформа [4, с. 190].

Українські вчені зробили значний внесок у розроблення проблеми компетентнісного підходу в освіті. За результатами діяльності робочої групи українських науковців і практиків (О. Савченко – керівник, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, С. Трубачова) досліджено теоретичні й прикладні питання реалізації компетентнісного підходу в освіті України.

Переважно вчені виділяють чотири напрямки застосування компетентнісного підходу у навчанні: для формування ключових компетенцій, узагальнених предметних умінь, прикладних предметних умінь, життєвих навичок. Компетентнісний підхід забезпечує узгодженість цілей навчання, поставлених викладачами, з власними

цілями студентів (тому їх самостійність з кожним роком зростає), підготовку студентів до свідомого і відповідального навчання в подальшому, підготовку студентів до успіхів в майбутній професійній діяльності, підвищує ступінь мотивації до процесу навчання.

І. Родигіна зауважує, що для якісної практичної реалізації компетентнісного підходу необхідна екстраполяція його ідей на педагогічний процес [1]. Особливістю навчання іноземної мови професійного спрямування є створення компетентнісного підґрунтя змісту навчання, формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця певної галузі. Крім того, ключовим завданням є запропонувати студентам таку методичну систему, яка дає змогу розвинути дискурсивну професійну компетенцію, сформувати навички та вміння участі і/або ведення дискусії [2].

Силабус є стислим описом компоненти освітньої програми, частиною навчально-методичного комплексу, який містить основні характеристики дисципліни і має на меті допомогти здобувачеві в організації його навчальної діяльності. Розробка силабусів навчальних дисциплін в Україні спричинено загальною інтеграцією держави в європейський освітній простір, що характеризується адаптацією до міжнародних освітніх програм і навчальних методик, потребами суспільства та запитом ринку праці. Майбутній фахівець має впевнено почувати себе в професійному середовищі, а для цього необхідні сформовані професійні якості особистості і навички соціального і суто професійного спілкування.

У силабусі варто зазначити які саме отримані в процесі вивчення дисципліни студента компетенції сприятимуть формуванню конкурентних професійних переваг на ринку праці. Зв'язок дисципліни з подальшим працевлаштуванням має бути чітким і зрозумілим для студента.

Програмними компетентностями, що визначені силабусом дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням», є: володіння комунікативними навичками; володіння англійською мовою в рамках професійної сфери; знання граматичних, лексичних та стилістичних особливостей професійного стилю; володіння професійною англійською термінологією; вміння сприймати на слух оригінальну професійну англійську мову з максимальною повнотою розуміння змісту інформації; вміння спілкуватись у межах соціально-побутової тематики; брати участь у проведенні презентацій, дискусій з широкого кола питань; вміння перекладати оригінальну літературу професійного спрямування; вміння викласти англійською мовою основні положення матеріалу, тощо.

Новий підхід в організації навчання вимагає використання різноманітних навчальних матеріалів, які повинні чітко і ясно викладатися, перебувати у постійному відкритому доступі, бути

зручними для користування. Оскільки при підході, заснованому на компетенціях, значна частка відповідальності за навчання лежить на студентові, то підвищується важливість якості різноманітних навчальних матеріалів та креативних методик навчання. Теорія повинна інтегруватися з практикою, при цьому викладач стає консультантом, наставником, фасилітатором навчального процесу.

Одним із ключових аспектів навчання іноземної мови в контексті компетентнісного підходу є формування вміння вести зіставно-аналітичну роботу, що зазвичай починається з роботи з письмовими/друкованими джерелами. У разі першого знайомства зі складними текстами тренування насамперед спрямоване на вироблення вміння вести цільовий пошук інформації [2, с. 222].

Досить ефективною і популярною в цьому контексті є методика Вебквесту (WebQuest). Це власне методика проєктного навчання, спрямована на результат, який отримується у процесі розв'язування тієї чи іншої теоретичної або практичної проблеми: студент отримує проблемне завдання (проєкт, який включає елементи ролівої гри) та для його виконання використовує інформаційні ресурси Інтернету. Першими розробниками вебквесту як навчального ресурсу є Берні Додж та Том Марч. За визначенням Берні Доджа «вебквест» розроблений для «організації навчальної діяльності на основі «запитів», яка залучає студентів до використання вебресурсів та інструментів для перетворення їхнього навчання на змістовне розуміння та реальні проєкти, організації ефективного використання часу студента та спрямування зусиль на роботу з інформацією, а не її пошук» [3]. Вебквести вимагають, щоб студенти зв'язали своє розуміння інформації зі значущими ситуаціями через оригінальні продукти для реальної аудиторії. Найефективніші комунікаційні продукти WebQuest надають студентам можливість аналізувати, синтезувати та оцінювати як інформацію, так і альтернативні точки зору. Часто в основу сценарію (завдання) вебквесту закладено рольову гру, що дає учасникам багатоваріантний вибір функцій та визначає індивідуальний внесок кожного у розроблений продукт. Відповідальність перед товаришами по команді за загальний результат також є фактором, що надихає і мотивує.

Силабус курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» забезпечує важливе для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності навчання публічного виступу з презентацією англійською мовою із застосуванням багатofункціональних технологій. Уміння інтерактивного спілкування, які вдосконалюються під час навчання, а саме прийоми ефективної взаємодії доповідача й аудиторії, доречне використання ресурсів мови та невербальних засобів спілкування, проведення ефективних публічних виступів, презентацій і правильне їх оформлення та представлення, стають нагальними в академічному житті студентів і вирішальними у

професійній діяльності, відповідають вимогам ринку праці, сприяють кар'єрному росту фахівців різних галузей. Навчання фахової презентації іноземною мовою сприяє розвитку професійно-орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій. Оцінювання компетентності проводиться у формі демонстрації або застосування компетенцій. До найбільш ефективних засобів вимірювання компетенції студентів відносимо: портфоліо, ситуаційні завдання, завдання практично-прикладної спрямованості, публічна оцінка результатів проєктної та дослідницької діяльності, проєкти, педагогічні тести, тести на виявлення компетентностей.

Література:

1. Родигіна І. Компетентнісно спрямований педагогічний процес. URL: <https://cutt.ly/cT2dMyG> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Савченко О. В. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови і склад професійно-комунікативної компетенції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 2 Ч. 2. С. 218–224.
3. Dodge, B. (1995b). «WebQuests: A technique for Internet-based learning». *Distance Educator*, 1(2). Pp. 10–13.
4. Jonnaert, P., Masciotra, D., Barrette, J., Morel D., Mane Y. (2007): «From Competence in the Curriculum to Competence in Action», *Prospects* № 37. I. 2. Pp. 187–203.

УДК 373.2:37.091.21

Анна Вороніч,
приватний дитячий заклад для діток
ясельного віку Miś Uszatek,
м. Варшава, Республіка Польща,
Алла Бляшевська,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Юлія Яковець,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ПЕРЕВАГИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У РАННЬОМУ ВІЦІ

У статті розкривається поняття актуальності вивчення англійської мови. Визначаються методи вивчення англійської мови у ранньому віці.

Ключові слова: дошкільний вік, гра, іноземна мова.

The relevance of English language is revealed in this article. Methods of teaching English at an early age are determined.

Key words: school, game, children.

Чому саме англійська мова?

Серед іноземних мов англійська стоїть на першому місці і вже давно вийшла на міжнародний рівень. Сьогодні повсюди використовується англійська мова – бізнес, подорожі, наука, навчання, інтернет, фільми та інше. Англійська об'єднує людей та допомагає отримувати знання. 196 країн світу офіційно визнали англійську другою мовою. Це мова дипломатії, бізнесу, науки та інших важливих сфер. Сьогодні 1,5 млрд людей вже знають англійську і приблизно 1 млрд починають вчити. Вивчивши англійську, у вашої дитини з'явиться можливість спілкуватися з людьми по всьому світу. Туризм, кіно, мистецтво, наука, інтернет та інші сфери стають набагато ширшими для них [3].

Розмовляючи англійською, ваші діти знайдуть набагато більше можливостей для власного розвитку та реалізації свого потенціалу. Адже людям, які володіють англійською, відкривається весь світ! Згідно зі статистикою, люди, які знають англійську, отримують в середньому на

30 % більше зарплатні. Такі співробітники завжди представляють цінність для роботодавця в будь-якій сфері діяльності. Найкращі коледжі та ЗВО знаходяться в Британії, США, Канаді та Австралії. І щоб вчитися там, вашим дітям обов'язково необхідно знати англійську [3].

З якого віку можна починати вчити англійську мову дітям?

Уважається, що найкращий час для вивчення мови – це період від народження до 3 років. Наступний – між 4-7 роками.

У дошкільному віці здатність дитини до запам'ятовування і відтворення інформації розвивається дуже інтенсивно. Аби дошкільники ліпше запам'ятовували певний матеріал, дорослі мають правильно опрацювати його з ними та створювати необхідні умови [4].

Позитивне у вивченні іноземної мови в цей період:

- у дитини вже сформувалися певні мовні навички володіння рідною мовою;
- високий ступінь сприйняття дитиною нової інформації;
- гра стає основним засобом пізнання світу, а значить, з її допомогою дитина може оволодіти необхідними знаннями та навичками.

Гра – це особлива форма освоєння реальної соціальної дійсності шляхом її відтворення. При вивченні розвитку дітей видно, що в грі ефективніше, ніж в інших видах діяльності, розвиваються всі психічні процеси [6].

Сьогодні гра контролюється системою суспільного виховання. У грі при цьому існує суб'єктивна свобода для дитини. Тут діти мають змогу самостійно (без допомоги дорослих) розподіляти ролі, контролювати один одного, стежити за точністю виконання того чи іншого завдання. Дитина виконує роль, враховуючи свій досвід. Гра стає сьогодні школою соціальних відносин для кожної дитини. Під час гри дитина ознайомлюється з великим діапазоном людських почуттів й взаємостосунків, вчиться розрізняти добро і зло. Завдяки грі у дитини формується здатність виявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, й з'являється потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших. У дитячі роки гра є основним видом діяльності людини. За її допомогою діти пізнають світ. Без гри дітям жити нудно, нецікаво. Буденність життя може викликати у них захворювання. У грі діти й підліток перевіряють свою силу і спритність, у них виникають бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного [6].

Методи вивчення англійської мови у ранньому дошкільному віці.

Почати краще з вивчення простих літер, які потім буде легко згрупувати у слово, а потім – у словосполучення. Це додасть дитині стимулу у вивченні, адже вона вже читає цілі слова, словосполучення і навіть речення! При вивченні літер одразу пояснюйте дитині, що кожна

літера, як і ми з Вами, має своє власне ім'я («Ей», «Бі», «Сі» і т. д.) Це значно зменшить плутанину між літерами і звуками [2].

У вивченні мови головне – регулярність! Не потрібно примушувати дитину читати 10 раз підряд одне й те ж саме за один раз, краще частіше і зовсім небагато. Це дозволить легко й без зусиль навчитись читати ще один звук буквально усього за декілька днів, приділяючи зовсім незначну кількість часу.

Придумайте своє позначення нової літери, обводьте їх у кружечок, малюйте навколо сердечко, обводьте іншим кольором. Це може бути будь-що, головне – це має приносити радість дитині і допомогати запам'ятовувати і бачити нову літеру або кластер літер, які є друзями у новому слові [2].

Використовуйте під час вивчення нових слів малюнки і зображення, розвивайте зорову пам'ять малюка. Адже багато дітей запам'ятовують краще за допомогою малюнків, наочність відіграє важливу роль у вивченні мови.

Читання вголос тексту англійською мовою є складним умінням, яке розвивається в дітей поступово, протягом декількох років.

Не потрібно примушувати дитину перекладати кожне слово. Якщо батьки хочуть переконатися, що дитина розуміє прочитаний текст чи сказане речення англійською, варто запропонувати їй передати загальний зміст, наприклад, намалювавши малюнок або продемонструвавши відповідну картку.

Хваліть свою дитину за кожний правильно вимовлений звук і прочитане слово! Це надихає малечу до досягнення нових вершин. Якщо дитина помилилась, не потрібно її критикувати, достатньо просто виправити її дію. Ні в якому разі не можна порівнювати дії дитини з іншими, це може занизити її самооцінку і «відіб'є» бажання навчатися. Кожна дитина – особистість, це варто пам'ятати.

Учителів або батькам потрібно тактовно розвивати в дитині інтерес, навчити терпіння, заохочувати дітей працювати старанно й завершувати почату справу.

Казкові тексти, розмови персонажів можуть допомогти дітям отримати уявлення про звучання англійської мови та сформулювати вміння слухати. Вміння зрозуміти хоча б декілька слів допоможуть дітям прогнозувати подальші події у казці (творі). Важливо пам'ятати, що запам'ятовувати інформацію частинами, блоками дітям легше, ніж всього матеріалу разом [1].

Саме казковий світ може цікаво ознайомити дитину з реаліями країни, мови якої вивчають. Через казки і персонажів можна дати уявлення дітям про англійські традиції, святкування свят. Наприклад, Різдво вдома з родиною з традиційною індичкою чи гусаком. Через спілкування з персонажами дитина зможе дізнатися про манери

привітання, прощання з друзями та дорослими в іноземній культурі, засвоїти їх.

Також, як метод навчання можна використати вправи.

Інтерактивні вправи – це частина заняття (шкільного уроку), яка використовується з метою засвоєння вивченого матеріалу та досягнення певних результатів навчання учнями [1].

На уроках літературного читання здійснюються не лише такий вид мовленнєвої діяльності, як читання, а й слухання-розуміння (аудіювання). Уміння слухати й розуміти усне мовлення лежить в основі розвитку навичок говоріння, читання, письма. У сучасних умовах, коли відбувається збільшення обсягів інформації, виникає потреба у швидкому і точному сприйманні усного мовлення, розумінні прослуханого, вмінні зосереджувати довільну увагу впродовж більш тривалого часу. Все це зумовлює необхідність удосконалювати навичку слухання і розуміння (аудіювання).

Учні необхідно вчити стежити за розвитком думки, адекватно сприймати інформацію; помічати в тексті слова, найважливіші для розуміння висловлювання, виділяти певні факти; усвідомлювати зміст прослуханого тексту, зважаючи на загальний тон, тембр, темп, силу голосу того, хто озвучує текст [1].

Метод повної фізичної реакції (TPR – скорочено від повної назви методу англійською мовою «Total Physical Response») – це метод навчання іноземної мови через використання фізичних рухів, як реакції на усні стимули, команди, інструкції. Види вправ за методом TPR [5]:

1. TPR-B («TPR with body»), які включають все (рухи, дії, накази), що може бути виконано за допомогою загальних рухів тіла. Наприклад, вправа «Simon says»: stand up, sit down, turn around, turn right, turn left, touch your nose, play football, ski, jump, run, play tennis, swim, play golf, go bowling, play volleyball, play basketball, play hockey, etc.

2. TPR-O («TPR with objects»), які засновані не лише на вивченні окремих слів, а й на виконанні певних дій з предметами. Наприклад, вправа «At the shop»: У педагога на столі іграшки. Він, називаючи певний предмет, вказує на нього, бере його зі столу і показує дію, яку виконують саме з цим предметом. Діти мають повторити дії за проханням педагога.

3. TPR-P («TPR with pictures»). Тематичні малюнки є надзвичайно ефективним засобом навчання іноземної мови, особливо на початковому етапі. Наприклад, вправа «Sunday dinner»: на дошці розташовані тематичні малюнки із зображенням овочів / фруктів / напоїв. Малюк має підійти, зняти з дошки певний малюнок із проханням дати йому те, що зображено на ньому.

4. TPRS (TPR-Storytelling), котрі включають розігрування нескладних історій та казок, що сприятиме швидкому та якісному засвоєнню учнями лексичних одиниць та мовних кубиків.

Рекомендують такі прийоми для запам'ятовування:

- проговорювання з різною гучністю;
- ритмічне проговорювання в різному темпі;
- повторення слова, фрази, речення;
- проспівування фрази на загальновідомий мотив;
- проговорювання з різними емоційними інтонаціями;
- взаємодія у шеренгах, колах, групах, парах [1].

Отже, можна зробити висновок, що навчати дитину англійської мови краще в ранньому віці. Адже здатність дитини до запам'ятовування і відтворення інформації розвивається дуже інтенсивно. Якщо батьки хочуть, щоб їхня дитина вивчала англійську мову, варто приділити трішки уваги та багато терпіння, навчати поступово у формі гри. Не забувайте, що потрібно хвалити дітей! Це стимулює їх до навчання.

Література:

1. Кулікова І. А., Шкваріна Т. М. Англійська мова для дітей дошкільного віку : програма та методичні рекомендації. Тернопіль, 2015. 48 с.
2. Англійська мова для дітей: як організувати навчання. URL: <https://cutt.ly/YT2jfZU> (дата звернення: 03.11.2021).
3. Гра та її значення для психічного розвитку дошкільнят. URL: <https://cutt.ly/IT2jh7n> (дата звернення: 02.11.2021).
4. 12 лайфхаків як навчити дитину читати англійською мовою. URL: <https://cutt.ly/rT2jzlp> (дата звернення: 03.11.2021).
5. Метод повної фізичної реакції (Total Physical Response) у навчанні дітей дошкільного віку англійської мови. URL: <https://cutt.ly/3T2jvTQ> (дата звернення: 04.11.2021).
6. Чому потрібно вивчати англійську мову – 10 вагомих причин. URL: <https://cutt.ly/XT2jmo9> (дата звернення: 03.11.2021).

УДК 373.31

Сергій Гайдай,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Оксана Собчук,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано актуальні вимоги до інформаційної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: інформаційна компетентність, цифрові освітні ресурси, педагогічна діяльність.

Problems of primary school teachers' information competence were analyzed in the article.

Key words: information competence, digital educational sources, pedagogy.

Освіта є соціальним інститутом, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, фахівця і громадянина. Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні і примноженні культурної спадщини й формувалися людини майбутнього, а також забезпечується Конституційне право громадян України на здобуття повної загальної середньої освіти. Все це висуває проблеми підготовки вчителя, його професійного становлення і професійної компетентності. Саме компетентнісний підхід розглядається як один із важливих концептуальних принципів, який визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти.

Прийнятий 2020 року професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» втілює сучасний підхід до визначення переліку та опису фахових компетентностей педагогів та приводить сучасного вчителя у відповідність із вимогами часу [2].

Цей документ визначає головні складові компетентності педагогічних працівників. серед яких окремо виділяються загальні (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) та

професійні. Важливе місце в переліку професійних компетентностей педагога займає інформаційно-цифрова.

Під інформаційно-цифровою компетентністю розуміють здатність вчителя орієнтуватись в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності; ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси; використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Зокрема, мається на увазі уміння забезпечувати ефективний пошук, структурування інформації, її адаптацію до особливостей педагогічного процесу і дидактичних вимог, формулювання навчальної проблеми різними способами, кваліфіковану роботу з різними інформаційними ресурсами, професійними інструментами, готовими програмно-методичними комплексами, що дозволяють проектувати рішення педагогічних проблем і практичних завдань, регулярну самостійну пізнавальну діяльність, готовність до ведення дистанційної освітньої діяльності, використання комп'ютерних і мультимедійних технологій, цифрових освітніх ресурсів в освітньому процесі, ведення документації навчального закладу на електронних носіях.

Інформаційна компетентність (ІК) вчителя формується на етапах вивчення комп'ютера, використання інформаційних технологій як засобу навчання в процесі професійної діяльності і розглядається як одна з граней професійної зрілості. Аналіз педагогічної діяльності вчителя дозволяє виділити наступні рівні формування інформаційної компетентності:

- рівень споживача інформації;
- рівень користувача комп'ютером;
- рівень логічного функціонування і знання характеристик устаткування;
- рівень наочно-специфічних завдань на основі творчого підходу [3].

У складі ІК вчителя можна виділити чотири складові: мотиваційну – наявність мотиву досягнення мети, готовність і інтерес до роботи, постановка і усвідомлення цілей інформаційної діяльності; когнітивну – наявність знань, умінь і здатності застосовувати їх в професійній діяльності, аналізувати, класифікувати і систематизувати програмні засоби; суб'єктно-діяльнісну – демонструє ефективність і продуктивність інформаційної діяльності, вживання інформаційних технологій на практиці; рефлексивну – забезпечує готовність до пошуку вирішення виникаючих проблем, їх творчого перетворення на основі аналізу своєї професійної діяльності.

Проаналізувавши змістове наповнення кожної із складових частин інформаційної компетентності, можна охарактеризувати структурно-компонентне наповнення кожної складової.

Інформаційна складова визначає компетентності, що стосуються роботи з інформаційними ресурсами у різних їх формах і представленнях і представляє собою сукупність наступних умінь та здатностей:

- 1) вміння визначати інформаційну потребу та предмет дослідження;
- 2) вміння користуватися інформаційними ресурсами у професійній діяльності та повсякденному житті;
- 3) знання юридичних, правових та економічних норм використання інформаційних ресурсів;
- 4) вміння здійснювати пошук відомостей та використовувати для цього різні інформаційні джерела;
- 5) вміння проводити критичний аналіз та оцінку повідомлень.

Комп'ютерна складова визначає компетентності, що стосуються роботи з комп'ютерною технікою і є наступним переліком знань та умінь:

- 1) знання теоретичних основ функціонування комп'ютерної техніки;
- 2) знання основ збереження даних та вміння працювати з операційними системами;
- 3) вміння працювати з офісними програмами;
- 4) знання основ гіпертекстової технології;
- 5) вміння працювати в мережі Internet;
- 6) вміння працювати з електронними довідниками і базами даних;
- 7) вміння працювати із спеціалізованим програмним забезпеченням.

Процесуально-діяльнісна складова визначає компетентності, що стосуються використання засобів сучасних інформаційних технологій стосовно роботи з інформаційними ресурсами і складається з наступних знань та умінь:

- 1) вміння використовувати комп'ютерну техніку для опрацювання документів, для збереження даних в електронному вигляді;
- 2) вміння проводити пошук даних, збережених на комп'ютері;
- 3) вміння проводити пошук необхідних відомостей в Інтернеті;
- 4) вміння використовувати засоби сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій для спілкування;
- 5) знання основ мережевого етикету;
- 6) усвідомлення переваг використання комп'ютерної техніки;
- 7) уміння вибирати програмне забезпечення з ряду аналогів [1].

Ця сукупність повинна бути доповнена особистісними якостями фахівця, які виражають здатність спеціаліста до успішного здійснення професійної діяльності.

Системне, цілісне уявлення про інформаційну компетентність, виділення її структури, обґрунтування критеріїв, функцій і рівнів її сформованості, дозволяє цілеспрямовано і ефективно організувати навчальний процес, підвищити рівень професійних знань, приймати ефективні рішення в рамках освітньої діяльності.

Література:

1. Баловсяк Н. Х. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста. URL: <https://cutt.ly/pT2kDoS> (дата звернення: 07.11.2021).

2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства освіти України № 2736 від 23.12.2013 р. URL: <https://cutt.ly/9T2kHKJ> (дата звернення: 07.11.2021).

3. Семко Л. П., Лапінський В. В. Інформаційні компетентності та шляхи їх формування. Інститут педагогіки НАПН України. URL: <https://cutt.ly/VT2kZin> (дата звернення: 07.11.2021).

УДК 373.3.017

Ольга Гончар,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Анатолій Кравець**

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються питання патріотизму, відданості Батьківщині. Проаналізовано вплив виховання патріотизму та національної свідомості на учнів початкової школи.

Ключові слова: патріотизм, виховання, національна свідомість, Україна, Батьківщина, учень початкової школи.

The article considers the issues of urgency of patriotism, devotion to the Motherland. The influence of education of patriotism and national consciousness on primary school students is analyzed.

Key words: patriotism, upbringing, national consciousness, Ukraine, Motherland, primary school student.

Найголовнішою проблемою в усі часи і для всіх народів була і залишається проблема виховання. Дитина народжується як чистий аркуш паперу. Минає час, і на ньому з'являються рядки – думки,

почуття, риси характеру та вчинки, а іноді – помилки й недоліки. Звичайно, доброта, чуйність, патріотизм, егоїзм чи боягузтво не народжуються разом з людиною. Все це виховується. Найважливішою складовою формування моральної вихованості учнів є розвиток їх моральної національної свідомості, почуття гордості за Батьківщину [2], бажання вивчати звичаї та традиції свого народу. Ще з дитячих літ необхідно вчити дітей бути відповідальними за доручену справу, щоб їхнє слово не розходилося з ділом, щоб вони завжди говорили правду. Прищеплювати любов до рідного краю, до природи, до Батьківщини.

Адже найкраща в світі сторона – це чарівна неповторна Україна. Для кожного українця вона і рідна, й мила, дорога, єдина. Можливо, на Землі є й кращі землі, але як можна не любити той край, де народилися, сказали перші слова, зробили перші кроки, почали навчатися, щоб бути корисним своїй державі. Ми переконані, що вихованням патріотичних почуттів в молодших школярів має бути пронизаний кожний урок.

Скільки слів можна підібрати, щоб описати Україну: співуча, квітуча, красива, барвиста, прекрасна, сильна... Україна. В одному вже тільки слові бринить ціла мелодія смутку і жалю. Україна – країна смутку і краси, країна, де найбільше люблять волю і найменше її мають, країна гарячої любові до народу і довгої героїчної боротьби за волю...

Україна – це тихі води і ясні зорі, зелені сади, білі хати, лани золоті пшениці. Україна – це мудрі талановиті люди. Україна – це мелодійна пісня. З піснею народ жив, працював, любив, творив, з нею йшов і в інше життя, бо народна пісня – це вираження духовних цінностей людей.

Українська пісня є однією із святинь нашого народу, його найціннішим духовним скарбом, гордістю і красою, геніальною поетичною біографією. З давніх-давен уславилася Україна піснями, які дбайливо, як найдорожча реліквія, передавалася від покоління до покоління.

Є давні легенди, пов'язані з українською піснею. У одній розповідається про те, що Господь обдаровував усі землі світу багатствами, тож українській землі, яка постала перед ним останньою, не залишилося нічого, окрім народної пісні та території на окраїні. Та пісня, пообіцяв Господь, допоможе людям пережити всі лиха та ще й нестиме радість та світло [4].

Народна пісня – дорогоцінне надбання нашого народу. Пісня така ж нездоланна і безсмертна, як і український народ, який створює такі мелодійні та неповторні шедеври. Ніколи і нікому не вдасться заглушити українську пісню. Вона як душа – вічна.

Україна – це старовинні українські прислів'я, в яких схована мудрість. Вона така ж щира і безмежна, як життя українського народу. Саме прислів'я містять надбання про історію нації, культуру...

Вивчаючи їх, ми вчимося любити рідну землю, спостерігати, бачити свої та чийсь недоліки і намагаємося їх подолати. Стаємо мужніми, пізнаємо минуле. Адже той, хто не знає свого минулого, не вартий майбутнього.

В історії кожного народу є такі події, інтерес до яких ніколи не згасає. Описати, а тим більше відчувати глибину трагедії і болю, які впали невимовним тягарем на Україну, нині не під силу нікому. Біль...смуток...скорбота...рани... .

Ми віримо, що в майбутньому ситуація в Україні зміниться.

Адже ми – патріоти своєї держави. А хто такий патріот? Це не просто людина, одягнена у вишиту сорочку чи одяг з народними символами. Це особа, яка бореться за свої права, права інших людей та за права своєї країни.

Не один лише Тарас Шевченко віддав своє життя за волю українців. Таких людей мільйони... Одні з них – Небесна Сотня – українці, які загинули в Києві на Майдані, вулицях Грушевського та Інститутській. Гинули за честь, за волю, за право бути українцем і за свою Батьківщину. Українські Ангели ціною жертвності показали, що наш український дух є незламним, а народ нескореним. Тяжкий шлях уже позаду, але емоції й спогади завжди житимуть у наших серцях. Ці декілька місяців, листопад 2013-го – грудень 2014-го, назавжди переписали сторінки історії України [1]. І ми вважаємо, що кожен свідомий громадянин України має пам'ятати шляхетний вчинок Небесної Сотні. І не просто пам'ятати, але й вшановувати їх. Адже вони віддали своє життя за нас, заради нашого майбутнього.

У нас таке багате минуле, то хіба ми не заслужили прекрасного майбутнього? «Єднаймося ж, брати мої!» – сказав гігант українського слова Тарас Шевченко. Україна повинна бути єдиною та неподільною. Адже ми цього варті?!

Отож, маючи стільки цінних моментів, ми зобов'язані передавати пам'ять і традиції нашим дітям, нашому майбутньому. Видатні постаті, успішні люди, патріотично спрямовані, що уміють переборювати життєві труднощі і йдуть до власної мети, стають зразком для вироблення в учнів власних життєвих стратегій. Молодший шкільний вік – це період формування і патріотичних почуттів, і моральної поведінки. Розповідаючи їм історію ще змалечку, ми виховуємо справжнього громадянина-патріота, який любить своє село чи місто, шанує батьків, знає свій родовід, національні традиції, відчуває єдність з природою, турбується про її охорону.

Саме патріотизм повинен об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежну державу. У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї «малої батьківщини», виховується

патріотична гордість за минуле і сучасне України, любов до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість.

Література:

1. Київський національний лінгвістичний університет. Новини та події. Героям Небесної сотні присвячується. URL: <https://cutt.ly/FY0qEeO> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової школи : посіб. для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид., доповн., переробл. Київ : Богданова А. М., 2009. 226 с.
3. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення. *Шлях освіти*. 2010. № 2. С. 10-14.
4. Українські традиції. Усна народна творчість. Легенди. Легенда про дівчину-Україну. URL: <https://cutt.ly/YU0qouI> (дата звернення: 11.11.2021).

УДК 78.071.5

Валентина Гришина,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Оксана Юрчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МУЗИКОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто проблемні аспекти формування музикознавчої компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті провідних етапів його фахової підготовки, що здійснюється у відповідності до сучасних інноваційних освітніх вимог. Обґрунтовано доцільність використання певних видів навчальної діяльності, що обумовлюють якість музикознавчої компетентності сучасного вчителя музичного мистецтва. Визначено перспективні напрямки формування інтегративної музикознавчої компетентності здобувачів вищої музично-педагогічної освіти.

Ключові слова: вчитель музичного мистецтва, фахова підготовка, музикознавча компетентність, етапи формування музикознавчої компетентності, проблемні аспекти.

The presented report considers the challenges related to the formation of musicological competence of a future musical art teacher in the context of the significant stages in his professional training, which is carried out in compliance with the latest innovative requirements in education. The expediency of applying certain types of educational activities that determine the high level of musicological competence of a modern musical art teacher is substantiated. Perspective directions for developing integrative musicological competence of higher musical and pedagogical education applicants are determined.

Key words: *musical art teacher, professional training, musicological competence, stages of forming musicological competence, challenges.*

Пріоритетними напрямками державної політики розвитку сучасної національної освіти є органічне поєднання освіти та науки, впровадження інноваційних технологій різного змісту, створення індустрії інтерактивних засобів навчання й виховання. Процес інтенсивної модернізації системи освіти актуалізує необхідність наукової розробки теоретичних засад, педагогічних принципів та практичних методів підготовки фахівців музично-педагогічної освітньої галузі. Йдеться про пошук нових концептів і парадигм професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, підготовку педагога-музиканта нової генерації, що відповідає європейським освітнім стандартам і нормам.

Важливою складовою інтегральної фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва вважається музикознавча компетентність, яка є необхідною умовою ефективної професійної самореалізації майбутнього педагога-музиканта і формується у процесі вивчення циклу музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін у вищих навчальних закладах на факультетах мистецького спрямування. Слід зазначити, що суттєве оновлення сучасної музично-педагогічної освіти репрезентує ряд проблем у цій галузі та актуалізує необхідність їх дослідження.

Специфіку фахової підготовки вчителя музичного мистецтва досліджували такі вітчизняні науковці, як О. Дем'янчук, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, А. Растригіна, О. Щолокова. Теоретичні засади компетентнісного підходу до музично-педагогічної освіти майбутнього педагога-музиканта розглядали Е. Абдулін, К. Васильковська, Є. Гребенюк, К. Завалко, Н. Кобрин, Р. Савченко.

Актуальні питання музично-теоретичної освіти педагога-музиканта вивчали А. Болгарський, І. Котляревський, Т. Щериця. Дидактичні моделі музикознавчої підготовки здобувачів вищої освіти репрезентують Г. Побережна, Н. Провозіна, М. Саленко. Проблемні питання цієї галузі висвітлюють Л. Назар, Л. Халецька.

Мета – визначити проблемні аспекти формування музикознавчої компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва в сучасних умовах впровадження множинних освітніх поліфункційних інновацій.

Завдання – окреслити шляхи вирішення проблемних питань їх музикознавчої підготовки з метою ефективної особистісної самореалізації у майбутній професійній діяльності.

Фронтальне оновлення світової інформаційної системи XXI століття ініціює кардинальні зміни у свідомості людини, що зумовлює впровадження інноваційних підходів та методів навчання в системі вищої освіти, зокрема й освіти музично-педагогічної.

Сучасний вчитель музичного мистецтва – це компетентний фахівець з нестандартним, креативним мисленням, що здійснює педагогічну діяльність у контексті інноваційних освітніх вимог, формує інтелектуально розвинену, творчу особистість, впливає на її світоглядне становлення. Досліджуючи феномен фахової компетентності педагога-музиканта, науковці визначають її як інтегральну професійно-особистісну характеристику, важливою складовою якої є музикознавча компетентність [7].

Початковим етапом формування музикознавчих компетенцій здобувачів вищої музично-педагогічної освіти є етап інформативний. На цьому рівні вони набувають базових музично-теоретичних та музично-історичних знань, опановують спеціальну термінологію (тезаурус), збагачують свій слуховий досвід здобутками класичної музики різних епох, стилів, національних шкіл, жанрів та форм.

На цьому етапі постає проблема навчально-інформаційної перевантаженості, особливо відчутної для студентів, які вступають у вищі навчальні заклади без попередньої музичної підготовки. Перед ними виникає необхідність структурування, систематизації та засвоєння інформації, набутої в процесі вивчення численних музикознавчих дисциплін – теорії музики, гармонії, сольфеджіо, аналізу музичних творів, історії української та зарубіжної музики. Йдеться про поліфункційні навчально-інформативні матеріали різного типу й змісту: нотно-текстові та числові (теорія музики, гармонія), вербальні, аудіослухові та візуальні (історія музики/музична література, аналіз музичних творів).

Принцип структурування в цьому контексті має забезпечити систематизацію множинних теоретичних положень, дефініцій, історичних та біографічних фактів, стильових рис та жанрових ознак музичних творів композиторів різних епох та країн. Зокрема, при вивченні історії музики концентрація уваги студентів на особливостях розвитку різних стилів, шкіл, жанрів (із обов'язковим аналітично-слуховим сприйманням відповідних музичних творів) обумовлює усвідомлення їх як мистецьких явищ цілісного історичного процесу, систематизуючи таким чином множинні інформативні матеріали навчальної дисципліни.

Наступним етапом формування музикознавчої компетентності майбутнього педагога-музиканта є етап концептуальний, на рівні якого

набуті знання компонується в логічну систему поглядів на класичну музику як вид мистецтва, що відтворює дійсність у високохудожніх звукових образах, розвиває та виховує людину. На цьому етапі здобувачі освіти мають вільно оперувати теоретичними положеннями музикознавчих дисциплін, демонструвати знання загальних та індивідуальних стилів, музичних жанрів та форм. Вони повинні усвідомити, що історичний розвиток музичного мистецтва базується на принципах безперервності, спадкоємності та постійного оновлення художнього мислення, а «музичний твір є тим рефлексором, виразником неймовірно широкої амплітуди життєвих явищ довкілля, який, несучи в собі специфічно закодовану інформацію знань про світ, наділений велетенською комунікативною спроможністю, вносячи засобами музичної мови – єдиної універсальної мови на землі – взаєморозуміння та взаємоповагу між людьми і народами» [6, с. 3].

Важливим етапом професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва є педагогічна практика, результативність якої залежить від комплексної методичної, музикознавчої, вокально-хорової та інструментальної підготовки. Варто зазначити, що на цьому рівні формування фахової компетентності здобувачі освіти мають володіти методикою проведення уроків/занять різного типу, технологією розробки інтерактивних засобів навчання з використанням internet-ресурсів/джерел, професійно оперувати спеціальною термінологією, опрацьовувати наукову літературу, використовувати знання споріднених гуманітарних дисциплін.

Отже, процес формування музикознавчої компетентності виходить на новий етап – науковий. На цьому етапі фахової підготовки постає завдання, а з ним і проблема, розвитку в здобувачів вищої освіти самостійного наукового мислення. За навчальним планом студенти-випускники повинні написати курсову роботу з історії зарубіжної музики, спираючись на набуті знання основ наукового дослідження. Практика показує, що певна частина студентів демонструє недостатній рівень розвитку наукового мислення, про що свідчить низький рівень самостійності при проведенні дослідження, аналізі та обробці експериментальних даних, оцінюванні результатів дослідження та визначенні його перспектив.

Сучасний процес формування музикознавчої компетентності майбутнього педагога-музиканта неможливий без володіння комп'ютерними технологіями, навиків пошуку електронних ресурсів та креативного використання їх на практиці. Слід зазначити, що цей освітній компонент набуває особливої актуальності в сільській місцевості, надаючи можливість «опрацювати й систематизувати величезні обсяги інформації, що в умовах дефіциту друкованих видань у сільській школі є, можливо, головним джерелом інформації для учнів і вчителів» [8, с. 43].

Internet-мережа містить об'ємну інформацію музикознавчого спрямування. Разом з тим існують проблеми, пов'язані з довготривалим пошуком необхідних матеріалів, відсутністю вільного доступу до наукових праць, захищених авторським правом. У цьому контексті постає завдання формування у студентів технологічних навиків роботи з internet-ресурсами.

Актуальним завданням національної вищої музично-педагогічної освіти є підготовка вчителя музичного мистецтва з високим рівнем музикознавчої компетентності, спроможного опрацювати множинні інформативні матеріали різного змісту, розробляти нові методики, займатися науково-пошуковою діяльністю та ефективно репрезентувати результати власних досліджень у загальну музично-педагогічну практику. Слід зазначити, що музикознавча підготовка такого фахівця повинна бути системною, інтегрованою та відповідати завданням формування цілісного поліфункційного комплексу музично-теоретичних і музично-історичних знань, практичних вмінь та навиків, необхідних для майбутньої діяльності.

Вирішення проблемних питань, що виникають у процесі формування музикознавчої компетентності забезпечують такі напрямки роботи:

- формування у студентів молодших курсів навиків структурування та систематизації навчально-інформативного матеріалу (ведення конспекту; розробка опорних схем відповідей, повідомлень, анотацій);

- розвиток у здобувачів вищої освіти наукового мислення як здатності розробляти інтерактивні методичні матеріали, навчальні посібники, авторські програми, проводити педагогічні дослідження;

- впровадження у навчальний процес потужного навчального й розвивального потенціалу мережі Internet; формування у студентів навиків орієнтації в її численних ресурсах, аналізу та оцінки їх якості, пошуку та відбору спеціалізованих сайтів та дидактичних матеріалів музикознавчого спрямування з метою використання у практичній діяльності;

- створення технологічних умов для формування музикознавчих компетенцій майбутніх вчителів музичного мистецтва в умовах дистанційного навчання.

Отже, актуальність досліджуваної проблеми обумовлена потребою сучасної музично-педагогічної практики у педагогах, рівень фахової, зокрема музикознавчої, компетентності яких відповідає новій парадигмі національної освіти.

Література:

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. Київ, 2002. № 5. С. 5-6.

2. Васильковська К. М. Формування художнього світогляду майбутнього вчителя музики в процесі вивчення музично-історичних дисциплін: автореферат дис. ...канд. педаг. наук / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. 20 с.
3. Завалко К. В. Музична педагогіка : інноваційно-психологічний аспект : навч.-метод. посіб. Київ : ЦУЛ, 2020. 181 с.
4. Кобрин Н. В. Впровадження й обґрунтування новітніх методичних засад у сучасній спеціалізованій музичній освіті України. *Гуманітарні студії НАКККіМ – 2017* : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. м. Київ, 23 лист. 2017 р. Київ:НАКККіМ,2017. С. 51–55.
5. Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів (музична школа – училище – консерваторія) : збірник статей / упоряд. В. Самохвалов. Київ : Муз. Україна, 1983. 95 с.
6. Назар Л. Й. Інтегративні елементи та інтерактивні технології на уроках музичної літератури у професійній музичній освіті на прикладі вивчення творчості Георга Фрідріха Генделя (частина I. Життєпис) : методична розробка. Львів : ЛССМШ ім. С. Крушельницької, 2017. 27 с.
7. Ткаченко О. Я., Зінченко В. М. Постать викладача в сучасній мистецькій освіті. *Мистецька освіта майбутнього: методичні аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. методичних служб сфери мистецької освіти, Київ – Харків, 29 квітня 2020 р. Київ, 2020. С. 204–205.
8. Халецька Л. Ресурси Інтернету для предметів освітньої галузі «Естетична культура». *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ, 2010. № 1. С. 43–46.

УДК 37.016:811

Людмила Гусак,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк,
Алла Бляшевська,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Катерина Главінська,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто і проаналізовано зміни у викладанні англійської мови у школах України за останні роки. Визначено основні новації, що базуються на європейському досвіді, розкрито їх сутність.

Ключові слова: викладання англійської мови, європейські підходи, новації, європейські стандарти, методи навчання, мовна освіта.

The article considers and analyzes the changes in the teaching of English in the school of Ukraine in recent years. The main innovations based on the European experience are identified, their essence is revealed.

Key words: English teaching, European approaches, innovations, European standards, teaching methods, language education.

На сьогодні в Україні відбуваються активні зміни та реформи в сфері освіти та навчання. Остаточне визначення вектора розвитку держави, євроінтеграційні процеси зумовлюють нові вимоги до володіння іноземними мовами, зокрема й англійською. Як зазначено у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [3], прийнятій 2015 року, одним із ключових індикаторів реформування галузі освіти є вивчення іноземних мов, як пріоритет внутрішньої політики України щодо інтеграції в ЄС.

Таке рішення прийнято «враховуючи роль англійської мови як мови міжнародного спілкування, з метою сприяння її вивченню для розширення доступу громадян до світових економічних, соціальних, освітніх і культурних можливостей, які відкриває знання та використання англійської мови, забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний і науково-освітній простір, для підтримки програми Go Global, яка визначає вивчення англійської мови

одним із пріоритетів стратегії розвитку». У 2016 року було розроблено план заходів щодо посилення вивчення англійської мови, де зазначено, що інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього простору потребує володіння громадянами іноземними мовами на якісно новому рівні [3].

Наказом Президента України 2016 рік було оголошено Роком англійської мови. Міністерство освіти та науки України взяло курс на модернізацію системи підготовки викладачів іноземних мов, удосконалення системи підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов, запровадження міжнародних стандартів оцінювання учнів, студентів, учителів і викладачів. Тому нині в Україні реалізуються нові підходи до навчання іноземних мов, зокрема й англійської, на основі європейського досвіду.

Т. Аношкова, досліджуючи інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті євроінтеграції, слушно зауважує, що нова соціокультурна реальність зробила вивчення іноземних мов одним із пріоритетних завдань для майбутніх фахівців та зумовила тим самим необхідність модернізації сучасної системи вищої освіти. Оскільки процес викладання та засвоєння іноземної мови вважається складнішим від аналогічних процесів для більшості інших предметів, підвищення ефективності та результативності навчання є актуальною темою для дослідження [1].

На сьогодні існує ряд інноваційних технологій та методів. Усі вони застосовуються на уроках англійської мови відповідно до тематики, мети та вимог, які зазначені в освітньому стандарті основної загальної освіти з іноземної мови: розвиток іншомовної комунікативної компетенції, яка передбачає розвиток мовленнєвої, мовної, соціокультурної, навчально-пізнавальної компетенцій; розвиток і виховання здатності та готовності до самостійного і безперервного навчання англійської мови: а) подальшої самоосвіти за допомогою англійської мови в інших областях знань; б) розвиток здатності до самооцінки через спостереження за власною промовою рідною та англійською мовами; в) особистісному самовизначенню учнів щодо їх майбутньої професії; г) формування громадянина і патріота.

Поставлені цілі можуть бути реалізовані за умови використання всіх груп технологій, а саме: технології пояснювально-ілюстративного навчання, в основі яких лежить інформування, просвітництва учнів і організація їх репродуктивної діяльності з метою вироблення у них загальнонавчальних умінь і навичок; особистісно-орієнтовані технології навчання, що створюють умови для забезпечення власної навчальної діяльності учнів, обліку та розвитку індивідуальних особливостей школярів; технології розвивального навчання, в центрі уваги яких – спосіб навчання, власного включення внутрішніх механізмів особистісного розвитку учнів, їх інтелектуальних здібностей

Одним із сучасних методів є використання комп'ютерних технологій при вивченні іноземної мови, яке відкриває перед учнями доступ до нових джерел інформації, підвищує їх мотивацію до отримання інформації іноземною мовою, підвищує ефективність самостійної роботи, дає нові можливості для творчості. Методичні переваги навчання іноземній мові за допомогою мультимедійних засобів свідчать, що цей метод має більший ступінь інтерактивного навчання, дає можливість обирати темп та рівень завдань, покращує швидкість засвоєння граматичних конструкцій та накопичення словникового запасу. Також до безумовно технічних переваг цього методу можна віднести можливість використання інтерактивних відео- та аудіо роликів при навчанні усному мовленню. Демонструючи схеми, фото та малюнки за тематикою мовного спілкування, реалізується принцип наочності.

Найбільш ефективним у навчанні іноземних мов є компетентісний підхід, спрямований на розвиток практичних умінь, формування навичок і набуття досвіду користування повним набором теоретичних знань на практиці. За такого підходу англійська мова є засобом та знаряддям для вирішення практичних завдань у співпраці з іноземними партнерами, а не самоціллю, мовою заради мови, яка так і залишиться на рівні підручника й навчальної аудиторії і не використовуватиметься в реальному житті.

Саме комунікативний підхід покладено в основу навчально-методичних комплексів, розроблених групами фахівців-методистів, носіїв англійської мови, з урахуванням новітніх досліджень методики навчання, педагогіки, психології та інших суміжних наук. Сучасні навчально-методичні комплекси з англійської мови складаються з підручника (student's book або course book) та робочого зошита з аудіофайлами для студента (workbook with audio); книги для викладача з детально розробленими методичними рекомендаціями не лише до курсу в цілому, а й до кожного заняття; рекомендацій щодо оцінювання виконання студентами кожного виду завдань; інтерактивних завдань на картках, що продукують непередбачене усне чи письмове мовлення.

Тому, можна зазначити, що у навчанні англійської мови провідним є розвиток компетенцій у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності, а саме:

- читанні;
- аудіюванні;
- письмі;
- говорінні.

Завдяки типовим завданням і вправам у навчально-методичних комплексах з англійської мови здобувачі освіти поетапно опановують основні стратегії роботи з кожним видом мовленнєвої діяльності.

Отже, можемо зробити такий висновок, що всі тенденції, які прослідковуються в українській освіті, найкращим чином впливають на

вивчення студентами іноземної мови, підвищуючи культурний рівень нашої країни та сприяючи її інтеграції у європейський та світовий простір. Основними інноваціями в підходах до викладання англійської мови в Україні, що базуються на європейському досвіді, є відхід від пострадянської методики; дотримання змісту Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти; уніфікація рівнів навчання в Україні та світі; відповідність сучасним європейським стандартам мовної освіти відповідно до дескрипторів, за якими визначають рівні володіння англійською мовою (від А1 до С2).

Сучасні інноваційні методи навчання іноземних мов спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Література:

1. Баланова Т. Використання методу інтервального повторення слів у процесі вивчення англійської мови. *Мова і світ: сучасні тенденції викладання іноземних мов у вищій школі : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. вебінару (29 листоп. 2017 р.)*. Житомир : Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка. С. 5–7.
2. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Language Policy Unit, Strasbourg. URL: <https://cutt.ly/8YottpW> (дата звернення: 02.11.2021).
3. Go Global : Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов (National Foreign Language Learning and Promotion Initiative). 2015. URL: <https://cutt.ly/HYotarw> (дата звернення: 02.11.2021).

УДК 37.09:133.2(100)

Вадим Гусаченко,
Харківський національний
університет імені Василя Назаровича Каразіна,
м. Харків

Наталя Дашенкова,
Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків

Тетяна Коробкіна,
Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків

ПРОБЛЕМА АНАЛІЗУ СТАНУ ДУХОВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Стаття присвячена аналізу проблеми духовності в сучасному світі, що глобалізується та актуальності їх вивчення в циклах соціально-гуманітарних дисциплін. Зафіксовані деякі, найбільш насущні, із цих проблем.

Ключові слова: духовність, суспільство, соціальні зміни.

The article is devoted to the analysis of the problem of spirituality in the modern globalizing world and the relevance of their study in the cycles of socio-humanitarian disciplines. Some of the most pressing of these problems have been identified.

Key words: spirituality, society, social change.

Вивчення актуального стану справ про галузь соціальних змін, що відбуваються в нашу епоху, є самоочевидним в процесі освоєння найширшого кола гуманітарних дисциплін. Безперечним є той факт, що глобальні зміни, що відбуваються нині, викликають зміни в соціальних структурах. І йдеться не лише про цілі групи країн, регіонів, але і про людей, якими ці структури представлені, про ті духовні проблеми, з якими цим людям доводиться стикатися. Деякі, найбільш актуальні, з цих проблем ми і спробуємо зафіксувати в цій роботі. В результаті історичних змін, країни сучасного світу можна розглядати такими, що розташувалися, як би, в три «ешелони». Першу групу склали розвинені країни, другу – що знаходяться в основному на індустріальному рівні і більш-менш просунулися у напрямі до сучасних технологій і виробництва. Третю ж групу складають країни з доіндустріальною технікою і рівнем життя. Ці країни належать до так званого «третього світу», хоча останній зовсім не вичерпується ними.

Проблеми відсталих країн не мають простих і швидких рішень. Легко зрозуміти, що така констатація має істотну моральну ваду і відповідно ставить серйозну моральну проблему: чи справедливо, щоб частина населення з високим рівнем життя учила бідне населення необхідності залишатися на невизначений час в такому становищі? Справа посилюється «ефектом Токвіля» в країнах, що розвиваються, при

погляді їх на розвиток. Далі, сама безвідплатна допомога породжує нову моральну проблему: «дух заступництва» (М. Бокль) стимулює утриманство і ростить нахабних жебраків і нещасних людей – вирваних зі світу общини і тому шукаючих притулок в новій, авторитарній «общині». Відповідно у зв'язку з цим розвинений світ піддається спокусі святенництвом, насильством, протегуючою філантропією.

Можливо проблема, доки нерозв'язна на загальносоціальному рівні, може наважуватися на індивідуальний? Річ у тому, що з трьох рівнів розвитку («ешелонів») швидше складається не світ в цілому, а чи не кожна країна: скрізь є багаті, середні і бідні сектори. Можуть бути створені умови для соціального переміщення «знизу – вгору» найбільш здібних індивідів нижчих рівнів. Для цього не завжди навіть було б потрібне переселення в розвиненішу країну, бо є розвинений «квартал» власний. Цій соціальній течії знизу – вгору повинно було б, звичайно, відповідати зворотна течія: деяке пониження індивідів розвинених країн на соціальних сходах (знову-таки, це можливо в межах своєї країни). Така поступка була б нелегким, але важливим моральним кроком індивіда розвинених країн.

Трьом регіонам властиве переважання різних типів стосунків між індивідами: органічним, атомістичним і діалогічним. У сфері першого типу людина є або органом соціального організму, або «гвинтиком» соціальної машини; у сфері другого – агентом, що взаємодіє з іншими агентами згідно з нормами права; у сфері третього – людиною, здатною на особове спілкування. Кожен тип міжіндивідних стосунків породжує специфічні труднощі духовного життя і відповідно ставить перед нею особливі завдання. Людина общини, приречена бачити її відживання, не може вже, звичайно, відчувати ту гармонію духу, яка доступна аборигенам, що ще не зіткнулися з цивілізацією. Особливий душевний стан у цієї людини у рамках модернізованого авторитаризму: з одного боку, почуття чогось рідного, знайомого («загального»), з іншої – відчуття себе в якості «гвинтика».

У суспільствах, що так чи інакше рівнялися на розвинені, особливо гостро переживається правове оформлення взаємовідносин, – воно сприймається як бездушся. Розвинені країни вже звикли, новобранцям же цивілізації законодавство «тисне», як перша сукня П'ятниці.

Але і розвинені країни не вільні від духовних випробувань. «Самоцінність відмінності» виявляє себе не лише в творчості або в кваліфікованій роботі, але і в «поганій індивідуальності». Втім, це проблема тільки для людей із смаком. Істинна духовність уживається і стає, по суті, елітарною. Чи може духовність не бути загальною і встояти? Це ще одна проблема. Між тим вона, духовність, можливо, потрібна всякому суспільству, у тому числі технотронному.

Ще Ортега-і-Гассет виразив тривогу з приводу появи цивілізованого дикуна, який уміє користуватися величезною кількістю

технічних досягнень, не розбираючись в них. Відтоді пройшло немало часу. Не можна сказати, що названий дикун не заподіяв незручностей або зник, але цивілізація встояла і навіть зміцнилася. Чи не завдяки творчості умовно іменованої еліти? Адже технологіями не лише користуються, але і винаходять їх. А чи можлива творчість без духовності? Це спірне, але, напевно, все-таки, відкрите питання.

Є у вільної індивідуальності і неусувні, сутнісні, на наш погляд, духовні труднощі. «Теплий», органічний світ колективності схильний і зовсім підозрювати її у бездушності. Справа, очевидно, полягає в напружено-інтенсивному способі життя. Тут є певний вибір – вести або не вести таке життя – попри те, що в певних межах вона примусово інтенсивна. Духовне життя вимагає безперервності і, хоча і рухається від минулого через сьогодні до майбутнього, але живе минулим, усе більше ущільнюючі його. Таке життя виражається категорією розвитку. Але «повнота життя виключає свободу... біографія знищує свободу, всяке дотримання собі спотворює свободу»; стосунки тому і вільні, що «не повертають нас до колишнього життя, а фіксують точки нашого мислення в сьогодні» [2, с. 18, переклад наш]. Це життя неначе увесь час зривається, ніби починається знову і знову, не устигаючи розгорнутися. Тут вже не плавна лінія, а «крапка – тире», не розвиток, а становлення.

Облік вищевикладених проблем становлення процесів духовності у сучасному світі, що глобалізується, безсумнівно буде доречним у викладанні дисциплін соціально-гуманітарного профілю.

Література:

1. Кримський С. Б. Заклики духовності ХХІ століття. Київ : ВД «К-М Академія», 2003. 30 с.
2. Пятигорский А. М. Философия одного переулка. Москва : Прогресс, 1992. 53 с.

УДК 37.378

Ірина Данченко,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків
Валентина Тюріна,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків

КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано проблему впровадження інноваційних підходів у освітній процес підготовки здобувачів закладів вищої освіти.

Ключові слова: квест-технології, квестинг, професійна підготовка здобувачів вищої освіти, інтерактивні технології.

The article analyzes the problem of introducing innovative approaches in the educational process of training applicants for higher education institutions.

Key words: quest technologies, questing, professional training of higher education seekers, interactive technologies.

Актуальність впровадження інноваційних підходів в освіті обумовлена необхідністю підготовки кваліфікованих фахівців. Оволодінню професійними компетентностями, навичками швидкої адаптації до мінливих умов професійної діяльності, формуванню мотивації, спрямованої на постійний професійний розвиток та самовдосконалення, сприяє впровадження в освітній процес різноманітних інтерактивних технологій. Відповідні технології покликані сприяти неформальному засвоєнню і закріпленню навчального матеріалу. Саме використання тренінгів, інтерактивних ігор, квест-технологій у підготовці фахівців сприяє формуванню у здобувачів освіти потреби та інтересу до нових знань, умінь та навичок.

Фундаторами квестингу вважають Стівена Глазера та Делі Кларка.

У перекладі з англійської мови слово «quest» – це пошук – тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з прикладами або грою [1, с. 119].

Квестинг розглядають як концепцію самостійного відкриття та пізнання дійсності, основою цього процесу є особисте активне включення та досвід.

Активно квест-технології почали застосовувати у ХХ столітті, коли Б. Додж запропонував використовувати в процесі навчання пошукову систему, в якій необхідно було знаходити рішення.

Освітній квест – це педагогічна технологія, що спрямована на досягання конкретної мети та включає у себе набір послідовних, взаємопов'язаних проблемних завдань із елементами рольової гри, для виконання яких надаються конкретні інструкції та необхідні певні ресурси.

З метою створення у закладах вищої освіти відповідних умов для формування професійної компетентності майбутніх фахівців доцільно використовувати можливості освітніх інноваційних технологій.

Проведення практичних занять у формі квесту є ефективним засобом закріплення теоретичних знань та розвитку практичних навичок, необхідних здобувачам вищої освіти у подальшій професійній діяльності.

Проблему застосування квест-технологій у підготовці фахівців, розглядали О. Жебровська, Т. Захарова, Є. Ігумнова, І. Краснобрижій, О. Лобанова, С. Осяк, С. Прокопов, Е. Рижков, О. Шестопалюк, Е. Яковлева та інші.

Особливостями квестів як способів і методів навчання є таке: по-перше, поєднання елементів гри і навчання сприяє підвищенню результативності освітньої діяльності в наслідок отримання задоволення від її виконання, граючи, учасники отримують необхідні знання; кожен квест має конкретну тему, що дозволяє ретельно опрацювати її специфіку; по-друге, квест – це безпосереднє активне включення як викладачів, так і учасників. Викладачі-розробники створюють завдання, інструкції, маршрути, а учасники безпосередньо проходять квест.

Успішність його проходження залежить від чіткості викладення та розуміння інструкції, уваги, кмітливості, креативності та злагоженості дій всіх учасників; фіксація досягнень наприкінці квесту (групові та індивідуальні досягнення).

Проведення квесту передбачає ретельну його підготовку, складниками якої є: розробка сценарію на основі типових службових ситуацій відповідно до напрямку підготовки здобувачів освіти та теми квесту; формулювання завдань, розробка інструкції, маршрутних листів, критеріїв оцінки та особливостей фіксації результатів виконання групових та індивідуальних завдань, переліку бонусів та штрафних санкцій, правил поведінки для учасників та форми нагородження переможців.

Структурно квест складається із трьох взаємопов'язаних етапів: організаційно-підготовчого, етапу реалізації і завершального. На кожному з етапів вирішуються певні конкретні організаційно-педагогічні завдання.

Основними критеріями успішного квесту є насамперед його безпечність для учасників, оригінальність, логічність, цілісність, відповідність запланованому сюжету, створення атмосфери повного занурення в проблему. Якісний квест має бути побудований на комунікаційній взаємодії між його учасниками.

Методичні аспекти реалізації квесту передбачають наявність таких етапів: вступ (продумуються сюжет, ролі); завдання (визначаються етапи, формулюються запитання, добираються завдання); порядок виконання (створюються маршрутні листи, путівники, продумується система заохочення); оцінювання (проектуються спосіб підбиття підсумків, нагородження та ін.).

Так, наприклад, у структурі практичного заняття у формі квесту на першому етапі (організаційно-підготовчому) учасників потрібно ознайомити із правилами, маршрутом та заздалегідь розробленими критеріями оцінювання якості виконання як індивідуальних, так і групових завдань на кожній станції.

Крім цього, відповідно до черговості фінішування доречно надавати командам додаткові бали.

На початковому етапі доцільно також провести анкетування здобувачів вищої освіти задля встановлення особливостей їх

суб'єктивних потреб у здобутті нових знань з теми, а також очікувань від виконання квесту за допомогою, наприклад, виконання вправи «Дерево очікувань».

На другому етапі (реалізації) варто передбачити виконання здобувачами вищої освіти, як мінімум на трьох локаціях, дослідницько-пошукових завдань різних рівнів складності (репродуктивні, частково-репродуктивні, творчі), що охоплюють весь навчальний матеріал з теми; запропонувати, наприклад, логічні загадки-ключі для переходу до наступної станції після успішного виконання завдання.

Щодо організації проведення заключного етапу квесту, необхідно наголосити, що у випадку групового виконання завдань не завжди можна виділити та відповідно оцінити індивідуальний внесок конкретного учасника команди в загальний результат. У зв'язку з цим наполягаємо, що індивідуальне оцінювання рівня засвоєння тематичного матеріалу потребує виконання здобувачами контрольних завдань.

Важливим є те, що квест-технології можуть використовуватися як у аудиторній, так і позааудиторній роботі здобувачів освіти, так наприклад, в межах самостійної роботи бажано використовувати інформаційно-комунікаційні технології – web-квести, які розглядають як нові, ефективні та перспективні технології в медіадидактиці [2, с. 153–155].

Результати дослідження свідчать, що використання квесттехнологій у процесі підготовки майбутніх фахівців сприяє підвищенню рівня засвоєння теоретичних знань; надає можливості для їх застосування при розв'язуванні практичних ситуацій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю; посилює навчальну та професійну мотивацію, що є основою формування у здобувача вищої освіти професійної компетентності і готовності до виконання майбутньої професійної діяльності.

Література:

1. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Рак. Т. Є. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : словник-глосарій. Львів : СПОЛОМ, 2011. 327 с.
2. Гриневич М. С. Медіаосвітні квести. *Вища освіта України*. 2009. № 3. Дод. 1. Тем. вип. Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології. Київ : Гнозис, 2009. С. 150–156.

УДК 51:373.3

Тетяна Дейна,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Тетяна Колмогорцева,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНО-ЗОРІЄНТОВАНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЕЛИЧИН ТА ЇХ ВИМІРЮВАННЯ

Проаналізовано методичні системи вивчення величин та одиниць їх вимірювання. Узагальнено умови формування компетентностей здобувачів освіти у процесі вивчення математичної освітньої галузі.

Ключові слова: величина, одиниця вимірювання величини, вимірювання компетентностей, прикладна задача.

The conditions of formation of competencies of students in the process of studying the mathematical educational field are generalized.

Key words: quantity, unit of measurement of quantity, measurement of competencies, applied problem.

Формування практично-зорієнтованих компетентностей у здобувачів освіти математичної освітньої галузі початкової школи залежить від вивчення та систематизації ними таких понять, як числа та величини, а також одиниці вимірювання величин. Адже поняття числа та величин складають основну частину всього навчального змісту у вивченні математичної освітньої галузі у початкових класах [2; 3]. На сьогодні завданням математичної освітньої галузі варто вважати формування компетентнісного підходу щодо роботи з кожною величиною як елемент, що включає в себе зв'язок життя з навколишнім світом та опис реальних властивостей предметів та явищ оточення.

Освітнє наповнення змісту вивчення величин та одиниць їх вимірювання є елементом формування практично-зорієнтованих компетентностей здобувачів освіти початкової школи, які є необхідним складником у подальшому житті школярів. Вивчення величин у початковому курсі варто вважати основою подальшого освітнього процесу вивчення математичної освітньої галузі у наступних класах.

Питанню вивчення величин присвячена значна кількість робіт, в тому числі і з методики початкового навчання математики: розглядаються питання вивчення одиниць вимірювання величин і формування вимірювальних умінь і навичок учнів (П. С. Ісаков, О. І. Галкіна), деякі питання методики вивчення величин як одного з компонентів просторових уявлень (Н. Д. Мацько, М. В. Підручна, А. М. Пишкало, І. Ф. Тесленко, Н. М. Яковлева та ін.), методики вивчення величин «довжина» і «площа» як складової частини геометричного матеріалу курсу математики початкових школи (М. В. Богданович, А. М. Пишкало), технологія формування поняття величини на уроках математики в початковій школі (А. В. Тихоненко).

На сучасному етапі розвитку методики математики в Україні в роботах науковців Л. В. Коваль, О. Я. Митника, О. В. Онопрієнко, В. К. Сарієнка, С. О. Скворцової, В. Ф. Чайченко та ін. висвітлено методику роботи з величинами. Чинні підручники містять завдання, спрямовані на з'ясування і уточнення наявних у школярів уявлень про величину, що вивчається, на формування вміння порівнювати однорідні величини, опанування вимірювальними вміннями і навичками, вміннями виконувати арифметичні дії з величинами. Водночас, аналіз наявних досліджень засвідчив, що окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого розроблення, зокрема це стосується формування у здобувачів освіти набуття компетентностей та їх використання у подальшому житті.

Метою є аналіз психолого-педагогічних методів, спрямованих на формування вимірювальних компетентностей здобувачів освіти початкової школи в математичній освітній галузі.

Освітній процес математичної освітньої галузі початкової школи варто пов'язувати з найпершими кроками в практичній підготовці здобувачів освіти до оволодіння учнями таких вмінь та навичок, які будуть необхідним складником майбутньої професії учнів та життя.

У вивченні курсу математичної освітньої галузі початкової школи розглядаються такі величини:

- скалярні величини, тобто, довжина, площа, маса, місткість, час, вартість;
- векторні величини – швидкість.

Зміст та обсяг вивчення поняття «величини» має вигляд, продемонстрований у таблиці. Програма математичної освітньої галузі передбачає ознайомити школярів початкової школи з такими видами величин та одиницями їх вимірювання, як довжина, маса, місткість, вартість, час, площа, швидкість.

Школярі ознайомлюються з переліченими величинами та одиницями їх вимірювання:

1 клас:

- довжина (сантиметр, дециметр, метр), маса (кілограм), місткість (літр), вартість (ціна, гривня, копійка), час (година, доба, тиждень);

2 клас:

- довжина (міліметр), маса (центнер), час (календар, хвилина, місяць, рік);

3 клас:

- довжина (кілограм), маса (грам, тонна), час (секунда);

4 клас:

- час (століття, тисячоліття), площа (квадратний сантиметр, квадратний дециметр, квадратний метр, квадратний кілометр, гектар), швидкість (кілометрів за годину, метрів за хвилину, метрів за секунду).

З наведеними величинами школярі початкової школи ознайомлюються та працюють протягом всього освітнього процесу математичної освітньої галузі.

Таблиця

Величини у математичній освітній галузі початкової освіти

Величина	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Довжина одиниці довжини	Ознайомлення з поняттям «довжина», сантиметр, дециметр, метр	Міліметр	Кілометр	
Маса одиниці маси	Ознайомлення з поняттям «маса», кілограм	Центнер	Грам, тонна	
Місткість одиниці місткості	Ознайомлення з поняттям «місткість», літр			
Вартість одиниці вартості	Ознайомлення з поняттям «ціна, вартість, гривня, копійка»			
Час одиниці часу	Ознайомлення з поняттям «час», година, доба, тиждень	Календар, хвилина, місяць, рік	Секунда	Століття, тисячоліття
Площа одиниці площі				Введення поняття «площа», квадратний сантиметр, квадратний дециметр, квадратний метр, квадратний кілометр,

				гектар
Швидкість одиниці швидкості				Введення поняття «швидкість», кілометрів за годину, метрів за хвилину, метрів за секунду

Провівши аналіз підручників навчальної програми математики НУШ для початкової школи на наявність вправ для формування компетентностей учнів, слід варто зазначити, що присутня різна послідовність у вивченні величин та їх одиниць вимірювання.

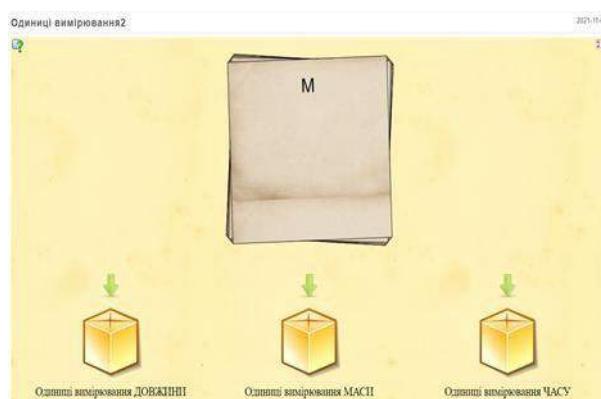
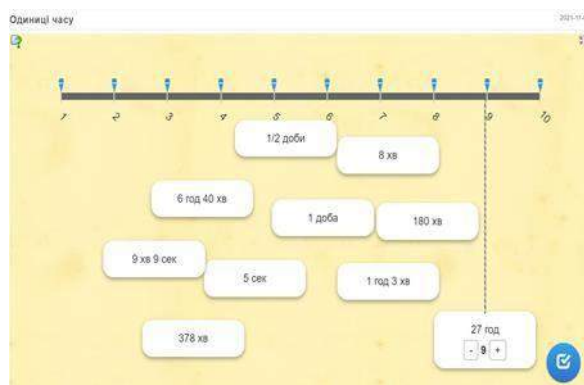
Вивчення величини у початковій школі має таку послідовність:

- Перша група підручників для 2 класу, а саме Логачевська, Комар; Козак, Корчевська; Заїка – вивчають величини – час, довжина, маса та одиниці їх вимірювання – хвилина, година, рік, пора року, година, хвилина. Представлені різного роду вправи на вимірювання довжини за допомогою лінійки, за допомогою пальчиків, вправи на вимірювання часу теж мають творчий підхід. Використані методи словесні (пояснення, бесіда), наочні (спостереження, демонстрація та ілюстрація), практичні (вправи усні, письмові, тренувальні, творчі).

- Друга група підручників для 2 класу, а саме Бевз, Васильєва, вивчає величини у такій послідовності – довжина, маса, місткість, вартість, час. Наявні різноманітні вправи на вимірювання довжини, маси, місткості, вартості та часу з використанням творчого підходу. Також використані методи навчання, а саме практичні, словесні та наочні.

Звідси випливає те, що кожен автор підручника відповідно до Державного стандарту реалізовує обов'язкові результати здобувачів освіти початкової школи з використанням вправ, а саме найти помилку у записах, порівняти величини, хибне твердження перетворити в істинне, за коротким записом скласти задачу та розв'язати її і т. д. при використанні одних і тих же методів навчання. Також прослідковується наявність різного роду вправ для формування компетентностей у здобувачів освіти з використанням пояснювально-ілюстративного, репродуктивного та дослідницького методів навчання на уроках математичної освітньої галузі.

Для ефективного формування вимірювальних навичок здобувачів освіти при вивченні математичної освітньої галузі пропонуємо використовувати наявні вправи у чинних підручниках, а також використовувати власні розроблені вправи на сайтах для школярів. Для кращого засвоєння компетентнісного підходу учнями вивчення величин пропонуємо використовувати такі вправи у програмі learningapps:

За допомогою цих вправ здобувачі освіти розширюють знання про величини, про одиниці вимірювання довжини, одиниці вимірювання часу, одиниці вимірювання маси. Компетентнісний підхід здобувачі освіти можуть застосовувати у своєму житті, наприклад, будуть добре орієнтуватися в часі, зможуть визначити масу і знатимуть одиниці вимірювання маси, також виміряти шлях від школи до будинку в кілометрах чи метрах, а не в сантиметрах.

Отже, провівши аналіз підручників, варто зазначити, що використання методів та виконання різноманітних вправ здобувачів освіти з творчим підходом має кращий вплив на формування вимірювальних компетентностей школярів на уроках математичної освітньої галузі, а саме школярі при розв'язуванні завдань розвивають свою увагу, уяву, мислення та компетентності. Вдало підібрані методи навчання у розв'язуванні завдань відіграють важливу роль у формуванні вимірювальних компетентностей здобувачів освіти.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти, 2018. № 87. URL: <https://cutt.ly/FYoiVdl> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Типова освітня програма для учнів 1-2 класів, 2019. № 1272. URL: <https://cutt.ly/7Yoi036> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Типова освітня програма для учнів 3-4 класів, 2019. № 1273. URL: <https://cutt.ly/9Yoi5ef> (дата звернення: 10.11.2021).

УДК 373.3.015.31:7

Наталія Денисенко,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
м. Луцьк

Тетяна Яцик,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
м. Луцьк

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано актуальні питання естетичного виховання учнів початкової школи на сучасному етапі.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичне сприймання, зміст естетичного виховання.

The article analyzes the current issues of aesthetic education of primary school students at the present stage.

Key words: aesthetic education, aesthetic perception, content of aesthetic education.

Естетичне виховання належить до проблем, від вирішення яких багато в чому залежить подальший розвиток культури суспільства. У другій половині ХХ – початку ХХІ століття проблема естетичного виховання розглядається багатьма дослідниками. Різко загострюється її гуманістична спрямованість у зв'язку з глобальним завданням збереження і розвитку культури суспільства.

Процес естетичного переживання складний і багатогранний, адже сприймання і перенесення через свій власний досвід певних зовнішніх впливів є індивідуальним. Він перебуває в дуже тонких і своєрідних зв'язках з різноманітною діяльністю дитини, її поведінкою і моральними звичками, формуванням фізичного вигляду. Оцінюючи естетичне виховання як один із засобів всебічного розвитку, варто показати його зв'язки окремо з кожною стороною виховання. У педагогічній практиці ці зв'язки переплітаються, встановлюються одночасно.

Естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини.

Естетичне сприймання ми розуміємо широко. Важливу роль відіграє сенсорне виховання, яке дає дітям можливість розрізняти барви,

звуки, форми потрібні для зображення явищ, предметів. Особливої ваги набуває емоційна забарвленість сприймання прекрасного, без чого воно не може бути естетичним.

Варто пам'ятати, що краса в діяльності починається не з результату, а з бажання йти до нього. Тому доцільно більше працювати над розвитком естетичного прагнення. Наявність його – важлива вимога довершеного, найбільш виразного виконання, творчої самореалізації особистості молодшого школяра. Естетична діяльність починається з емоційного збудження, естетичного переживання, яке переводиться в працю. Важливо так організувати роботу учня, щоб вона сама чи її результати розбудили у нього позитивні почуття.

Зміст естетичного виховання молодших школярів передбачає:

- розуміння краси в навколишній дійсності, природі, трудовій діяльності, як у школі так і за її межами;
- елементарне тлумачення змісту творів мистецтва, емоційне сприймання різних видовищ тем, кінофільмів, вистав, концертів, архітектури, пам'яток культури, дбайливе ставлення до них;
- розвиток нахилів до художньої творчості (виразне читання, малювання, ліплення, аплікація) творчої фантазії, гумору;
- дотримання елементів культури поведінки, прагнення до охайного вигляду, художнє оформлення класної кімнати;
- уявлення про погані вчинки, несприйняття неохайності й нечепурності у зовнішньому вигляді [4].

Проаналізувавши наукову літературу, автор Н. П. Волкова «Педагогіка», виділяються такі основні шляхи естетичного виховання молодшого школяра:

1. Життя і діяльність дитини в сім'ї. Тут формуються основи естетичних смаків, почуттів, на які впливають організація побуту в оселі, взаємини в сім'ї, оцінювання старшими краси предметів, явищ, безпосередня участь в естетичній діяльності тощо.

2. Виховна діяльність дошкільних закладів. Здійснюється через естетику побуту, систему спеціальних занять (музика, образотворче мистецтво, танці, ігри тощо).

3. Навчально-виховна діяльність загальноосвітніх закладів. Передбачає залучення учнів до оволодіння змістом навчальних дисциплін (мови, літератури, історії, предметів природничого циклу, музики, образотворчого мистецтва), позакласної виховної роботи (танцювальні гуртки, хорові колективи, студії образотворчого мистецтва та ін.). У школах створюють спеціалізовані гуманітарно-естетичні класи, що сприяє естетичному розвитку учнів.

4. Навчально-виховна робота позашкільних дитячих виховних закладів (будинки і палаци дитячої та юнацької творчості, студії, дитячі музичні та художні школи тощо). Діяльність спрямована на задоволення

інтересів, розвиток здібностей дітей, залучення їх до активної естетичної діяльності.

5. Діяльність професійних навчально-виховних закладів. Навчаючись у них, майбутні фахівці отримують естетичні знання, беруть участь у діяльності мистецьких аматорських колективів, набувають вмінь естетичної діяльності.

6. Вплив засобів масової інформації. Діяльність їх поєднує елементи багатьох видів мистецтва. Проте засилля в них масової культури ускладнює процес формування здорових естетичних смаків, потребує копіткої роботи вихователів, батьків, випереджуючого формування високих естетичних потреб, смаків, несприйняття потворного [2].

Для реалізації естетичного виховання сповна є необхідністю використання всіх вище викладених шляхів. Кожен з них окремо є не достатньо ефективним, а їх комплекс створює найбільш сприятливі умови.

До основних засобів естетичного виховання М. М. Фіцула відносить:

а) твори образотворчого мистецтва; б) музику; в) художню літературу; г) театр, кіно; ґ) природу; д) поведінку і діяльність школярів; е) факти, події суспільного життя [1].

На уроках природознавства сприйняти красу рідної природи допоможуть молодшим школярам пейзажні полотна художників І. Левітана «Золота осінь», В. Полєнова, О. Пластова «Перший сніг», І. Шишкіна «Зима», Т. Яблонської «Весна» та ін. Ознайомлення з пейзажними картинами великих майстрів сприяє розвитку естетичного смаку, пробуджує бажання і розвиває уміння дітей розповідати про цю красу. Або на уроках української мови можна запропонувати учням скласти твір за картиною. Під час спостереження картини, яка відображає життя людини, природи, в дитини розвивається не лише сприйняття, а й фантазія.

Головним виразником естетики в літературі є слово. Через естетичне сприйняття художніх творів молодші школярі навчаються помічати прекрасне у навколишньому світі й розуміти красу в зображенні життя художніми засобами. Це одне з головних завдань уроку літературного читання в початкових класах.

Варто звернути увагу на популярність естетичного виховання продукцією кіно. Демонстрування кінофільмів, кінофрагментів на уроках дає можливість показати учням процеси, явища, недоступні для безпосереднього спостереження (наприклад, життя в морях та океанах, процес розкриття квітів, граціозність рухів тварин). Учитель повинен постійно підкреслювати, що все живе прекрасне і людина повинна берегти цю красу.

Провівши власні спостереження на виробничій практиці хочеться відмітити любов сучасних дітей до уроків природознавства, що дуже тішить. В. Сухомлинський радив використовувати природу для виховання в дітей поваги до всього живого, з якої починається повага до людини, інтерес до її життя, гуманізм. Її краса в розмаїтті та гармонії барв, звуків, форм, закономірній зміні явищ повинна зайняти вагоме місце в житті молодшого школяра [3].

Достойні вчинки учнів, успіх в навчанні, праці, спортивній, громадській, художній діяльності, героїчні вчинки людей, краса їх взаємин, духовне багатство, моральна частота й фізична досконалість повинні стати предметом обговорення з учнями із естетичних позицій.

Отже, естетичне виховання є надзвичайно важливим для гармонійного, всебічного розвитку молодшого школяра. Воно тісно пов'язане з моральним, трудовим і навіть патріотичним вихованням (через необхідність людини проявляти любов до власної країни вона пише вірші, картини). Багатогранність естетичного виховання важко дослідити і розкрити в повній мірі. Прекрасне стосується всіх сторін життя дитини, але для максимально ефективної реалізації цього напряму виховання у розпорядженні вчителя є велика кількість різноманітних шляхів та засобів, які дозволяють здійснювати естетичне виховання найбільш ефективно.

Література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищих навч. закл. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
2. Гриценко І. Проблеми естетичного виховання молодших школярів у сучасних умовах. Київ : Видавничий центр «Академія», 2011. 125 с.
3. Пагута Т. І. Роль естетичного виховання в розвитку особистості молодшого школяра. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД», 2018. Вип. 88. Ч. 2. С. 339–340
4. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих пед. закл. освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.

УДК 373.3.016.018.43:811+821

Наталія Дмитренко,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Маргарита Шубіч,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Стаття висвітлює питання дидактично-виховного потенціалу засобів змістової освітньої лінії «Театралізуємо» у системі формування навичок виразного читання учнів 1-4 класів на уроках інтегрованих предметів «Навчання грамоти» (1 клас), «Українська мова та читання» (2-4 класи).

Ключові слова: комунікативна компетентність, мовно-літературна освітня галузь, змістова лінія, виразне читання, ідейно-художній аналіз твору, партитура тексту, театралізація.

The article covers the issues of didactic and educational potential of the content educational line «Theatrical» in the system of formation of expressive reading skills of students of grades 1-4 in the lessons of integrated subjects «Literacy» (grade 1), «Ukrainian language and reading» (grades 2-4).

Key words: communicative competence, linguistic and literary educational branch, semantic line, expressive reading, ideological and artistic analysis of the text, text score, dramatization.

Нова парадигма діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямована на формування ключових та предметних компетентностей школярів, зумовлює необхідність розробки і впровадження сучасних особистісно орієнтованих технологій навчання, засобів і методів їх використання. Комунікативна компетентність як одна із ключових передбачає розвиток і вдосконалення навичок вільного володіння державною мовою, а саме: уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [2].

Аналіз науково-методичних джерел засвідчує, що проблема формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів завжди в центрі уваги науковців. Значний внесок у її розроблення належить В. Бадеру, О. Біляєву, М. Вапуленку, А. Коваль, Т. Ладижинській, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилюк, В. Сухомлинському, К. Ушинському, О. Хорошковській та ін. У центрі їхніх досліджень теоретико-практичні аспекти культури спілкування, мовленнєвої діяльності як галузі мовознавчої науки, пов'язаної з психологією і стилістикою, вихованням мовленнєвої особистості.

Питання формування вмінь і навичок виразного читання молодших школярів досліджували лінгводидакти А. Богуш, Б. Буяльський, Г. Волошина, І. Гудзик, О. Джежелей, С. Дорошенко, А. Капська, Г. Коваль, М. Наумчук, Г. Олійник, В. Острогорський, І. Пальченко, О. Савченко, Н. Скрипченко, Т. Суржук, І. Федоренко та ін. Г. Олійником викладено основи теорії виразного читання, охарактеризовано засоби логіко-емоційної виразності. Г. Волошина, Л. Мякотіна, Т. Суржук рекомендують систему вправ із метою формування навичок виразного читання в початковій школі.

Проблемі використання театралізованої діяльності як повноцінної та ефективної складової освітнього процесу присвячені праці Л. Артемової, Л. Загородньої, Р. Жуковської, Л. Макаренко, О. Трусової, Д. Менджерницької. На думку науковців, театралізована діяльність є джерелом розвитку емоційного інтелекту, оскільки пов'язана зі сприйманням і відтворенням засобами театралізованого мистецтва образів, які створюються після прочитання літературних творів. Заслуговує на увагу практичний досвід І. Большакової, В. Осацької, Ю. Плющ, М. Чудак щодо реалізації змістової освітньої лінії «Театралізуємо» в умовах Нової української школи.

З огляду на актуальність проблеми формування комунікативної компетентності учнів початкової школи особливої уваги потребує питання реалізації змістової лінії «Театралізуємо» у процесі опанування інтегрованих предметів «Навчання грамоти» (1 клас), «Українська мова та читання» (2-4 класи).

Читання – один із головних компонентів формування мовленнєвої діяльності школярів (слухання, мовлення, читання і письмо), що забезпечують розвиток комунікативних умінь і навичок. Мовленнєва діяльність не може бути повноцінною без оволодіння навичкою читання. Тому відправним пунктом роботи на уроці мовно-літературної освітньої галузі є розвиток якісних ознак читання, зокрема виразного читання [4, с. 3]. Виразним вважається читання, у процесі якого читець голосом передає авторський задум і почуття персонажів літературного твору. Виразне читання передбачає оволодіння, з одного боку, елементами техніки мовлення (дихання, голос, дикція, дотримання правил орфоєпії тощо), з іншого – навички ідейно-художнього аналізу

літературного твору [3]. Уміння та навички виразного читання формуються не тільки як найважливіший вид мовної і розумової діяльності, але як складний комплекс умінь і навичок, що має загальнонавчальний характер, використовуваний учнями при вивченні всіх предметів, у всіх випадках позакласного та позашкільного життя [5].

Особливого значення набуває система розвитку навичок виразного читання в початкових класах у процесі опанування предметів мовно-літературної освітньої галузі. Як свідчать праці науковців, методистів, а також практичний досвід, формування навичок виразного читання є складним процесом, зумовленим віковими особливостями дітей молодшого шкільного віку. Основні вимоги до виразного читання пов'язані з інтонаційним оформленням тексту літературного твору, що об'єднує цілий комплекс елементів вимови: ритм, темп, тембр, силу, висоту голосу, паузи, логічний наголос. Читець повинен дотримуватися пауз, логічних наголосів, варіювати темпом (сповільнення, пришвидшення), зменшення чи збільшення сили голосу при проказуванні слів або речень відповідно до змісту твору. Зміст твору, ідея, задум автора потребують відповідного емоційного відтворення, наприклад, м'якого, ліричного настрою, патетичного звучання або спокійної, розміреної передачі думок.

Для 6-9-річних дітей головною є змістова складова роботи над твором (прочитати без помилок, правильно відповісти на запитання, переказати). Інтонаційне оформлення прочитаного залишається поза увагою школярів, з одного боку, через відсутність життєвого і читацького досвіду, а з іншого – через складність інструментарію виразного читання. Наприклад, інтонування тривалої чи короткої паузи або зменшення-збільшення сили голосу відповідно до розділових знаків; використання так званої психологічної паузи, незважаючи на відсутність розділових знаків; виділення більшою силою голосу (логічний наголос) найбільш важливих слів у реченні; зміна темпу (повільно, швидко, дуже швидко); вираження почуттів (радість, тривога, гордість, розпад, рішучість тощо). Інтонаційні вправи для забезпечення виразності читання вимагають тривалого часу, багаторазового повторення, фізичного та емоційного напруження, тому, незважаючи на ґрунтовний ідейно-художній аналіз літературних творів, доводиться констатувати недостатній рівень сформованості навичок виразного читання у значній кількості школярів початкової школи.

Таким чином, проблема формування навичок виразного читання як складової комунікативної компетентності учнів початкової школи вимагає цілеспрямованого поєднання традиційних та інноваційних технологій навчання. Перспективний підхід до вирішення означеної проблеми розроблено в Типовій освітній програмі для 1-2, 3-4 класів Нової української школи під керівництвом Р. Шияна, де процес опанування предметів мовно-літературної галузі базується на змістових

лініях, серед яких змістова лінія «Театралізуємо». Змістова лінія «Театралізуємо» слугує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування, здобувати досвід співчуття та співпереживання. Специфіка змістової лінії пов'язана з залученням учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію, набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами [6].

Театралізація є синкретичною діяльністю учнів, яка дає змогу не просто проаналізувати літературний твір, а «відчути» його «вживу» усіма органами чуття. Театралізація сприяє «зануренню» дитини в літературний твір та формуванню емоційного інтелекту (школярі вчаться розуміти та відчувати літературних персонажів, зображувати їх, співпереживати їм та висловлювати ці почуття назагал); спонукає уважно слухати, говорити і читати виразно, доносячи ідеї та емоції до слухачів; формує вміння моделювати різні комунікативні ситуації, обирати стратегії спілкування, імпровізувати [1].

Фахівці початкової освіти, зважаючи на вікові особливості учнів молодшого шкільного віку, рекомендують дотримуватися принципу «від простого до складного» щодо використання на уроках мовно-літературної освітньої галузі різних видів театралізації:

1-2 класи:

– «Перенесення на сцену» літературного твору з точним дотриманням авторської редакції. Матеріал для театралізації – невеликі за обсягом твори з цікавим сюжетом і впізнаваними персонажами: «Півник і двоє мишенят», «Цукерковий дощ» (за Дж. Родарі) «Лисичка і Журавель» (за І. Франком) [7; 8].

– Створення нового сценарію на основі поєднання сюжетів кількох відомих творів чи їхніх окремих елементів, готових художніх образів. Матеріал для театралізації: «Добре, що сонечко сяє» (В. Сухомлинський), «Дивна звичка» (А. Костецький), «Парасолька» (за Н. Малетич), «Горіхові принцеси» (за Л. Мовчун) [7; 8].

3-4 класи:

– Створення нових художніх образів згідно зі сценарно-режисерським задумом. Матеріал для театралізації: «Як ми бюджет формували» (за С. Дерманським), «Малий і Карлсон, що живе на даху» (за А. Ліндгрена), «Сенсаційний репортаж Лоли» (за І. Абеді), «Лебідь, Щука і Рак» (Л. Глібов) [9; 10].

– Театралізація змішаного виду – використання авторами готового сюжету і своїх оригінальних образів або створення

оригінального сюжету та вже відомих художніх образів [1]. Зразок театралізації змішаного виду як найбільш складної з погляду реалізації творчого потенціалу школярів загалом і розвитку навичок виразного читання зокрема подано в підручнику з української мови та читання (4 клас).

Завдання: Напиши свою п'єсу на основі казки «Колобок». Уяви: звірі не захотіли їсти Колобка і вирішили захистити його від Лисички. Скористайся алгоритмом творчості [10, с. 109].

Алгоритм творчості

Напиши назву п'єси.	Захисники Колобка
Напиши дійових осіб.	Колобок, Заєць...
Придумай, скільки сцен буде в твоїй п'єсі. Опиши, де відбуватимуться події.	Сцена 1. Хата діда і баби. Баба кладе Колобка на підвіконня. Сцена 2. Ліс. Колобок біжить стежкою і співає.
Напиши діалоги між персонажами. З якою інтонацією говоритимуть персонажі? Які їхні почуття?	Колобок (<i>голосно, радісно, у звичайному темпі</i>): «Вітаю, Лисичко!» Лисичка (<i>із звичайною силою голосу, загадково, повільно</i>): «Рада бачити тебе, Колобку!»
Виразно прочитай п'єсу в групі за ролями	Зробіть декорації і костюми, поставте виставу

Отже, театралізація забезпечує успішне формування цілого комплексу умінь та навичок школярів, переважна більшість із яких стимулює розвиток і вдосконалення повноцінної навички виразного читання: «зануритись» у текст твору глибоко, зрозуміти його на рівні почуттів та думок персонажа; «вмикати» власні емоції, щоб зрозуміти емоції інших людей; проговорювати репліки персонажів відповідно до сюжету, їх характеру та сценічних дій, активно використовувати лексику літературного твору (це забезпечує розширення і активізацію словника, сприяє кращому усвідомленню причиново-наслідкових зв'язків у вчинках персонажів); переносити власні моделі поведінки в уявну оболонку театру і проживати ці ситуації знову; формувати позитивні морально-етичні норми поведінки в соціумі.

Аналіз педагогічного досвіду переконливо доводить, що використання функціонального потенціалу змістової освітньої лінії «Театралізуємо» у процесі опанування предметів мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі забезпечує оптимальні умови для засвоєння знань, умінь і навичок учнями внаслідок зміни діяльності школярів. Учні стають активними учасниками динамічного освітнього процесу: усвідомлено виразно читають і аналізують літературні твори, висловлюють свої думки, розробляють партитуру тексту, придумують сценарій і костюми, ставлять вистави, працюють у команді.

Театралізована діяльність стимулює інтелектуальний та емоційний розвиток школярів, дає можливість проявити творчу активність та індивідуальність, розкрити емоційні можливості, підвищити самооцінку, виховати духовно розвинену особистість. Таким чином, використання ресурсів змістової освітньої лінії «Театралізуємо» та інноваційних технологій навчання на уроках інтегрованих курсів «Навчання грамоти» (1 клас), «Українська мова та читання» (2-4 класи) забезпечує ефективне формування навичок виразного читання у системі формування комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Література:

1. Большакова І. Театр на уроці : практикум для початкової школи. URL: <https://cutt.ly/5YopV6C> (дата звернення: 07.11.2021).
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/LYop34N> (дата звернення: 07.11.2021).
3. Іваненко В. «Щоденні 5» формують навички якісного читання. URL: <https://cutt.ly/gYop6WB> (дата звернення: 07.11.2021).
4. Коваль Г. П., Суржук Т. Б. Методика читання : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.
5. Петровська Л. Виразне читання на уроках у початкових класах. Горішні Плавні : б. в., 2017. URL: <https://cutt.ly/SYoparHZ> (дата звернення: 07.11.2021).
6. Навчальні програми для Нової української школи (1-4 класи). URL: <https://cutt.ly/VYoaahjf> (дата звернення: 07.11.2021).
7. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова. Буквар : підруч. для 1 кл. (у 2-х ч.). Харків : Вид-во «Ранок», 2018.
8. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. (у 2-х ч.). Харків : Вид-во «Ранок», 2019.
9. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. (у 2-х ч.). Харків : Вид-во «Ранок», 2020.
10. Большакова І. О., Хворостяний І. Г. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. (у 2-х ч.). Харків : Вид-во «Ранок», 2021.

УДК 371.485

Світлана Дмитрук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Тетяна Бортнюк**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті окреслено сутність та актуальні питання національно-патріотичного виховання учнів початкової школи як основи виховного процесу НУШ.

Ключові слова: *Нова українська школа (НУШ), національно-патріотичне виховання, виховний процес, початкова школа.*

The article outlines the essence and current issues of national-patriotic education of primary school students as the basis of the educational process of NUS.

Key words: *New Ukrainian school (NUS), national-patriotic education, educational process, primary school.*

Повага до своєї країни, до її національних традицій, історії та багатой культури є основою будь-якого виховання. Патріотизм як соціальне явище – цементуюча основа існування та розвитку нації та державності.

Патріотизм є основою всіх цивільних якостей. Суть поняття «патріотизм» (від грецького *patris* – батьківщина) полягає у любові до Батьківщини, землі, де народився і виріс, гордості за історичні подвиги свого народу. Патріотизм нерозривно пов'язані з інтернаціоналізмом, що передбачає почуття загальнолюдської солідарності з народами різних держав [2, с. 11]

Розвиток теорії та практики національного і патріотичного виховання досліджено такими науковцями, як І. Бех, В. Гнатюк, В. Демчук, М. Красновський, І. Мартинюк, Г. Пустовіт, Ю. Руденко, П. Щербань. Так, І. Бех у «Програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» наголошує, що «патріотизм на даний час є нагальною потребою і держави, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами – патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, і особистості, яка своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі» [1, с. 3].

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України визначено, що національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій, сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [4].

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [4]. Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

Молодший шкільний вік – дуже відповідальний період шкільного дитинства, від повноцінного проживання якого залежить рівень інтелекту та особистості, бажання та вміння вчитися, впевненість у своїх силах. Головною домінантою національно-патріотичного виховання дітей є формування в особистості ціннісного ставлення до суспільства, держави та самої себе; відчуття своєї належності до України, усвідомлення єдності власної долі з долею своєї країни; активної за формою та моральної за змістом, життєвої позиції.

Національно-патріотичне виховання є важливим засобом громадянської освіти [6].

«Національно-патріотичне виховання молодого покоління є одним із найважливіших завдань Нової української школи (НУШ). Концепція

Нова українська школа передбачає, що сфера освіти має виховувати особистість, патріота, інноватора. Патріота в сенсі людину, що має власну активну позицію, діє згідно з морально-етичними принципами і здатна приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права інших людей», – йдеться на сайті Міністерства освіти та науки України.

Під патріотичним вихованням у початковій школі розуміємо поступове та неухильне формування в учнів любові до своєї Батьківщини. У молодших школярів має вироблятися почуття гордості за свою Батьківщину та свій народ, повагу до рідної культури, великих звершень народу.

Сутність патріотичного виховання в початковій школі полягає в тому, що патріотизм не нав'язується «наосліп», просто тому, що так треба – любити Батьківщину, у тому, що діти дізнаються, яка вона – наша Батьківщина, що вони можуть для неї зробити, за що можуть цінувати, поважати та любити її.

Для кращого виховного ефекту вчителю необхідно організувати роботу учнів у відповідній формі. Найбільш ефективними методами патріотичного виховання на уроці вважаються такі методи як бесіда, розповідь, створення та аналіз ситуацій. Патріотичне виховання у школі має здійснюватися як і урочної, і у позаурочної діяльності молодших школярів. Це передбачає широке використання можливостей навчальних дисциплін та включення дітей до різноманітних видів соціально значущої діяльності [5, с. 2].

Процес патріотичного виховання можна назвати двостороннім. З одного боку здійснюється цілеспрямоване вплив із боку вчителя, з іншого – організована діяльність учнів, яка обов'язково повинна мати поставлену ними мету. Виховання здійснюється за допомогою різноманітних методів. Під методами виховання у педагогіці маються на увазі шляхи досягнення поставленої мети виховання, впливу вчителів на учнів, на організацію їхньої діяльності. Застосування методу сприяє більшого успіху у вихованні у тому випадку, якщо він співвідноситься з провідним видом діяльності дітей. Також педагоги вважають, що виховна дія посилюється при різних поєднаннях методів.

Патріотичне виховання молодших школярів буде ефективним, якщо:

- здійснювати його ненав'язливо;
- поступово і дозовано впливати на почуття, переконання та діяльність вихованців;
- не нав'язувати патріотичні погляди зовні, але дати зразки кращого прояву патріотичних почуттів;
- залучати до участі у виховній роботі класу, школи батьків та громадськість;
- систематично використовувати ефективні елементи народної педагогіки, традиції національного виховання.

Зазначимо, що навчальні заклади повинні проводити інформаційно-просвітницьку роботу з батьками, спрямовану на формування толерантності, поваги до культури, історії, мови, звичаїв та традицій як українців, так і представників різних національностей. Процес патріотичного виховання дітей повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини та особистісним характеристикам [3].

З метою утвердження у суспільстві, у свідомості та почуттях молодших школярів соціально значимих патріотичних цінностей, поглядів та переконань, поваги до культурного та історичного минулого України повинна відбуватися взаємодія дитини з дорослим – спілкування та спільна діяльність, які будуть спрямовані на залучення до національної та регіональної культури, до природи рідного краю; на розкриття та формування в дитині моральних якостей особистості, моральних норм та принципів, які стають внутрішніми мотивами поведінки. Виховання любові до своєї Батьківщини, гордості за свою Батьківщину має поєднуватися з формуванням доброзичливого ставлення до культури інших народів, кожної людини окремо. Гуманне ставлення до людей різних національностей виховується у дитини насамперед під впливом батьків, педагогів – дорослих, які знаходяться поряд з нею. Кожна дитина має знати: історично склалося так, що нашу країну населяють люди різних національностей; у кожного народу свою мову, звичаї та традиції, і до них потрібно ставитися шанобливо.

Саме патріотизм повинен об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежну державу. У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї «малої батьківщини», виховується патріотична гордість за минуле і сучасне України, любов до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість.

Література:

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ : НАПН України Інститут проблем виховання, 2014. 29 с.
2. Качур М. М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6 (32). С. 54–60.
3. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. URL: <https://cutt.ly/DYodpRz> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://cutt.ly/4YodfGR> (дата звернення: 17.10.2021).

5. Нова українська школа : поради для вчителя / за заг. ред. Н. Бібік. Київ : ТОВ «ВД «Плеяда», 2017. 206 с.

6. Стратегія національно-патріотичного виховання. URL: <https://cutt.ly/lYodzsl> (дата звернення: 10.11.2021).

УДК 37.014.5:305-027.555

Галина Єрко,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ГЕНДЕРНИЙ АУДИТ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЯК СКЛАДНИК БЕЗПЕЧНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРУ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті на конкретних прикладах показано необхідність здійснення гендерного аудиту закладів освіти та визначаються основні аспекти формування безпеки міського/сільського освітнього простору.

Ключові слова: гендерний аудит, аудит безпеки, заклади освіти, публічний простір.

The article shows the need for gender audit of educational institutions on specific examples and identifies the main aspects of the formation of security of urban / rural educational space.

Keywords: gender audit, security audit, educational institutions, public space.

Кожна людина має мати рівні права та можливості, жити у здоровому суспільстві, комфортному, чистому, безпечному місті з високою якістю життя та без будь-яких проявів дискримінації. Одним з програмних документів, що є дороговказом щодо вирішення існуючих задач є Цілі сталого розвитку (ЦСР) – вагомий міжнародний документ, в якому визначено 17 важливих для людства цілей. Чотири цілі з 17 безпосередньо направлені на те, щоби дівчата і жінки не тільки мали рівні права та можливості, але й жили у комфортних умовах без бар'єрів правового, фізичного, комунікаційного й особистого характеру:

ціль 5 – забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат;

ціль 9 – створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;

ціль 10 – скорочення нерівності;

ціль 11 – забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів [3].

Сьогодні гендерний аудит є необхідною складовою реалізації державної політики щодо впровадження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в українському суспільстві. І як свідченням такої політики є низка нормативних документів.

Так, на виконання Плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1578-р від 16 грудня 2020 року Міністерство освіти і науки України затвердило наказ № 1182 від 05 листопада 2021 року «Про затвердження методології та критеріїв проведення гендерного аудиту закладів освіти». Окрім того, Міністерство соціальної політики України своїм наказом від 09.08.2021 р. № 448 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями», з метою забезпечення єдиного методологічного підходу до проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями.

Чому потрібен гендерний аудит? Гендерний аудит допоможе проаналізувати, якою мірою принципи забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків враховуються у кадровій політиці та діяльності закладів освіти, а також визначити шляхи забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам. Окрім того, аудит безпеки публічного простору допоможе побачити вразливі місця, які існують біля закладів освіти.

Мета статті – на конкретних прикладах показати необхідність здійснення гендерного аудиту закладів освіти та визначити основні аспекти формування безпеки міського/сільського освітнього простору.

Проведення гендерних аудитів не є новою практикою як в Україні, так і на Волині, про що свідчать приклади проєктів, реалізованих громадськими організаціями та ініціативними групами.

Наведемо кілька прикладів.

2015 року Центр гендерної освіти ЛПК взяв участь у реалізації проєкту «Гендерний мейнстрімінг у вищих навчальних закладах України», який фінансувався з гранту Посольства Фінляндії в Україні за програмою Фінського фонду місцевого співробітництва 2015. Учасниками проєкту були вузи – члени Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти.

2016 року Центром гендерної освіти Луцького педагогічного коледжу було проведено аудит безпеки території навколо гуртожитку задля виявлення найбільш загрозливих ситуацій для студентів і студенток на шляху до місця проживання.

У 2021 році ГО «Гендерний креативний простір» реалізовувала на Волині проєкт «Будуємо гендерно чутливе освітнє середовище в громадах Волинської області» метою якого було провести комплексний

гендерний аудит (дослідження) закладів освіти Городищенської, Павлівської, Самарівської, Сошичненської громад Проєкту; дослідити та оцінити гендерну чутливість, доступність, інклюзивність, безпечність освітнього середовища та освітніх послуг закладів дошкільної та загальної середньої освіти.

За результатами Проєкту розроблено дорожню карту «Дорожня карта інтеграції гендерного компоненту в освітній процес в контексті «Партнерства Біарріц»» та поширено серед закладів освіти Волинської області.

Можливість пересування населеним пунктом без перешкод (заасфальтовані вулиці, тротуари, відремонтовані сіддці до паркових зон з урахуванням різних потреб мешканців громади тощо) є також однією зі складових частин безпеки території міста/села/селища як для жінок та дітей, так і для чоловіків.

У складнощах пересування біля закладів освіти та вулицями свої населених пунктів, переконалися студентки/студенти 4-х курсів Луцького педагогічного фахового коледжу КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Дослідницьку роботу студентство проводило у межах вивчення курсу дисципліни «Соціологія» та приурочили до Міжнародної кампанії «16 днів проти гендерно зумовленого насильства». І як виявилось – не все так добре біля закладів загальної середньої освіти, особливо у вечірній час. Окрім того, у більшості населених пунктів відсутні тротуари, які убезпечували б переміщення дітей із закладу до дому. Більшість закладів освіти є старого типу планування, тому у багатьох з них нема можливості доступу людей з інвалідністю.

В умовах недостатньої уваги до цього питання та відсутності достовірних даних про стан забезпечення рівних прав та можливостей у закладах освіти гендерний аудит та аудит безпеки можуть стати вагомими кроками у напрямку позитивних змін, даючи можливість під іншим кутом зору подивитись на існуючі проблеми в освіті.

Література:

1. Впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти України : досвід та кращі практики Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти ВНЗ 2012–2014 роки. URL: <http://surl.li/awsgm> (дата звернення: 29.10.2021).

2. Гендерний аудит діяльності вищих навчальних закладів: практ. посіб. / Фонд ім. Фрідріха Еберта; Н. Світайло, Ю. Савельєва, О. Давліканова. Київ : б. в., 2016. 40 с.

3. Методика проведення комплексного гендерного аудиту міського простору : метод. посіб. Харків : Центр гендерної культури, 2020. 26 с. URL: <http://surl.li/awsfm> (дата звернення: 29.10.2021).

4. Методичні матеріали з проведення гендерного аудиту безпеки території / Авт.-упоряд.: С. В. Євченко, О. Л. Остапчук, Н. Л. Тарасенко. Житомир : ФОП Оржехівський А. О., 2021. 16 с.

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 05 листопада 2021 р. № 1182 «Про затвердження методології та критеріїв проведення гендерного аудиту закладів освіти». URL: <https://cutt.ly/wYlmLdz> (дата звернення: 29.10.2021).

УДК 37.091.33-027.22(sad)[81+82]

Тетяна Жалко,
Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»,
м. Луцьк

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті порушено проблему використання ігрових технологій у фаховій підготовці педагогів, зокрема, розглянуто сутність та визначено засадничі принципи використання мовно-ігрових технологій в професійно-мовленнєвій діяльності майбутніх учителів мовно-літературної освітньої галузі.

Ключові слова: ігрові технології; мовна гра, мовно-літературна освітня галузь.

The article raises the issue of using game technologies in the professional training of future teachers, in particular, considers the essence and defines the basic principles of using game technologies in professional speech activities of future teachers of language and literature education.

Key words: game technologies; language game, linguistic and literary educational branch..

Вступ. Реформування системи вищої освіти України вимагає докорінних змін в галузі професійної, професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти та регламентується низкою правових нормативних документів: Закон України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Конституція України (1996) та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми впровадження ігрових технологій навчання у вищій школі у своїх роботах звертали увагу такі науковці: А. Макаренко, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Шиллер, Г. Спенсер, Дж. Локк, Я. Коменський, Г. Сковорода К.Д. Ушинський, Г.П. Щедровицький, В. Терський, І. Іванов, Л. Коваль. Розробці теорії мовної гри, теоретичному обґрунтуванню механізмів її

будови присвячено наукові розвідки Г. Ващенко, С. Вітвицької, Н. Головки, Т. Грідіної, О. Журавлева, В. Нагаєва, П. Підкасистого, І. Підласого та ін. Поняття «мовна гра» як складова лінгвокреативної діяльності особистості виступило предметом дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців: А. Амірі, Н. Арутюнова, К. Баранов, Т. Біленко, М. Бахтіна, Т. Грідіна, Ж. Колоїз, М. Марко та ін.

Мета наукової розвідки полягає в обґрунтуванні доцільності використання мовно-ігрових технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів мовно-літературної освітньої галузі закладів загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уперше термін «мовна гра» виникає як одне з основних понять категорійного апарату аналітичної філософії і головним чином пов'язується з лінгвофілософськими вченнями відомого австрійського філософа Людвіга Вітгенштайна. Саме завдяки науковим позиціям, викладеним у виданій у 1953 році після смерті автора праці «Філософські дослідження», сучасна лінгвістика отримала нові напрями дослідження, розгляд яких залишається актуальним [1, с. 2].

Поняття «мовні ігрові технології», на основі опрацьованих педагогічних концепцій ігрової діяльності, визначаємо як такі, що є педагогічно-, методично-, лінгводидактично-, доцільними у фаховій підготовці майбутніх учителів мовно-літературної освітньої галузі закладів загальної середньої освіти, сприяють формуванню та реалізації їхнього мовного, мовленнєвого лінгвокреативного, мовленнєво-творчого потенціалу та на цій основі формуванню професійно-мовленнєвої компетентності [2, с. 18; 4, с. 35–38].

Для мовної гри характерним є використання мовцем засобів виразності: мовних (лінгвістичні, лексичні, синтаксичні, морфологічні, інтонаційні, ритміко-інтонаційні, стилістичні, фонетико-словотворчі, мовно-структурні, синтаксико-стилістичні, лексико-семантичні, тропи, риторичні, поетичні тощо) та немовних (жести, міміка, пантоміма).

Принципами використання ігрових технологій, а саме мовної гри у фаховій підготовці майбутніх учителів мовно-літературної освітньої галузі закладів загальної середньої освіти виступили: принцип спрямованості ігрових технологій на формування їхньої професійно-мовленнєвої, мовленнєво-творчої компетентності; принцип оптимального поєднання теоретичного і практичного аспектів; принцип професійної, професійно-мовленнєвої, фахової, лінгводидактичної спрямованості мовної гри; принцип педагогічної простоти та гнучкості конструкції гри; принцип раціонального поєднання ігрової, навчальної та мовленнєвої діяльності; принцип залучення студентів – майбутніх вихователів до розробки системи мовних ігор [3, с. 167–169].

Відомо, що мовна гра як спосіб навчання посилює розвивальний потенціал освітнього процесу. Так, використання гри на уроках мовно-

літературної галузі з метою підвищення ефективності сприймання нового матеріалу (наприклад, ігрові завдання «Знайдіть помилку», «Хто більше добре синонімів», «Лінгвістичний двобій», «Мовна естафета», «Реконструкція тексту», «Перекладач» та ін.) сприяє розвиткові мовного світогляду, здатності внутрішньо проникати у смисл навчального тексту, збагаченню когнітивно-комунікативного досвіду здобувачів освіти.

Рольові ігри, ігри-драматизації сприяють розвиткові мовленнєвих навичок, культивуванню вміння наводити переконливі аргументи в ході спілкування, змінювати мовленнєву стратегію, комунікативні тактики, готовності до спілкування у відповідному лінгвосоціумі, забезпечують вищий рівень діалогізації навчально-виховного процесу.

Ігрові завдання «Хто більше добре афоризмів про мову», «Поясни джерела фразеологізмів», «Відшукай скоромовку», «Збери слово» та ін. забезпечують створення такого освітнього середовища, яке допомагає зрозуміти життєві цінності, збагачують здобувачів освіти новими смислами, уможлиблюють інтерактивне формування когнітивних і моральних пріоритетів, духовно-культурний розвиток мовної особистості учнів, удосконалюють їх загальну культуру, ціннісні орієнтири, сприяють патріотичному, етичному й естетичному вихованню.

Ігрові завдання «Хто швидше складе сенкан», «Редактор», «Аналітик», «Юний дослідник», «Чарівник», «Продовж текст», «Підбери фразу» та ін. призводять до якісних особистісних змін, забезпечують опанування здобувачами освіти логічних прийомів (аналізу, узагальнення, класифікації тощо), розвивають критичне та системне мислення школярів, навички інтеракції, вміння співпрацювати в групі, конструктивно розв'язувати проблеми.

Так, мовна гра в межах практичних навчальних ситуацій актуалізує творчі здібності мовця, розвиває емпатію, критичне мислення, приносить задоволення від вдало висловленої думки, радість відкриття оригінальної фрази, нових знань і смислів тощо. Здебільшого ігри, які застосовують у методиці навчання української мови, тривають частину уроку або весь урок, урізноманітнюючи освітній процес і позитивно впливаючи на забезпечення внутрішньої мотивації до навчання. Комплексне застосування гри у зв'язку з іншими методами забезпечує потужний розвивальний вплив навчальної методики.

У системі мовно-ігрової діяльності важливо не забути про рефлексію – оцінювання особистісної позиції в умовах навчально-ігрової співпраці, самоаналіз змісту, способів і результатів власної діяльності, що забезпечить зворотний зв'язок між учасниками освітнього процесу.

Отже, оволодіти мовними іграми, на нашу думку, можна лише в процесі практичного застосування мовної гри з метою підвищення ефективності сприймання нового матеріалу на заняттях мовно-літературної галузі.

Література

1. Вітгенштайн Л. Філософські дослідження. Tractatus logicophilosophicus. Філософські дослідження. Київ : Основи, 1995. 311 с.
2. Головка Н. Ігрові технології як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Педагогіка»*. 2015. №1. С. 17–20.
3. Колоїз Ж. В. Мовна гра як вияв креативності в сучасній афористиці. *Філологічні студії*. 2016. Вип 15. С. 163–185
4. Марко М. М. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності: дис... канд. пед. наук: 13.00.04; 015. Мукачєво. 2018. 272 с.
5. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті : історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. С. 286–291.

УДК 373.3.091.3:51

Вікторія Заєць,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті висвітлено особливості використання інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі.

Ключові слова: *математика, інтерактивні технології, початкова школа.*

The article highlights the features of the use of interactive technologies in mathematics lessons in primary schools.

Key words: *mathematics, interactive technologies, primary school.*

Сучасна система освіти в Україні передбачає, що ключова мета навчання – це розвиток особистості учнів, формування якісних характеристик, які затребувані сучасним життям. Випускниками Нової української школи повинні бути творчі, всебічно розвинені особистості, які мають критичне та логічне мислення, здатні оцінювати ситуацію, досягати поставлених цілей, самостійно приймати рішення.

Навчання математики сприяє формуванню математичної компетентності у молодших школярів. Вона є однією з головних компетентностей Нової української школи.

Проблемами сучасної системи освіти є відсутність в молодших школярів мотивації до навчання, застарілі прийоми та методи роботи вчителя. Тому зараз важливо шукати ефективні шляхи удосконалення освітнього процесу.

Інтерактивні технології навчання посідають важливе місце серед активних форм організації та проведення уроків математики. Завдяки інтерактивним технологіям, які використовують на уроках математики, в учнів формується світогляд, вони вчаться критично мислити та самостійно навчатися, розвивають здатність до самореалізації та активують пізнавальну діяльність. Інтерактивні технології використовують для колективного навчання. Вони дають змогу учням співпрацювати та спілкуватися з ровесниками.

У сучасній освіті інтерактивні технології відіграють важливу роль. Їх перевагою є те, що молодші школярі засвоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування та оцінка). Тоді у класах значно збільшується кількість дітей, які добре засвоюють навчальний матеріал. Під час навчального процесу учні проявляють активність, тим самим зростає їх інтерес до навчання.

Сутністю інтерактивного навчання є те, що навчальний процес відбувається за умов активної та постійної взаємодії усіх учнів. Тобто взаємонавчання (колективне, групове), співнавчання, де вчитель та учень є рівноправними суб'єктами навчання. Вчитель є лідером групи, організатором процесу навчання. Організацією інтерактивного навчання є спільне розв'язання різних проблем, моделювання ситуацій із життя та використання рольових ігор. Це сприяє формуванню вмінь та навичок, навчає учнів співпрацювати та взаємодіяти один з одним.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов для навчання, тоді учень відчуватиме свою успішність та інтелектуальну досконалість.

Під час інтерактивного навчання вчитель керує навчальним процесом, спонукає учнів до самостійного пошуку вирішення певної проблеми. Завданням вчителя є розбудити в учнях ініціативу та активність. Педагог виступає у ролі консультанта, помічника, а також джерелом інформації.

В інтерактивному навчанні важливим є почуття групової належності, воно дає змогу відчувати себе безпечно учням, які невпевнені у собі. В процесі колективного навчання діти відчують емоцій та інтелектуальну підтримку. Вона дає можливість вийти за рамки нинішнього вміння знань та вмінь.

У змісті освітньої галузі «Математика» Державного стандарту загальної початкової освіти надається перевага формуванню вмінь та

навичок, засвоєнню математичних понять, але поза увагою залишається розвиток творчого та емоційно-оцінного ставлення до математики.

Багато хто вважає, що у початкових класах потрібно лише навчити учнів геометричним побудовам та обчислюваній діяльності. Ця думка є хибною та обмеженою. Вона не показує реальних освітніх потреб молодших школярів.

Для використання інтерактивних технологій на початковому курсі математики повинні враховуватися певні вікові, психологічні та індивідуальні особливості учнів.

На уроці математики з використанням інтерактивних технологій забезпечуються формування в учнів, перш за все, інтелектуальних вмінь, таких як – порівняння, аналіз, виділення головного, здатність приймати рішення, а також розвивається критичне мислення. Результатом організації навчальної діяльності учнів на уроках математики з використанням інтерактивних технологій розвиваються психічні процеси – сприйняття. Формуються мислительні операції, такі як: синтез та аналіз, узагальнення та абстракція. Формується характер і воля.

Використання на уроках різних видів творчої діяльності сприяє розвитку в молодших школярів математичних здібностей та проявляє зацікавленість до предмета. Багато різноманітних та доступних видів робіт, де використовують інтерактивні технології, живлять розум, розширюють кругозір, розвивають спостережливість та уяву, має вплив на формування пізнавальних інтересів, які в майбутньому можуть повпливати на вибір заняття, що пов'язані з математикою.

Уроки, на яких використовують інтерактивні технології, мають певну структуру. Переважно вона складається з 5-ти основних елементів:

1. Мотивація навчальної діяльності.
2. Оголошення теми та представлення очікуваних результатів.
3. Виклад необхідної інформації.
4. Інтерактивні вправи – основна частина.
5. Підсумок уроку, оцінювання результатів.

Інтерактивний урок вимагає належної підготовки вчителя. Він повинен вирішити, яку інтерактивну технологію використати. Взаємозв'язок мусить мати тема та мета уроку, індивідуальні та вікові особливості учнів, рівень підготовки до роботи із застосуванням інтерактивних технологій. Потрібно в'яснити, як будуть представлені тема, очікувані результати, мотивація діяльності інтерактивного уроку; які матеріали та література знадобиться; які завдання будуть перед учнями; як будуть створюватись підгрупи учнів; яким способом буде відбуватися підведення підсумків; як будуть оцінюватись досягнення учнів протягом інтерактивного уроку.

Щоб реалізувати інтерактивну модель навчання, можна використовувати такі прийоми: робота в парах, робота в малих групах,

мікрофон, продовжити речення, акваріум, «два – чотири – усі разом» та інші. За допомогою цих прийомів краще засвоюється навчальний матеріал.

Можна зробити висновок, що використання інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі активізує самостійну та творчу діяльність учнів, залучає до роботи всіх учнів. Інтерактивне навчання допомагає встановити емоційний контакт між усіма учасниками освітнього процесу, розвиває комунікативні навички, забезпечує виховний процес, навчає прислухатися до думки інших. Такі заняття стимулюють творчий пошук, учні вчаться самостійно працювати з інформацією, працюють в групі, розвивають уміння слухати та поважати думку інших, навчаються формулювати та висловлювати свої думки. На таких уроках учні вивчають великий обсяг інформації, самі вчаться, навчаючи та слухаючи однолітків. Результатом є формування мети та поява мотивації до навчання.

Отже, якщо порівняти урок математики в початковій школі, який проведено з використанням інтерактивних технологій та урок, який проходить за традиційною формою проведення, то інтерактивний урок підвищує результативність знань учнів. На додаток, інтерактивна модель спонукає активно взаємодіяти усіх учасників освітнього процесу, приходить на заміну традиційному стилю педагогічного спілкування.

Література:

1. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : ВД «Слово», 2014. 288 с.
2. Фадєєва Т. О. Інноваційні технології навчання математики у початкових класах: навч.-метод. посіб. для студ. психол.-пед. фак. пед. ун-ту. Кіровоград : Авангард, 2011. 95 с.
3. Цивенко Я. І. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках математики (методичні рекомендації). URL: <https://cutt.ly/5Yofm5z> (дата звернення: 12.11.2021).

УДК 373.29:37.015.3:159.922.7

Вікторія Здрок,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Марія Козігора**

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКА ДО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано поняття психологічної готовності старшого дошкільника до навчання в Новій українській школі. Охарактеризовано мотиваційну готовність дитини до навчання.

Ключові слова: старший дошкільний вік, молодший школяр, психологічна готовність.

The article analyzes the concept of psychological readiness of an older preschool child to study in the New Ukrainian School. Motivational readiness of a child for learning is characterized.

Key words: senior preschool age, junior schoolboy, psychological readiness.

Найважливішим наслідком психічного розвитку дитини дошкільного віку є формування психологічної готовності до шкільного навчання. По суті її становлення свідчить про завершення періоду дошкільного дитинства.

І хоча в останні кілька десятиліть психологи, педагоги, гігієністи, педіатри тощо активно займаються цією проблемою, ще досі немає чіткого поняття «шкільна зрілість» і не визначені кінцеві критерії готовності дитини до систематичного навчання і засвоєння знань.

У вітчизняній літературі є чимало робіт, метою яких є вивчення проблем підготовки дітей до шкільного навчання: В. В. Давидов, Р. Я. Гузман, В. В. Рубцов, Г. А. Цукеман та ін.

Д. Б. Ельконін, обговорюючи проблеми готовності до школи, на першому місці ставив сформованість психологічних передумов оволодіння навчальною діяльністю. До найбільш важливих він відносив:

- вміння дитини свідомо підкоряти свої дії правилам, узагальнення яких визначає спосіб дії;
- вміння дитини орієнтуватися на систему правил в роботі;
- вміння слухати і виконувати інструкції дорослого;
- вміння працювати за зразком.

Ці передумови витікають з особливостей психічного розвитку дітей, у період переходу від дошкільного до молодшого шкільного життя, а саме: узагальнення переживань, пов'язаних з оцінкою та особливості самоконтролю [6, с. 171].

Мета і завдання. Проаналізувати сутність психологічної готовності старшого дошкільника до навчання в Новій українській школі. Визначити завдання батьків, педагогів, вихователів у процесі формування готовності до школи.

Психологи визначають шкільну готовність як «досягнення такого ступеня розвитку, коли дитина стає здатною брати участь в шкільному навчанні», або «оволодіння уміннями, знаннями, здібностями, мотивацією та іншими необхідними для оптимального рівня засвоєння шкільної програми поведінковими характеристиками».

Як компоненти готовності до шкільного навчання Й. Шванцара виділяє розумовий, соціальний та емоційний компоненти. Л. І. Божович вказує, що вона складається з певного рівня розвитку мислительної діяльності та пізнавальних процесів, готовності до довільної регуляції своєї діяльності та готовності до соціальної позиції школяра.

У кожному разі підкреслюється, що психологічна готовність полягає не у сформованості у дитини «шкільних якостей», а в тому, що вона оволодіває передумовами до їх подальшого засвоєння [5, с. 51].

Якщо говорити про мотиваційну готовність дітей до шкільного навчання, перш за все, варто звертати увагу на сформованість у них мотиваційної сфери. Вона передбачає наступне: чи хоче дитина йти до школи, чи хоче вона навчатися, чи зацікавлена шкільним життям і навчанням, що в свою чергу є основним фактором мотиваційної готовності.

При вступі до першого класу дитина включається в абсолютно нову для неї систему соціальних відносин. Змінюється ставлення до неї оточуючих, з'являються нові вимоги і очікування. Вимоги до дітей дошкільного віку перш за все пов'язані з їх поведінкою: «добре поводитися» – тобто слухатися батьків, не вередувати, не пустувати. Що стосується першокласників, зберігаючи вищевказані вимоги, на перший план виходить вимога «добре вчитися», яка проявляється в необхідності правильно відтворювати задану вчителем інформацію, пізнавально і інструментально засвоювати соціально вироблені способи вирішення різних завдань [2, с. 106].

Дослідження навчальної мотивації свідчать, що першокласники можуть усвідомлено керувати своїми діями, проте якщо у дитини ще не сформована мотивація до навчальних дій, то їй важко себе контролювати. У тому випадку, якщо дитина була вмотивована зробити те, на що її спонукали, спостерігалось значне покращення її довільності. Отже, низький рівень довільності першокласників можна пояснити дефіцитом навчальної мотивації. Дитина не матиме довільної поведінки до того часу, поки у неї не з'явиться мотивація до навчальних дій. Вольова поведінка відображає особистісний вектор спрямованості, це довільна поведінка, яка окреслена інтересом особистості.

Дитині необхідно мати сильні стійкі панівні мотиви, або особистісний інтерес для того, щоб вона могла довільно діяти навіть тоді, коли завдання, яке вона має виконувати, зовсім нецікаве для неї. Рівень розвитку мотивації характеризує волю особистості [1, с. 307].

Рівень розвитку психологічної готовності дитини до шкільного навчання є дуже важливим показником. Між компонентами психологічної готовності та компетентностями, якими повинен оволодіти здобувач освіти Нової української школи, можна провести певні паралелі. До прикладу із соціального та фізіологічного компонентів формуються громадянські, соціальні та комунікативні компетентності; мотиваційний компонент можна співвіднести з навчанням впродовж життя; деякі складові інтелектуального компонента можуть розвинути в таку компетентність як інноваційність тощо.

Вивчаючи психологічну готовність дитини дошкільного віку до навчання в Новій українській школі віднаходимо певні ознаки неготовності дитини до школи, серед яких найбільш важливими є психологічні проблеми: роздратованість; надмірна неухважність, непосидючість чи загальмованість; розгальмування, вразливість, плаксивість, упертість, розбишакуватість, запаморочення, безпричинний підйом температури, несприймання різких звуків, задухи, спеки, холоду, пітливість, алергічні реакції, енурез, надмірна грайливість, небажання контактувати з дорослими, недостатня самостійність; безконтрольність поведінки; невміння спілкуватися з однолітками; невміння зосередитися на завданні [3, с. 197].

Завданням батьків, вихователів та педагогів у процесі формування готовності дитини до школи є:

1. Вселити в дитину віру у свої сили, не здійснювати вплив, що веде до формування заниженої самооцінки.
2. Не допускати у душу дитини страху до навчання, школи.
3. Потрібно частіше хвалити дитину і підбадьорювати її.
4. Батькам та педагогам не потрібно «тренувати» дитину виконувати наведені вище завдання, необхідно розвивати розуміння завдань.
5. З метою підвищення рівня розвитку мислення і мовлення важливо навчити дитину брати участь у колективних рольових іграх.
6. Обов'язковою умовою формування готовності дитини до школи є не тільки розповідання дорослими казок дитині у період від 3 до 5 років, а й слухання дитячих версій «Колобка», «Ріпки» тощо.
7. Дорослим завжди потрібно обговорювати з дітьми прочитану книжку або переглянутий фільм.
8. У дошкільному та молодшому шкільному віці у дитини інтенсивно формується образне мислення, тому важливе значення у розвитку займають малювання, ліплення, аплікації, конструювання [4].

Психологічна готовність дошкільника до навчання в школі передбачає формування якостей, завдяки яким вона зможе самостійно працювати, спілкуватися з однолітками, ставитися до них з повагою. Психологічна готовність до школи – показник, який дозволяє прогнозувати якість і успішність навчання, тому дуже важливо створити умови, які сприятимуть отримати позитивний результат.

Література:

1. Вострикова О. В. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. 28 квітня 2021 р. Запоріжжя НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 307–309.
2. Ладогубець А. О. Психологічна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. *Психологія: від теорії до практики: інноваційні технології в роботі практичного психолога* : матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. (26 травня 2020 року, м. Суми). Ч. 1. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2020. С. 106–109.
3. Палько Т. В., Романчак О. О. Сучасний погляд на проблему психологічної готовності дітей дошкільного віку до навчання в Новій Українській школі. *Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. семінару (20 травня 2021 р., м. Київ). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2021. С. 197–201.
4. Рекомендації щодо підвищення рівня готовності дитини до школи. Сайт Центру науково-технічної творчості учнівської молоді Волинської обласної ради. URL: <https://cutt.ly/aYogLHG> (дата звернення: 30.10.2021).
5. Ушакова І. М. Вікова психологія : курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 51–52.
6. Фоміна Н. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання. Зб. тез наук. допов. студ. Бердянського держ. педагог. універс. на Днях науки 18 травня 2017 року. Том 2. Гуманітарні науки. Бердянськ : БДПУ, 2017. С. 171–173.

УДК 94:37.018.43

Олег Казмірчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА

У статті тезово проаналізовано важливість організації роботи в мікрогрупах під час дистанційного навчання. Наведено приклад використання Linoit як віртуальної дошки для створення навчальних матеріалів та зворотного зв'язку мікрогруп.

Ключові слова: дистанційне навчання, всесвітня історія, мікрогрупа, Linoit.

The article summarizes the importance of organizing work in microgroups during distance learning. Here's an example of using Linoit as a virtual board to create learning materials and microgroup feedback.

Key words: distance learning, world history, microgroup, Linoit.

В умовах дистанційного навчання, коли надавачі та здобувачі освітніх послуг не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу набуває особливої важливості.

Застосування нових підходів на заняттях з дистанційною формою навчання урізноманітнює освітній процес, а використання інформаційно-освітніх технологій дозволяє суттєво підвищити ефективність навчання. Усе це можливе лише при збалансованому організаційно-методичному, інформаційному та матеріально-технічному забезпеченні всього освітнього процесу.

Мета статті – тезово розкрити особливості організації групової роботи на заняттях із всесвітньої історії під час онлан-навчання та на конкретних прикладах показати можливості роботи мікрогруп.

Робота в групах – це спільна діяльність для досягнення загальних цілей, де як викладач, так і студент прагнуть отримати результат, що буде корисним для всіх. Досить часто роботу в малих групах використовують для вирішення складних проблем, що потребують колективного розуму.

Групові форми роботи сприяють формуванню в студентів вільної діючої особистості, яка має право вибору та ініціативу, а разом з тим готова толерантно ставитися до свого оточення, погоджувати свої дії з діями та інтересами інших членів групи.

Наведемо приклади організації роботи під час дистанційного навчання із всесвітньої історії.

На сьогодні досить часто освітянами під час дистанційного навчання використовується ZOOM – сервіс для проведення відеоконференцій. У ZOOMі є режим роботи в групах або сесійних залах. Ця функція називається «breakoutrooms» та дозволяє розподілити всіх учасників конференції на окремі групи.

Так, об'єднавши студентів у групи, можна використати метод «Аналіз історій та ситуацій».

Наприклад, завдання: студентам дається реальна історія, в якій описано, що сталося в житті конкретної людини у форматі «усна історія». Учасники/учасниці мікрогруп аналізують й обговорюють ситуації, передбачають, оцінюють наслідки, які мала та чи інша історична подія в житті конкретної людини та висвітлюють своє бачення тих подій.

Ефективним для групової роботи буде використання віртуальної дошки для навчальних матеріалів та зворотного зв'язку Linoit. Кожна мікрогрупа отримує завдання та опрацьовує його на онлайн-дошці. Особливістю є те, що кожен/кожна учасник/учасниця мікрогрупи може долучитись до роботи. Результати роботи презентує визначений групою спікер. Наприклад, з теми «Друга світова війна»:

Одна група може працювати з відеоматеріалами, друга група – з документами, третя – із зображеннями. На дошку також можна прикріпити файл із конкретними завданнями для кожної групи.

За допомогою універсального онлайн-сервісу Linoit нотатки, стікери, фото, відео, організовуються для роботи в один віртуальний стіл.

За допомогою Linoit можна створювати групові проєкти із всесвітньої історії, використовуючи її як онлайн-дошку, за допомогою якої створюються полотна (canvas).

Можна провести вправу «Історія може бути незавершеною». У такому разі учасники самі вирішують, якими можуть бути наслідки історичних подій і що можна було б зробити, аби змінити хід історії. Головна цінність цього методу в тому, що учасники мають змогу експериментувати з «майже реальним життям» і обговорювати різні варіанти, передбачати, «що з цього вийде».

Перевагами методу «Аналіз історій і ситуацій» є:

- вироблення навичок комплексного аналізу проблем і ситуацій з урахуванням багатьох чинників, що діють одночасно;
- розвиток навичок ухвалення зважених рішень;
- реалістичні, значущі для підлітків ситуації – могутній стимул для обговорення у групах;
- цей метод сприяє розвитку навичок творчого і критичного мислення, співпраці та групової роботи [2].

Така організація спрямована на те, щоб не давати готових відповідей, а націлювати студентів/студенток на творчий пошук, на формування власної думки.

Таким чином, використання новітніх технологій в освітньому процесі надає змогу підвищити якість навчання за рахунок керованої, системної, регулярної самостійної роботи студентів/студенток в групах під контролем викладача/викладачки.

Література:

1. Linoit – віртуальна дошка для навчальних матеріалів та зворотнього зв'язку. URL: <http://surl.li/aybnq> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Класифікація методів навчання. URL: <http://surl.li/aybrl> (дата звернення: 11.11.2021).

УДК 373.3:37.091.313:51-37

Анна Калапуша,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ІНТЕГРОВАНІ УРОКИ МАТЕМАТИКИ – ПОЧАТКИ ІНФОРМАТИКИ НА ОСНОВІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано актуальні питання інтегрованої освіти учнів початкових класів у закладі загальної середньої освіти на уроках математики.

Ключові слова: комп'ютерні технології, мультимедійні засоби, посібник, дидактичні ігри.

In the article the pressing questions of integrated education of primary school students in general secondary education in mathematics lessons.

Key words: computer technologies, multimedia tools, manual, didactic games.

На реальному етапі розвитку сутності інформаційні технології стали невід'ємною частиною людського життя. Вони є основою для створення світо-інформаційної спільноти, активно впливають на формування вектора світо-прогресу.

У цих умовах кардинальних змін вимагає й система шкільної освіти.

Якщо говорити про початкову школу, то впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій в навчальний процес є досяжним і перспективним.

Що таке комп'ютерні технології?

Комп'ютерні (нові інформаційні) технології навчання – це процес підготовки і передачі інформації, засобом здійснення яких є комп'ютер. Таким чином, інформаційно-комунікаційна технологія навчання (ІКТ) – це сукупність педагогічних методів і технічних засобів, направлених на реалізацію навчальної мети шляхом використання інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж, що максимально забезпечує ефективність навчального процесу. Інформаційні технології стають потужним багатофункціональним засобом навчання. Їх використання привчає учня жити в інформаційному середовищі, сприяє залученню школярів до інформаційної культури [2, с. 7].

Перед викладачами стоять важливі завдання – виховання та підготовка молоді, яка здатна активно брати участь у якомусь новому

етапі розгортання сучасного суспільства, пов'язаного з новітніми технологіями.

Навіть сьогодні домінуюче становище предметного викладання все ще посідають традиційні методи – дошки, крейда, друковані ресурси (підручники, зошити з друкованою основою). Завдяки використанню інформаційно-комп'ютерних технологій навчальне середовище можна доповнити відео, звуком та анімацією. Все це суттєво впливає на емоційне поле учнів молодших класів, сприяє активізації пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предметів і загально навчальної діяльності, активізації навчальної діяльності учнів. Втім, машина без людського фактора – це всього лише розумна іграшка.

На сьогодні очевидно, що вчитель, який проводить заняття за допомогою мультимедійних проєкторів, електронних дошок та комп'ютерів, використовує на уроці інтернет-ресурси та готується до цього, має якісну перевагу перед колегами, які використовують «крейдову технологію». З метою розвитку людини в сучасному інформаційному суспільстві школа має навчитися користуватися необмеженим джерелом інформації – інтернетом.

Сьогодні діти вивчають комп'ютер до того, як навчаться писати чи критично читати. Використання мультимедіа дозволяє нам змінювати зміст освіти та допомагає:

- Діти краще розуміють і засвоюють навчальні матеріали.
- Зростання інтересу до знань.
- Індивідуальне навчання.
- Виховувати інноваційні та інформаційні здібності учнів.
- Зменшити види робіт, які втомлюють дітей.
- Використовувати різноманітні аудіо-візуальні засоби (музику, графіку, анімацію) для збагачення змісту та підвищення мотивації навчання.
- Більш динамічна подача матеріалу.
- Виховувати повну самооцінку учнів та створювати умови для самостійної роботи.
- Самовиховання особистості та самовдосконалення учнів та вчителів.
- Учні та викладачі засвоюють нові важливі знання, уміння та навички.

Не обов'язково і неможливо вчити і навчати всіх дітей однаково, формуючи у кожної дитини однакові вміння та навички з різних предметів, щоб діти могли досягти однакового рівня розвитку логічного та творчого мислення та однакової пізнавальної реальності. Сюди входить вивчення математики, методів розв'язування різноманітних задач, встановлення й аналіз різноманітних математичних моделей процесів і явищ. Комп'ютерна підтримка цього процесу дала значні

результати навчання, покращила та поглибила увагу та розуміння математики як науки.

У методиці викладання математики вчителі початкових класів використовують різноманітні методи навчання, які вважаються класичними

- усне висловлювання;
- презентації та ілюстрації;
- бесіда;
- вправа;
- виробничі та практичні методи тощо.

Однак ці методи приймають не всі проблеми і завдання. Використання комп'ютерних технологій у навчанні математики дає учням багато можливостей для безпосереднього, нетрадиційного та особистого розуміння предметних матеріалів. Використання комп'ютера на уроці математики активізується під час навчання та закріплення нового матеріалу в учнів пізнавального інтересу, ентузіазму, підвищення навчальної активності, гарної можливості організувати учнів до самостійної роботи. Уміння користуватися комп'ютером дозволяє подавати нові матеріали у вигляді бачення, ігор тощо.

У контексті використання комп'ютерів у класі для вчителів математики початкової школи важливі такі питання:

1. Реалізувати можливості комп'ютерних технологій у сфері побудови різноманітних екранних зображень математичних об'єктів та їх динамічного представлення.
2. Діяльність суб'єктів автономних обчислень та процесу пошуку інформації, а також збирання, обробки, явища, процесу.
3. Впровадження прикладно-орієнтованого навчання математики в інформаційно-комунікаційні технології.
4. Встановити вимоги до засобів електронної освіти, необхідних для вивчення математики та експертного оцінювання.
5. Використання комп'ютерного тесту та діагностичних методик.

Комп'ютерне забезпечення уроків математики в початковій школі вимагає достатнього прикладного програмного забезпечення. Вибір програм та розробка дидактичних комп'ютерних засобів повинні здійснюватися викладачем на основі таких принципів:

1. Доступність.
2. Простота.
3. Надійність.
4. Практична багатофункціональність.

Найважливіше у роботі вчителя на уроках математики – активізувати пізнавальну діяльність учнів. Для цього у нього є багато методів, таких як навчальні ігри, проблемні ситуації та цікаві завдання. Але ми пропонуємо детально ознайомитися з наочними посібниками, які мають використовуватися на різних етапах навчання та з різними

цілями, тобто для перевірки вивченого, закріплення, повторення та вдосконалення знань. Ці посібники дають можливість урізноманітнити навчальний процес, зробити його більш продуктивним, цікавим і захоплюючим, ефективно організувати колективну та індивідуальну роботу. Учитель може успішно використовувати та шукати їх за допомогою сучасних інформаційних технологій та підключати до своєї роботи всесвітню павутину.

Таким чином, використання комп'ютерних засобів навчання та ігор може створити належні умови для роботи дітей у комп'ютерному середовищі, що дозволить краще закріпити або повторити, залежно від ситуації, вивчені матеріали, узагальнити або систематизувати їх, а також дозволити дітям застосувати на практиці, розв'язуючи цікаві задачі або граючи в комп'ютерні ігри.

Література:

1. Руцька К. О. Використання ІКТ на уроках в початковій школі. URL: <https://cutt.ly/VYpSs4w> (дата звернення: 12.11.2021).
2. Старікова Н. А. Використання інформаційних технологій у початковій школі. URL: <https://cutt.ly/ZYpScif> (дата звернення: 12.11.2021).

УДК 373.3.091-057.87:004

Анна Калапуша,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Тетяна Четверикова**

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

У статті проаналізовано актуальні питання розвитку творчих здібностей учнів на уроках інформатики.

Ключові слова: творчі здібності, урок, метод, гра, завдання.

In the article the pressing questions of developing students' creative abilities in computer science lessons.

Key words: creative abilities, lesson, method, game, task.

На сьогодні однією з найголовніших проблем суспільства є розвиток творчих здібностей людини. Ця проблема є актуальною в останні десятиліття через соціально-економічні перетворення в країні.

Зміни, які зараз відбуваються, орієнтують систему освіти на підготовку молодого покоління, здатного до самовизначення та самореалізації у сучасному світі.

Тому одним з основних завдань сучасної школи, згідно з новою моделлю освіти, є розвиток творчої активності учнів, формування в них вміння самостійно здобувати знання, навички і застосовувати їх. Педагоги повинні акцентувати свою увагу на пошуки та реалізації ефективних шляхів розвитку творчої діяльності учнів, їх культури мислення та інтелекту. Цей процес буде ефективним тільки тоді, коли він буде результатом спільної діяльності вчителів та учнів.

Протягом останніх років у педагогічних дослідженнях особлива увага приділяється розробці спрямованого розвитку розумових умінь, шляхів формування мислення, пізнавального пошуку, до якого відносяться: синтез, абстрагування, узагальнення, конкретизація, порівняння, класифікація, аналіз та систематизація.

У працях окремих психологів, зокрема Б. Г. Ананьєва, Д. Б. Богоявленського, П. Я. Гальперіна, Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва відзначається, що творчість – це продукт розумової діяльності, причому результатом творчого мислення є відкриття чогось нового.

Принципове значення для розкриття проблеми творчої діяльності школярів має вислів Л. С. Виготського про те, що «творчість існує не тільки там, де вона створює два великі історичні твори, але і скрізь там, де людина уявляє, комбінує, змінює і створює що-небудь нове» [1, с. 2].

На думку Виготського, творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності [2].

Висування на перший план цілі розвитку особистості, розгляд предметних знань і вмінь, як засоби їх досягнення, знаходять відображення в реформі Нової української школи робиться акцент на розвиток творчих здібностей учнів, індивідуалізацію їх освіти з урахуванням інтересів і схильностей до творчої діяльності. Одним з основоположних принципів оновлення змісту освіти є принцип дитиноцентризму, що припускає опору на суб'єктний досвід учнів, актуальні потреби кожного учня. У зв'язку з цим гостро постає питання про організацію активної пізнавальної і творчої діяльності учнів, що сприяє здобуттю творчого досвіду молодших школярів як основи, без якої самореалізація особистості є неможливою.

Актуальною на сьогодні є проблема пошуку засобів розвитку розумових здібностей, як у колективній, так і в індивідуальній формі навчання, що є пов'язаним з творчою діяльністю молодших школярів. Вчителі використовують різні завдання та форми навчання під час уроку, щоб розвинути творчі здібності учнів.

Урок – це цілісний, логічно завершений, обмежений у часі, регламентований обсягом навчального матеріалу основний елемент педагогічного процесу, який забезпечує активну й цілеспрямовану навчально-пізнавальну діяльність групи учнів певного віку і рівня підготовки, спрямовану на розв'язання визначених завдань [3].

Саме він є першою сходинкою формування здібностей учнів. Одне із найважливіших завдань вчителя – це допомогти зрозуміти і розвинути певні творчі здібності дітей. Адже раннє залучення учнів в посильну для їх віку творчу діяльність є важливою умовою всебічного розвитку школярів.

Звісно, якщо творчі здібності будуть окремо від основної діяльності, то вони не принесуть очікуваних результатів. Тому для їх реалізації потрібний поштовх, який допоміг би почати роботу мислення, тобто необхідні не лише бажання і воля, потрібна мотивація.

На уроках інформатики і в позаурочний час необхідно створювати творчу атмосферу, що допоможе учням швидко зрозуміти і розкрити свої здібності. Саме тому вчитель на уроках точно має використовувати елементи розвиваючого навчання, а саме створювати проблемні ситуації, давати творчі завдання, застосовувати проєктний метод, привертати школярів до самостійної науково-дослідної діяльності.

Інформатика має великі можливості для розумового розвитку учнів завдяки винятковій ясності й точності своїх понять, висновків і формулювань. Саме вона, поруч із іншими шкільними предметами, вирішує завдання всебічного гармонійного розвитку й формування особистості, що включає у себе і елементи формування творчої особистості. Однак, будь-який творчий процес починається тільки тоді, коли виникає проблемна ситуація, якщо думка зустрічається із протиріччям, якщо з'являється щось, що розходиться з наявними в накопиченому досвіді знаннями.

На уроках інформатики можна використовувати метод доцільно дібраних задач:

- використовувати логічні вправи як засіб у вивченні нових тем;
- організувати послідовності вправ для вивчення конкретної теми;
- робити аналогічні вправи; вирішувати вправи на взаємно зворотні дії;
- розглядати завдання, які мають різні розв'язки;
- застосовувати вправи, які мають характер проблемних ситуацій; розглядати ту саму завдання з різних сторін (а також під час вивчення різних тем).

Вважається, що колективно генерувати ідеї ефективніше, ніж індивідуально. Тому доцільно використовувати мозковий штурм як метод колективної дискусії, обираючи при цьому завдання, які сприяють розвитку творчих здібностей.

Саме метод мозкового штурму допоможе генерувати ідеї і при розв'язанні творчих задач зібрати якнайбільше різноманітних ідей. Щоб усунути негативні моменти традиційного колективного навчання, є певні правила цього методу, яких потрібно дотримуватися: абсолютна заборона критики чужої думки, прийняття усіх можливих реплік, жартів. Важливу роль виконує керівник цієї дискусії, він повинен уміло стежити за ходом розмови і вдало поставити потрібні запитання, при потребі підказувати, використовувати репліки.

На нашу думку, для формування творчих здібностей учнів на різних етапах уроку доцільно застосовувати такі елементи гри:

- «розгадай кросворд»;
- «мозаїка»;
- «вияви фантазію»;
- «урок інформатики моїми очима».

Отже, розвиток творчих здібностей молодших школярів є актуальним для сучасної школи, адже саме творча особистість зможе себе ефективно реалізувати в умовах сьогодення і дорослого самостійного життя. Знайти вихід із складної ситуації, застосувавши нестандартний, творчий підхід – це складова тих «soft skills», що дуже цінуються теперішніми стрейкголдерами. Тому вже з молодшого шкільного віку вчитель повинен формувати вміння учнів робити аналіз завдання, вчитися самостійно знаходити й виправляти помилки. Найефективнішим для розвитку творчого мислення, на нашу думку, є використання завдань, які створюють проблемні ситуації, що потребують нестандартного вирішення, творчого підходу.

Література:

1. Каменькова І. Ю. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках інформатики. URL: <https://cutt.ly/SYpGm3w> (дата звернення: 23.10.2021).
2. Безкороваєва Н. В. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках інформатики. URL: <https://cutt.ly/fYpGHse> (дата звернення: 28.10.2021).
3. Барсукова Л. В. Типологія та структура уроків. URL: <https://cutt.ly/pYpGMn6> (дата звернення: 10.11.2021).

УДК 373.3.091:51-8

Анна Клімарчук,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ЗАСТОСУВАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ГЕОМЕТРИЧНІ ФІГУРИ»

У статті проаналізовано застосування LEGO-технологій на уроках математики у початковій школі. Дається характеристика їх ефективності. Описано використання цеглинок LEGO під час реалізації змістової лінії «Геометричні фігури». Подано теоретичні погляди щодо особливостей сприймання навчального матеріалу учнями.

Ключові слова: LEGO-конструктор, математика, LEGO-технологія, молодші школярі, початкова школа.

The article analyzes the application of LEGO technologies in mathematics lessons in primary school. The characteristic of their efficiency is given. The use of LEGO bricks during the implementation of the semantic line «Geometric figures» is described. Theoretical views on the peculiarities of students' perception of educational material are given.

Key words: LEGO-constructor, mathematics, LEGO-technology, junior schoolchildren, primary school.

У сучасному процесі навчання після введення нових Державних стандартів початкової освіти необхідно використовувати нові педагогічні технології. Вчителям потрібно створювати умови для всебічного розвитку особистості, урізноманітнювати та вдосконалювати навчальний процес, роблячи його цікавішим. Задля залучення дітей до роботи, підвищенню успішності, активності їх під час навчального процесу варто застосовувати LEGO-конструктор. Конструктор LEGO є дуже зручним прийомом, що об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Цеглинки LEGO відіграють роль наочно-образних моделей тих інтелектуальних операцій, які учні проводять у ході пізнавальної діяльності.

Багато науковців, таких як О. Казакова, Ю. Катющева, О. Кошелєв, О. Міхеєва, Д. Пеккер, О. Рома, Г. Селевко досліджували питання застосування ігрових технологій в процесі навчання учнів початкових класів. Різноманітні цікаві методики навчання з використанням LEGO-технології пропонують методисти: Т. Биковський, Т. Вихренко, Д. Денисюк.

Актуальність статті обумовлена необхідністю впровадження LEGO-технологій в навчальний процес для забезпечення високої ефективності навчання математики, а також підвищенню зацікавленості учнів.

Мета статті – визначити місце, роль та можливості використання LEGO-технології в навчальному процесі, зокрема при вивченні математичної змістової лінії «Геометричні фігури» учнями початкової школи.

Сьогодні в освітньому процесі школи все частіше використовують LEGO-технології, які спрямовані на розвиток конструктивного мислення, уяви, бажання досліджувати, винаходити і експериментувати.

LEGO Education дозволяє створити цікаве, захоплююче освітнє середовище не тільки для навчання основних предметів шкільної програми, а також й для розвитку найважливіших навичок сучасності:

критичного і творчого мислення, вести дискусію, вирішення завдань, вміння працювати в команді, знаходити єдине рішення в спірній ситуації. Особливостями запровадження цієї технології в навчання є поєднання в них ігрової та конструкторської діяльності.

Використання LEGO-цеглинок дає позитивні результати при засвоєнні навчального матеріалу, сприяють освоєнню способів вирішення проблем творчого і пошукового характеру. Важливо що за допомогою LEGO школярі розвивають дрібну моторику рук, ознайомлюються з математичними термінами, розв'язування математичних та логічних задач, навчаються швидкому та правильному орієнтуванню в просторі, активізують мислення, формують стійкий інтерес до організованості. Уроки в ігровій формі створюють психологічно комфортну атмосферу і проходять без нервового напруження, що позитивно позначається на якості засвоєння навчального матеріалу.

Щодо застосування LEGO-технології в роботі зі школярами початкової школи на уроках математики відомо такі переваги: результативність під час вивчення та засвоєння навчального матеріалу, формування здатності приймати цілі і завдання навчально-пізнавальної діяльності, пошук засобів її реалізації. Застосування LEGO-технології дає вчителю змогу на уроках математики: показати, як утворювати числа та порівнювати їх; ознайомити з геометричним матеріалом (фігури, периметр, площа); вивчити склад числа та закріпити його; ознайомити учнів з арифметичними діями та сприяти формуванню обчислювальних навичок; формувати і розвивати вміння складати й розв'язувати задачі; показати як утворюються числа другого десятка, розкрити особливості їх назв і порядок при лічбі; розвивати логічне мислення.

«Геометричні фігури» – це змістова лінія, яка націлена на розвиток в учнів просторових уявлень; формування здатності розрізняти геометричні фігури за їх ознаками; креслити й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських

інструментів; формування практичних умінь будувати. Вона має пропедевтичний характер.

Учитель на перших уроках може запропонувати учням розглянути вже побудовані геометричні фігури з LEGO та визначити, як вони називаються. Потім варто пропонувати, щоб вони самостійно виклали з цеглинок LEGO прямокутник. Після цього нехай перетворять прямокутник на квадрат. Обов'язково потрібно запитати в дітей: *Чим квадрат відрізняється від прямокутника? На що схожі ці фігури в навколишньому світі? Скільки цеглин потрібно використати, щоб утворити прямокутник? Для того, щоб утворити квадрат?*

Після ознайомлення з властивостями геометричних фігур учням варто запропонувати побудувати за допомогою цеглинок LEGO геометричні фігури. Наприклад, взяти білий аркуш паперу і ручку. Покласти на папір цеглинку і обвести. Прибрати її і назвати геометричну фігуру (прямокутник, квадрат). Також за допомогою LEGO-конструктора пропонуємо вимірювати довжини предметів різними способами. Дітям цікаво буде виміряти довжину своєї долоні. Їм необхідно покласти свою долоню на парту та почергово брати цеглинки. Після завершення вправи учні називають скільки цеглинок використали. Під час вивчення понять «точка» та «лінія», діти дізнаються, що лінії бувають прямими, кривими, ламаними. Діти самостійно викладають спочатку пряму, а потім криву лінію. При роботі в парах один викладає найкоротшу пряму лінію, а іншій найдовшу криву лінію. Після цього рахують скільки кожен використав цеглинок. Учні відповідають на запитання: *Де ми зустрічаємо «точку» в навколишньому середовищі? Чи можна намалювати лінію без точки? Де в житті ми зустрічаємо пряму лінію? Чи можна з цеглинок викласти пряму (вертикальну чи горизонтальну, криву чи ламану лінію)?*

Також на уроках математики діти можуть конструювати трикутники і прямокутники. Вони викладають їх та розповідають про їх властивості. Потім учні мають прямокутник перетворити на квадрат та розповісти, які в них спільні, а які відмінні властивості.

Застосування LEGO-технології на уроці математики в освітньому предметно-ігровому середовищі початкової школи спонукає учнів-здобувачів освіти до моделюючої творчо-продуктивної діяльності, розвиває їх критичне мислення; дає вчителю змогу поєднувати гру з експериментально-дослідницькою діяльністю; забезпечує можливість інтеграції освітніх галузей. Значення LEGO для освіти – це візуалізація багатьох процесів. Працюючи з LEGO-конструктором, дитина вчиться посидючості, терплячості, охайності та взаємоповаги. При розробці і налагодженню проєктів з LEGO учні діляться досвідом один з одним, що дуже ефективно впливає на розвиток пізнавальних, творчих навичок, а також самостійність школярів. Справжнім помічником стає LEGO-конструктор при вивченні математики в початковій школі. Це дійсно

необхідний інструмент, який допомагає та сприяє захоплюючому та легкому розумінню і вивченню тем з математики. З ним дуже зручно вчити різні величини, геометричні фігури, розв'язувати задачі, «будувати» математичні диктанти, вивчати таблицю множення, дробу.

Література:

1. Бадер С. О., Драгунова Є. А. LEGO-технологія як засіб сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 8. С. 194–197.
2. Бібік Н. М. Нова українська школа : poradnik для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
3. Деркач М. Г. Використання ЛЕГО в освітньому просторі нової початкової школи. URL: <https://cutt.ly/ETACyPj> (дата звернення: 28.10.2020).
4. Комарова Л. Г. Строем из LEGO. Москва : Линка-Пресс, 2001. 88 с.: ил.
5. Коротун І. В. ЛЕГО-система в освітньому просторі нової початкової школи. *Шкільне життя*. URL: <https://cutt.ly/MTACDMj> (дата звернення: 06.10.2020).
6. Палазова І. Використання LEGO-технологій в освітньому просторі Нової Української Школи. *На урок*. URL: <https://cutt.ly/xTACKaW> (дата звернення: 06.10.2020).
7. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / упоряд. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
8. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / упоряд. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. URL: <https://cutt.ly/UTAC4oh> (дата звернення: 06.10.2020).

УДК 392:37.015.31:172.15-053.6(477.82)

Соломія Коваль,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Галина Голя**

ЗВИЧАЇ ТА ТРАДИЦІЇ СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

У статті проаналізовано актуальні питання національно-патріотичного виховання шляхом використання звичаїв та традицій як складових загального виховного процесу молоді.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, звичаї та традиції, виховний процес, молодь.

The article analyzes topical issues of national-patriotic education through the use of customs and traditions as components of the general educational process of the younger generation.

Key words: national-patriotic education, customs and traditions, educational process, younger generation.

Постановка проблеми. На сьогодні одним із головних напрямків виховання молодого покоління є національно-патріотичне виховання. Кожен громадянин повинен усвідомлювати, в чому полягає значення традицій та звичаїв народу. Виховання молоді в національно-патріотичному дусі, а саме: в любові та відданості до своєї рідної землі, повазі до традицій та звичаїв народу, які є головним символом зв'язку між поколіннями. Сучасний освітній процес важливо підпорядковувати системі національних інтересів, цінностям духовного скарбу українського народу – національним звичаям і традиціям. Національна система виховання цілеспрямовано і систематично формує в учнів народне світовідчуття і світорозуміння, світоглядну позицію. Національний світогляд, його глибина і багатство найяскравіше відображені в міфології, фольклорі, символіці, прикметах, віруваннях, традиціях і звичаях народу, матеріалізовані в історичних подіях і здобутках національної культури. Національний світогляд є тим базовим компонентом особистості, фундаментом її духовності.

Аналіз досліджень. На сучасному етапі проблеми питання виховання національної самосвідомості через використання традицій та звичаїв присвячено праці таких авторів, як С. Бевзенко, М. Стельмахович, Т. Мацейків, В. Скутіна. Також вивченням народних традицій та обрядів займалися М. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Проте, сутність та значення традицій і звичаїв у процесі національно-патріотичного виховання молодого покоління ще не достатньо висвітлено у роботах вчених, науковців та дослідників. Відповідно, ця тема потребує більш детального вивчення.

Мета дослідження. Дослідження впливу звичаїв та традицій на процес формування національно-патріотичного виховання молоді.

Завдання дослідження.

- розкриття значення національно-патріотичного виховання;
- виявлення специфіки національного виховання молодого покоління в освітньому процесі;
- визначення сутності та значення звичаїв і традицій в процесі національно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Русійними силами виховання поваги і любові до Батьківщини є національно-культурні традиції та звичаї українського народу. Народні традиції – це сукупність виховного і соціального досвіду, норм поведінки, суспільних традицій, що передаються з покоління в покоління [5, с. 56]. Багатий арсенал народних традицій, що сформувався з конкретних історичних умов

розвитку народу, має бути широко використаний. Культурна спадщина народу містить педагогічно цінні ідеї та століттями перевірений досвід виховання, які, розвиваючись, збагачують світову педагогічну думку. Велика роль народних традицій і звичаїв у вихованні молоді.

Національно-патріотичному вихованню належить важлива роль у становленні духовних принципів, переконань, любові до рідної мови, звичаїв, традицій, обрядів. Саме традиції мають надзвичайно важливе значення у формуванні стійких моральних норм, культури поведінки, вони є фундаментом національного надбання, об'єднують минуле й майбутнє нашого народу, виховують національну гідність. Художні твори володіють універсальною здатністю впливати на формування світогляду особистості, акумулювати духовний досвід попередніх поколінь і трансформувати його в особистий досвід кожної людини. Звичаї, обряди і традиції, відображені в художніх творах, пробуджують почуття національної гідності, турботу за людей, милосердя, прагнення до добродійності.

Виховання дошкільнят на традиціях народної педагогіки сприяє впізнаванню та зміцненню національної самосвідомості, так важливої для збереження самобутності суспільства, збереження історії та визначає майбутнє нашого народу. Адже, народна педагогіка – складова та невід'ємна частина загальної духовної культури народу. М. Стельмахович вважав народну педагогіку галуззю емпіричних педагогічних знань і досвіду народу, що виробляється в домінуючих серед народу поглядах на мету і завдання виховання у сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання та навчання [5, с. 6]. У реалізації мети національного виховання Г. Ващенко на перше місце поставив сім'ю, вважаючи, що батьки повинні прищепити дітям національні почуття, формувати у них національний ідеал, тобто середовище, що створив народ у розумінні властивостей людської особистості [2, с. 35].

Українські народні традиції та звичаї містять великий емоційний заряд, який підсвідомо проникає в душу людини, регулює її почуття та вчинки, спонукає до творення прекрасного. Традиції та виховання взаємодоповнюють одне одного, не існують окремо. Вихователі – це народ, а виховання набуває народного характеру. К. Ушинський вважає, що виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу [1]. На думку Н. Міщенка, вже з раннього дитинства люди вбирають той національний і соціальний дух, який формує в них типові особистісні риси і якості, властиві своєму, а не іншому народові [4]. Уособленням та інпретуванням традицій та звичаїв є народні ігри, які були створені подібно до загадок, казок.

Важливим елементом національно-патріотичного виховання є народні пісні, прислів'я та приказки. Майбутнє кожного народу у його молодому поколінні, а дитина, яка з дитинства пізнає все багатство народних пісень, які уособлюються в тому числі й у колисковій пісні, що найчастіше батьки співають своїм малюкам, а ті у свою чергу, жадібно вбирають духовний навколишній світ, культуру взаємини батьків, стають посланцями роду у майбутнє. Сім'я – як один з найголовніших інститутів життя, зберігає і водночас розповсюджує моральні цінності, національні звичаї, традиції, пам'ять предків. Важлива роль у формуванні патріотизму належить сім'ї. Батьки є першими вихователями дитини дошкільного віку. Із сім'ї для дитини починається Батьківщина. Національно-патріотичне виховання дітей у родині – складний і суперечливий процес, на який впливають різні чинники: матеріально-економічна забезпеченість, соціальний стан та рівень освіти батьків, місце проживання (місто, село), звичаї і традиції в родині, кількість членів родини, ставлення до дітей. Значення народних традицій та звичаїв полягає в тому, що вони є результатом виховних зусиль протягом багатьох поколінь і виступають завжди важливим засобом виховання. Через систему традицій та звичаїв український народ позиціонує себе, свою духовну, народну культуру, свій характер, національну психологію своїх дітей.

Висновки. Отже, традиції та звичаї – це той спусковий механізм, який допомагає дітям сягнути глибини віків, відчутти себе частинкою чогось великого і цілого. Ти не можеш бути справжнім громадянином, якщо не знаєш традицій та звичаїв свого народу, не знаєш своєї культури. Українські народні традиції, їхня трансформація в сьогоденні і майбутньому стають важливим чинником формування національно-патріотичного виховання. Людство прямує до зближення інтересів, до взаємодії в розвитку й виживанні, і водночас жоден народ не бажає втратити найліпших якостей і прикмет своєї самобутності, неповторності.

Література:

1. Історія дошкільної педагогіки : хрестоматія / упоряд. З. Н. Борісова, В. З. Смаль. Київ : Вища школа, 1990. 423 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 190 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5 т. Т. 2. Київ : Рад. шк., 1976. 670 с.
4. Міщенко М. Який же проросте патріотизм? *Рідна школа*. 2004. № 1. С. 1–8.
5. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Рад. шк., 1985. 354 с.

6. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка : навч. посіб. Київ : ІСДО, 1996. 288 с.

УДК 373.3.091:51:159.955

Анастасія Ковальчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В МАТЕМАТИЧНІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано способи розвитку творчого мислення здобувачів освіти на уроках математики, уточнено суть поняття «творчі здібності», систематизовано психолого-педагогічні підходи до розвитку творчого мислення школярів.

Ключові слова: здобувач освіти, математика, творче мислення, здібності, школа, методи, проблемне навчання.

The ways of development of creative thinking of students in mathematics lessons are analyzed, the essence of the concept of «creative abilities» is specified, the psychological and pedagogical approaches to the development of creative thinking of schoolchildren are systematized.

Key words: student, mathematics, creativethinking, abilities, school, methods, problem-based learnin.

Розвиток творчого мислення дітей – одна з найважливіших функцій сучасної школи. Актуальність обраної теми дослідження обумовлена пошуком нових методів організації творчої діяльності учнів на уроках математики для розвитку психічних функцій дітей. Перед кожною школою стоїть проблема формування творчої особистості здобувачів освіти. Творчість учнів – це знаходження нових шляхів і способів вирішення задачі або проблеми, відхід від звичайного. Творча діяльність характеризується пошуком, відсутністю орієнтовної основи дій, яку потрібно знайти учням. Вміння знаходити, виділяти в об'єктах приховані якості часто лежить в основі творчих рішень.

Більшість дослідників вважає, що творчий процес – це форма діяльності в проблемному пошуку, свідома та цілеспрямована спроба розширити наявні межі знань, усунути обмеження (Ф. Баррон, Д. Харрінгтон, Х. Грубер, Д. Перкінс). Проблеми розвитку творчого мислення молодших школярів досліджують В. Біденко, А. Герасимчук, С. Доценко, О. Жигайло, Т. Кучай, О. Лоюк, С. Мешальський, Н. Міщенко, В. Павленко та ін. Дослідники розкривають особливості та

умови розвитку творчого мислення здобувачів освіти, пропонують методики активізації та розвитку творчого мислення, а також методи стимулювання мисленнєвої діяльності учнів. У вітчизняній психології питання розвитку креативних здібностей стає проблемою продуктивного мислення на відміну від репродуктивного. Особливо хочеться відзначити роботи А. Матюшкіна, В. Дружиніна, Д. Богоявленської, І. Лернер, Я. Пономарьова. Так, з точки зору Д. Богоявленської, творчість – це ситуативно нестимулююча активність, яка виявляється в прагненні покинути кордони поставленого питання. У дослідженнях В. Дружиніна, творче мислення – це певна модель мислення, яка співвідноситься з трансформацією знань. За теорією Я. Пономарьова, зміст творчого мислення підводиться до інтелектуальної активності і сензитивності до вторинних витворів людських діянь. С. Літке вважає, що діти в ході творчості виводять зовсім нове, при цьому показує власну оригінальність [4]. Теорія творчого розвитку науково підтверджує процес розв'язання творчих завдань і описує умови, які допомагають і перешкоджають пошуку правильного рішення.

Мета – аналіз та систематизація способів розвитку творчого мислення здобувачів освіти на уроках математики початкової школи.

Вибір математики як основи розвитку творчого мислення не випадковий. Математика починається не з арифметики, як вважають багато людей (в тому числі і дорослих), а з пошуку розв'язків проблем, які стоять перед дослідниками. Основним інструментом пошуку завдань є творче мислення, без якого важко розширити межі між теоретичними та практичними знаннями, а також неможливий розвиток людини [5].

Великим даром називають творчість і здатність мислення людини [3]. Але генетичну обдарованість потрібно розвивати, бо, за словами В. Сухомлинського: «Людський талант – це маленька брунька, яка тільки що виросла з землі. Вона потребує багато уваги. Її потрібно плекати, піклуватися, вирощувати, зробити все необхідне, щоб вона виросла і дала великий плід» [1]. Щоб дар став видатним талантом, необхідно створити сприятливе середовище, і не останнім фактором якого є кваліфікований педагог, який допомагає розвитку пізнавальних здібностей дітей.

На превеликий жаль, стандартні методи навчання математики не можуть змагатися із методиками з інших предметів – і лише діти з визначними здібностями знаходять цікаву «мову формул і чисел», а всі інші, навіть ті, що відмінно навчаються, бачать математику, як мінімум, скучною [2]. Саме тому головна задача сучасної школи – навчити дитину мислити і втілювати нові ідеї, які закладуть фундамент майбутнього розвитку. Тому завдання вчителя – створити умови, за яких можна підвищити у дітей бажання розв'язувати нові, нестандартні, самостійні завдання.

Загалом у дітей молодшого шкільного віку творчі потреби реалізуються у двох напрямках: розвивати зацікавленість до процесу здобування знань та інтерес до ігор [4]. Другим напрямком реалізації творчих потреб дітей в умовах шкільного навчання є ігрова діяльність. Гра розвиває уяву, створює образи фантазії та ідей, створюються продукти діяльності, емоційно привабливі для дітей. Важливість ігор полягає в тому, що вони дають дітям можливість мріяти, проявляти свою фантазію, дають свободу самовираженню та творчості. Для систематичного проведення ігор доцільно використовувати інтерактивні технології. Впровадження інтелектуальних ігор на уроці може сприяти розвитку пізнавальної діяльності учнів. Доречно проводити нетрадиційні ігрові уроки, щоб діти могли застосовувати знання з математики на практиці. Для цього вчителям необхідно володіти сучасними методами, які б пробуджували у школярів бажання пізнавати нове, незвідане.

До інтелектуальних ігор, які можна використовувати на уроках математики, належать: «КВК», «Брейн-ринг», «Перший мільйон», «Вікторина», «Ділові ігри», «Конференції», «Дидактичний театр» тощо.

«Вікторина». Одна з ігрових форм проведення уроку, яка полягає у змаганні учнів у відповідях на запропоновані запитання (запитання добираються так, щоб тему, що вивчається, подати у зацікавлено-пізнавальному плані). Учні можуть бути поділені на команди або виступати індивідуально.

«Дидактичний театр». Це така форма діяльності, за якої за допомогою театралізованих засобів відбувається вивчення, закріплення або повторення і узагальнення програмового матеріалу. Вона поєднує театральне мистецтво з педагогічним процесом (колективність, розподіл ролей, необхідність педагогічного керівництва).

«Конференція». Це форма навчання, що сприяє систематизації та поглибленню вивченого матеріалу, формує навички самостійної навчальної роботи, сприяє розвитку творчих здібностей учнів, створює передумови для самовиховання дітей, розвиває комунікативні якості учнів.

Отже, розвитком творчого мислення на уроках математики необхідно керувати. Організація такої діяльності – це створення сприятливих умов для якісного освітнього процесу.

Творче мислення – це процес діяльності, який створює якісно нові матеріальні і духовні цінності. Творче мислення направлене на вирішення будь-яких проблем або задоволення потреб. Основна критерія, яка відрізняє творче мислення від виготовлення (виробництва) – унікальність його результату [1]. Результат творчого мислення неможливо прямо вивести із початкових умов.

А. Савенков, працюючи над дослідженням спеціального, цілеспрямованого розвитку креативності, зазначає, що за умов

формування творчого мислення учнів є проблематизація – орієнтація на постановку перед дітьми проблемних ситуацій [2].

У математиці як точній науці можна використовувати проблемний метод навчання, проєктний метод і міжпредметні зв'язки.

Проблемне навчання полягає в організації навчальних занять та створенні проблемних ситуацій під керівництвом вчителя. Учні можуть самостійно займатися діяльністю, творчо оволодіти професійними знаннями, вміннями та навичками, розвивати свій розум, здатність. Проблемні ситуації можуть виникати на всіх етапах навчального процесу: під час пояснення, закріплення та контролю. Вчителі створюють проблемні ситуації, спрямовують учнів до пошуку рішень та організовують пошук вирішення проблем.

Складність управління проблемним навчанням полягає в тому, що виникнення проблемних ситуацій є індивідуальною поведінкою, тому вчителі зобов'язані використовувати комплексні та індивідуальні підходи [5]. Проблема ситуація створюється вчителем спеціальною методикою: вчитель підводить здобувачів освіти до протиріччя і пропонує ним самим знайти спосіб його вирішення; зіштовхує протиріччя практичної діяльності; пропонує різні точки зору на одне і теж питання; заохочує учнів робити порівняння, висновки із ситуації, зіставляти факти; задає конкретні питання; ставить проблемні задачі [5]. Проблема діяльність сприяє оволодінню учнями процесуальними навичками, знаннями та системами здібностей, сприяє досягненню високого рівня інтелектуального розвитку, а також сприяє формуванню в здобувачів освіти вміння самостійно досягти знань шляхом організації власної діяльності.

Творча діяльність учнів молодших класів, підвищення інтересу до навчання – це запорука міцних і якісних результатів навчання. Проблема навчання має на меті оволодіння, закріплення та розвиток учнів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, надання їм можливості активно виходити з ситуації та досягати результатів. Звичайно, такий спосіб навчання більш практичний. Адже сучасному світу потрібні сміливі, креативні, творчі та впевнені в собі люди [5].

Отже, у процесі виконання творчих завдань учні можуть не лише відтворювати та вдосконалювати набуті протягом життєвого досвіду знання, а й вільно діяти у різноманітній практичній діяльності. Характерним для виконання творчих завдань є найвищий рівень пізнавальної активності учнів, що виявляється у більш вдумливому та допитливому ставленні до встановлення нових зв'язків між вивченими явищами та процесами, розкритті фактичного змісту опрацьованих матеріалів.

Література:

1. Архіпова Є. О., Ковалевська О. В. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства. *Гуманітарний часопис*. 2012. № 2. С. 34–38.
2. Пометун О. І., Сущенко І. М. Навчаємо мислити критично : посіб. для вчителів. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.
3. Пометун О. І., Сущенко І. М. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Київ, 2017. 96 с.
4. Малихіна О. Особливості мотивації учіння дітей молодшого шкільного віку. *Початкова школа*. 2002. № 7. С. 51–54.
5. Розвиток творчих здібностей учнів засобами проблемного навчання. URL: <https://cutt.ly/RYSGMRm> (дата звернення: 13.11.2021).

УДК 37.091.33:51

Олена Ковальчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ВИМІРЮВАННЯ Й ОБЧИСЛЕННЯ ПЛОЩІ ФІГУРИ

У статті проаналізовано актуальні питання методики математичної освітньої галузі вчителя у процесі вивчення вимірювання і обчислення площі фігури.

Ключові слова: *площа, одиниці вимірювання довжини, предмет, фігура.*

The article analyzes the current issues of methods of mathematical education of the teacher in the process of studying the measurement and calculation of the area of the figure.

Key words: *area, units of length, object, figure.*

Поняття «величини» відображає різні властивості сучасного світу. У математичній галузі поняття «величини» з'явилося у результаті переходу від якісних особливостей, властивостей реальних об'єктів для виділення лише кількісних відношень.

У початковій школі розглядають такі величини: площа, довжина, час, місткість тощо. Учні набувають конкретних уявлень про ці величини, знайомляться з одиницями їх вимірювання, здобувають уміннями вимірювати величини, вчать виражати результати

вимірювання в різних одиницях, виконувати арифметичні дії над іменованими числами.

У нашому житті нам постійно доводиться стикатись з поняттям «площі» (площі поверхні шафи, ділянки, площа городу тощо). Під поняттям «площі» розуміється певне місце, яке займає якийсь предмет (тіло) на площині (підлоги, стола, землі).

Площа фігури – це невід’ємна величина, визначена для кожної фігури так, що:

1) Якщо фігура складена із скінченної кількості фігур, то її площа дорівнює сумі площ її частин.

2) Рівні фігури мають рівні площі.

3) Існує квадрат, площа якого дорівнює 1 (e^2) (сторона його дорівнює одиниці довжини).

Площа позначається буквою S . $S(F)$ – площа фігури F .

Вимірювання площі – це порівняння площ фігури із площею одиничного квадрата e^2 .

$$S(F) = 5e^2$$

Число 5 називають числовим значенням площі при даній одиниці виміру e^2 .

Для того, щоб виміряти площу фігури, її покривають сіткою квадратів, площа кожного квадрата рівна e^2 . Таку сітку називають палеткою.

При вимірюванні площі за допомогою палетки отримуємо M – кількість квадратів, які цілком лежать у фігурі (5); N – кількість квадратів, через які проходить фігура (нецілих – 13). Тоді $Me < S(F) < (M+N)e^2$;

$$(5 \text{ см} < S(F) < (5 + 13) \text{ см}^2).$$

$M, M+N$ – наближені значення площі з недостачею та надлишком.

$$\text{Тоді } S(F) = M + (M+N)/2 \times e^2$$

$$S(F) = (5 + 18) : 2 \times e^2 = 11,5 \text{ (см}^2\text{)}$$

Для того, щоб отримати точні виміри, потрібно збільшити кількість квадратів сітки, тобто зменшити самі квадрати $e_1 = (1/10)e$, тоді $e_2 = (1/10)e^2$ ($1 \text{ см}^2 = 100 \text{ мм}^2$; $S(F) = 1150 \text{ мм}^2$). [1 с. 21 – 23]

У результаті отримуємо наближене значення площі з більшою точністю.

Площа виділяється перш за все як особливість плоских предметів серед інших їх властивостей. Діти у дитячих садках порівнюють приладдя (предмети) за площею (не називаючи поняття «площа») і встановлюють чітко співвідношення «менше», «більше», «однаково», якщо приладдя, які діти порівнюють, відрізняються один від одного або абсолютно схожі між собою. Крім того діти користуються способом накладенням чи порівнюють предмети. Наприклад, листок калини менший, ніж листок клена, шкільний майданчик більший, ніж

майданчик біля нашого двору, всі вареники однакові – не більші і не менші.

Із поняттями «Викривлена поверхня» і «Плоска поверхня» діти ознайомлюються ще у першому класі до того, як почнуть вивчати поняття плоских фігур.

На даному етапі поняття «Плоска поверхня» дозволяє провести відповідну роботу у плані знайомства із поняттям «Площина».

Починаючи ще з першого класу, питання симетрії часто розглядається через особливу важливість формування цього поняття для вивчення дійсності та спрямованості навколишнього світу. Крім того, питання симетрії грають дуже важливу роль на уроках праці.

У четвертому класі діти знайомляться з поняттям «площа». Для вивчення потрібно 7 уроків:

- 1 Урок. Ознайомлення з поняттям площі.
- 2 Урок. Обчислення площі прямокутника.
- 3 Урок. Закріплення вивченого матеріалу про площу.
- 4 Урок. Вивчення одиниць вимірювання площі. Ознайомлення з таблицею мір площі.
- 5 Урок. Закріплення вивченого матеріалу про одиниці вимірювання площі.
- 6 Урок. Знаходження сторони прямокутника за відомою площею.
- 7 Урок. Знаходження площі за допомогою палетки.

Порівнюючи площу фігур (круг, трикутники, квадрати), які зображені на поліграфічному полотні, діти бачать, що квадрати займають більше місця, ніж круг чи трикутники. Учитель констатує, що в такому випадку це означає, що площа квадрата більша за площу інших фігур. Він зазначив, що площа – це не тільки величина, яку можна порівняти, але й виміряти [2, с. 42–45].

Ознайомлення із поняттям «Площа» можна провести так: «Діти подивіться на фігури, прикріплені до дошки, і визначте, яка з них займає найбільше місця на дошці. У цій ситуації кажуть, що площа квадрата більша за площу круга. Порівняйте площу круга і квадрата (площа круга менша за квадрат). Діти, погляньте, я порівнюю ці фігури способом накладанням однієї фігури на іншу – круг займає лише частину квадрата, тому його площа дійсно менша за площу квадрата. Порівняйте площу двох квадратів (вони мають однакову площу, вони займають однакове місце на дошці, хоча розташовані по-різному). Перевірте способом накладанням. Аналогічно порівнюються за площею всі інші фігури».

Окремим уроком є ознайомлення учнів з новими одиницями вимірювання площі. Вводиться перша стандартна одиниця площі. До цієї «першої» стандартної одиниці можна віднести – квадратний сантиметр. Такий вибір продиктований наступними причинами:

1) у квадратних сантиметрах зручно проводити вимірювання (необхідні ілюстрації можна помістити на сторінки підручника);

2) має місце аналогія з вибором «першої» стандартної одиниці довжини;

3) квадратний сантиметр зручно ілюструвати.

Не завжди легко визначити, яка з двох фігур має більшу (меншу) площу або вони однакові. Щоб показати це учням, ви можете попросити їх порівняти вирізані з паперу прямокутники і квадрати з дуже різними площами. Наприклад, розмір квадрата дорівнює $4 \text{ Ч } 4 \text{ см}$, розмір прямокутника — $5 \text{ Ч } 3 \text{ см}$ при цьому фігури із зворотного боку розбиті на квадратні сантиметри. Спочатку учні намагаються порівняти ці фігури віч-на-віч способом накладання. Однак жоден із цих двох методів не може переконливо допомогти дітям вирішити проблеми. Вислухавши різні гіпотези, вчитель повертає фігури тією стороною, яка поділена на квадрати, і надає обчислення, скільки однакових квадратів містить кожне число. На основі цього діти визначають, яка площа більша, а яка менша. На наступному етапі учні знайомляться з першою одиницею вимірювання площі квадратним сантиметром. Учні малюють в зошиті і вирізають квадратний аркуш паперу з довжиною сторони 1 см. Учитель повідомляє: «Це одиниця площі – один квадратний сантиметр».

Використовуючи квадратні сантиметрові паперові моделі, діти за допомогою них складають різні геометричні фігури та знаходять їх, обчислюючи площу. Порівнюючи площу складеної фігури, діти знову переконуються, що фігура більша (менша) і містить більше (менше) квадратних сантиметрів. Площі фігур, що містять однакові квадратні сантиметри, рівні, хоча ці фігури можуть не зливатися, коли вони накладаються. На цьому етапі ефективним є порівняння знайомих дітям довжини відрізка лінії та площі фігури, що допомагає запобігти відхиленню цих значень. Виконайте конкретні вправи, щоб продемонструвати схожість і суттєві відмінності між цими значеннями: см – одиниця довжини; квадратний сантиметр – одиниця площі; довжина сегмента – кількість сантиметрів, що міститься в сегменті; площа графіка, що міститься в цьому графіку, квадратні сантиметри [3, с. 25–27].

Надалі буде закріплено чітке уявлення про одиницю виміру площі графіка, включаючи практику знаходження площі фігур у квадратних сантиметрах і квадратних дециметрах. Рекомендується групувати їх у рядки або стовпці при розрахунку квадратних сантиметрів, щоб прискорити підрахунок їх загальної суми.

Література:

1. Волчаста М. Вивчення геометричних фігур. *Початкова школа*. 1998. № 7. С. 21–23.

2. Пышкало А. М. Особенности изучения геометрического материала. *Начальная школа*. 1971. № 4. С. 42–45.

3. Уткіна С. В. Наступність у формуванні геометричних понять. *Початкова школа*. 1983. № 2. С. 25–27.

УДК 373.3:004.031.42:81'233

Валерія Ковтунець,

Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Майя Федорець,

Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано актуальні питання іншомовної освіти учнів початкової школи на сучасному етапі.

Ключові слова: *іншомовна освіта, інтерактивні технології, молодші школярі.*

In the article it is analyzed the essential issues of foreign language education of students in primary school on the modern stage.

Key words: *foreign language education, interactive technologies, primary schoolchildren.*

Сучасний розвиток нашої держави вимагає від молоді гнучкості, комунікабельності, швидкої адаптації до різноманітних життєвих ситуацій, критичного мислення, вміння долати конфлікти та бути готовими до міжкультурного міжособистісного спілкування та співробітництва.

Значно змінився і статус іноземної мови в українському суспільстві. Стрімке входження України у світове товариство підвищило попит на знання іноземної мови, а саме англійської. Володіння навичками іншомовної мовленнєвої компетенції стало засобом соціалізації. Саме тому варто приділяти більшій увазі ефективності навчання іноземної мови.

Завдання вчителя у початковій школі – зацікавити учнів вивчати іноземну мову, ще таку складну для них та незрозумілу, створюючи такі умови та ситуації, в яких би учні спробували себе як повноправні суб'єкти спілкування.

Основною метою навчання іноземної мови є формування в учнів іншомовної комунікативної компетенції, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Ця мета передбачає досягнення школярами такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для здійснення спілкування в усній (говоріння, аудіювання) та писемній (читання, письмо) формах у межах визначених комунікативних сфер, тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного і мовленнєвого матеріалу [1].

Для реалізації мовленнєвої спрямованості кожен урок англійської мови повинен мати конкретні практичні цілі, спрямовані на формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь. На сьогодні існує чимало методів і технологій навчання англійської мови. У початковій школі вчитель англійської мови повинен підібрати їх так, щоб діалог між учнями і ним став рівноправним; перетворити учнів з пасивних спостерігачів на активних учасників заняття уроки повинні проходити у формі взаємодії вчителя і учнів.

Тому під час своїх занять вчителі повинні використовувати інтерактивні технології навчання, оскільки вони формують творчу, мовленнєву особистість, спроможну швидко реагувати та адаптуватися до будь-якого іншомовного мовленнєвого середовища і певних соціальних умов. В основі цих технологій лежать вправи, які розвивають швидкість реакції та розширюють кругозір.

Теоретичні та практичні аспекти, пов'язані з визначенням сутності інтерактивного навчання, класифікацією методів інтерактивного навчання, визначенням найбільш ефективних видів з метою розв'язання навчальних завдань, набули висвітлення в працях таких дослідників, як Н. Балицька, К. Баханов, О. Біда, Г. Волошина, О. Єльнікова, Г. Коберник, О. Коберник, Н. Коломієць, Л. Кондрашова, О. Коротаєва, А. Мартинець, Г. Мітіна, О. Пехота, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, Г. Самохіна, Т. Сердюк, М. Скрипник, Н. Суворова, Г. Шевченко, П. Шевчук [2].

Інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню іншомовних навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці, взаємодії [3].

Здобувачі освіти краще сприймають і засвоюють матеріал, якщо він подається в ігровій формі, інсценується. В цьому на допомогу

приходять такі інтерактивні технології, як сторітелінг, інсценування казки, невеличкої п'єси, дитячі спектаклі та свята з використанням англійських пісень і віршів.

Однією з форм інтерактивного навчання є метод рольової гри. В ході рольової гри розмаїття ролей розширює зміст спілкування за межі повсякденного життя школярів, дає змогу «програвати» можливі життєві ситуації. Це також відповідає їхнім потребам у пізнанні навколишнього життя, якостей і особливостей поведінки людей. Рольові ігри справляють благотворний емоційний вплив на учнів, сприяючи підвищенню інтересів до занять [4]. Будучи одним із найдавніших, до тепер актуальних методів навчання, вона задовольняє потребу дитини гратися, перевтілюватися, рухатись, вчитель забезпечує умови для вивчення іноземної мови. Прийом рольової гри має велику дидактичну цінність, адже вона сприяє ефективному засвоєнню матеріалу і поліпшенню загального настрою в класі, а також подоланню психологічних бар'єрів як у самій групі, так і між групою і педагогом.

Формами реалізації інтерактивних методів, які використовувалися нами на уроках англійської мови в початкових класах під час практики, крім рольової гри були: «Таємничі об'єкти», «Зіпсований телефон», «Наповнені коробочки», «Містичний предмет», «Біжучий диктант», «Круглий стіл», «Дискусія», «Драматизація», «Проектна робота», «Зашифровані картинки», «Побудуйте історію», «Спонтанні діалоги», «Інтерв'ю», «Злови мишку».

Отже, для ефективного навчання англійської мови учнів початкової школи та для кращого запам'ятовування важливо використовувати інтерактивні методи і технології навчання, які відіграють важливу роль в осмисленні предмета пізнання, а також розвивати навички спонтанного мовлення. Вони сприяють кращому засвоєнню і збільшенню мотивації учнів молодшої школи.

Завдання школи полягає в тому, щоб виховувати здатність учнів долати життєві труднощі, самостійно приймати рішення, навчити розвивати себе як особистість, здатну робити вибір і контролювати своє життя, брати на себе відповідальність за свої дії, захищати себе і свої життєві цінності, а також діяти відповідно до них, здатну піклуватися про інших, діяти з ними і для них. Саме завдяки правильно підібраним інтерактивним методам навчання можна збільшити інтерес учнів молодших класів до вивчення англійської мови як у стінах школи, так і до самостійного опанування мовою.

Література:

1. Бичківська Т. М. Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування комунікативної компетентності учні на уроках англійської мови. *Науковий Блог*. URL: <https://cutt.ly/KYsJkH6> (дата звернення: 27.10.2021).

2. Луцик І. Г. Рольова гра як засіб інтенсифікації процесу навчання іноземним мовам у педагогічному коледжі. *Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна*. Львів. 2007. Вип 22. С. 131–137.

3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2015. 192 с.

4. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 28–36.

5. Роман С. В. Методика навчання англійської мови в початковій школі. Київ : Ленвіт, 2019. 216 с.

УДК 378.147:37.011.3-051:347:78

Марія Козігора,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті виділено ключові цінності та принципи академічної доброчесності. Означено відповідальність педагогічних/науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти за порушення норм доброчесності.

Ключові слова: доброчесність, здобувачі освіти, заклад вищої освіти, цінності академічної доброчесності.

The article highlights the key values and principles of academic virtue. The responsibility of pedagogical/academic staff and of applicants for higher education for violating the norms of virtue is indicated.

Key words: righteousness, applicants for education, institution of higher education, values of academic integrity.

Постановка проблеми. У Законі України «Про освіту» визначено нові підходи розвитку освіти, серед яких новаційним є запровадження такого елемента забезпечення якості освіти як академічна доброчесність. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3].

Короткий аналіз досліджень. Проблема формування академічної доброчесності у майбутніх фахівців освіти під час професійної підготовки знайшла відображення у наукових дослідженнях таких іноземних вчених, як Е. Еббот, Б. Кларк, Д. Бен-Девід, М. Грін, Д. Мак-Кейб, Р. Лаптон, К. Чепмен, Д. Вейз, Х. Алі, Д. Андрес, М. Морітц,

В. Орестрейхер, Н. Бача, Р. Бахус, М. Набхані, Б. Барнхардт, П. Гіннс, Е. Бенсал, Е. Мірафлорес, Н. Тен, А. Брандтнер, Т. Бретаг, П. Буш, А. Білгін, Р. Ватермеєр, Д. Чабб.

До українського блоку наукових робіт належать напрацювання таких дослідників: І. Каменщик, С. Мельничук, Н. Пеньковська, В. Ромакін, В. Шерстюк, М. Жарикова, В. Касаджик, К. Васильєва, В. Сацик, О. Коробкіна, Т. Яворська, І. Жилияєв, Т. Фініков, які в різний час досліджували загальнотеоретичні аспекти формування академічної доброчесності в системі професійної підготовки майбутніх педагогів. Зокрема, проблему академічної доброчесності як фактора і важливої складової забезпечення якості вищої освіти вивчають І. Каменщик і В. Касаджик; дослідження рівня академічної доброчесності серед студентської молоді є предметом вивчення Н. Пеньковської; систему підтримки академічної доброчесності в українських університетах досліджують Т. Тимочко, В. Шерстюк, М. Жарикова; переконання, мотивацію та поведінку студентів стосовно норм академічної культури розглядає В. Ромакін; внутрішню систему забезпечення академічної доброчесності у вищій школі досліджує О. Коробкіна [4, с. 52].

Мета і завдання. Проаналізувати наукові джерела з проблематики формування академічної доброчесності здобувачів освіти. Визначити та описати основні цінності та принципи дотримання доброчесності.

Виклад основного матеріалу. Для якісної підготовки майбутніх учителів початкової школи необхідно розробляти нові підходи до викладання, створювати нові механізми побудови комунікації в закладі вищої освіти, що буде сприяти формуванню академічної культури, носіями якої є науково-педагогічні, наукові, педагогічні працівники та здобувач освіти [2].

Виділяють такі ключові цінності академічної доброчесності:

1) чесність. Виховання чесності потрібно починати з себе, а вже потім вимагати її поширення серед усіх членів освітнього процесу, не допускати обману, шахрайства або інших форм нечесної поведінки, які негативно впливають на якість отримання освіти.

2) довіра. Атмосфера довіри заохочує до спільної взаємодії викладача та студента, що в свою чергу покращує якість навчання і зацікавлення до предмета.

3) справедливість. Потрібно встановлювати чіткі та прозорі очікування, стандарти, практики для підтримання справедливості у стосунках між викладачем, студентами, адміністрацією.

4) повага. Вільний обмін ідеями і свобода висловлювань базуються на взаємній повазі, яку поділяють всі члени закладу освіти, незалежно від їх положення в освітній та науковій ієрархії. Без такого обміну рівень академічної та наукової творчості падає.

5) відповідальність – повинні нести всі члени закладу освіти, що дозволить забезпечити вільне вираження поглядів, супротив неправомірним діям.

6) мужність. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності (здатність чинити добродібно всупереч страху чи тиску та вимагати від себе того ж, чого очікуєте отримати від інших) [5, с. 234].

Заклад вищої освіти має дотримуватися таких принципів академічної добродібності:

- утверджувати важливість академічної добродібності (викладачі мають забезпечувати необхідні умови, щоб утвердження істини ґрунтувалася на певних ключових цінностях, які включають ретельність, коректність і чесність);

- плекати любов до навчання (більшість студентів якнайкраще розкривають свої таланти й здібності тоді, коли академічна робота вважається складною, актуальною, корисною та справедливою);

- ставитися до здобувачів вищої освіти як до самостійної особистості;

- створювати атмосферу довіри;

- заохочувати відповідальність здобувачів вищої освіти за академічну добродібність;

- формулювати чіткі очікування для здобувачів вищої освіти;

- розробляти справедливі форми оцінювання (викладачі мають використовувати такі форми оцінювання, які вимагають активного і творчого мислення та просувають навчальні можливості для здобувачів вищої освіти);

- обмежувати можливості для академічної нечесності;

- кидати виклик академічній нечесності, коли такі випадки трапляються;

- допомагати визначити та підтримувати стандарти академічної добродібності [1, с. 15].

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» визначено види порушення академічної добродібності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання) та відповідальність за ці порушення:

1. Для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти: відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

2. Для здобувачів освіти: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання [3].

Висновки. Академічна доброчесність – це багатовимірне поняття, яке визначається відповідними цінностями, механізмами та інструментами забезпечення та просування. Для якісного викладання та забезпечення якісною освітою майбутніх педагогів необхідно дотримуватися академічної доброчесності не тільки викладачам, а й вчити цього студентів.

Література:

1. Дітковська Л. А., Буяшенко В. В., Оніщик Ю. В. Академічні студії: навч.-метод. посіб. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2019. 36 с.
2. Малогулко Ю. В., Затхей М. В. Проблеми академічної доброчесності в вищих навчальних закладах : матеріали XLVII наук.-техн. конф. підрозділів ВНТУ, Вінниця (14-23.03.2018), 2018. URL: <https://cutt.ly/XUsKHud> (дата звернення: 19.10.2021).
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-19. URL: <https://cutt.ly/IUsKK9P> (дата звернення: 20.09.2021).
4. Сопова Д. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. № 3-4. С. 52-56.
5. Фінікова Т. В., Артюхова А. Є. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Київ : Таксон, 2016. 234 с.

УДК 78.087.68:378(477.82)

Юлія Коляда,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

МЕТОДИ ОВОЛОДІННЯ УМІННЯМИ І НАВИЧКАМИ ПРАВИЛЬНОГО ЗВУКОУТВОРЕННЯ

У статті розглядаємо теоретичні та практичні питання оволодіння уміннями правильного звукоутворення студентів відділення «музичного

мистецтва», окреслюємо умови та методи, що допоможуть стейкхолдеру виробити вокально-технічні навички.

Ключові слова: звукоутворення, голосовий апарат, навички, вокальна техніка.

In the article we consider theoretical and practical issues of mastering the skills of correct sound production of students of the department of «musical art», outline the conditions and methods that will help the stakeholder to develop vocal and technical skills.

Key words: sound formation, vocal apparatus, skills, vocal technique.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах сучасності постає питання якісної підготовки здобувачів освіти, випускників навчальних закладів. Кожен стейкхолдер музичного відділення, обдарована особистість – має музичний талант – голос, з своїми тембральними характеристиками та специфічними якостями. Починаючи навчання у Комунальному закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» студенти без музичної підготовки здебільшого не мають ніяких вокальних навичок. Але є і такі студенти, які володіють неправильним звукоутворенням, різними манерами співу, а навіть і дефектами – такими як відкритий звук, детонація, крик, низька позиція співу, гнусавість та ін. Тому студенту необхідні знання та практичне володіння технічними прийомами співу та обізнаність у питаннях теорії. Студент повинен набути необхідні навички вокального виконавства, а також отримати відомості про анатомію голосового апарату, режим роботи та гігієну співочого голосу, методику виховання вокально-технічних навичок.

Короткий аналіз досліджень цієї теми. Для підготовки спеціалістів корисним в навчанні буде ознайомлення і вивчення досвіду теоретиків та практиків, які описані в навчальних посібниках. Принципи виховання голосу співака досліджувала К. Маслій [3], питанням вихованню ансамблю в хорі займалася Л. Падалко [1]. Методи вокального навчання розглядає А. Менабені [4], питання вокальної роботи та елементи хорової звучності детально описує О. Коломоєць [2].

Мета і завдання розвідки. Метою статті є окреслити методи оволодіння правильним звукоутворенням в контексті методики навчання співу, завдання – дослідити умови виховання голосу співака, розглянути елементи вокальної техніки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Виховання голосу співака – це складний, систематизований процес, що охоплює теоретичні та практичні аспекти. Щоб професійно звучати, голос має бути сформованим і опрацьованим за допомогою контакту досвідченого викладача і студента. Методика навчання співу вивчає роботу голосового апарату, а саме, такі питання як:

- гортань;

- положення гортані при співі;
- голосові зв'язки;
- анатомія дихальних шляхів;
- дихання та його типи;
- особливості вдиху і видиху;
- опора;
- атака звуку;
- відкритий та прикритий звук;
- класифікація голосів;
- характеристика жіночих та чоловічих голосів;
- дитячий голос;
- мутація;
- звукоутворення;
- діапазони голосів;
- регістрова будова голосу;
- прикриття звуку;
- резонатори;
- артикуляційний апарат;
- манера співу;
- розспівування;
- розспівування хору;
- спів вправ та вокалізів;
- гігієна, режим і хвороби горла;
- професійні захворювання;
- дефекти голосу;
- вправи для вироблення вокально-технічних навичок [1, с. 120].

Виховати та вдосконалити вокально-технічні навички неможливо без індивідуального підходу, поступовості і послідовності, єдності технічного з художнім, а також врахуванням фізичного стану співака, його стану нервової системи та психіки.

Починати роботу над голосом потрібно з нескладних вправ та природньої сили звуку, вимагаючи правильної інтонації та точної атаки звука. Якщо звук різкий та «плоский» – потрібно використовувати вправи на округлення, на склади «лю», «зу». Якщо звук занадто глибокий – використовуємо вправи на склади «мі», «за». Для округлення звуку використовуємо «стан легкого позіху» [2; с. 51].

Якщо у студента зустрічається такий недолік як «зажятий» чи горловий звук – слід звільнити голосовий апарат від зайвої напруги шляхом вправ на голосні «у» та «о». Недостатня активність чи в'яла атака звуку виправляється шляхом співу вправ на *staccato* чи *marcato*.

Усі елементи вокальної техніки взаємодіють між собою, та доповнюють одне одного. Це і співова постава, співацьке дихання,

висока позиція співу, вільне положення гортані, опущена нижня щелепа, чистота інтонації, робота артикуляційного апарату і правильна дикція.

Висновки. Оволодівши уміннями і навичками правильного звукоутворення, розвинувши під час навчання вертикальний і горизонтальний слух, майбутні фахівці можуть досягнути відчутних позитивних результатів, працюючи з хором ансамблем чи хором колективом.

Література:

1. Падалко Л. Виховання ансамблю в хорі : посібник. Київ : Мистецтво, 1969. 182 с.
2. Коломоець О. Хорознавство : навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 168 с.
3. Маслій К. Виховання голосу співака : навч. посіб. Рівне : Ліста, 1996. 120 с.
4. Менабени А. Методика обучения сольному пению : учеб. пособ. Москва : Просвещение, 1987. 96 с.

УДК 004.77:37.01(477.82)

Лариса Констанкевич,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Мар'яна Радкевич,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті проаналізовано використання інструментів взаємодії між учасниками освітнього процесу у цифровому просторі; наведено короткий огляд ресурсів та наведено приклади їх застосування під час проведення уроків для мотивації та підвищення активності учасників освітнього процесу.

Ключові слова: цифрові інструменти; опитування, зворотній зв'язок, цифрова компетентність.

The article analyzes the usage of tools for interaction between participants in the educational process in the digital space; a brief overview of resources and examples of

their use during lessons to motivate and increase the activity of participants in the educational process is given.

Key words: *digital tools; survey, feedback, digital competence.*

Пошук шляхів підвищення ефективності освітнього процесу на основі використання інноваційних інформаційних методів і технологій привів до мотивованої необхідності застосовувати потенціал сучасних мережевих сервісів. Переваги їх упровадження відчуються практично у кожній сфері діяльності. Швидкоплинність розвитку новітніх цифрових технологій вимагає від надавачів освітніх послуг постійного удосконалення і навчання. Тому сучасній людині вже недостатньо мати певний багаж знань, а необхідно сформувати ряд життєвих компетентностей, які забезпечать успіх у професійній діяльності та самореалізації у житті.

Інформаційно-комунікаційні технології є інструментом розвитку інтелектуальних здібностей, формування цифрової грамотності, потенціалу і готовності учнів до розв'язання на творчій основі комунікативних і комунікаційних завдань, які постають перед ними сьогодні та очікують у майбутньому. Отож, педагогу Нової української школи вже недостатньо просто користуватися комп'ютерною технікою та Інтернетом. Тепер він зобов'язаний постійно розвивати та удосконалювати цифрову компетентність через запровадження інтерактивних інструментів освітньої діяльності. Так, у Концепції «Нова українська школа» зазначається, що «наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти має стати інструментом забезпечення успіху нової української школи», а «запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності» [2].

Питанням розвитку цифрової компетентності педагогів присвячені роботи вітчизняних дослідників В. Бикова, А. Гуржія, М. Жалдака, Н. Морзе, О. Овчарук, С. Семерікова, Н. Сороко, О. Спіріна та інших. Основний акцент цих досліджень спрямований на виокремлення інструментів цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу [4]. Також вивчалися можливості використання мережі Інтернет для підготовки та проведення різних етапів уроків. Використання цифрових технологій має носити наскрізний характер, тобто використовуватися не лише на уроці інформатики в окремому класі інформатики, як зазвичай, а при навчанні інших предметів, взаємодії учнів один з одним та з учителями, при здійсненні досліджень, в індивідуальному навчанні тощо [4].

Процес навчання стає більш мобільним, диференційованим та індивідуальним. Цифрові технології створюють учителю нові можливості, дозволяючи разом із учнем отримувати задоволення від захоплюючого процесу спілкування та пізнання. Вони сприяють

автоматизації більшої частини роботи педагога, вивільняючи людський ресурс на пошук, спілкування, індивідуальну роботу з учнями, уможлиблюють отримання моментального зворотнього зв'язку, покращують ефективність управління освітнім процесом та освітою в цілому [3, с. 23–24].

Важливою складовою ефективного використання сучасних освітніх технологій для організації співпраці на уроці є вміння підбирати відповідні інструменти та створювати контент. Вчитель повинен вибрати ресурс, який відповідає потребам освітнього процесу.

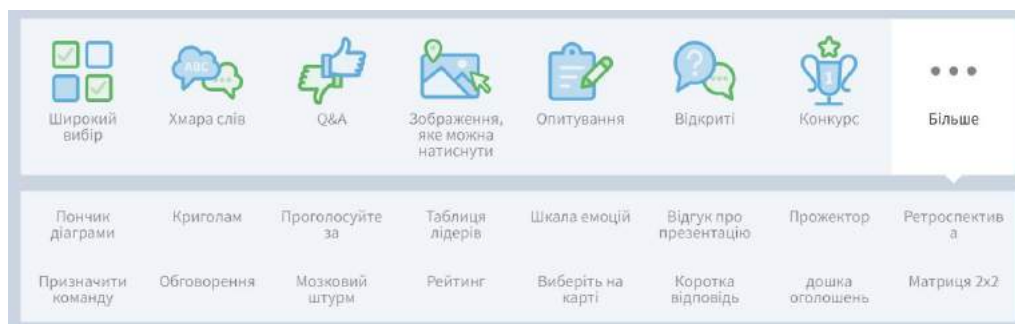
Для ефективного проведення навчальних занять особливо корисним є своєчасний зворотний зв'язок. Вчителі використовують різні форми отримання зворотного зв'язку, наприклад, ставлять під час заняття закриті (так/ні) або відкриті запитання, просять «проголосувати», підносячи руки, або звертаються до учнів із проханням прокоментувати певні частини навчального матеріалу. Однак такі способи отримання зворотного зв'язку спрацьовують не для всіх учнів і не в кожній навчальній ситуації. У такому контексті онлайн-опитування містять у собі виразну інклюзивну складову, адже написати анонімне електронне повідомлення – це для багатьох значно простіше, ніж говорити вголос у присутності колег, які оцінюють не лише зміст, а й манеру висловлювання, або ж власноруч писати на папері.

Учні вчать вчитися, а не отримувати оцінку. Онлайн-опитування може бути важливим елементом формувального оцінювання, адже дає змогу і вчителю, і учневі простежити процес опанування знань, а не тільки результат. Проводячи коротке опитування на початку тематичного блоку і наприкінці, легше діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання, а також вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню, підтримувати бажання навчатися. Завдяки частим опитуванням учні виробляють у собі звичку перевіряти себе, не боятися помилок, рефлексувати над тим, чого вони навчилися, виявляти власні прогалини, натомість вчитель отримує підґрунтя для того, щоб влучати своїми поясненнями точно в ціль – обговорювати на занятті не теорію, а реальний досвід взаємодії цієї групи з конкретним навчальним матеріалом.

Наведемо приклади застосування окремих онлайн інструментів для організації процесу взаємодії надавачів та здобувачів освіти.

Для здійснення комунікації з групою, командою, класом учнів, для опитування та отримання зворотного зв'язку стане у нагоді сервіс PollEverywhere (<https://www.polleverywhere.com/>).

Вибираючи різноманітні типи діяльності, маємо можливість візуалізувати відповіді в реальному часі, як-от відкриті запитання й відповіді, множинний вибір та хмари слів. Кожен тип діяльності заохочує до участі аудиторії та допомагає зібрати різний тип зворотного зв'язку.

Мобільні опитування PollEverywhere можна інтегрувати в презентацію Google Slides або завантажити з офіційного сайту відповідний плагін для PowerPoint. Зручність такого інтегрування полягає в тому, що під час опитування, розміщеного безпосередньо у презентації, воно автоматично стає активним і вчитель не мусить виходити із презентації для того, щоб запустити опитування в окремому вікні. Важливо враховувати, що працювати з доповненням PollEverywhere для Google Slides треба з того Google-акаунту, до якого підв'язане доповнення, а для синхронного відображення результатів опитування у презентації PowerPoint комп'ютер, із якого відбувається презентація, має бути під'єднаний до Інтернету.

Наприклад, у вступній частині уроку можна використати вправу «Настрій» для визначення психологічного налаштування учнів для нормальної роботи та забезпечити сприятливу зовнішню обстановку.

У заключній частині уроку для рефлексії можна використати активність «Хмара слів». Цей елемент має на меті встановлення міцного зв'язку між щойно набутими знаннями і засвоєними раніше, перевірку правильності утворення понять, вироблення вміння застосовувати знання на практиці.

Для швидкого отримання інформації щодо того, про що думає аудиторія з того чи іншого приводу за допомогою онлайн-голосування через мобільні телефони, планшети або комп'ютери можна використати інструмент Mentimeter (<https://www.mentimeter.com/>), який дозволяє вчителю представляти думку аудиторії в режимі реального часу. Слайд для взаємодії може бути підготовлений заздалегідь, або створений у процесі проведення уроку. Учні переходить на сторінку з унікальним ідентифікатором на своїх мобільних телефонах або планшетах і відповідають на запитання.

Сьогодні інформаційні-комунікаційні технології увібрали в себе елементи різних методик – особистісно-зорієнтованого, розвивального навчання – і є тим способом передачі знань, який відповідає якісно інноваційному змісту навчання й розвитку учня, створюють комфортні умови для самовизначення особистості у цифровому суспільстві.

Література:

1. Гладун М. А. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. URL: <http://surl.li/armxx> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://goo.gl/XVWcYC> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Ковбасюк Т., Паніна Л. Використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога НУШ. URL: <http://surl.li/armyi> (дата звернення: 11.11.2021).

4. Овчарук О. В. Загальні підходи до проблеми оцінювання інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти впродовж життя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць.* Київ. 2015. № 16 (23). С. 145–148.

УДК 004:796.011.3:37.018.43

Володимир Констанкевич,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

У статті розглянуто використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації дистанційного заняття з фізичної культури.

Ключові слова: фізична культура, студенти, дистанційне заняття, ІКТ.

The article considers the using of information and communication technologies for the organization of distance learning in physical education.

Key words: physical education, students, distance learning, ICT.

Фізична культура у закладах передфахової вищої освіти є невід'ємною частиною формування загальної і професійної культури сучасного спеціаліста, вона забезпечує профільну фізичну готовність, є одним із засобів формування всебічно розвинутої особистості, фактором зміцнення здоров'я, оптимізації фізичного і психічного стану студентів у процесі професійної підготовки. Свої функції найбільш повно реалізує як цілеспрямований педагогічний процес. Мета дисципліни – послідовне формування фізичної культури особистості фахівця відповідного рівня освіти, а також формування фізичних здібностей студентів і вміння реалізовувати їх у соціально-професійній та фізкультурно-спортивній діяльності.

Дистанційне навчання – це здебільшого заочне навчання із сукупністю сучасних технологій, які доставляють інформацію в інтерактивному режимі від викладачів до студентів за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій. Основними принципами дистанційного навчання є надання студентам можливості самостійного освоєння теоретичного розділу навчальної програми з використанням як традиційних засобів навчання, так і засобів ІКТ, а також консультаційний супровід з боку викладача при засвоєнні

практичного розділу із застосуванням традиційної структури навчально-тренувального заняття, традиційних засобів фізичного виховання та інноваційної структури навчально-тренувального заняття [2, с. 33].

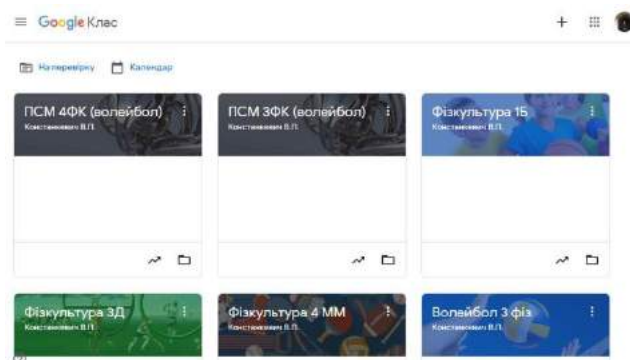
Організація дистанційного навчання, в сучасну епоху поширення новітніх технологій, відбувається по-різному: за допомогою платформи Google For Education та інших онлайн платформ. З кожним учасником освітнього процесу встановлюється та налагоджується зв'язок. У результаті – студенти продовжують отримувати якісні знання, а разом із ними – набувають практичних навичок і цінний досвід.

Спрямованість навчання на використання інформаційних комп'ютерних технологій як високоефективного способу навчання не лише забезпечує підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту, а й суттєво впливає на їхню мотиваційну сферу, зумовлюючи формування пріоритетних професійних і навчально-пізнавальних мотивів навчання, що забезпечують успішність опанування професійними знаннями і вміннями [3, с. 104].

Тому доречно розглядати використання сучасних ІКТ як важливу складову фундаментальної підготовки кваліфікованого фахівця з фізичної культури та спорту.

У зв'язку із введенням карантину в країні викладачі та студенти вимушено перейшли у режим дистанційного навчання. Більшість викладачів досить швидко перебудували свою роботу і перейшли в онлайн середовище. Перехід викладачів фізичної культури у віртуальний простір відбувався досить важко, оскільки для виконання навчальної програми необхідні спеціальний інвентар, взаємодія між учасниками, особливо при вивченні спортивних ігор (волейбол, баскетбол, футбол), спеціальне місце для занять та тренувань.

Для забезпечення студента навчально-методичним матеріалом і для інтерактивної взаємодії викладача і студента або групи студентів було створено віртуальні класи на платформі Google For Education.

Під час подання теоретичного матеріалу використовувались матеріали з відкритих джерел, для проведення розминок – комплекси загально розвиваючих вправ на усі групи м'язів.

На допомогу викладачам у проведенні дистанційних занять з фізичної культури Міністерство цифрової трансформації України, Фонд Ріната Ахметова та ФК «Шахтар» створили освітній серіал «Діджитал-фізкультура для школярів за участі зірок спорту». Це набір з 12 уроків фізкультури, кожна серія містить інформацію про розминку, правила стрибків, бігу, кіберспорт, спортивні лайфхаки та спортивні челенджі.

У процесі засвоєння практичного та контрольного розділів програми повністю змінюється характер взаємодії між викладачем і студентом. Значення технологій дистанційного навчання під час практичної діяльності студента із фізичної культури знижується до мінімуму, тому для здачі певних нормативів проводились практичні заняття через відеоконференції за допомогою зручних для використання мережевих технологій.

У порівнянні з традиційними прийомами основна відмінність дистанційного навчання полягає в тому, що головним є самостійна робота студентів. Нові технології дозволяють зробити візуальну інформацію яскравою і динамічною, побудувати сам процес освіти з урахуванням активної взаємодії студента з навчальною системою. Це дозволяє сучасному студенту займатися фізичним вихованням у зручний для нього час, індивідуально підходити до вибору навантаження.

До недоліків дистанційних занять студентів з дисципліни «Фізична культура» можна віднести відсутність прямого живого спілкування між студентом та викладачем, високі вимоги до формулювання завдання на навчання, складність мотивації, відсутній постійний контроль техніки, інтенсивності виконання вправ та контроль за фізичним станом та самопочуттям.

Можна запропонувати встановити розширення до Google Chrome – ReplayIt. Простий, але потужний інструмент для аналізу відео в реальному часі, який допоможе проаналізувати та покращити спортивну діяльність або результативність студентів. Після запису фізичної активності можливий перегляд з затримкою в часі для швидкого візуального зворотного зв'язку. Це робить його ідеальним інструментом для спортивних тренерів, вчителів фізкультури, студентів. Також важливо рекомендувати студентам відповідне дозування та індивідуальний підхід (врахування статі, фізичної підготовленості та стану здоров'я).

Для дистанційного навчання необхідна жорстка самодисципліна, а його результат безпосередньо залежить від самостійності і свідомості студента. Важливо обов'язкове ведення щоденнику самоконтролю для обліку занять фізкультурою і спортом, що дозволить виявити ранні ознаки перевтоми і вчасно внести відповідні корективи в освітній: визначити, ефективність занять, засоби і методи, оптимальне планування величини й інтенсивності фізичного навантаження і

відпочинку на окремих заняттях. Для створення щоденника рекомендуємо використовувати Google таблиці.

Кожен студент має опанувати методи самоконтролю та використовувати їх під час рухової активності як на занятті в онлайн-режимі, так і під час самостійних занять. Для цього можна використовувати інноваційні гаджети.

Дистанційне навчання надає студентам можливість підвищення ефективності самостійної роботи, а викладачам дозволяє впроваджувати ІКТ технології навчання в систему підготовки фахівців із фізичної культури і спорту. Важливим є необхідність проведення комплексних досліджень у напрямку дистанційного навчання майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в закладах передфахової вищої освіти.

Література:

1. Кривенцова І. В., Клименченко В. Г., Іванов О. В. Дистанційна освіта з фізичного виховання в період карантину. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*. 2020. № 5(2). С. 98–103.

2. Ладика П., Шандригось Г., Шандригось В. Особливості застосування дистанційного навчання під час викладання спортивно-педагогічних дисциплін. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. Тернопіль : Тернопільський нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка. 2015. № 3 (31). С. 32–35.

3. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1 (7). С. 104–111.

УДК 378(37.09)

Віктор Корнелюк,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Мирослава Кульчицька,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВЕЛИЧИНИ ТА ЇХ ВИМІРЮВАННЯ

Проаналізовано діяльність здобувачів початкової освіти для формування математичних компетентностей під час вивчення величини та їх вимірювання. Застосована модель поетапного формування математичної компетентності під час роботи з довжиною.

Ключові слова: компетентність, моделювання діяльності, освітній процес, величина.

The activity of primary school students for the formation of mathematical competencies during the study of size and their measurement is analyzed. The model of step-by-step formation of mathematical competence during work with length is applied.

Key words: competences, modeling of students' activities, educational process.

Постановка наукової проблеми та її значення. Будь-який урок розпочинається з мотивації освітньої діяльності здобувачів освіти. Відповідно, формування математичних компетентностей має складатися з планування, мотивації, організації та контролю освітньої діяльності здобувачів освіти, а освітній процес варто змоделювати так, щоб він був спрямований на формування освітніх компетентностей, творче розв'язання і дослідження проблемних завдань.

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Проблему моделювання як метод пізнання досліджували Т. Г. Гуковська, О. М. Дахін, Л. В. Зазуліна, В. В. Краєвський, Є. О. Лодатко, В. І. Міхеєв, А. О. Остапенко, П. І. Сікорський, І. Т. Фролов, В. А. Штофф, а висвітлили ці роботи у своїх публікаціях П. С. Атаманчук, О. М. Ніколаєва, А. М. Куха, В. Г. Вихора, Ю. М. Галатюка, О. І. Іваницького, А. Ф. Зотова, Ю. А. Конаржевського, Н. В. Кузьміної та ін. Питання вивчення одиниць вимірювання величин і формування вимірювальних умінь та навичок здобувачів освіти досліджували П. С. Ісаков і О. І. Галкіна, деякі питання методики вивчення величин як

одного з компонентів просторових уявлень – Н. Д. Мацько, М. В. Підручна, А. М. Пишкало, І. Ф. Тесленко, Н. М. Яковлева, технологія формування поняття величини на уроках математики в початковій школі – А. В. Тихоненко.

Мета і завдання розвідки – аналіз та побудова моделі діяльності здобувачів початкової освіти для формування математичних компетентностей під час вивчення величини та їх вимірювання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На сьогодні, оскільки відбувся перехід від «школи знань» до «школи компетентностей», у Новій українській школі в початковій освіті використовуються нові методики діяльнісної освітньої взаємодії.

Серед ключових, якими має оволодіти молодший школяр, виокремлено математичну компетентність як уміння застосовувати математичні методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності, здатність до розуміння і використання математичних моделей, уміння будувати такі моделі для вирішення проблем [2].

Математична компетентність і компетенція значною мірою визначають якість математичної освіти. Компетенцію можна розглядати як «повноваження» здобувача освіти застосовувати досвід математичної діяльності, а компетентність – як відповідність таким «повноваженням», успішність у досягненні цілей навчання.

Під час формування математичної компетентності у вивченні величин та їх вимірюванні здобувачі освіти велику увагу приділяють сприйманню. Характерними рисами сприймання є:

- предметність (виявляється у співвіднесенні відомостей про об'єкти із самими об'єктами як носіями певної інформації);
- цілісність;
- осмисленість (результатом є розуміння інформації, що вивчається, та утворення понять);
- сталість.

Вивчення величини відіграє важливу роль у житті кожного з нас, оскільки – це один із засобів зв'язку навчання математики з життям. Під час ознайомлення здобувачів освіти початкової школи з цим розділом потрібно правильно організувати модель взаємодії з навчальним матеріалом, щоб здобувачі освіти набули практичних навичок вимірювання величин, конкретно уявляли одиниці їх вимірювання та співвідношення між ними.

Для більшої ефективності очікуваних результатів освітнього процесу вважаємо, що вчитель початкової школи має використовувати принцип моделювання діяльності здобувачів початкової освіти для прогнозованого формування математичних компетентностей.

З використанням цього принципу організація освітньої діяльності за допомогою схем, малюнків, таблиць, карток учасників освітнього

процесу буде більшою мірою спрямована на формування компетентностей, які передбачені Державним стандартом початкової освіти.

У підручниках повинна прослідковуватись поетапна модель вивчення величини в математичній освітній галузі початкової школі (Схема 1).

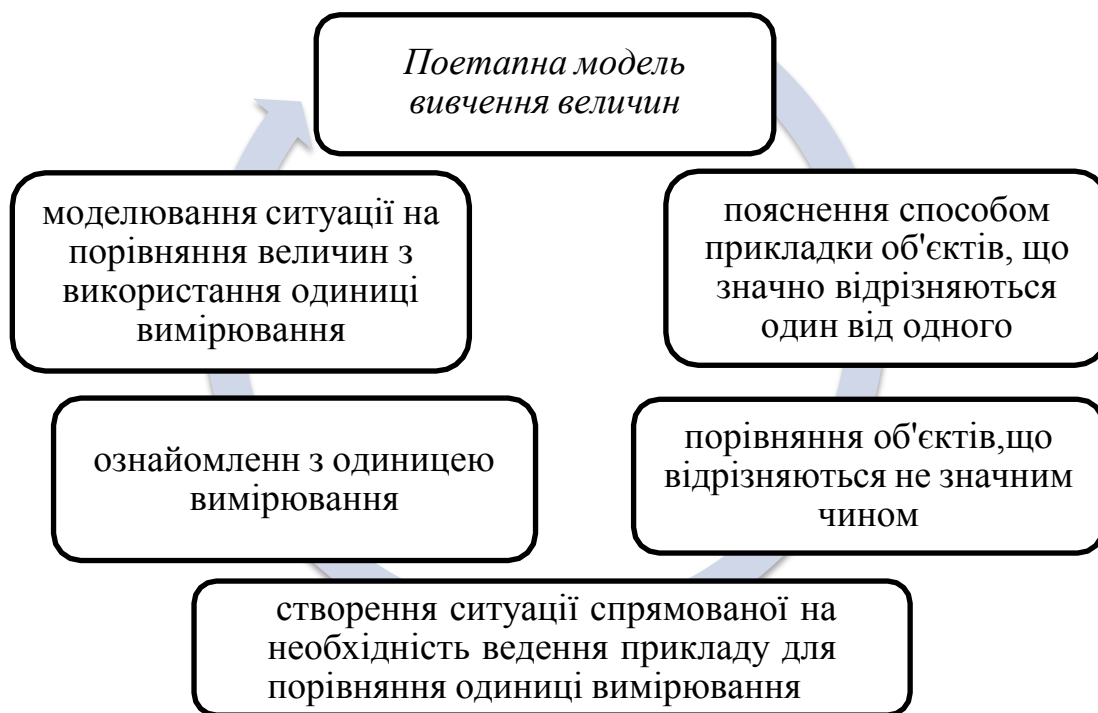

Схема 1. Поетапна модель вивчення величин

Для прикладу, детальніше розглянемо методику ознайомлення з одиницями довжини. Спочатку варто з'ясувати, яке практичне значення має вимірювання та його процес. Здобувачі освіти ознайомлюються зі способами вимірювання довжини, з моделями сантиметра та з їхньою допомогою вимірюють довжину відрізка.

Потім діти розглядають лінійку (покажіть початок лінійки, початок її відліку, перший, другий і т.д. сантиметр). Вони навчаються виконувати окремі операції: розміщувати аркуш паперу так, щоб руки і лінійка не закривали відрізка, який вимірюють; суміщати початок відліку лінійки з початком вимірюваного відрізка; розміщувати чотири пальці лівої руки так, щоб вони притискували середину лінійки до аркуша паперу, проводяться вимірювання в межах першого десятка.

Під час вивчення чисел другого десятка розпочинається робота над вимірюванням довжин предметів і відрізків як у сантиметрах, так і в дециметрах. Учитель наочно демонструє пояснення величини, накресливши на дошці відрізок завдовжки 50 см і пояснивши, що вимірювати його довжину сантиметром незручно. Тому, потрібно ввести

нову, більшу одиницю вимірювання довжини, демонструючи смужку завдовжки 1 дм. Тоді здобувачі освіти практично ознайомлюються з поданим матеріалом, маючи такі самі смужки, прикладають їх до шкали лінійки і встановлюють, що $1 \text{ дм} = 10 \text{ см}$.

У 3 класі вводяться нові одиниці вимірювання довжини (міліметр, кілометр), буквене позначення відрізків. Відрізки широко використовують для розгляду понять збільшення і зменшення числа в кілька разів, кратного порівняння чисел тощо.

У 4 класі передбачається узагальнення сформованих компетентностей вимірювання довжини. Учні під керівництвом вчителя складають таблицю одиниць вимірювання довжини, самостійно або виконуючи роботу в парі [3].

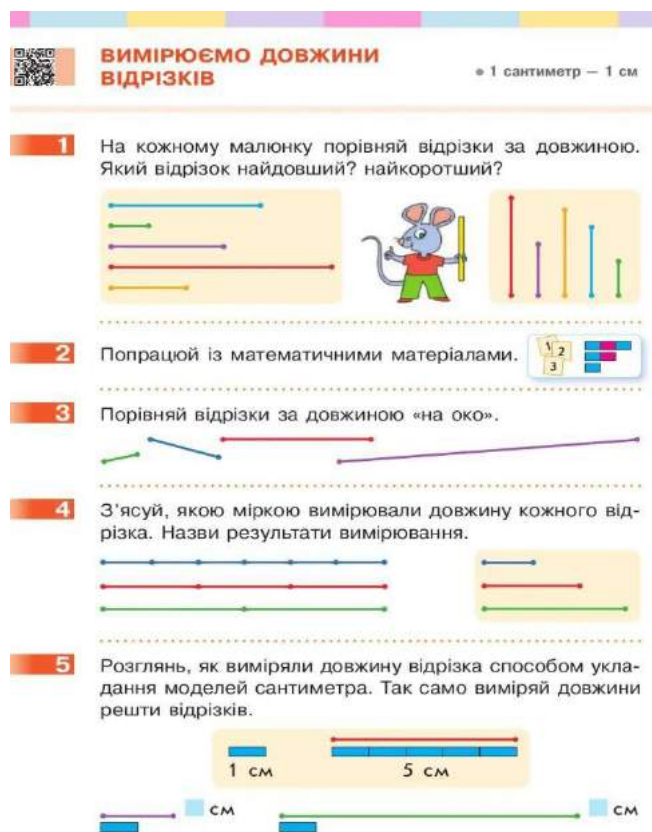
Під час виконання практичних завдань, розв'язування задач, обчислення виразів вчитель повинен розвивати критичне мислення учнів, вміння працювати самостійно, в парі та колективі, організовувати інтерактивний освітній процес на основі моделювання життєвих ситуацій.

Аналізуючи підручник з «Математики» С. О. Скворцова, О. В. Онопрієнко та В. М. Богданович, Г. П. Лищенко у розділі «Величини та їх вимірювання», можемо побачити відмінність у реалізації методичних систем. Щоб сформувати математичні навички здобувачів освіти, кожен автор по-своєму впроваджував методичні системи у свій підручник. В. М. Богданович та Г. П. Лищенко у своїй праці презентують найбільш загальну методику вивчення математики. С. О. Скворцова та О. В. Онопрієнко у своєму доробку використовують інноваційний методичний підхід. Порівнюючи етапи вивчення величин у 1 класі, ми можемо побачити, як М. В. Богданович наочно знайомить учнів з моделями сантиметра, але вважаємо, що вправ для практичного застосування набутих компетентностей замало (*Мал. 1*) [1]. С. О. Скворцова відразу переходить до практичного процесу (*Мал. 2*). В підручнику використовуються вправи порівняння «на око», спосіб укладання моделей сантиметрата додаткові електронні матеріали до підручника (*Мал. 3*) [5]. Поданий матеріал розрахований для дітей, які відвідували ДНЗ і мають певні математичні компетентності. Вправи спираються на дослідження, пояснення, міркування. У підручнику М. В. Богдановича більше наочного роз'яснення, де вправи спираються на наочне пояснення та подальше виконання завдань.

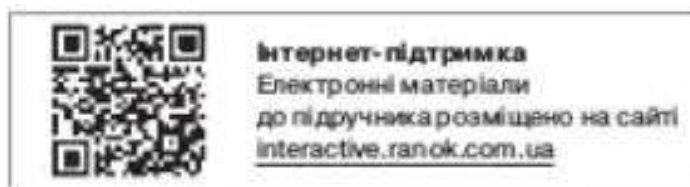

Мал.1

Мал.2

Мал.3

Порівнюючи підручники з математики, можна зробити висновок, що методика М. В. Богдановича більше використовує принцип доступності, але під час вивчення величин ми можемо запропонувати завдання практичного спрямування з використанням, наприклад, електронного ресурсу LearningApps:

- <https://learningapps.org/display?v=pemq9h4s521>
- <https://learningapps.org/display?v=pogvccsz221>

У підручнику С. О. Скворцової багато практики, тому можемо запропонувати для кращого розуміння теми відео-пояснення. Наприклад: <https://www.youtube.com/watch?v=S4va01u2JXg>.

Для покращення подальшої організації роботи учнів, вчитель повинен змоделювати процес освітньої діяльності здобувача освіти так, щоб він умів взаємодіяти з вчителем, учнями та класом. Цьому може

сприяти модель навчальної діяльності як «Щоденні 3» (Схема 2), яку розробили Гейл Бош та Джоан Мозер [6].

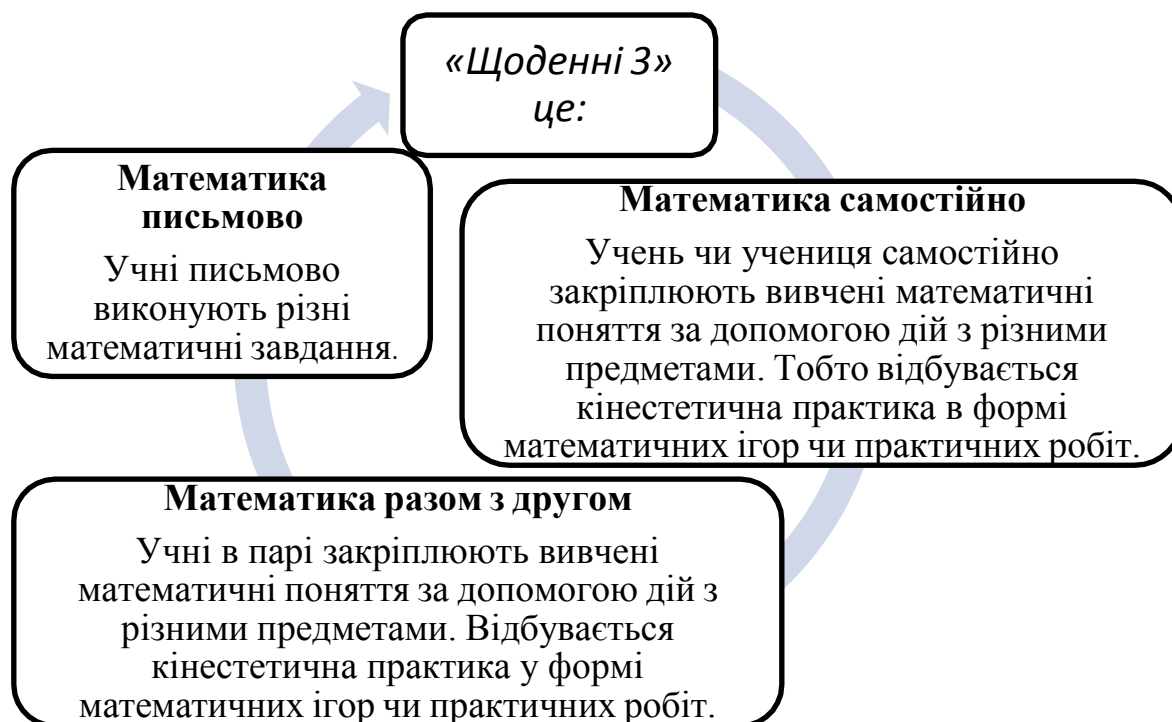

Схема 2. «Щоденні 3»

Оскільки на сьогодні є актуальним дистанційне та змішане навчання, ресурси відповідного спрямування можна використовувати для успішного розвитку математичних компетентностей здобувачів освіти початкової школи.

Висновок. Моделювання діяльності здобувачів освіти структурує освітній процес і має значний вплив на формування математичної компетентності під час вивчення величини та їх вимірювання. Дотримання етапів роботи моделі з одиницями вимірювання та доповнення її завданнями практичного спрямування з використанням електронних ресурсів скеровує діяльність здобувачів освіти у напрямку успішного розвитку математичної компетентності під час вивчення величин та їх вимірювання.

Література

1. Богданович М. В., Лишенко Г. П. Математика 1 клас. Київ : Генеза, 2018. 160 с.
2. Ковальчук І. В. Формування математичної компетентності як одного із завдань освітньої реформи. *Професійний розвиток педагога : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Сучасний вчитель початкової школи: проблеми і перспективи в контексті освітньої*

реформи» (29 берез. 2019 р., м. Рівне) / ред. кол.: Р. Л. Сойчук, О. М. Третяк, Т. В. Яковишина. Рівне, 2019. С. 46-49.

3. Методика вивчення величин (маса, ємкість, час та інше) та їх вимірювання. URL: <https://cutt.ly/aYsCSxp> (дата звернення: 03.11.2021).

4. Рубаняк Л. Організація моделювання навчальної діяльності майбутнього вчителя. URL: <https://cutt.ly/gYsCZTn> (дата звернення: 30.10.2021).

5. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Математика 1 клас. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 150с.

6. Щоденні 3. URL: <https://cutt.ly/HYsC3Fy> (дата звернення: 01.11.2021).

УДК 372.851

Юлія Кузьмінська,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

РОЛЬ STEM-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано актуальні питання STEM орієнтованого навчання в умовах Нової української школи в Україні.

Ключові слова: STEM освіта, компетентісний підхід, особистісно зорієнтоване навчання, природничо-математична освіта.

In the article the current issues of STEM-oriented learning in the New Ukrainian school in Ukraine are analysed.

Key words: STEM education, competence approach, personality-oriented learning, science and mathematics education.

У сучасних соціально-економічних умовах швидко змінюється суспільне життя, що, у свою чергу, передбачає постійне і неперервне вдосконалення системи освіти та її складових, принципів і парадигм. Вимоги до фахових компетентностей педагогів також постійно змінюються, оскільки вони в суспільстві є однією з основних рушійних сил прогресивних змін та формування громадян, здатних примножувати здобутки держави.

У пункті 10 статті 18 Закону України «Про освіту» зазначено, що професійний розвиток – це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю

підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності.

Нині педагоги працюють в умовах нової моделі освіти, реалізації концепції «Нова українська школа», запровадження нових підходів, зокрема STEM-освіти. Сьогодення вимагає від педагога працювати на майбутнє, випереджати свій час, що передбачає удосконалення фахової майстерності, постійного аналізу педагогічної діяльності та внесення коректив відповідно до соціальних запитів протягом всієї професійної діяльності.

Компетентнісний підхід та особистісно орієнтоване навчання в Новій українській школі спрямовані на здобуття учнями вміння навчатися впродовж життя, критично та творчо мислити, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі тощо. Розвиток пошуково-конструкторської та винахідницької діяльності у дітей сприяє формуванню цінних навичок творчої праці, умінню вести спостереження, розвивати мислення й естетичні смаки майбутнього винахідника, інженера, робототехніка, науковця або митця. Все це необхідно для успішної самореалізації сучасних учнів у майбутньому та формування конкурентоспроможного випускника [6, с. 73].

Сучасні технології змінюють усі сфери життя людини. Спостерігається тенденція зменшення робочих місць, які не потребують високої кваліфікації. Вони заміщуються робототехнічними системами [1, с. 154]. Паралельно утворюються нові професії, пов'язані з необхідністю поєднання наукових знань, технічної, інженерної, дизайнерської та математичної компетентності – STEM-професії. Як наслідок, сучасна освіта має швидко адаптуватися до потреб економіки і надавати учням такі знання й навички, які у майбутньому допомогли б їм стати конкурентоспроможними фахівцями.

Одним з актуальних напрямів модернізації та інноваційного розвитку природничо-математичного, гуманітарного профілів освіти виступає STEM орієнтований підхід навчання, який сприяє популяризації інженерно-технологічних професій серед молоді, підвищенню поінформованості про можливості кар'єри в інженерно-технічній сфері, формуванню стійкої мотивації у вивченні дисциплін, на яких ґрунтується STEM-освіта.

Створення таких навчальних курсів для викладачів сприятиме розвитку професійної компетентності та фахової майстерності педагогів, студентів та підвищенню їх обізнаності з питань STEM-освіти, слухачі зможуть отримати практичні поради щодо запровадження елементів інтегрованого уроку в навчанні учнів для підвищення якості, ефективності освітнього процесу.

Застосування технологій STEM-освіти у навчанні дає змогу більш ефективно формувати в учнів не лише предметні, а й ключові

компетентності, надавати міжпредметні знання, сприяти розвитку навичок XXI століття.

Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію розвитку природничоматематичної освіти (STEM-освіти) (5 серп. 2020 р. № 960-р) та затверджено «План заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року» (13 січ. 2021 р. № 131-р).

Головні напрями сучасних науково-методичних розробок – це впровадження STEM-підходів під час вивчення предметів природничо-математичного циклу, використання проектно-дослідної діяльності, технологій, необхідних для реалізації дидактичних принципів Нової української школи та формування у школярів ключових компетентностей XXI століття. Також, звертається увага на важливість ролі математики в інтегративному вивченні STEM-дисциплін (Science – наука, Technology – технології, Engineering – інженерія, Mathematics – математика).

Зокрема зазначається, що вміння застосовувати знання на практиці є ознакою успішної нації; у XXI столітті вплив технологій та доступність інформації формує вміння учнів шукати творчі рішення складних проблем; члени суспільства, якщо вони хочуть робити усвідомлений вибір для себе, своєї родини та своїх громад, повинні бути кількісно грамотними та мати розуміння кількісних, наукових та технологічних питань, що виходять далеко за межі однієї конкретної дисципліни [4, с. 56].

Для успішної реалізації STEM-освіти варто створити STEM-програму, у якій будуть виділені основні теми та зазначено формування яких компетентностей передбачається. Доцільною буде методична розробка на допомогу вчителям щодо провадження STEM-навчання. Важливим дослідженням на доповнення означеної теми є підготовка та професійний розвиток вчителів для реалізації STEM-навчання. Вчителі, які викладають STEM-дисципліни, мають бути спеціально підготовленими, оскільки навчання на основі проблем реального життя часто вимагає належних знань у природничій галузі та в педагогіці, тобто мають бути розроблені окремі освітні програми.

Література:

1. Бутурліна О. Концептуальні засади впровадження Stem-освіти в Україні. *Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, ВГО «Укр. акад. наук»*. Київ, 2020. Вип. 154. С. 154–158.
2. Наказ МОН від 29.02.2016 №188 «Про утворення робочої групи з питань впровадження STEM-освіти в Україні». URL: <https://cutt.ly/tYsBB42> (дата звернення: 21.10.2021).

3. Олефіренко Т., Цветкова Г. Концептуальні засади розвитку STEM-освіти в Україні. *Вища освіта України*. 2020. № 1. С. 61–67.
4. Патрикеева О., Лозова О., Горбенко С. Концептуальні засади розвитку STEM-освіти в Україні. *Вища школа*. 2018. № 9. С. 51–57.
5. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р. URL: <https://cutt.ly/ZYsNeO6> (дата звернення: 21.10.2021).
6. Черноморець В. В., Василенко І. В., Коваленко М. В. Розвиток STEM-освіти в Україні (за результатами дослідження «Стан розвитку STEM-освіти в Україні»). *Наук. зап. Малої акад. наук України* : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. центр «Мала акад. наук України». Київ, 2020. № 3. С. 71–81.

УДК 37.015.31:7

Наталія Кулинич,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МУЗИЧНИХ УПОДОБАНЬ І ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано сутність поняття «музичні вподобання» та «естетичні смаки». Визначено взаємозв'язок музичних вподобань та естетичних смаків.

Ключові слова: музичні вподобання, естетичні смаки, школярі.

In the article the concepts of «musical preferences» and «aesthetic tastes» are analysed. The relationship between musical preferences and aesthetic tastes is determined.

Key words: musical preferences, aesthetic tastes, schoolchildren.

Постановка проблеми. Актуальним питанням сучасної системи освіти є питання естетичного виховання і розвитку естетичної культури молодого покоління. Особистісно-зорієнтована модель сучасної освіти передбачає залучення молоді до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань щодо музичних вподобань та естетичних смаків і їх взаємозв'язку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури дає змогу стверджувати, що проблему взаємозв'язку музичних

вподобань та естетичних смаків досліджували Н. Ветлугіна, О. Лобова, Г. Лазаренко, О. Морозова, К. Орф, О. Ростовський, Г. Сікора, та інші.

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості взаємозв'язку музичних вподобань та естетичних смаків молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Варто відмітити, що музика загалом та система музичної освіти тісно пов'язані з тими процесами, які відбуваються в сучасному суспільстві. Суттєву роль у процесі формування особистості відіграють естетичні осередки, які пронизують усе життя людини, її працю, відносини з довкіллям. Естетичне виховання відбивається на особистості різноманітно, всебічно збагачує її духовний світ і розширює діяльність. Відповідно, сприяє розвитку творчих здібностей особистості і зміцненню її моральних цінностей.

Перше, ніж говорити про взаємозв'язок двох понять «музичні вподобання» та «естетичні смаки», варто визначити сутність цих двох понять.

Музика – це вид мистецтва, який сприяє зародженню і формуванню естетичних смаків та почуттів. Музика дає особистості поштовх для внутрішнього переживання і уяви, інтенсифікує знадобу в самостійному та нестандартному мисленні, розширює внутрішній світ, формує творчу уяву та мислення [2, с. 174].

Цілком погоджуємося із О. Ростовським, який вказував, що музика – мистецтво прямого та сильного емоційного впливу на особистість [4, с. 39]. Музичні образи по-новому розкривають перед людьми особливості предметів і явищ дійсності.

Якщо говорити про музичні вподобання – це жанр, стиль музики, яка подобається людині, а музичний смак – це вміння оцінювати музику, яку людина чує.

Науковець Н. Тарарак стверджував, що музичний смак розглядається як рівень музично-поетичних вистав, який дає можливість цінувати прекрасне в музиці, її ідейність і змістовність, правдивість і щирість почуттів, яскравість і переконливість музичних образів і всіх виразних засобів музичного твору [6, с. 166].

Звідси, музичний смак – здатність особистості вміло сприймати і оцінювати твори музичного мистецтва. Цей смак утворюється, насамперед, під безпосереднім впливом мистецтва. Це залежить від індивідуальних особливостей самої людини, її властивості сприймати ті художні цінності, які несе з собою мистецтво. Якщо дитина з малих років постійно чує високоякісну класичну та сучасну музику, в неї формується естетичний смак.

Тобто, важливим прийомом гармонійного формування та розвитку естетичного смаку є музика, яка має ефективний виховний вплив завдяки своєму прямому впливу на особистість. Музика є уособленням естетичного ідеалу. Вона позитивно позначається на емоційній сфері

особистості, пробуджуючи найкращі відчуття та піднесені емоції, розвиваючи естетичний смак.

Естетичний смак – це складник структури особистості, що відображає її уподобання у сфері Прекрасного, одна з форм естетичного ставлення людини до довкілля і мистецтва [3, с. 102]. Естетичний смак проявляється у селекційному ставленні до об'єктів, у здатності людини розкривати естетичну значимість предметів і явищ реальності, зокрема і музики. Відповідно, «музично-естетичний смак» передбачає здібність людей диференційовано реагувати на різноманітні прояви музики.

Дослідниця О. Лобова у визначенні естетичного смаку вказує на його подвійну складову – емоційну й раціональну. Проте, сам по собі естетичний смак не здатний оперувати важким процесом формування естетичної свідомості, оскільки є одним із компонентів, що перебуває у близькому взаємозв'язку із почуттями та ідеалами [1, с. 138].

Науковець Г. Лазаренко визначає естетичний смак «як один із важливих складових естетичної свідомості, який поєднує у собі естетичне почуття та ідеал» [2, с. 176].

Дослідниця О. Морозова зауважує, що тільки в однакості емоційного, усвідомленого сприйняття естетичної краси та досконалості навколишнього світу можна досягти повноти уявлень про естетичні ідеали [3, с. 102].

На нашу думку, естетичний смак – це соціальна, психологічна, культурологічна і беззаперечно, естетична проблема, в основі якої лежить емоційно-оцінне ставлення особистості людини до будь-якого явища суспільного життя. Естетичний смак – це компонент структури особистості, одна з форм її ставлення до навколишнього середовища. Естетичний смак відображає вподобання особистості та має яскраве емоційне забарвлення. Він проявляється у вибіркового ставленні до об'єктів у формі безпосередніх, емоційних реакцій; здатності особистості за безпосереднім почуттям визначати естетичну цінність предметів і явищ дійсності мистецтва.

Естетичне почуття, яке виникає при сприйнятті чи виконанні музики, є прикметою формування музично-естетичного смаку. Сформований музичний смак – це здібність насолоджуватися визначною в художньому відношенні музикою. Про розвиненість музичного смаку, зокрема і естетичного, говорить те, яку музику і як глибоко сприймає людина.

Про взаємозв'язок музичних вподобань та естетичних смаків влучно говорив педагог В. Сухомлинський, який неодноразово наголошував про унікальність та незамінність музики як виховного прийому «який має надати емоційного та естетичного забарвлення всьому духовному життю людини». На його думку, «пізнання світу почуттів та краси не можливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати її й діставати від неї насолоду. Без

музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [5, с. 96]. Саме тому музичне виховання науковець розглядав у тісному зв'язку з вихованням громадянина – моральним, розумовим, естетичним.

Взаємозв'язок музичних уподобань та естетичних смаків є очевидним, адже, завдяки музиці дитина пізнає не лише закони людяності, моральності, а й краси. Торкаючись емоційної сфери людини, музика та музичні вподобання впливають на формування естетичного смаку та ідеалу особистості.

Слухання творів музичного мистецтва може глибоко вплинути на дітей, викликати благородні відчуття, позитивно відобразитися на духовному розвитку. Тобто, музика відіграє виняткову роль для розвитку естетичних смаків, тому що живить чуттєво-емоційну сферу людини, викликає прекрасні, благородні почуття. Специфіка впливу музики на людину полягає в тому, що вона викликає в неї відповідні естетичні переживання, динамічні, насичені образи й асоціації, спонукає до активної мисленнєвої діяльності, організує відповідну настроєність їхнього духовного світу.

Саме тому, пропонуємо дітям початкової школи слухати ту музику, яка найкраще сприятиме розвитку їх естетичного смаку:

- Народна музика («Вербова дощечка», «Як діждемось літа», «Українка я маленька», «Іде, іде дід, дід», «Галя по садочку ходила», «Ходить сон коло вікон»).
- Класична музика (Бах, Моцарт, Бетховен, Шуберт, Шуман, Гріг та ін.).
- Розважальна музика.
- Симфонічна музика (найвідоміші симфонії «Юпітер» Моцарта, «Прощальна» Гайдна, «Героїчна» Бетховена, «Зимові мрії» Чайковського, «Незакінчена» Шуберта).
- Оперні твори (Ц. Кюї «Сніжний богатир», «Червона шапочка», «Кіт у чоботах»; А. Гречанінова «Ялинковий сон», «Теремок», «Кіт, Півень і Лисиця»; Б. Асаф'єва «Попелюшка», «Сніжна королева», В. Ребікова «Ялинка», «Казка про Принцесу й Короля-Жабу»).
- Лірична музика («Пісня в багаття», «Наш край», «Шкільні роки»).
- Культово-обрядова («Коляд, коляд, колядниця», «Прийди, прийди, сонечко»).
- Інструментальна музика тощо.

Вважаємо, що недоречно дітям початкової школи слухати такі жанри музики, як рок, хард-рок, хеві-метал, хіп-хоп, реп, оскільки для дітей початкової школи така музика є складною, часто відрізняється негармонійністю, переповнена різними ефектами та має високий рівнем емоційного впливу на слухача.

Беззаперечно, музика пов'язана із естетичними смаками, оскільки вона формує в дитини розуміння краси, витонченості, й загостренності світосприймання, духовні потреби та інтереси, емоційно-естетичне ставлення до діяльності й мистецтва, розвиває творчість, відповідно, розуміння прекрасного.

Музика – могутній засіб формування естетичних смаків, адже чутливість сприйняття мови музики, її розуміння та уміння слухати – це одна з початкових особливостей естетичної культури. Вона, як ніщо інше, спроможна ушляхетнити людину, виробити в ній благородні поривання, вплинути на психіку і настрої, відношення до навколишньої дійсності та краси [1, с. 139].

Музика викликає емоційний відгук, схвильованість, ті, хто співають, з великим окриленням передають щедрий світ думок, почуттів, що виник у них під впливом довкілля, висвітлюють життя сучасного суспільства. Так засобами музичного мистецтва здійснюється естетичне виховання особистості, формується відчуття прекрасного, розвиваються творчі здібності, формується естетичний смак.

Варто зазначити, що музика здатна відображати переживання людей у різні моменти життя, вона об'єднує людей у єдиному переживанні, стає засобом спілкування між ними. Музичний твір, створений однією людиною, знаходить певний відгук у душі іншої і це сприймається як диво. Яскраві музичні твори, які відображають світ великих думок і глибоких почуттів людини, здатні викликати емоційний відгук, що діє на естетичний бік душі, стає джерелом розвитку естетичного смаку.

Висновки. Отже, музичні вподобання та естетичні смаки взаємопов'язані, адже, музичне мистецтво є одним із найяскравіших засобів формування естетичного смаку. Музика безпосередньо діє на почуття людини. Вона хвилює слухача, викликає відповідні реакції, знайомить з життєвими явищами, творчістю та красою. Здатність вслухатися (сприймати музику) вимагає спостережливості, вміння висловити свою думку, оцінювати найяскравіші музичні явища, при цьому формується елементарна музично-слухова культура, слухова увага. Всі ці якості накопичуються і закладаються в основу естетичного смаку, який, у свою чергу, формує індивідуальну і неповторну, гармонійно розвинуту особистість.

Література:

1. Лобова О. В. Виховний компонент музичної освіти школярів : діалектика національного та загальнокультурного. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. Київ. 2017. № 32. С. 138–141.
2. Лазаренко Г. А. Музичне мистецтво – один із ефективних засобів формування художньо-естетичного смаку. *Музичне мистецтво*. 2018. № 4. С. 173–177.

3. Морозова О., Сікора Г. Розвиток музичного смаку у молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2014. № 3 (110). С. 102–106.
4. Ростовський О, Хлебнікова Л. Які почуття передає музика. *Початкова школа*. 2015. № 9. С. 39–42.
5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
6. Тарарак Н. Формування у дітей естетичних смаків засобами музичного мистецтва. *Молодий вчений*. 2015. № 5. С. 166–171.

УДК 821.161.2.09

Вікторія Куліш,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

РОЛЬ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ МАТЕМАТИКИ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано актуальні питання розвитку ключових компетентностей на уроках математики.

Ключові слова: компетентнісний підхід, ключові компетентності, урок математики, дитина молодшого шкільного віку.

The article analyzes current issues of development of key competencies in mathematics lessons.

Key words: competency approach, key competencies, math lesson, primary school child.

Вже понад 3 роки застосування компетентнісного підходу на уроках, а зокрема на уроці математики, є центром дискусій між науковцями, викладачами-методистами та вчителями-практиками. Більшість науковців схиляються до твердження, що розвиток компетентностей у початковій школі на усіх уроках – запорука розвитку у дитини фундаментальних вмінь та навичок.

Компетентнісний підхід – це один із напрямів оновлення освіти у стратегії модернізації змісту загальної освіти України. В основу компетентнісного підходу покладено формування та розвиток ключових компетентностей учнів.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти визначають 11 ключових компетентностей:

- 1) вільне володіння державною мовою;

- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- 5) інноваційність;
- 6) екологічна компетентність;
- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 8) навчання впродовж життя;
- 9) громадянські та соціальні компетентності;
- 10) культурна компетентність;
- 11) підприємливість та фінансова грамотність [1, с. 2–4].

Оволодіти ключовими компетентностями означає вміти самостійно діяти в невизначеній ситуації при вирішенні проблеми. Оскільки однією з головних цілей навчання математики є підготовка учнів до повсякденного життя, і навіть розвиток особистості засобами математики, то цікаві уроки математики та розвиток ключових компетентностей в дитини нерозривно пов'язані.

Для того, щоб розвинути вільне володіння державною мовою або здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами потрібно заохочувати учнів до таких видів діяльності як парна робота та групова робота, де діти зможуть розвивати свої навички спілкування у колективі. Також варто залучати дітей до роботи з текстом, наприклад, якомога частіше давати їм читати умову завдання або ж найкраще використати завдання, де учні повинні самостійно скласти умову завдання за поданою схемою чи малюнком.

Оскільки сучасною мовою науки і бізнесу є англійська, потрібно також розвивати й навички учнів з іноземної мови. Для цього варто давати дітям переклад деяких цікавих понять іноземною мовою, але важливо не перевантажити дітей іншомовними словами (слів має бути від 3 до 5).

Математична компетентність — це вміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і методи математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень. Основною метою освітньої галузі «Математика» є формування в учнів математичної компетентності на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі, успішного оволодіння знаннями з інших освітніх галузей у процесі шкільного навчання, забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції.

Розвивати математичну компетентність обов'язково потрібно системно, включаючи різні форми навчально-виховного процесу, такі як позакласна робота, факультативи, самоосвіта та власне урок.

На уроках варто пропонувати учням прикладні задачі, ті задачі, що містять інформацію з деяких інших наук. Наприклад, можна інтегрувати математичну задачу із фізикою, біологією, інформатикою, економікою. Щоб розвивати логічне мислення, учням потрібно пропонувати задачі з логічним навантаженням, проте найкраще, звісно, буде запровадити варіативний курс «Логіка».

Для розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчитель може провести урок із використанням програмного забезпечення. Наприклад, розв'язуючи завдання вчитель може використати Microsoft Word для демонстрації діаграми, або Excel виведення даних у таблиці, або будь-який інший текстовий редактор для створення скороченого запису задачі. Також можна ознайомити учнів із Gran – 2D, 3D, AGrapher.

Розвивати екологічну компетентність не менш важливо, ніж усі попередні. Проблема екології у сучасному світі є однією із найглобальніших проблем. На цю тему можна довго дискутувати і, відповідно, є багато засобів та способів для розширення знань учнів про екологію, про шляхи збереження природи та про те, як не зашкодити місцю де ти живеш – планеті Земля. На уроках математики ми можемо обчислювати задачі, що стосуються теми екології та збереження природи, а також створювати проекти. Наприклад, задача на обчислення кількості повітря, води чи дерев може змусити дитину замислитися, що потрібно більш відповідально ставитися до чистоти повітря, використання води та зрубання дерев.

Ще однією компетентністю, яку необхідно розвивати у молодшому шкільному віці, є вміння вчитися. В. Сухомлинський писав, що головне завдання вчителя початкових класів полягає у тому, щоб навчити дитину вчитися, сформував той інструмент, без якого вона стає неуспішною, нездібною [3]. Урок математики є важливою ланкою у цілому процесі формування вміння вчитися впродовж життя. На уроках математики, як і на усіх інших, вчитель має навчати дітей досліджувати, запитувати, творити, розв'язувати, інтерпретувати та критично мислити. Отже, будь яке завдання вчитель має перетворити на дослідження, на відкриття, яке дитина зробила самостійно і одержала від цього задоволення.

Громадянська, соціальна та культурна компетентності мають своє місце на уроках математики. Для розвитку цих компетентностей вчитель може використати завдання з історичним чи культурним підґрунтям. Наприклад, учням пропонуються картки із числами та дається завдання: «Розташуй картки у порядку зростання (спадання)». Якщо завдання виконано правильно, то із букв на зворотній стороні карток складається слово «Україна». Тоді вчитель може розказати учням цікаві факти про історію і культуру України чи українське суспільство.

Підприємливість та фінансова грамотність передбачає розв'язування практичних задач щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування ощадливого ставлення до природних ресурсів. Ця компетентність реалізується у процесі вивчення відсоткових обчислень, рівнянь та функцій.

Отже, початковий курс математики при грамотному застосуванні може не лише забезпечити міцне і свідоме оволодіння системою математичних знань та умінь, а й підготувати дитину до вміння діяти у нестандартних ситуаціях у майбутньому, тобто розвинути ключові компетентності.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://cutt.ly/oYdraFB> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичні засади. *Початкова школа*. 2019. № 8. С. 4–6.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ : Рад. школа, 1976. 304 с.
4. Бібік Н. М., Овчарук О. В. Компетентнісна освіта : від теорії до практики. Київ : Плеяда, 2005. 120 с.
5. Раков С. А. Формування математичних компетентностей випускника школи як місія математичної освіти. *Математика в школі*. 2005. № 5. С. 2–7.

УДК 51(092)

Христина Купріянова,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

ВЧЕННЯ ПІФАГОРА ЯК ПЕРШООСНОВА ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті проаналізовано перші вчення Піфагора щодо обґрунтування розвитку математичної компетенції.

Ключові слова: піфагорійці, число, математика.

The article analyzes the first teachings of Pythagoras to justify the development of mathematical competence.

Key words: Pythagoreans, number, mathematics.

Постановка проблеми. В умовах сучасного суспільства метою навчання математики є формування в учнів математичної компетенції на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі, успішного оволодіння знаннями з інших освітніх галузей у процесі шкільного навчання, забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції.

Місце математики в системі сучасної шкільної освіти визначається її роллю в інтелектуальному, соціальному і моральному розвитку особистості, розумінні принципів будови та використання сучасної техніки, нових інформаційних технологій, сприйняття наукових і технічних ідей, формування наукової картини світу і сучасного світогляду.

Традиційний зміст навчання математики, що складався десятиліттями, забезпечує досить високий рівень математичної підготовки учнів. У зв'язку з цим важливо вивчати досвід видатних науковців та математиків, таких як Піфагор, який вбачав, що математичні компетентності – одні із найважливіших складових життєвих компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури дає змогу стверджувати, що проблему математичної компетентності та місце Піфагора у розрізі означеної проблеми досліджували М. Беляєв, В. Беспалько, Л. Величко, В. Давидов, Ю. Жук, І. Ільницька, М. Кругляк, В. Муляр, І. Лернер, М. Махмутов, П. Москаленко, С. Подмазін, Л. Реброва, К. Роджерс та інші.

Мета статті – проаналізувати перші вчення Піфагора щодо обґрунтування розвитку математичної компетенції.

Виклад основного матеріалу. Постать Піфагора займає визначне місце в історії математики. Він відкрив нову еру в еволюції наукової думки. Традиційно великого давньогрецького філософа Піфагора вважають одним із першовідкривачів математики. У своєму стремлінні осягти вічну Істину Піфагор звертався звичайно до математики. Він вбачав у цій науці найкращий метод для розуміння й висловлення першопринципів, об'єднуючої сили космосу. Звідси, усе створене, пов'язане із числовими правилами і пропорціями, які синтезовані в числі десять.

Тобто, основні погляди Піфагора, на думку традиційних аналітиків, концентрувалися навколо числа, яке він уявляв началом всіх речей і субстанційним началом світу.

Також, практично все своє життя та усі зусилля Піфагор зосереджував на пошуках гармонії. Учений вважав, що гармонія – визначальне положення власного розуміння буття. На думку Піфагора, гармонія є найпрекраснішою, оскільки вона є еством світу. Мислитель вказував, що сама гармонія проявляється на всіх рівнях існування світу, у всіх його способах і формах.

Піфагор стверджував: «Абсолютно все у світі обов'язково є гармонійним. Гармонійні боги, гармонійний космос, тому що все, що складає його хвилини, цілком погоджене в єдине та неділиме ціле. Гармонійні держави, гармонійний цар, тому що від нього виходить сила і скріплення всіх людей в одне ціле» [3, с. 90].

Тобто, в будові Всесвіту, в геометричних пропорціях у суспільному житті, і у стосунках між людьми, в усіх проявах буття людського існування – кругом він знаходить гармонію, яка привносить у все суще красу та благо. На його думку, гармонія наявна повсюду у Всесвіті: і в поєднанні ритмів астрономічних тіл, за якими вони обертаються в просторі, відомій як «музика сфер», і в музичному мистецтві, яке очищає душу [2, с. 7]. Гармонія поставлена не тільки на фізичному рівні, а й також і в взаємозв'язках між космічним і моральним порядком. Піфагор започаткував традицію використовувати музику для очищення душі й намагався лікувати музикою. Певні мелодії були супроти пригнічуючих душу мордувань – жалю й мук, другії – проти гніву й злості, а третії – проти бажань. Піфагорійці відкрили гармонійні співвідношення октави, квінти й кварта, а також числові закони, які ними керують.

Варто зазначити, що гармонія Космосу мислиться піфагорійцями як чисельно-кількісна упорядкованість світу, але справжньою гармонією вона стає у поєднанні з такими характеристиками реальності, як справедливість, зло, душа тощо.

Гармонія, на думку піфагорійців, є втіленням істинного буття – буття, обумовленого мірою. Міра ж міститься в самому бутті. Міра присутня в кожній речі, але не може бути виділена як частина або елемент. Міра будь-якої речі, якою б малою вона не була, підпорядкована Всесвіту, є основою цілісності і порядку космосу [4, с. 43].

Варто зазначити, що саме мислитель Піфагор вперше назвав Всесвіт «Космосом» через ту впорядкованість, яка йому була притаманною. Відповідно до його різних вчень та досліджень, головні принципи світобудови можна виразити за допомогою математики. На думку Піфагора, початком, що об'єднує абсолютно всі речі, виступають числові співвідношення, які виражають гармонію й порядок природи: «Всі речі суть числа» [1, с. 65].

Відповідно до наукових вчень Педагога, Всесвіт – є кулеподібний і містить в собі десять небесних сфер. Посеред Всесвіту знаходиться незримий із землі «вогонь», який піфагорійці називають «вартові Зевса». Навкруг цього вогню обертаються всі сфери, в тому числі й Земля. Будь-яка сфера визначена числом і надає властивий тільки їй звук, в результаті космос в загальному представляє собою гармонійний світовий хор [3, с. 80].

Аристотель коментував враження піфагорійців на співвідношення числа та гармонії, вносячи ясність і виправдовуючи їх. «Цілком очевидно, що математичні предмети не владають ізольованим існуванням: якби ж вони ним владали, їх властивості не перебували б в визначених тілах. Якщо брати до уваги піфагорійців, то в зазначеному питанні на них ніякої провини не лежить; однак, оскільки вони роблять із чисел фізичні тіла, із речей, які не мають ваги і легкості, – такі, у яких є вага і легкість, виходить враження, що вони говорять про інше небо і про інші тіла, а не про чуттєві», – зазначає Аристотель [2, с. 9].

Таким чином, можна зробити висновок, що піфагорійці в цілому, Піфагор зокрема, сприймали світ як гармонію. Вона, напевно, не розглядалася піфагорійцями як субстанція, яка лежить в основі всього дійсного, але роздивлялася як специфічне організуюче навкруги світу, певний внутрішньо характерний усьому наявного атрибут, без котрого ні субстанція (піфагорійці вважають, що це число), ні жодні її реальні прояви неспроможні повноцінно існувати. Саме в цьому, вважає Піфагор, і полягає вирішальна роль та місце гармонії в існуванні всього живого. Гармонія для Піфагора – засадний методологічний принцип сприймання і аналізу світу як такого, у всіх його проявах, у всьому його бутті.

З відомих неупереджених причин виразна обмеженість наших знань про вчення піфагорійців не надає нам конкретної інформації про те, як ця філософська школа потрактувала явище гармонії в контексті життя суспільства і окремого індивіда. Однак, вищезазначене дає нам право зробити висновок, що Піфагор не представляв життя людей поза гармонією. Ймовірно в контексті людського існування цей давньогрецький мудрець і не розглядав гармонію дослівно. Очевидно, що Піфагор не тільки бачив, але й розумів проблеми, які з'являються на шляху до гармонійності в суспільних процесах. Необхідно говорити про інше – про принципи гармонії в житті суспільства. Саме про те, що в аспекті буття суспільства та індивіда є базовим зародком, тим що розкриває якість суспільного та індивідуального буття, ширину та глибину прояву людського в житті суспільства. Саме в такому розумінні гармонія виступає і як засадний принцип, і як кінцева мета існування людей.

Висновки. Піфагорійці зробили досить великий вклад у розвиток математичної компетенції, приділяючи особливу увагу гармонії, не уявляючи життя особистості поза її межами. Особливу увагу варто звернути на те, що всесвіт схожий на гармонійний світовий хор, у якому все має своє число. Піфагорійці вважали, що число і гармонія вносять ясність, значення і визначеність у все неясне і безглузде. На їх думку, не числа самі по собі утворюють гармонію, а, наспроти, гармонія є основоположним принципом всього буття, в тому числі і чисел. А тому і

проявляється у всьому, однак насамперед в числах, відповідно – і в математиці.

Література:

1. Кругляк М. Проблема становлення особистості в системі «індивід – суспільство». *Філософсько-культурологічний вісник*. 2015. № 6. 320 с.
2. Муляр В. І. Гармонія і число : концептуальна модель Піфагора. *Наука і практика*. 2015. № 7. С. 7–10.
3. Муляр В. І. Проблема гармонії у давньогрецькій філософії. *Social sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium: collective monograph*. Riiga: Baltija Publishing. 2018. 137 с.
4. Беляєв М. Піфагор та його вчення про число як про першооснову світу. *Наука і практика*. 2014. № 9. С. 43–51.

УДК 37.016:355:61

Тетяна Кучер,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ. ОСНОВИ МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ»

У статті тезово акцентується увага на необхідності вивчення предмета «Захист України. Основи медичних знань».

Ключові слова: захист України, громадянський обов'язок, гідність, соціальна зрілість, територіальна цілісність, національна ідентичність, патріот, освіта, майбутнє, домедична допомога, надзвичайні ситуації, війна, толерантність, відповідальність.

The article focuses on the need to study the subject «Defense of Ukraine. Fundamentals of medical knowledge».

Key words: protection of Ukraine, civic duty, dignity, social maturity, territorial integrity, national identity, patriot, education, future, home care, emergencies, war, tolerance, responsibility.

У 1970-х – 1980-х роках предмет нашого обговорення мав назву «Військова підготовка», згодом – «Захист Вітчизни», сьогодні – «Захист України. Основи медичних знань» – спостерігається своєрідна тенденція нарощування акцентів.

Україна 21-го століття переживає складні часи, тому вивчення саме цього предмета набуває великого значення. Він стосується багатьох галузей нашого життя, але особливо можна виділити два вектори

вивчення: громадянський обов'язок та соціальна зрілість і засвоєння основ медичних знань для надання першої домедичної допомоги людям при невідкладних станах.

Рухаючись першим, аналізуємо непросту політичну, економічну і соціальну ситуацію в Україні. Здобувачі освіти, з якими ми маємо справу, це молоді люди, котрі незабаром отримають чи нещодавно отримали право на власне волевиявлення як громадяни України. Вони народились у незалежній державі, яка ніяк не може стати такою де-факто: державі, де свій голос на виборах можна продати чи обміняти на продуктивний пакет; державі, де точиться виснажлива гібридна війна з державою, яка була гарантом територіальної цілісності України; державі, яка виснажена корупцією і подвійними стандартами. Спливають на думку пророчі рядки людини, яка до болю любила Україну – Т. Г. Шевченка:

... Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять... [1].

З ними дивовижно резонують слова ще одного патріота України – В'ячеслава Чорновола: «Дай Боже нам любити Україну понад усе сьогодні – маючи, щоб не довелось гірко любити її, втративши. Настав час великого вибору: або єдність і перемога та шлях до світла, або поразка, ганьба і знову довга дорога до волі» [2].

Їх розділяє більше ніж півтора століття, та гострота проблеми не зникла. Нині, як ніколи, гостро в Україні стоїть питання територіальної цілісності та національної ідентичності [3]. Від вибору молоді сьогодні залежить, чи буде Україна цілісною, вільною і цивілізованою завтра. А значить, в їх виховання і освіти ми маємо вкладати більше зусиль. Доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України Євген Головаха сказав у своєму інтерв'ю газеті «Голос України»:

«Національна ідентичність має три складові – це ставлення до минулого, сучасного і майбутнього нації, приналежність до якої ти відчуваєш. Якщо в тебе немає уявлення про її минуле – твоя ідентичність неповноцінна. Якщо ти не сприймаєш сучасне її життя як своє, не як чуже і таке, яке на тебе тисне, – і поготів» [4].

Звернемося до другого вектора – медичного. Реалії сьогодення такі, що армія в Україні була довгий час занедбана. І офіцерський склад, і солдати втратили певні навички дій в бойових умовах, що призводить до великої кількості превентивних смертей на сході нашої країни. З іншого боку, частішають надзвичайні ситуації як природного (стихійні лиха), так і антропогенного (техногенні катастрофи) характеру і заручниками цих ситуацій стають в першу чергу пересічні громадяни: і серед постраждалих, і серед тих, хто надає першу допомогу (якщо проаналізувати нещасні випадки, то у 95 % постраждалого виявляють

непрофесійні рятувальники чи медичні працівники). Закон України «Про екстрену медичну допомогу» зобов'язує кожну людину надати посильну домедичну допомогу постраждалому у невідкладному стані [5]. В Європі і Америці створено багато організацій, які розробляють відповідні навчальні матеріали [6] і проводять навчальні тренінги для немедиків [7]. Тому вкрай важливо, щоб більше людей мало базові знання тактики поведінки в екстремальних ситуаціях і вміли надати домедичну допомогу потребуючим.

Якщо перевести усе вищезазначене в площину освіти, виховання і повернутись до предмета «Захист України. Основи медичних знань», то стане зрозуміло, чому саме ця навчальна дисципліна є актуальною і заслуговує на додаткову увагу. Її мета: розвиток і соціалізація особистості студентів, формування у них національної свідомості та ідентифікації, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, дослідницької зацікавленості, навичок виживання, взаємодопомоги та порятунку життя людині у невідкладному стані, здатності до розвитку та самоосвіти, творчих здібностей, вміння виставляти ціннісні пріоритети в умовах глобальних змін та викликів сьогодення; накопичення студентською молоддю життєво необхідних знань і вмінь щодо захисту Вітчизни, виважених алгоритмів дій в умовах надзвичайних ситуацій, виховання патріотичних почуттів і відповідальності щодо свого народу [8].

У процесі навчання ми формуємо у здобувачів освіти такі компетентності:

Знати:

- свої обов'язки і права відповідно до Українського та міжнародного законодавства;
- алгоритми надання домедичної допомоги при невідкладних та інших станах;
- алгоритми дій при надзвичайних ситуаціях мирного і військового характеру.

Вміти:

- застосовувати свої знання на практиці;
- приймати рішення і брати на себе відповідальність;
- співпрацювати в команді з іншими людьми.

Розуміти:

- що основою життя людини є християнська мораль (небайдужість, співчуття, толерантність і любов до ближнього), яка мотивує надати допомогу тому, хто її потребує, а тоді вже і обов'язок;
- важливість накопичення ґрунтовних знань і навичок;
- важливість чіткої позиції щодо національної ідентичності, людської гідності, гуманності і людяності в цілому.

На завершення доречно буде згадати слова В'ячеслава Чорновола: «Україна розпочинається з тебе».

Література:

1. Шевченко Т. Г. Кобзар. Харків : Школа, 2018. 576 с.
2. Україна розпочинається з тебе. ТОП-10 цитат В'ячеслава Чорновола. *Історична правда*. 24 грудня. 2017. URL: <https://cutt.ly/UYdsjow> (дата звернення:01.11.2021).
3. Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України. Інформаційно-аналітичні матеріали до круглого столу, 12 квітня 2017 р. URL: <https://cutt.ly/pYdsOkE> (дата звернення:01.11.2021).
4. Національна ідентичність – це ключове питання для суспільства. URL: <https://cutt.ly/wYdsM7j> (дата звернення:01.11.2021).
5. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» № 5081-VI від 05.07.2012 р. URL: <https://cutt.ly/dYddyNy> (дата звернення:01.11.2021).
6. Посібник в схемах «Зупини кровотечу – врятуй життя». Американська колегія хірургів, 2017. 13 с. URL: Bleedingcontrol.org (дата звернення:01.11.2021).
7. Європейська асоціація рятувальників, тренінги на муляжах. URL: www.erk.edu (дата звернення: 03.09.2021).
8. Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти. «Захист України. Рівень стандарту». URL: <https://cutt.ly/IYddPLp> (дата звернення:01.11.2021).

УДК 371.7

Дарина Лісецька,

Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Анна Ковальчук,

Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Науковий керівник – **Сергій Марчук**

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ УЧНІВ УМІНЬ ПРАЦЮВАТИ В КОМАНДІ ТА РАЦІОНАЛЬНО ХАРЧУВАТИСЯ

Розглянуто педагогічні можливості змісту соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі у формуванні компетентностей працювати в команді і здорового життя. Визначено способи роботи в команді та збалансованого харчування молодших учнів в умовах Нової української школи.

Ключові слова: робота в команді, здорове життя, раціональне харчування, компетентність.

The pedagogical possibilities of the content of social and health education in the formation of competencies to work in a team and a healthy life are considered. Methods of teamwork and balanced nutrition of junior students in the New Ukrainian school are determined.

Key words: team work, healthy life, rational nutrition, competence.

У Державному стандарті початкової освіти (2018) передбачено вимоги до обов'язкових результатів навчання, що визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності [2]. Деякі з них найкраще реалізувати на уроках шляхом використання методик групової роботи:

- громадянська компетентність – здатність людини активно, відповідально та ефективно реалізувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства;

- комунікативна компетентність – здатність особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями;

- соціальна компетентність – здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі [1].

Мета наукової розвідки – вивчити та проаналізувати зміст умінь молодших школярів працювати в команді та збалансовано харчуватися при опануванні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі структуровано за трьома змістовими лініями: «Безпека», «Здоров'я», «Добробут». Змістова лінія «Здоров'я» спрямована на формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності і поведінки через набуття навичок здорового способу життя, розвиток позитивної самооцінки, критичного мислення, умінь ухвалювати зважені рішення, відповідально ставитися до власного здоров'я та здоров'я тих, хто поряд, і протидіяти негативним соціальним чинникам. Змістова лінія «Добробут» забезпечує розвиток етичної поведінки в соціумі, вміння вчитися і формування позитивного ставлення до навчання, усвідомлення важливості здорового способу життя для добробуту, розвиток підприємливості і споживчої культури для оптимального використання ресурсів та забезпечення добробуту, орієнтацію учнів на відповідальне ставлення до безпеки та здоров'я як до найважливіших життєвих цінностей [3].

Уперше термін «команда» почав застосовуватися в лексиконі спортсменів, будучи складовою частиною в побудові їх тайм-

менеджменту. На сьогодні це поняття значно розширило сферу свого застосування і є актуальним для багатьох сфер. Команда – це термін, яким позначають невеликі групи (від 3 до 12 осіб), що мають яскраво виражену цільову спрямованість і інтенсивну взаємодію між членами групи. Виходячи з цього, командна робота – це ефективна і продуктивна практична діяльність команди. Або ж це певна спільна та цілеспрямована робота групи фахівців, які працюють за заздалегідь встановленим правилам [7].

Найпростіший приклад з історії: команда – це військо, кожна дія якого націлена на перемогу над противником. У війську всі воїни діють злагоджено, продумано і з опорою на спільну мету. Краще зрозуміти суть командної роботи можна, виділивши її головні риси:

- спільна робота: команда – це не сума окремих частин, а єдине ціле – певна структурована група людей, кожен член якої взаємодоповнює іншого;

- продумане позиціонування кожного з її учасників. Тобто, кожен з членів цієї групи розуміє всю повноту ситуації і обізнаний в стратегічних цілях, має закріплений за ним ряд завдань і несе відповідальність за виконання кожного з них;

- комунікація: в команді кожен учасник відвертий і чесний з іншими, готовий вирішувати конфлікти ще на етапі їх зародження;

- автономія: кожна команда – автономна частина в структурі будь-якої організації. У неї є ряд продуманих способів взаємодії з керівними інстанціями і іншими командами, але вони не мають ніякого впливу на процеси, які відбуваються саме в цій групі;

- синергія: ефект від спільної роботи команди якісно перевершує ефект від роботи окремих людей. Тобто, спільна робота фахівців може в сумі дати набагато більше, ніж результати їх роботи поодиноці [7].

Таким чином, ми бачимо, що командна робота – це не просте взаємовідношення між людьми, які працюють в одній організації або над одним проектом. Така взаємодія – швидше співпраця між окремими працівниками, яка поширюється на різні сфери і завдання. Командна робота – це діяльність групи людей, яка зосереджена на вирішенні конкретної задачі. Команда – це і є окрема «одиниця» в механізмі функціонування організації.

Дослідники поняття «командна робота» виділяють такі її головні принципи: загальні і важливі цілі кожного з учасників; взаємодоповнюючі вміння; чіткі вимоги до продуктивності; взаємна відповідальність; невелика кількість людей [7].

Умови, яких важливо дотримуватися, упроваджуючи методики групових форм навчання школярів:

1. Завдання сформулювати ясно й чітко. На початку роботи потрібно дати школярам інструкції по виконанню роботи. Наприклад,

порадити їм розглядати предмет з різних точок зору. Або записати на дошці ключові слова для обговорення теми та ін.

2. Залучити до роботи у групах усіх дітей класу.

3. Розподілити ролі. На перших етапах формування груп розподілення вчителем ролей має особливе значення. Пізніше це можуть робити самі школярі.

4. Учити школярів пояснювати одногрупникам інформацію, власні думки.

5. Приділяти увагу всім групам однаково.

6. Виправляти помилки.

7. Не виправляти та не критикувати перші висловлювання, навіть якщо допущено грубу помилку. Це мають робити самі учні в доброзичливій формі.

8. Не давати відповіді на запитання, якщо на нього може відповісти будь-хто зі школярів.

9. Не чинити тиск на учасників, давати їм висловлюватися.

10. Педагогу не слід ходити по класу або стояти біля однієї парти.

Учні часто соромляться висловлювати думку у присутності вчителя. Проте ближче до кінця роботи, коли учасники вже ведуть розмову, педагог може взяти участь в обговоренні: слухати, спрямовувати, відповідати на запитання [1].

Поведінка вчителя під час групової роботи. Учитель, який працює на заняттях з малими групами, може поводитися по-різному: контролювати; організовувати; оцінювати роботу учнів; брати участь у роботі групи або пропонувати учасникам різні варіанти вирішень; виступати в ролі наставника, дослідника або джерела інформації. Педагогу варто пам'ятати, що групове заняття має свою структуру, якої бажано дотримуватись під час проведення уроку (рис. 1).

Рис. 1. Структура групових занять [1]

Однак групове навчання відрізняється від традиційного не лише тим, що дає більше можливостей школярам висловлюватися. Із груповою роботою пов'язаний якісно новий, багатший рівень взаємодії.

Мовлення у традиційних методах обмежується ініціативою лише одного вчителя в умовах, коли цілий клас стає «груповим співрозмовником». Робота в невеликих групах дає можливість школярам:

- стати ініціаторами розмови;
- слухати співрозмовника та висловлювати власну думку;
- безпосередньо вести бесіду;
- виокремлювати важливу ідею;
- обмінюватися думками;
- грати такі ролі, які в інших умовах були б неможливі.

Отже, початкова школа – період, коли навички співпраці необхідно відточувати. На думку експертів, уміння працювати в команді розвиває впевненість в собі та довіру до людей. Також здатність до співпраці допомагає отримати та розвинути інші важливі соціальні навички:

- здатність співпереживати;
- уміння знаходити компроміс;
- комунікативні здібності;
- толерантність.

Реформа шкільного харчування має на меті сформувати культуру харчування серед школярів, а також прищепити їм правильні харчові звички. Це є важливою цінністю Нової української школи. Основна мета НУШ – створити школу, «у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті». Нині для учнів важливо не лише опанувати окремі предмети, але й здобути певні компетентності, які стануть їм у нагоді в майбутньому. Засади здорового способу життя – є важливою компетенцією, яку потрібно мати учневі Нової української школи [5].

Раціональне збалансоване харчування – це фізіологічно повноцінне харчування людини з урахуванням її статі, віку, характеру праці, кліматогеографічних умов, індивідуальних особливостей. Воно передбачає своєчасне постачання організму смачною їжею, що містить поживні речовини – білки, жири, вуглеводи, вітаміни, макро- та мікроелементи, які людина повинна одержувати в оптимальній для організму кількості та в певних співвідношеннях, що забезпечує нормальне функціонування всіх систем і органів. Харчування – одна з основних фізіологічних потреб людини. Від нього залежить ріст і розвиток організму, його фізична і розумова працездатність, стійкість проти несприятливих факторів і, нарешті, тривалість життя [2, с. 47].

Василь Сухомлинський у статті «Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я» досліджує проблему правильного харчування школярів. Багаторічні спостереження і спеціальні дослідження видатного педагога призвели до тривожного висновку: йдучи до школи, 25 % дітей молодшого шкільного віку не снідають – уранці їм не хочеться їсти; 30 % – з'їдають вранці менше, ніж половину того, що необхідно для нормального харчування, 23 % – з'їдають половину повноцінного

сніданку, тільки 22 % дітей снідають так, як цього вимагають норми [6, с. 104].

В Україні з 1 вересня 2021 року набувають чинності нові норми харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення і відпочинку. Серед головних змін: з норм харчування прибрати кондитерські вироби, бо в них забагато цукру та трансжирів; також обмежили споживання соків; прибрати м'ясні, рибні та овочеві консерви через високий вміст солі та можливу наявність консервантів; зменшено споживання хліба та картоплі; натомість збільшено споживання молока та кисломолочних продуктів, круп і бобових.

Таким чином, кожній здоровій дитині потрібно дотримуватися принципів валеологічного харчування: енергетична цінність раціону харчування повинна відповідати і енергетичним витратам організму; хімічний склад їжі має відповідати фізіологічним потребам організму в поживних речовинах; різноманітність вживаних продуктів харчування; оптимальний режим харчування, що забезпечує регулярність надходження їжі та включення психофізіологічного механізму травлення.

Література:

1. Групова робота як засіб формування ключових компетентностей молодших школярів. URL: <https://cutt.ly/vYdfX7D> (дата звернення: 14.11.2021).
2. Даценко І. І. Гігієна і екологія людини. Львів : Афіша, 2000. 248 с.
3. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Київ, 2018. 37 с.
4. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл І (1–2 класи). URL: <https://cutt.ly/oYdf1xg> (дата звернення: 14.11.2021).
5. Реформа шкільного харчування: як зробити корисну їжу смачною для учнів? URL: <https://cutt.ly/6Ydf3Zt> (дата звернення: 14.11.2021).
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.
7. Що таке командна робота, чому вона така важлива і як впливає на успіх? URL: <https://cutt.ly/JYdgqzY> (дата звернення: 14.11.2021).

УДК 37.091.12:005.963.3:172.15(477.82)

Тамара Луцик,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк,
Наукова керівниця – **Галина Голя**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЙ РІДНИМ МІСТОМ

У статті проаналізовано актуальні питання національно-патріотичного виховання молоді під час екскурсій рідним містом в умовах сьогодення.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, підрастаюче покоління, патріотизм, екскурсія.

The article analyzes the current issues of national-patriotic education of the younger generation during tours of his hometown in today's conditions.

Key words: national-patriotic education, rising generation, patriotism, excursion.

Національно-патріотичне виховання молодого покоління сьогодні є одним із актуальним завдань сучасного освітнього простору. Проблема виховання патріотичних почуттів у громадян України починаючи з наймолодшого віку обумовлена економічним та політичним реформуванням, коли суттєво змінюється соціокультурне життя, принципи функціонування освітніх установ та засобів масової інформації.

Патріотизм – одне з найглибших почуттів, закріплене століттями й тисячоліттями історичних подій. Не можна бути патріотом, не відчуючи особистого зв'язку з Вітчизною, не знаючи історії того, як любили та берегли її наші пращури, як боронили її незалежність наші діди, батьки, брати. Українською державою на законодавчому рівні визнано дошкільну освіту обов'язковою первинною ланкою системи безперервної освіти та наголошено на її пріоритетності. Для здобуття дошкільної освіти створено мережу закладів, яка нині поповнюється новими закладами різних типів та форм власності. У контексті реформування системи освіти відбувається удосконалення змісту та форм здобуття системи дошкільної освіти України, переглядаються підходи до організації взаємодії з вихованцями, окреслення актуальних напрямів виховання, навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах сучасного закладу освіти [4, с. 102].

Питання патріотичного виховання молодого покоління належить до кола наукових інтересів сучасних дослідників та вчених. Поняття «патріотизм» охарактеризовано у працях І. Беха, А. Богуш, Т. Поніманської, Ю. Руденко. У наукових дослідженнях Н. Борисової,

М. Єпіхіної, Н. Курило, С. Тесленко розкрито засоби національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Сучасні науковці Л. Калузька, В. Цимбалюк, Т. Комарова, Т. Ротанова доводять, що вже в дошкільному віці в результаті систематичної, цілеспрямованої роботи в дитини формуються елементи усвідомлення громадянства, вона знає та правильно вживає такі терміни: Україна, Батьківщина, країна, рідне місто, селище, вулиця (їхні назви).

Розглядаючи структуру почуття патріотизму І. Бех зазначає, що необхідними та достатніми в контексті цілісності доцільно вважати такі компоненти: любов до народу, Батьківщини, держави; діяльнісна відданість Батьківщині; суспільно значуща цілеспрямованість; моральна стійкість; готовність до самопожертви; почуття власної гідності [1, с. 4].

Реалізація зазначених компонентів у Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року визначається метою патріотичного виховання, яке розглядається як «складова частина національного, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин» [2].

Національно-патріотичне виховання є базовою складовою патріотичного виховання громадян. Крім національного обов'язку служити Батьківщині, є ще одна обставина: історія України здебільшого не історія мирного розвитку культури, суспільних та державних структур, а історія воєн та збройних конфліктів. При цьому основою змісту патріотичного виховання є формування та розвиток у молодого покоління найважливіших духовно-моральних якостей – любов до Батьківщини, повага до законності та правопорядку, відповідальність за виконання конституційного обов'язку та обов'язки щодо захисту Вітчизни.

Зокрема, структура національно-патріотичного виховання включає:

- комплекс виховних завдань, пов'язаних з формуванням: потреби стати патріотом;
- педагогічну діяльність суб'єктів виховання, що здійснюється з урахуванням вимог психолого-педагогічної науки та забезпечує формування та розвиток дітей відповідно до поставлених виховних цілей [2].

Педагогічна робота вихователя дошкільної освітньої організації щодо патріотичного виховання – це практична діяльність, яка забезпечує досягнення мети і рішення завдань патріотичного виховання. У цьому процесі керівна роль належить дорослому – педагогові, вихователеві, батькам. У педагогічній роботі з дітьми дошкільного віку

по кожному напрямку патріотичного виховання використовуються певні методи і засоби.

Мета національно-патріотичного виховання полягає у створенні оптимальних умов формування значимих морально-психологічних якостей і установок дітей, готовності їх до активного прояву у різних сферах життя нашого суспільства.

Здійснювати патріотичне виховання у нових соціально-економічних умовах нашого сьогодення – складне завдання. Найбільш сприятливі умови для формування патріотизму в сучасній системі освіти, це ті, що орієнтовані на особистісні інтереси, потреби та здібності дитини, забезпечують можливість самовизначення та самореалізації, сприяють створенню «ситуації успіху» та творчому розвитку кожного, хто навчається. Саме тому педагоги співпрацюють з музеями, дитячими об'єднаннями, із краєзнавства, військово-спортивними таборами та мають широкі можливості патріотичного виховання особистостей.

Формувати національно-патріотичні почуття доцільно через пізнання минулого рідного краю. Зокрема, у Луцьку діє ряд краєзнавчих, пізнавальних, театралізованих екскурсій, які організовує місцеве туристичне агентство «Патріот». Театралізована екскурсія «Романтика та містика Лучеська» перемогла у конкурсі соціальних проектів туристичного спрямування, який провели управління туризму та промоції міста Луцької міської ради спільно із Британською Радою в Україні [3]. Екскурсія розпочинається біля аптеки-музею, де учасників екскурсії зустрічає Станіслав Хрустель, привид польського лікаря-балвера, що блукає вулицями Луцька уже понад чотири століття. Він привідкріє завісу історії і містичності Лучеська, старих традицій і порядків. Окрім того, Станіслав Хрустель ділиться історією свого життя та оповідає про тих, хто ходив вулицями міста триста, чотириста та навіть п'ятсот років тому, декламує поезію, поділиться жартами та дарує милі дрібнички найуважнішим гостям. Вся ця містерія пронизана романтикою, оскільки екскурсія проводиться із запаленими факелами та старими ліхтарями. Ця екскурсія орієнтована на дорослих відвідувачів. Ми, як студенти, в рамках вивчення навчальної дисципліни «Історія української культури. Історія світових цивілізацій», мали змогу бути учасниками екскурсії, дізнатися маловідомі факти про історію та культуру рідного міста і отримати неповторні емоції від дійства.

Для молодого покоління туристична агенція пропонує екскурсію «У пошуках скарбів Старого Лучеська». Це інтерактивна гра-екскурсія, яку проводить привид польського шляхтича Станіслав Хрустель старим містом. Дітям влаштовують конкурси, випробування, лицарські поєдинки. Учасники садять троянди на подвір'ї скульптора Миколи Голованя і куштують «нектар щастя». Є можливість проводити екскурсію ввечері при світлі факелів. Отже, одним із шляхів національного-патріотичного виховання молодого покоління є

організація дослідницької діяльності. Мотивом для її організації може бути будь-що: цікавий факт із життя людини, почута розповідь, іноді окрема фраза, знаменні пам'ятні дати, сімейні альбоми, архіви. Все це допомагає дітям глибше вникнути та зрозуміти історичні події, виховує у них гордість за свою Батьківщину та розуміння своєї причетності до подій сьогодення.

Виходячи з вищезазначеного, варто зауважити, що патріотичне виховання дітей дошкільного віку – одна з актуальних проблем системи дошкільної освіти на сучасному етапі. Патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого демократичного суспільства і виступає суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенціальних соціальних можливостей в духовній, економічній і соціальних сферах життя суспільства. Без пробудження таких моральних феноменів, як патріотизм, обов'язок, совість, почуття власної гідності, працелюбність навряд чи можна розраховувати на поліпшення ситуації в країні.

Література:

1. Бех. І. Патріотизм : сучасні ознаки та орієнтири виховання. *Рідна школа*. 2015. № 1-2. С. 3–6.
2. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. URL: <https://cutt.ly/UYdj6MB> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Луцьк несподіваний. Топ 5 незвичних екскурсій містом. ПЕРШИЙ (канал соціальних новин). 11 жовтня 2019. URL: <https://cutt.ly/hYdkudV> (дата звернення: 09.11.2021).
4. Миськова Н. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу освіти дошкільної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. С. 102–105.

УДК 378.147.015:7

Юлія Луцюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦТВА

У статті розглядається поняття «естетична культура», аналізуються її особливості та шляхи формування естетичної культури студентів під час вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво».

Ключові слова: естетична культура, естетичне виховання, мистецтво.

The article considers the concept of «aesthetic culture», analyzes its features and ways of forming the aesthetic culture of students during the study of the integrated course «Art».

Key words: aesthetic culture, aesthetic education, art.

У 21 столітті, в час бурхливого розвитку суспільства, техніки та інформаційно-комунікаційних технологій неможливо уявити життя сучасної людини без культурних цінностей, зокрема естетичної культури.

Культура окремого індивіда є складовою культури суспільства в цілому. Важливим напрямом змісту виховання студентів закладів вищої освіти та чинником гармонійного розвитку особистості є формування естетичної культури, яка сприяє гармонізації взаємин людини з людиною, людини з природою та людини з суспільством в цілому.

Згідно з Концепцією національного виховання, одним із основних завдань освіти є «формування основ естетичної культури, розвиток естетичного досвіду особистості, її художніх здібностей; оволодіння цінностями і знаннями в галузі світового і народного мистецтва, музики, архітектури, усної народної творчості, національної пісенної і танцювальної культури, побуту, ремесел, гри; розвиток почуття прекрасного, формування здатності розуміти і цінувати твори мистецтва, пам'ятки історії, красу і багатство природи; здібність до творчої діяльності в різних видах мистецтва» [4, с. 141].

У сучасній теорії та практиці науковим підґрунтям для здійснення комплексного вивчення проблеми формування естетичної культури є дослідження В. Бутенко, О. Дем'янчук, В. Клепиков, Л. Левчук, Г. Падалка, О. Пташук, О. Олексюк, Л. Рапацька, О. Рудницька, Т. Сулова, О. Шевнюк, В. Ковальчук, Ж. Озолія, В. Радкевич та ін.

Естетична культура досить складний і широкий термін. Найчастіше в науковій літературі натрапляємо на такі визначення:

1. Естетична культура – це ступінь прилученості людини до діючої в суспільстві системи естетичних цінностей, здатність до обґрунтованого естетичного вибору та ствердження естетичного начала в житті.

2. Естетична культура – це здатність особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси.

3. Естетична культура – стан свідомості і спрямованість світогляду, всього духовного світу людей, що відображають художню культуру суспільства за допомогою категорій прекрасного, піднесеного, трагічного, комічного і інших.

Дослідник О. Пташук [3] зазначає, що естетична культура – це така якість індивіда, що виявляється у здібності та вмінні емоційно сприймати й оцінювати явища життя і мистецтва – прекрасні та потворні, трагічні й комічні; перетворювати природу, навколишній світ, людину за законами краси. Формування естетичної культури, її розвиток істотно залежить від активного ставлення особистості до естетичних цінностей, розвиненого прагнення «споживання» цінностей мистецтва.

За концепцією В. Клепікова [2], естетична культура в сучасній науковій літературі розглядається як система, що включає в себе такі складові: естетичні цінності, що освоюються в процесі навчання, виховання і розвитку; естетичні установки і потреби (здібності, сприйняття, хвилювання, відношення, почуття, смак, оцінка, ідеал), необхідні для освоєння цінностей; цілеспрямована діяльність і творчість (перевідкриття попередніх і створення нових естетичних та художніх цінностей у різних видах людської діяльності, у тому числі й у мистецтві); освітній простір, що сприяє зануренню особистості у «світ естетики» (атмосфера, середовище, аура, оточення).

Предмети освітньої галузі «Мистецтво» спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні.

Інтегрований курс «Мистецтво» побудований на ідеї поліцентричної інтеграції, де є домінантні змістові лінії: музичне мистецтво та образотворче мистецтво, а також є додаткові змістові лінії – синтетичні мистецтва.

У процесі ознайомлення з мистецтвом різних культурних регіонів в студентів формується система ключових, міжпредметних і предметних мистецьких компетентностей у процесі пізнання, інтерпретації, творення, оцінювання мистецтва. Естетична культура передбачає розвиток естетичних смаків, виробленню художньо-естетичних умінь, спрямованих на розвиток творчих здібностей студентів.

Під час вивчення курсу студенти вивчають мистецтво африканського, американського, далекосхідного, індійського, арабо-

мусульманського культурних регіонів. Пізнають закономірності розвитку музичної та хореографічної культури, ознайомлюються з театральним мистецтвом й кіномистецтвом, пам'ятками скульптури та архітектури. Ознайомлюються з особливостями розвитку європейського культурного регіону та мистецтва України.

Формування естетичної культури студентів при вивченні курсу «Мистецтво» відбувається і під час ознайомлення з найкращими творами мистецтва, наприклад, вивчаючи мистецтво Європейського культурного регіону, розглядають творчість титанів Італійського Відродження: Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаеля, Тиціана та інших, вчать аналізувати картини. Емоції, які виникають під час спілкування з творами образотворчого мистецтва, спонукають до пізнання закономірностей виникнення й розвитку того чи іншого напрямку або жанру.

Отже, за своїм призначенням естетична культура передбачає розвиток естетичних смаків, почуттів і потреб, формування знань та ідеалів, вироблення художньо-естетичних умінь і навичок, спрямованих на розвиток творчих здібностей. Навчальний курс «Мистецтво» допомагає студентам формувати естетичну культуру, оскільки під час його вивчення студенти усвідомлюють необхідність збереження світової культурної спадщини, розвивають власні естетичні смаки, пізнають себе через художньо-творчу спадщину і формують естетичну культуру.

Література:

1. Гук О. Ф. Теоретичні передумови формування естетичної культури. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 18. С. 193–199.
2. Клепиков В. Н. Формування естетичної культури сучасного школяра. *Педагогіка*. 2014. № 9. С. 41–50.
3. Пташук О. А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз. *Інноватика у вихованні*. 2016. Вип. 3. С. 289–295.
4. Збірник нормативних документів з освіти та виховання / Упоряд. З. М. Онишків; Тернопільський нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2006. 172 с
5. Методичні рекомендації про викладання предметів освітньої галузі «Мистецтво» у 2020/2021 навчальному році URL: <https://cutt.ly/5YdlJpe> (дата звернення: 30.10.2021).

УДК 373.017:821

Христина Ляпченко,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Науковий керівник – **Анатолій Кравець**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ

Розкрито сутність патріотизму у творах сучасних відомих письменників, виховання в особистості почуття патріотизму до рідного краю через твори відомих письменників, які були патріотами свого краю.

Ключові слова: літературні твори, патріотичне виховання.

Revealing the essence of patriotism in the works of modern and famous writers, cultivating in the individual a sense of patriotism to the native land through the works of famous writers who were the same patriots of their land.

Key words: literary works, patriotic education.

У загальному розумінні патріотизм – це любов до Батьківщини, гордість за духовні і матеріальні цінності рідного народу, прагнення своїми діями та інтересами віддано служити рідній землі. В житті патріотизм проявляється в комплексному поєднанні певних почуттів, знань, ціннісних орієнтацій та установок. Етимологічно слово «патріотизм» походить від латинського «patris» – батьківщина, Вітчизна. Слово перейшло з грецької πατρίς, що означає країна батьків, предків. Академічний тлумачний словник української мови це слово пояснює як любов до батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги.

Національно-патріотичне виховання сьогодні розглядається як цілеспрямований і свідомо здійснюваний процес організації і стимулювання активно-творчої діяльності підлітків, оволодіння ними знаннями про культурно-історичний досвід українського народу, формування в них ціннісного ставлення до Батьківщини [2]. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [1]. Здійснення завдань та мети патріотичного виховання досягаються різними засобами реалізації, серед яких є історія, символіка, природа, література, образотворче мистецтво рідного краю.

Питання виховання справжнього громадянина країни є дуже актуальним. Треба звернути особливу увагу на виховання молодого покоління не тільки в родині, під час виховних заходів, а й під час

навчання. Саме в стінах школи відбувається соціалізація дитини, адаптація учня до соціальної дійсності. А саме мова та література, українська література як навчальні предмети подають моделі поведінки та норми, орієнтують на загальнолюдські цінності через поведінку героїв, негативні та позитивні вчинки, через думки автора.

В умовах потреби у відродженні духовності роль уроків української мови та літератури у вихованні справжньої особистості повинна зрости, бо художня література як словесний вид мистецтва має величезний арсенал засобів впливу на свідомість та душу дитини. Як наслідок цього, хочемо цього чи ні, та на зразках поведінки автора і його героїв учні вивчають соціальні ролі, знайомляться з етапами становлення особистості, і як результат цього – формуються найбільш загальні, поширені риси особистості.

Таким чином учень бере участь у власній соціалізації й у вираженні ним цінностей і норм культури. Починається пошук свого «Я». Формується власна система уявлень про самого себе, про світ та інших людей.

В основу системи патріотичного виховання на уроках української мови і літератури потрібно покласти правдиве слово про свій народ, його споконвічне прагнення вибороти Українську державу. Творчі зусилля кожного вчителя повинні спрямовуватися на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, створити оптимальні можливості на уроці для розвитку самостійного творчого мислення школярів, активізації їх пізнавальної діяльності, спрямованих на формування патріотичних почуттів у процесі вивчення літератури. Тому патріотичне виховання має здійснюватись на основі проблемного вивчення текстів, їх системності, де домінантою є настанови до національного відродження.

Патріотизм у найзагальнішому розумінні – це любов до Батьківщини. Для кожної людини в світі її рідний край – найдорожчий та наймиліший серцю. Це той клаптик землі, що привітав її з життям, де минули дитячі роки, де живуть найближчі люди. Такі почуття зрозумілі, вони природні. Далі вони поширюються на цілу країну, в якій людина живе, на людей, що говорять однією мовою та створюють спільну культуру. Бо це все робить людей близькими одна до одної, об'єднує. У широкому розумінні країна – це велика родина, де всі живуть спільними радощами та проблемами. Тому ми відчуваємо свою причетність та відповідальність за все, що коїться у державі, тому нам не байдуже, як до нашої Батьківщини ставляться у світі. А патріотизм – це не лише почуття, це дії, спрямовані на те, щоб рідній країні та нашому народові було добре жити [2].

Патріотизм виявляється у тому, що робить людина. Досягаючи успіху в житті, ми тим самим створюємо успіх цілої країни. Оце й є патріотизм. Володимир Великий, Тарас Шевченко, Василь Стус. Кожен

із них по-своєму виявив свої патріотичні почуття до нашої країни. І таких дуже багато!

Упровадження ідей національного виховання на уроках української літератури починається з усної народної творчості, що є духом нації, і закінчуючи високохудожніми творами письменників-класиків.

Щоб художні твори посіли належне місце у формуванні патріотичних почуттів, на уроці літератури потрібно моделювати ситуації, які сприятимуть розумінню школярами суспільно-політичних явищ, змальованих авторами у творі.

Якщо учні переймуться національним і духовними цінностями, ідеалами нашого народу, вони прагнутимуть до захисту цих цінностей. Учні мають знати про національний ідеал, про конкретних носіїв національної свідомості. Важливе місце тут відводиться особистостям письменників, твори яких вивчаються з першого по одинадцятий клас. Це Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Олександр Олесь. Ці світочі літератури стояли на сторожі державності, бо розуміли, якщо вона буде втрачена, то все решта не має ніякого значення.

Прикладом високого патріотизму є життя Т. Шевченка, творчість якого вивчається в 9 класі. Хіба ж не за неї віддав він кращі свої роки заслання? Про його стійкість і незламність свідчать слова: «Караюсь, мучусь, але не каюсь». Шевченкове слово стало зброєю в боротьбі за кращу долю рідного народу, він свято вірив у його світле, справедливе майбутнє: «Чи дождемося Вашингтона? З новим і праведним законом А дождемося – таки...».

Зразком великої любові до рідної землі є новела Стефаника «Камінний хрест», де на прикладі головного героя І. Дідуха показано трагедію українських емігрантів, тяжке життя яких примушує їхати до Канади. Покидаючи Батьківщину, І. Дідух ставить за життя собі і дружині камінні хрести як символ загибелі тієї духовності, що пов'язувала його з рідною землею. І хоч прижились вони в тій Канаді, але почуття туги за рідною землею супроводжувало їх до самої смерті [1].

Багато талановитих письменників пожертвували собою з любові до рідного краю, свого народу. Наприклад, В. Симоненко прожив усього 28 років, залишивши нам безцінну спадщину роздумів у творах. Всім добре відомі його слова, які стали піснею: «Можна все на світі вибирати, сину, Вибрати не можна тільки Батьківщину» [4]. Окремо хочеться сказати про п'єсу М. Куліша «Мина Мазайло», у якій автор гостро висвітлює українців – манкуртів, які цураються своєї мови, своєї культури, люди, які не пам'ятають своїх коренів. Твір комедійний, але торкається він надзвичайно серйозної теми, яка актуальна й сьогодні. Обговорюючи твір, варто звернутися до поезії сучасного поета В. Баранова «До Українців», в якій автор закликає не бути байдужим до своєї історії, до усвідомлення себе українцями, як такими, а не хохлами. «Бо можна жити й хохлом. І не згіркне від того хлібина. Тільки хто ж тоді небо

прихилить до ваших могил. Як не зраджена вами, зневажена вами Україна» [2].

Отже, навчаючи виховувати – основний девіз сучасної освіти. Якщо ви хочете, щоб вас пам'ятали, сійте пшеницю; якщо ви хочете, щоб вас згадували десятки років, посадіть сад; якщо ж ви хочете залишитись у віках, виховуйте дітей.

Література:

1. Білуник М. Національно-патріотичне виховання учнів засобами літератури. URL: <https://cutt.ly/yYdxZgD> (дата звернення: 09.11.2021).
2. Ізборник. URL: <http://izbornyk.org.ua/> (дата звернення: 09.11.2021).
3. Навчально-патріотичне виховання. URL: <https://cutt.ly/9Ydx74d> (дата звернення: 09.11.2021).
4. Симоненко В. У твоєму імені живу. Київ : Веселка, 1994. 293 с.

УДК 37.015.311-051:165.195:17.023.6(477.81)

Світлана Мартинчук,
Відокремлений структурний підрозділ
«Сарненський педагогічний фаховий коледж
Рівненського державного гуманітарного університету»,
м. Сарни, Рівненська область

ЗМІСТОВІ ДОМІНАНТИ ВИХОВАННЯ ЯК ПРОЦЕС СХОДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ (З ДОСВІДУ РОБОТИ КОЛЕКТИВУ ВСП «САРНЕНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»)

Досвід роботи педагогічного колективу ВСП «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету» з упровадження змістових домінант виховання в освітній процес, як-от: громадянин-патріот, професіонал-інтелігент, духовна високomorальна людина – засвідчує його ефективність лише за умов формування цілісного освітнього простору з гармонійним поєднанням як навчальної (аудиторної), так і позааудиторної роботи, в якому взаємопов'язані елементи професійної і загальної культури соціалізації особистості майбутніх педагогів, досвіду їх професійного і творчого зростання та громадянського становлення.

Реалізуючи вимоги чинного законодавства, ідеологію Нової української школи, педагогічний колектив коледжу працює над забезпеченням відповідності змісту, організації і результатів освітнього процесу стратегічній потребі виховання інноваційної, патріотично налаштованої особистості, здатної до сприйняття і творення продуктивних змін і нововведень у різних галузях економіки і суспільного життя як запоруки конкурентоспроможності України в динамічному світі та її існування як незалежної держави.

Ключові слова: ВСП «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету», виховання, цінності, позааудиторна робота.

The teaching staff experience of Separate structural unit «Sarny Professional Teachers' Training College of Rivne State University of Humanities» in introducing the semantic dominants of education into the educational process, such as a citizen-patriot, a professional intellectual, a spiritual high moral person that testifies its effectiveness due to the formation of holistic educational space with a harmonious combination of both educational (classroom) and extracurricular work, in which the elements of professional and general culture of future teachers' socialization, their professional and creative growth experience and civic formation are interconnected.

Implementing the current legislation requirements, the ideology of the New Ukrainian School, the college teaching staff works to ensure compliance of the content, organization and results of the educational process to the strategic need of upbringing an innovative, patriotic personality, capable of accepting and creating productive changes and innovations in various areas of the economy and social life that serves as a guarantee of Ukraine's competitiveness in a dynamic world and its existence as an independent state.

Key words: Separate structural unit «Sarny Professional Teachers Training College of Rivne State University of Humanities», education, values, extracurricular activities.

Потужним стратегічним ресурсом, який впливає на якість і потенціал суспільства, забезпечує умови для інформаційно-інтелектуального та морально-духовного розвитку громадян є освіта і виховання. Але в час пандемії змінюються системи і способи організації світового співтовариства, і перед освітою ставляться значні виклики, які вимагають оновлення інтегральних характеристик як навчання, так і виховання.

У цих умовах динамічних трансформацій ми все глибше усвідомлюємо, що першочергове завдання педагогів – це не тільки дати знання, забезпечити виконання державних стандартів освіти, а й вміти створити простір для фізичного, духовного і морального убезпечення дитини, професійно допомогти їй вибрати життєво ціннісні орієнтації, переконати, що від неї самої, від культури людських стосунків залежить перспектива життя.

Ідеалом виховання на сучасному етапі є високоосвічена, професійно компетентна, усебічно розвинена особистість, яка наділена національною свідомістю, державницькою відповідальністю, інтелектуально-творчими, духовно-моральними й естетичними, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, кмітливістю, винахідливістю та ініціативністю.

Обґрунтування гуманістичного, людиноцентристського підходу до виховання здійснили Ш. Амонашвілі [12], Ю. Бабанський [2], О. Вишневецький [5], І. Зязюн [6] та ін. Концептуальні засади

національного виховання висвітлюються в працях М. Євтуха [7], Ю. Руденка [10], М. Стельмаховича [11] та ін.

Кожен вищий навчальний заклад, визначаючи змістові домінанти виховної роботи, ставить перед собою конкретні завдання, пов'язані з особистісним становленням студентської молоді – майбутніх професіоналів.

У процесі організації життєдіяльності студентів культурно-освітньо-виховний простір потребує системи змістовних домінант, що орієнтують педагогів на розвиток виховання студента – майбутнього педагога.

«Домінанта, як тлумачить філософський словник, – є визначаючий фактор, чинник, що зумовлює протягом того чи іншого часу спрямованість мислення, поведінки та діяльності людини» [4, с. 232].

Спираючись на аналіз сучасного стану виховної роботи та відповідно до тенденцій розвитку виховної роботи у вищому педагогічному навчальному закладі, урахувавши відповідні методологічні підходи, зазначимо, що до системи основних змістових домінант, на нашу думку, слід долучати виховання майбутнього педагога, насамперед, як громадянина-патріота, професіонала-інтелігента, духовної високоморальної людини.

Відомо, що виховання громадянина й патріота – це формування гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної та національно свідомої людини, наділеної глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, винахідливістю та ініціативністю.

Вважаємо, що на кожному занятті наші викладачі формують основну домінанту виховання – виховання майбутнього педагога як громадянина-патріота. В позааудиторній роботі величезна роль по формуванню громадянина-патріота відводиться предметним та творчим об'єднанням, колективам художньої самодіяльності.

Так, в системі виховної роботи нашого коледжу з вересня 2009 року діє політико-інформаційний клуб «Україна і світ», головним завданням якого є формування політичної культури студентської молоді з метою здійснення національно-патріотичного виховання. Таким чином, у майбутніх педагогів формується вміння оцінювати дійсність, висловлювати власне ставлення до неї та враховувати думку інших людей. Саме ці вміння є базовими цінностями для формування громадянина-патріота.

Важливу роль у формуванні пошани до історичної пам'яті, любові до рідної культури, мови, національних свят і традицій належить літературній студії «Первоцвіт» та драматичній студії «Шанс». Вміла організація роботи гуртків сприяє тому, що в студентів формуються базові цінності як морально-етичні, так і соціально-політичні.

Наступною домінантою виховання як процесу духотворчості у вищих педагогічних закладах є становлення студента як професіонала-інтелігента.

Кожна професія висуває до фахових якостей людини свої специфічні вимоги. Тільки сформувавши їх у себе, фахівець стає професіоналом. Без них немає подальшого професійного вдосконалення.

Професійна підготовка і виховання – це єдиний процес. Виховання, на нашу думку, є складним процесом впливу на особистість, на її майстерність і моральну сутність, на інтереси. Воно сприяє інтелектуальному розвитку, охоплює всю сукупність елементів навчання, виховання й професійної підготовки.

Не зменшуючи значення фундаментальних знань, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що підґрунтям педагогічної професії є його ставлення до світу і самого себе, інтелігентність, міра духовного багатства, спрямованість на творення краси й добра, на те, щоб бути корисними для суспільства, на здатність тонко відчувати й розуміти світ. Вважаємо, що саме робота в Університеті «Природа» та лекторії «За здоровий спосіб життя» покликані пропагувати ідеї наукового природокористування, поглиблювати знання студентів про природу рідного краю, формувати екологічну культуру особистості та культуру здорового способу життя.

Надзвичайно важливі прикладні вміння та навички, діяльнісно-практичні вияви особистості студента, що відображають його ставлення до реалій професійної діяльності й свого існування. Вважаємо, що значну роботу у цьому напрямку ведуть керівники спортивних секцій. Під час занять у секціях та проведенні фізкультурно-масової роботи формуються майбутні педагоги – викладачі фізичного виховання.

Виховання студента як професіонала повинно спиратися на становлення його творчої особистості, тобто орієнтувати на розвиток творчих здібностей, нахилів як до індивідуальної, так і до колективної творчості у сфері педагогічної діяльності. Вважаємо що для вирішення цього завдання у нашому коледжі створені всі умови, зокрема, у колективах художньої самодіяльності. Колективи художньої самодіяльності – це результати розвитку потенційних можливостей обдарованих студентів. Формування базових цінностей сприяє участь студентів у дівочому ансамблі «Калинка», чоловічому ансамблі «Соколоньки», ансамблі «Дівочі сни», вокальній студії «Співочі серця», танцювальному колективі «Поліський дивограй», народному та академічному хорах.

Наступною домінантою виховання студента – майбутнього педагога – є становлення його як духовної високоморальної особистості.

Поняття духовності, на наш погляд, здебільшого характеризується здатністю людини до безкорисливої любові, жертвовності, безмежної

мудрості, свободи. Ці особливі стани душі насамперед передбачають розвиток у собі вищих моральних якостей, сумління, здатності усвідомлювати світ як загальну гармонічну цілісність і жити в гармонії з ним.

Педагогічна майстерність формується на основі практичного досвіду. Частину такого досвіду студентам коледжу дає членство у педагогічному клубі «Любисток». Досвід роботи клубу доводить, що багатопланова діяльність студентів (організаційна, дослідницько-творча, благодійницька), практичне проведення виховних заходів – сприяють розвитку професійно значимих якостей майбутнього педагога, формують високоморальну особистість.

Нова українська школа вимагає творчого вчителя, тому окремо хотілося б спинитися на змістових домінантах виховання як процесу сходження особистості педагога до духовно-моральних цінностей у роботі органів студентського самоврядування.

Самоврядування забезпечує участь студентів у різноплановій, різноманітній і глибоко змістовній роботі навчального закладу, залучає їх до управління справами колективу, допомагає їм зрозуміти свої права та обов'язки, формує у них почуття патріотизму, громадянської свідомості.

У 2020 році за підтримки органів студентського самоврядування було організовано агітбригаду до Дня фізичної культури та спорту, до Дня миру, відкриття Спартакіади коледжу, концертну програму до Дня працівника освіти, організовано привітання чоловіків з Днем захисника України, вітання з новорічно-різдвяними святами.

Протягом 2020 року студентський актив, окремі викладачі коледжу під керівництвом заступника директора з ВР співпрацювали з громадськістю міста Сарни, закладами вищої освіти, брали участь у конкурсах та проектах.

З 02 по 04 березня 2020 року коледж був учасником загальноміського екоквесту у рамках проекту «Екохвиля: Наше покоління». У заході взяли участь наші викладачі та студенти. Участь у загальноміському екоквесті взяли понад 60 чоловік з навчальних закладів міста Сарни. Вони були розділені на 6 команд, які мали свої завдання. Ми прибирали лісосмугу біля ДП «Сарненський лісгосп». А вже 3 та 4 березня були проведені мініакції, майстер-класи з танцю та батл, дискусії, дебати, естафета на велосипедах, перегляд тематичного фільму, виготовлено екобанери на захист довкілля. На згадку для кожного учасника – фото-тайм та урочисте вручення сертифікатів.

Проект було проведено за підтримки ГО «Молоді Агенти Змін» за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні.

Досвід коледжу показує, що правильно організоване студентське самоврядування спрямовує роботу на удосконалення освітнього процесу, формування національно-громадської позиції, політичної культури,

соціальної активності, оволодіння навичками організатора, керівника тощо.

Особлива значимість виховної системи підтримки стала очевидною в умовах карантину. Задля комунікації зі студентами щодо реалізації онлайн-проектів, формування у них ціннісних орієнтацій і компетентностей пропонуємо проводити: онлайн заняття «Марафон унікальних справ» для активу групи; онлайн проекти: «Твоя дорожня карта під час карантину», «Твій психолог», «Створюємо лігу юного правознавця»; челенджі «Скажи_вірусу_ні», «#ВСЕБУДЕДОБРЕ», «#Дякую лікарям», «#Не будь байдужим, умій підтримати тих, хто поряд з тобою»; флешмоб «#НА_КАРАНТИНІ_З_КОРИСТЮ», під час якого студенти у соціальних мережах виставлять фото вдома з зазначеним хештегом, а також відмітять своїх знайомих, аби ті приєдналися до флешмобу.

Таким чином, саме сфера змістових домінант таких, як: патріотизм, громадянськість, професіоналізм, інтелігентність, духовність, моральність майбутніх педагогів – виявляється у фокусі уваги, коли йдеться про сутність професійного виховання. Професійне виховання постає як цілісний процес формування особистості студента, його мотиваційно-моральної сфери, фундаментальних знань та духовної культури.

Таким чином, виховний процес у коледжі є невід’ємною складовою усього освітнього процесу, орієнтується на створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів, збереження їх здоров’я, на загальнолюдські та національні цінності, і є моральною основою професійного становлення майбутніх педагогів. Проте, аналіз окресленої проблеми засвідчує, що в час пандемії навіть високі технології – не панацея від усіх проблем і кризових станів. Адже реалії сьогодення означені серйозними викликами.

Література:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. Київ : Генеза, 1996. 368 с.
2. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
4. Булатов М. О. Філософський словник. Київ : Стилос, 2009. 575 с.
5. Вишневський О. І. Український національний характер та сучасний ідеал виховання української молоді. *Проблеми українського національного виховання* : зб. наук. праць / за ред. Надії Скотної та Марії Чепіль. Дрогобич, 2013. С. 85–94.
6. Зязюн І. А., Миропольська Н. Є., Хлебнікова Л. О. Виховання естетичної культури школярів : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 156 с.

7. Євтух М. Б. Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні (кінець XVIII – перша половина XIX століття). Київ : Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 1996. 70 с.

8. Одарченко В. І. Сучасні проблеми сімейного виховання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 43. С. 268–273.

9. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя. *Відкритий урок: Розробки, технології, досвід*. Науково-методичний журнал. 2009. № 2. С. 55-56.

10. Руденко Ю., Руденко В. Виховання в учнів лицарської духовності. *Рідна школа*. 1996. №7. С. 51-64

11. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с.

12. Шалва Амонашвілі. Мистецтво родинного виховання. Педагогічне есе. Харків : Школа, 2017. 400 с.

УДК 371.011

Сергій Марчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито сутність козацької педагогіки, окреслено методи та форми творчого впровадження ідей козацького виховання в сучасну освітню практику.

Ключові слова: козацька педагогіка, козак, козацьке виховання, національно-патріотичне виховання.

In the article opens the essence of Kozak pedagogy, outlines the methods and forms of creative implementation of the ideas of Kozak education in modern educational practice.

Key words: Kozak pedagogy, Kozak, Kozak education, national-patriotic education.

Постановка наукової проблеми та її значення. Концепція «Нова українська школа» визначає сучасну модель випускника школи: особистість-патріот-інноватор. Це має бути патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини [6]. Саме такі можливості у формуванні нової особистості українця відображені в українській козацькій педагогіці.

Актуальність національно-патріотичного виховання дітей та молоді зумовлюється процесом консолідації та розвитку українського суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною [10]. Тому потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери [5].

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Вивченням процесів становлення системи освіти запорізьких козаків та козацької педагогіки в цілому, присвячені наукові праці сучасних вчених В. Задунайського, В. Кузя, Є. Приступи, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, Б. Ступарика Д. Федоренко, А. Цюся та ін. Зарубіжні дослідники П. Алепський, Ф. Боденштадт, Г. Боплан, К. Делямер, П. Меріме захоплювалися глибокою духовністю, мужністю, подвижництвом, всебічною загартованістю козаків. Майже всі козаки та члени їхніх сімей були грамотні. Про ґрунтовну і розгалужену систему навчання і виховання козаків писали видатні вчені М. Грушевський, М. Аркас, Д. Дорошенко, Д. Яворницький, С. Сірополко.

Мета наукової розвідки – теоретично обґрунтувати сутність козацької педагогіки в історико-педагогічній літературі та розкрити способи реалізації традицій козацько-патріотичного виховання у практиці сучасної школи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Багатовіковий визвольний козацький рух покликав до життя унікальне явище не лише української та східнослов'янської, а й світової культури – козацьку педагогіку. Вона тісно пов'язана з матеріальною та духовною сферами, творцями яких було козацтво. Термін «козацька педагогіка» (табл. 1) охоплює зміст, ідейну спрямованість, національні виховні традиції українського народу, які він виплекав упродовж століть з метою ефективнішого захисту рідної землі від постійних чужоземних навал, для гартування молодих поколінь у дусі непокори ворогам, подвижництва і героїзму. Ідеал українця-козака, людини-лицаря був і залишається понині центральним як в українській культурі (фольклорі, художній літературі, живопису та ін.), так і в народній педагогіці, національній системі навчання і виховання.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз категорії «козацька педагогіка»

Джерело / автори	Визначення (зміст) поняття
Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ: МАУП, 2007 [8, с. 201]	Термін « <i>козацька педагогіка</i> » охоплює зміст, ідейну спрямованість, національні виховні традиції українського народу, які він виплекав упродовж століть з метою ефективнішого захисту рідної землі від постійних чужоземних навал, для гартування підростаючих поколінь у душі непокори ворогам, подвижництва і героїзму
Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Хрінком Інтер, 2008 [4, с. 403]	<i>Козацька педагогіка</i> – система освіти та виховання на території України (XIV-XVII ст.), пов'язана з інститутом запорозького козацтва
Ягупов В. В. Педагогіка. Київ: Либідь, 2003 [12, с. 12]	<i>Козацька педагогіка</i> – вершина української народної педагогіки, що втілила в собі національну психологію, характер, право-свідомість, мораль та інші компоненти національної свідомості, духовності народу
Гусак П., Мартіросян Л. Історія педагогіки України. Луцьк, 1996 [3, с. 35]	<i>Козацька педагогіка</i> , серцевиною якою була батьківська етнопедагогіка, включала в себе фізичні та психофізичні аспекти та сприяла ефективному патріотичному вихованню молоді і розвитку почуття її національної самосвідомості
Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ: Знання, 2003 [7, с. 149]	<i>Козацька педагогіка</i> – феноменальне явище і складова української педагогіки: в усній формі вона зберегла, передаючи з покоління до покоління найкращі духовні цінності народу, досвід виховання, формування і навчання особистості, не зафіксовані письмово прогресивні й результативні форми допологового виховання, батьківського опікування немовлят і дітей дошкільного віку, роботи з отроками, підлітками і юнаками та побудови взаємин між дорослими.

Головна мета козацької педагогіки виховати вільнолюбну і незалежну особистість, козака-лицаря, мужнього громадянина. Провідні завдання: виховувати в підростаючих поколінь національну свідомість і самосвідомість, український характер і світогляд, формувати національну і загальнолюдську духовність, готувати фізично загартованих і мужніх воїнів-захисників рідного народу, виховувати громадян, які розвивали б культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу [7, с. 33].

Дослідження С. Сірополка свідчать, що козацька система виховання і освіти мала кілька чітко окреслених ступенів (табл. 2.) [9, с. 67].

Таблиця 2

Ступені козацької система виховання (за С. Сірополком) [9]

Ступені козацького виховання	Змістовий аналіз етапів козацького виховання
Дошкільне родинне виховання	Серцевина – батьківська і материнська етнопедагогіка; систематичне і цілеспрямоване фізичне, моральне і духовне загартовування батьками дітей з раннього віку; підготовка дітей до подолання життєвих труднощів
Поєднання родинного і шкільного козацького навчання і виховання	Навчання і виховання в козацьких, братських, дяківських та інших школах; пріоритетність родинних цінностей; продовження їх культивування в школах різних типів
Здобуття козацькою молоддю вищої освіти	Одержання вищої освіти у вітчизняних колегіумах, академіях та зарубіжних університетах
Перебування молоді на військовій службі	Перебування юнаків на військовій службі, в куренях Запорозької Січі, в козацьких формуваннях; одержання молоддю поглибленого фізичного і психофізичного виховання

Відомий історик козацтва Д. Яворницький писав: «Церква з дзвіницею, з одного боку – шпиталь, а з другого – школа, становили необхідні деталі кожної православної парафії запорізького краю» [11]. Відкриття школи, а поруч шпиталю відповідало традиціям народної педагогіки українців. Усім своїм змістом і характером козацька педагогіка – складова частина народної педагогіки. До провідних принципів козацької педагогіки відносяться: козацьке братерство, єдність помислів і дії, волелюбство, індивідуальна воля, справедливість, лицарство, шляхетність, військову майстерність, освіченість, оптимізм, життєлюбство.

Безперечно, що над усе на Січі славилося козацьке братство. Кожен запорожець знав: «Свої люди не татари, не дадуть загинати», «Погибай, а товариша виручай», «Або будем на Україні-Русі або пропадемо усі». Козаку притаманне було лицарство, шляхетність. «Козацька потилиця панам-ляхам не хилиться», «Щирий козак ззаду не нападе». Мужність і хоробрість, військова майстерність – ці якості виховувалися з пелюшок. «Козак не боїться ні тучі ні грому», «Береженого Бог береже, а козака шабля стереже», «Гляди, козаче, щоб татари сидячого не взяли». Козаки також кохались у науці, грамоті. Недаремно вони склали і таку приповідку: «До булави треба ще й голови».

Відомо, що козацьке життя завжди було суворе, тому не всякому воно було під силу. Ось чому так багато є прислів'їв, у яких мова йде про витривалість та загартованість. «Терпи козак, отаманом будеш», «Хліб та вода, то козацька їда», «Козак з біди не заплаче», «Хто любить піч, тому ворог Січ». Але не дивлячись на все це, козацький оптимізм,

життєлюбство давно вже ввійшли в історію: «Життя собаче, зате слава козача», «На козаку і рогожа пригожа», «Козаки, як малі діти: дай багато – все з'їдять, дай мало-раді будуть», «Козацькому роду нема переводу» [7].

Зазначимо, що ще в початкових класах значно глибше і докладніше учні повинні знати не про кількох видатних героїв, наприклад, козаків, лицарів-запорожців чи їхніх гетьманів. На основі прочитаних історичних оповідань, художніх творів про національно-визвольну боротьбу українського народу діти переконуються в тому, що козаки були єдиною потужною військовою силою, яка звитязно боролася з іноземними загарбниками. Для всього нашого народу, міркують учні, козаки уособлювали в собі любов до найвищих цінностей, святинь – Матері-України, рідної мови, землі, культури. Учні уявляють козаків як втілення сміливості, мужності, звитяги, подвижницького способу життя і героїзму.

Систематична виховна робота з учнями середніх і старших класів спрямовується на усвідомлення ними образу козака як ідеалу українця. Підлітки починають глибше розуміти, що умови життя, історична місія козаків сприяли тому, що в них формувалися високі моральні якості, широкий кругозір, стійкі риси українського характеру та світогляду. Любов до рідного народу, його волі і свободи стимулювала козаків розвивати свої фізичні, моральні і духовні сили, мужньо боротися з ворогами народу.

Учні середніх і старших класів доходять висновків про те, що козацтво заклало основи демократичного ладу, передового національного державного устрою. Козацький героїзм, міркують учні, спрямовувався на вигнання ворогів із рідної землі, зміцнення народовладдя та побудову національної держави – самостійної України. Кожен учень має зробити для себе правильний висновок, що мораль, культура, духовність козаків були на значно вищому рівні, ніж у багатьох інших співвітчизників. Величезними фізичними і духовними зусиллями козаки стримували агресію сусідніх держав. Тому багато учнів середніх і старших класів вбачають у козаках – історичних діячах і персонажах художніх творів – лицарів українського духу, Національних героїв, ідеал людини – українця і прагнуть бути схожими на них. Учні розвивають у собі якості, якими їх захопили улюблені герої-козаки.

Героїзм козацтва виявлявся упродовж століть у масовому масштабі і якнайкраще репрезентував українську націю в очах європейської та світової громадськості. У виховному впливі на молодь цей потужний чинник – велич героїзму (як, до речі, і багато інших чинників) козацька педагогіка реалізує із високою ефективністю, як жодна інша педагогічна система.

Для учнів доцільно організовувати бесіди, розповіді орієнтовно на такі теми: «Що ми знаємо про запорізьких козаків?», «Українські пісні

та думи про козаків». «Як боролися козаки з чужоземними загарбниками?», «Як виховувалися діти козаків?», «За що я поважаю вірних народу гетьманів України?», «Боротьба гетьмана Богдана Хмельницького за волю України», «Героїзм гетьмана Івана Мазепи», «Справи і діяльність сучасного козацтва» та ін.

Учні середніх класів проявляють великий інтерес до книжок, бесід, класних годин, завдяки яким вони поглиблюють свої знання про походження українського козацтва, його військові походи і битви з ворогами. Значний виховний потенціал мають бесіди з підлітками на теми, наприклад: «Висока мораль українських козаків», «Історія заснування Запорізької Січі», «Як козаки ставилися до рідної мови?», «Яким було навчання в січових, сотенних і полкових козацьких школах?», «Як козаки загартовували своє тіло й душу?», «Військова майстерність українського козацтва», «Види козацьких єдиноборств», «Героїзм українських козаків», «Гетьмани – національні герої України», «Якою була культура козаків?», «Як Європа шанувала лицарів України?» та ін.

У старших класах необхідно домагатися, на основі пізнавальних інтересів учнів, щоб вони самостійно прагнули поглиблювати свої знання, уявлення, поняття про історичні цілі і завдання українського козацтва, його стратегію і тактику боротьби за волю і свободу рідного народу, високу військову майстерність, бойові мистецтва козаків, види козацьких єдиноборств, засоби і прийоми розвитку фізичних, психофізичних і духовних сил та можливостей [8].

Дієвими засобами та формами упровадження козацького виховання дітей та учнівської молоді в освітній діяльності С. Білик та В. Гаврилюк вважаємо такі:

– поглиблене вивчення матеріальної й духовної культури, військового мистецтва та мілітарної історії українського козацтва у процесі вивчення шкільних навчальних предметів, позакласної роботи та позашкільної освіти;

– акумуляцію кращих практик організації козацького виховання виховними системами закладів освіти, розвиток традицій козацького самоврядування;

– розширення мережі гуртків, творчих об'єднань, клубів козацько-лицарського спрямування («Джура», «Козацька школа», «Лицарська звитяга», «Хортинг»);

– участь у військово-патріотичних іграх, фестивалях, вишколах (Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура»), Національній дитячо-юнацькій військово-спортивній грі «Хортинг-Патріот», Всеукраїнському фізкультурно-патріотичному фестивалі школярів України «Козацький гарт» тощо);

– урочисте відзначення впродовж навчального року державних і народних свят, пам'ятних дат, пов'язаних з українським козацтвом та його визначними діячами;

– відродження й популяризацію козацьких традицій тіловиховання (загартування повітрям і водою, фізичний розвиток), раціонального харчування й рухової активності;

– залучення дітей до фізкультурно-спортивної діяльності (перетягування линви, боротьба на руках, боротьба на колоді, пересування на діжці, метання списа, метання булави) та козацьких бойових мистецтв (хортингу, бойового гопака, Спасу);

– вивчення та відтворення козацьких мистецьких традицій (кобзарства, лірництва, гуртового співу, танцю), проведення творчих заходів (мистецьких виставок, концертів-лекцій, літературних світлиць, конкурсів пісні та танцю, мінівистав), що популяризують духовну культуру українського козацтва;

– відродження й використання атрибутики й символіки українського козацтва;

– організацію пошукової та науково-дослідницької діяльності учнів щодо вивчення невідомих або малодосліджених сторінок історії козаччини, її визначних діячів, здобутків матеріальної й духовної культури;

– проведення навчальних екскурсій до об'єктів історичної й культурної спадщини українського козацтва (історичних, краєзнавчих, географічних, етнографічних), пам'ятних місць і музеїв (місцевих краєзнавчих музеїв, Музею гетьманства, Центру народознавства «Козак Мамай» («Мамаєвої слободи»), Музею козацької слави Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» тощо);

– налагодження співпраці та соціального партнерства з козацькими організаціями (Радою козацьких отаманів України, Громадським об'єднанням «Всеукраїнський молодіжний клуб «Джура», Українським дитячо-юнацьким товариством «Січ»), федераціями сучасних козацьких єдиноборств (Українською федерацією хортингу, Міжнародною федерацією бойового гопака, Всеукраїнською федерацією «Спас») та ін. [1; 2].

Висновки. Отже, головне завдання козацької педагогіки полягало в підготовці фізично загартованих, здорових, мужніх воїнів – захисників рідного краю від чужоземного поневолення; виховання українського національного характеру і світогляду, національних і людських моральних цінностей; формування високих лицарських якостей, пошани до старших людей, милосердя. Таким чином, доба козацтва стала вершиною української культури, створила багату духовність, її ідейні, морально-естетичні засади лягли в основу не лише козацької, а й сучасної національної системи виховання. Творче впровадження в життя ідей і засобів козацької педагогіки має забезпечити виховання фізично

здорових, морально чистих і по-лицарськи мужніх та сильних духом громадян незалежної України.

Література:

1. Білик С. В. Нащадки козацької слави. Організація національно-патріотичного виховання молодших школярів на військово-козацьких традиціях. Харків : Основа, 2015. 176 с.
2. Гаврилюк В. Ю. Козацьке виховання та засоби його актуалізації в умовах освітніх змін і суспільних викликів. URL: <https://cutt.ly/kYdOzXC> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Гусак П., Мартіросян Л. Історія педагогіки України. Луцьк : Вид-во ВДУ імені Лесі Українки, 1996. 164 с.
4. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Хрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджено наказом МОН № 641 від 16.06.15 року). URL: <https://cutt.ly/3YdObSi> (дата звернення: 09.11.2021).
6. Концепція Нова українська школа. URL: <https://cutt.ly/6YdOQGa> (дата звернення: 11.11.2021).
7. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. Київ : Знання-Прес, 2003. 450 с.
8. Руденко Ю, Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ : МАУП, 2007. 384 с.
9. Сірополко С. Історія розвитку освіти в Україні. Львів : Афіша, 2004. 664 с.
10. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки. URL: <https://cutt.ly/cYdOYit> (дата звернення: 11.11.2021).
11. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : в 3-х Т. Т. 1. Київ : Наук. думка, 1990. 580 с.
12. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

УДК 378:016

Антон Махніцький,
 Володимир-Волинський
 педагогічний фаховий коледж
 імені А. Ю. Кримського
 Волинської обласної ради,
 м. Володимир-Волинський
 Наукова керівниця – **Ольга Подворнюк**

ВЕБСАЙТ ЯК СКЛАДОВА ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті проаналізовано вебсайт як складову документно-інформаційного простору закладу освіти.

Ключові слова: освіта, веб-сайт, документно-інформаційний простір.

The article analyzes the website as a component of the documentary and information space of the educational institution.

Key words: education, website, document and information space.

В освіті, як і в інших галузях, постійно зростає конкуренція між закладами освіти різних типів. Розвиток інтернет-технологій відкриває новий рівень можливостей виходу у відкритий інформаційний простір і створення свого іміджу. Цьому якнайкраще сприяє вебсайт закладу освіти. Тож дослідження вебсайту як складової документно-інформаційного простору закладу освіти є актуальним.

Сучасні Інтернет-технології в освіті є предметом досліджень таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як В. Биков, Н. Болдирєва, А. Гуржій, Н. Морзе, Е. Патаракін та ін. Процес розроблення веб-сайтів закладів освіти висвітлено у працях таких учених, як Л. Карташова, С. Матвєєва, М. Пальчук, Ю. Романюк, Т. Яшина та ін.

Незважаючи на наявність досліджень з означеної проблеми, вебсайт як складова документно-інформаційного простору закладу освіти є недостатньо вивченим.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати вебсайт як складову документно-інформаційного простору навчального закладу.

У сучасних умовах представництво закладу освіти у мережі Інтернет є важливим і навіть принциповим. Необхідність створення вебсайту закладу освіти обумовлена потребою розв'язання проблеми інформаційної недостатності та своєчасного збереження інформаційних ресурсів, упровадженням інноваційних технологій навчання і сучасних дидактичних систем, рекламою закладу освіти, інформування освітян щодо своєї діяльності. Це вимагає організації власної інтеграційної й універсальної системи, яка має акумулювати необхідну для педагогів і студентів інформацію, що передбачає можливість формування єдиного

технологічного комплексу для створення, збору, збереження й використання різноманітної за змістом електронної інформації та метаянформації [11].

Відповідно до ЗУ «Про авторське право і суміжні права», вебсайтом є «сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси вебсайту і (або) облікового запису власника цього вебсайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом» [13].

В. Філінович вебсайт визначає як інформаційний ресурс, що складається із об'єднаних між собою гіпертекстових документів (вебсторінок), розміщений на вебсервері та має індивідуальну адресу [16, с. 17].

Більшість вебсайтів мають ключову морфологічну структуру, що складається із: головної сторінки; сторінки чи розділу першого рівня; сторінки другого та наступних рівнів, що збільшують чи додають інформацію головних розділів і підпорядковуються сторінкам попереднього рівня.

Формування вебсайту складається із наступних етапів:

- 1) інформаційне проектування, що передбачає проектування вебсайту та організацію інформації у найзручнішій для користувача формі;
- 2) візуальний вигляд, графічний вигляд та ілюстрування;
- 3) програмування – програмне застосування усього вебсайту [3, с. 44].

На думку західних дослідників, потрібно формувати такі вебсайти, які б підпорядковувалися своїй меті довгий час без суттєвої негативної дії на його власника чи споживачів. Вони мають бути доступні та корисні для всіх, незалежно від типу операційної системи комп'ютера споживача, технічного потенціалу монітора та типу підключення до мережі Інтернет» [4, с. 28].

Основними завданнями вебсайту є:

- реклама продукції, сервісу, ідей;
- продаж товарів, сервісу, інформації, ідей;
- безоплатне надання інформації чи послуг;
- підтримка клієнтів та ін. [15].

Сучасні дослідники по-різному класифікують вебсайти, але чіткого варіанту за притаманними їм ознаками не існує. Так, В. Бородаєв розрізняє «персональні вебсайти та сторінки, рекламні та іміджеві, вебсайти організацій та підприємств, інформаційні, розважальні, пошукові вебсайти» [3, с. 43].

У статті 30 Закону України «Про освіту» сказано, що «заклади освіти формують відкриті та загальнодоступні ресурси з інформацією про свою діяльність та оприлюднюють таку інформацію». У п. 2. ст. 30 цього Закону наведено перелік інформації та документів, до яких заклади освіти зобов'язані забезпечувати на своїх вебсайтах (у випадку їх відсутності – на вебсайтах своїх засновників) відкритий доступ [14].

Н. Кононец під вебсайтом закладу освіти розуміє сукупність електронних документів, які висвітлюють достовірну інформацію про нормативні засади й основні напрями діяльності закладу освіти, об'єднаних однією електронною адресою доменним іменем або IP-адресою (доменним іменем або IP-адресою) і його інтернет представництвом у мережі інтернет [8].

Як зауважує Н. Кононец, «вебсайт як інформаційний ресурс закладу освіти (сукупність документів у інформаційних системах: бібліотеках, архівах, банках даних, мережі) може не тільки бути офіційним джерелом інформації щодо закладу у мережі Інтернет, а й суттєво посилити імідж закладу освіти на ринку освітніх послуг» [7, с. 22].

Вебсайти створюють із різною метою: для бізнесу, розваг, спілкування чи є інформаційним порталом. У кожному із цих випадків він буде виконувати різні функції. До основних функцій сайтів закладу освіти відносять наступні:

- інформативна – забезпечують надання відкритого доступу до інформації та створення умов для інформаційного обміну;
- інтеграційна – забезпечують реалізацію внутрішньосистемних зв'язків;
- комунікаційна – дозволяють підтримувати зв'язки як «всередині» себе, так і з «зовнішнім» інформаційним простором;
- координуюча – фіксує та представляє у взаємозв'язку контент, адресований різним суб'єктам;
- розвиваюча – пов'язана із розвитком інтелекту, особистих творчих якостей;
- культуроформуєча – у контексті формування культури і, зокрема, інформаційної культури;
- професійно-орієнтуюча – витікає з орієнтації на профіль професійної діяльності користувача сайту [6].

На думку Н. Кононец, позитивним у створенні вебсайту як інформаційного ресурсу закладу освіти є:

- створення інформаційно освітнього середовища;
- поширення педагогічного досвіду для покращення рівня і змісту викладеного матеріалу на сайті;
- підвищення власного фахового рівня;
- підвищення рівня володіння засобам інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ);

- можливість зробити освітньо-виховний процес гнучкішим;
- розміщення навчально-методичних матеріалів;
- допомога студентам, фахівцям і педагогам у самостійній роботі та підготовці до освітньо-виховного процесу;

– дистанційний доступ до навчальних матеріалів та ін.[7, с. 22–23].

До інформаційної інфраструктури сайтів, що об'єднують різні інформаційні ресурси, необхідні для якісного проведення навчальних занять, належать [9]:

1. Блок загальної інформації із зазначенням короткої характеристики певного структурного підрозділу закладу освіти.

2. Блок характеристики педагогічного складу певного структурного підрозділу закладу освіти.

3. Блок освітньої діяльності. Цей блок повинен бути найбільш представницьким і об'ємним за інформаційним наповненням. Він може містити освітні і розвивальні комп'ютерні програми, електронні довідники, мультимедійні енциклопедії тощо.

4. Блок інформаційно-методичної діяльності педагогічних працівників. Цей блок має бути орієнтований на розвиток творчої педагогіки, оскільки впровадження інформаційної моделі освіти вимагає створення та постійного оновлення програмно-методичних комплексів різних форм навчання (проектних, індивідуальних, дистанційних та ін.), а також інформаційного супроводу інноваційної та експериментальної діяльності.

5. Блок науково-продуктивної діяльності, що ґрунтується на організації наукових досліджень студентської молоді і відповідає за вдосконалення професійних навичок майбутніх фахівців, необхідних для їхньої роботи в умовах інформаційного суспільства. Цей блок може містити інформацію щодо правил написання та оформлення науково-дослідницьких, творчо-пошукових та курсових робіт, результати виконання наукових досліджень тощо.

6. Блок соціально-гуманітарної діяльності забезпечує інформування користувачів сайтів щодо позанавчальної виховної роботи певних структурних підрозділів закладу освіти.

7. Блок інформування, в якому висвітлюються події, що відбулись у певному структурному підрозділі закладу освіти.

8. Блок комунікації, що дає можливість консультування у режимі онлайн студентів та їх батьків, спілкування із громадськими організаціями та іншими зацікавленими особами.

Вебсайти мають на меті дати змогу викладачам:

- організувати доступ до всієї нормативно-правової бази документів;
- використовувати програмне середовище закладу освіти;
- підвищувати кваліфікацію, брати участь у професійних об'єднаннях, семінарах, вебінарах, майстер-класах тощо;

- упроваджувати ІКТ і ресурси мережі інтернет на різних етапах традиційної системи навчання;

- створювати Інтернет-заняття, інтегровані уроки;

- розробляти і використовувати власне програмне забезпечення і цифрові освітні ресурси, формувати, використовувати медіатеки і т. ін.

Користуючись сайтами закладу освіти студенти мають можливість:

- отримувати інформацію щодо навчальних планів;

- мати доступ до навчальних матеріалів відповідно до теми заняття;

- користуватися навчальними матеріалами до заняття і виконання домашнього завдання, якщо з певних причин студент був відсутній на ньому;

- розширити можливості при підготовці до підсумкових робіт;

- отримати доступ до навчального контенту, завдяки посиланням на додаткові тематичні інтернет-ресурси;

- отримати позанавчальні консультації;

- пройти тренувальне онлайн-тестування;

- брати участь в інтернет конкурсах та олімпіадах;

- навчитися працювати з інформацією, представленою у різних формах, відбирати та систематизувати науковий матеріал, робити повідомлення, доповіді на задану тему, складати план тощо [7].

За останні роки заклади освіти суттєво вдосконалили свої офіційні вебсайти. Однак, варто зауважити, що багато ресурсів ще не виконують належним чином вимоги щодо розміщення повної та актуальної інформації.

Виділяють такі основні підходи до покращення вебсайтів:

1. При плануванні, створенні чи оцінці вебсайту, потрібно мислити як відвідувачі сайту. Це досить складно, тому можна попросити відвідати сайт когось зі знайомих, хто менше знає про сайт установи.

2. Необхідно розміщувати лише корисну інформацію. Вебсайт повинен бути простим і зрозумілим, що забезпечить кращу взаємодію.

3. Забезпечення швидкого завантаження сторінок. Якщо відвідувачі не можуть завантажити сторінку сайту, вони не скористаються інформацією, яка там розміщена.

4. Необхідно стежити за актуальністю вмісту. Наявність застарілої інформації на сайті має негативний вплив на довіру відвідувачів до вебсайту і, відповідно, до установи.

5. Обов'язкова наявність контактної інформації. Часто люди відвідують вебсайт, щоб дізнатися контактну інформацію, адресу чи графік роботи. Варто додати цю інформацію внизу кожної сторінки або розмістити помітне посилання на неї.

6. Оптимізація вебсайту для мобільних пристроїв. Сьогодні більшість відвідувачів мережі інтернет заходять на вебсайти за допомогою мобільних телефонів і частина цих пристроїв не зможе

відтворювати Flash-вміст чи показувати складні інтерактивні зображення. Щоб не втрачати відвідувачів, варто надати їм можливість отримувати принаймні найважливішу інформацію, якщо вони не можуть переглянути весь сайт. Якщо на сайті забагато Flash-вмісту, оголошення можуть бути непридатні для показу на мобільних телефонах. Це додасть сайту більшої популярності, зручності та не призведе до втрати відвідувачів.

7. Контроль і тестування вебсайту. Після запуску вебсайту можна відстежувати його ефективність і шукати розділи, які варто покращити. Їх можна визначати за допомогою служби Google Analytics. Ця служба відстежує відвідувачів вебсайту та надає інформацію про кількість переглядів сторінок, тривалість відвідування, переходи користувачів після перегляду певної сторінки тощо [12].

На нашу думку, вищезазначені підходи є актуальними для удосконалення роботи вебсайтів закладів освіти.

Висновки. У сучасних умовах важливу та зростаючу за значимістю і своїми можливостями роль займають вебсайти закладів освіти. Вебсайти забезпечують своєчасне інформування, оперативне й ефективне задоволення потреб студентів, абітурієнтів та їхніх батьків, адміністрації, педагогічного колективу. За допомогою вебсайтів можливо розширити й урізноманітнити спектр навчально-методичного й інформаційного сервісу, а також зробити інформаційно-освітнє середовище закладу освіти відкритим для кожного користувача.

Література:

1. Беляев А. В. Построение навигации для иерархических структур в WEB – системах управления WEB – сайтом. *Автоматика. Автоматизация. Электротехнические комплексы и системы*. 2008. № 2. С. 54–57.
2. Богданов А. Г. Сорок семь готовых решений для создания Web-сайта. Москва : Триумф, 2009. 271 с.
3. Бородаев Д. В. Веб-сайт как объект графического дизайна : монография. Харьков : Септима ЛТД, 2006. 288 с.
4. Бурило Ю. Правовий режим веб-сайту як засобу масової інформації в Україні. *Юридична Україна*. 2011. № 12. С. 26–30.
5. Вовк О. Б. Методи та засоби підвищення життєздатності веб-сайту як інформаційного продукту: автореф. дис. канд. техн. наук: 05.13.06. М-во освіти і науки України. Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2013. 20 с.
6. Инькова Н. А., Зайцева Е. А., Кузьмина Н. В., Толстых С. Г. Создание Web-сайтов : учеб.-метод. пособ. URL: <https://cutt.ly/QYdDvCw> (дата звернення: 15.10.2021).

7. Кононец Н. В. Веб-сайт як інформаційний ресурс навчального закладу – крок до якісної освіти. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2016. № 1. С. 21–26.

8. Кононец Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання. *Педагогічні науки: зб.наук. праць*. Полтава, 2012. Вип. 54. С. 76–80.

9. Кречетников К. Г. Рекомендации по проектированию мотивационной и содержательной составляющих образовательной среды вуза на основе информационных технологий. URL: <http://www.auditorium.ru>(дата звернення: 15.10.2021).

10. Нильсен Я. Веб-дизайн. Санкт-Петербург : Символ-Плюс, 2003. 512 с.

11. Пальчук М. І. Веб-ресурс навчального закладу як обов'язкова складова освіти. *Культура народів Причорномор'я*. Десятий спеціалізований бібліотечний випуск. Т. 2. № 100. Симферополь : Межвузовский центр «Крым», 2007. С. 122–126.

12. Поради щодо покращення веб-сайту. URL: <https://support.google.com>(дата звернення: 15.10.2021).

13. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. Київ, 1993. URL: <https://cutt.ly/PYdD8kr>(дата звернення: 15.10.2021).

14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39.

15. Сычев И. А., Половников И. А. Создание сайтов на основе систем управления контентом : электрон. учеб.-метод. пособ. Бийск : АГАО, 2012.

16. Філінович В. В. Веб-сайт як особливий об'єкт права інтелектуальної власності: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2015. 19 с.

УДК 008:780.616.432(477)

Лариса Мельник,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

УКРАЇНСЬКА ФОРТЕПІАННА МУЗИКА – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ІСААКА БЕРКОВИЧА)

У статті аналізується музична спадщина І. Берковича та визначено вплив його творчості та подальше формування фортепіанної педагогіки.

Ключові слова: фортепіано, І. Беркович, фортепіанна педагогіка, музична спадщина.

The article analyzes the musical heritage of I. Berkovych and identifies the influence of his work and the subsequent formation of piano pedagogy.

Key words: piano, I. Berkovych, piano pedagogy, musical heritage.

Соціальні функції, що їх виконує в суспільстві музикант, досить різноманітні. Це й художнє пізнання світу, і збагачення емоційного досвіду, і здатність розвивати уяву й творче мислення, а також вміння формувати систему естетичних поглядів та оцінок.

Особливу роль відіграють виховні можливості музики. Завдяки своїй емоційній дії вона здатна впливати на розвиток і формування моральних рис людини. Адже чимало з того, що належить до моральності, безпосередньо пов'язане з почуттями. Почуття – ця найсуб'єктивніша сфера психічного життя людини – певною мірою визначає також об'єктивні соціальні взаємини, характерні для суспільства, в якому живе людина. Тому існує соціальна, суспільна спрямованість почуттів, передусім вищих: моральних, естетичних. Таким чином, музика стає засобом ідейного виховання. В нашій країні вона є невід'ємною частиною загального педагогічного процесу.

Мета наукової розвідки – тезово розкрити музичну спадщину І. Берковича та проаналізувати вплив його творчості та подальше формування фортепіанної педагогіки.

Прищепити любов до музики, навчити розуміти її, впливати за допомогою її на особистість успішніше вдається в роки дитинства.

Одним з ефективних засобів, що веде до яскравого емоційного сприймання навколишнього світу є, на думку педагогіки, дитяче художнє виконавство. Виконавство сприяє також умінню володіти й керувати своїми почуттями, поєднанню емоційної чутливості з самовладанням, що є важливими властивостями майбутньої продуктивної діяльності.

Найбільш поширений інструмент у музичній педагогічній практиці – фортепіано. Керівним принципом фортепіанної, як і всієї нашої музичної педагогіки, є виховання учнів на основі повноцінного художнього репертуару. Література для дітей ґрунтується на класичних зразках різних епох і стилів, а також на народній музиці. Особливе місце в педагогічному репертуарі посідають п'єси українських композиторів. Всі виразові засоби, піаністичні (в цьому випадку) прийоми підпорядковуються тут образно-художньому задуму. Водночас враховуються особливості юних виконавців.

Як і все музичне мистецтво, фортепіанна література для дітей базується на кращих досягненнях світової та музичної культурної спадщини.

В Україні фортепіанна музика для дітей існує вже понад півстоліття і має свої традиції й прикметні ознаки. Нині це великий самостійний розділ української музики, який щоразу поповнюється новими творами.

На жаль, п'єси українських авторів не посіли ще належного місця в навчанні дітей. Подекуди дається взнаки певна інертність деяких педагогів, які, задовольняючись звичним колом творів, мало дбають про оновлення і збагачення репертуару своїх учнів/учениць кращими зразками українських композиторів як минулого, так і нашого часу.

Значним кроком у формуванні української фортепіанної літератури для дітей стало створення на початку 1930 -х років першої серії систематизованого фортепіанного репертуару. У цей час починає свою багатолітню працю у галузі фортепіанної дитячої музики композитор-педагог Ісаак Якович Беркович.

Велику популярність здобув його «Збірник легких п'єс для початківців» (1938), який витримав більше десяти видань. Обробки І. Берковича приваблюють піаністичним викладом, що дає початкові навички гри на фортепіано.

Два повоєнні десятиліття принесли українській фортепіанній педагогічній літературі помітні успіхи.

У 1960 році виходить «Школа гри на фортепіано» І. Берковича. Репертуар для молодших школярів – кращий розділ у фортепіанній музиці для дітей у творчості Берковича. На зразках його творів діти вчаться любити свою Батьківщину, знайомляться з вітчизняною історією, героїчним минулим і сучасним своєї країни, вчаться любити, розуміти красу рідної природи.

Широке залучення в педагогічну літературу знайомих фольклорних мелодій має не лише виховні можливості, а й педагогічну доцільність.

Дитячий слух краще сприймає вже знайомі комплекси засобів виразності, які визначають стильові особливості національної музичної мови. Знайомству з високими зразками народної творчості сприяють обробки народних пісень і танців. Глибокі за змістом, народні мелодії в той же час відзначаються простотою мелодичної будови, ритмічного малюнку, тональної основи.

У дитячому репертуарі І. Берковича розділ обробок – один з кращих і багатих. Втілення їх різноманітне – від найпростіших одноголосих перекладень до авторського переосмислення, з застосуванням сучасної композиторської техніки.

Досить популярні у творчості Берковича є переклади жартівливих пісень. Такою є обробка пісні «Женчичок-бренчичок».

Ознайомлення з героїчним минулим народу важливе для патріотичного виховання молоді. З кращих п'єс цієї тематики можна назвати обробку української пісні «Їхав козак на війноньку».

Українська пісенність часто втілюється у поліфонічних композиціях, концентруючи характерні для неї поліфонізацію і співучість музичної тканини. Поєднуючи фольклорні традиції з прийомами професійної музики, І. Беркович впроваджує в обробки елементи і форми класичної поліфонії: імітацію, канон, інтенцію і фугу. На прикладі «Канону» ми чуємо яскравий приклад імітаційної поліфонії.

Важливе місце в творчості І. Берковича займає жанр ансамблю. Найчастіше він бере за основу відомі народні пісні. Яскравим прикладом є обробка української народної пісні «У сусіда хата біла». Характерні елементи поліфонічності, жартівливий, веселий характер створюється за допомогою жвавого темпу і поєднання різних штрихів. Проведення теми чергується між партіями.

І. Беркович – унікальна особистість. Подальше вивчення творчості І. Берковича сприятиме не тільки розширенню педагогічного репертуару молодих музикантів, а й дозволить комплексно оцінити еволюцію фортепіанної музики, її досягнення і проблеми.

Література:

1. Аржанухіна С. В., Цуранова О. О., Перцова О. В., Краснощок К. Ю. Поліхудожність в інструментально-виконавській підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва : навч.-метод. посіб. Харків : Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, 2020. 120 с.

2. Муха А. І. Беркович Ісак Якович. Енциклопедія Сучасної України : електронна версія онлайн / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: <https://cutt.ly/SYgXgOi> (дата звернення: 05.11.2021).

3. Творча спадщина Ісаака Яковича Берковича. URL: <https://cutt.ly/AYgXOx2> (дата звернення: 05.11.2021).

УДК 37.015.31:745/749

Мирослава Михайловська,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Вікторія Ричко**

ВИХОВАННЯ У ШКОЛЯРІВ КУЛЬТУРНО НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано та описано методи виховання у школярів культурно національних цінностей за допомогою засобів декоративно-прикладного мистецтва в закладах загальної середньої освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, культурно національні цінності, школярі.

This article analyzes and describes the methods of educating schoolchildren in cultural and national values with the help of decorative and applied arts in general secondary education at the present stage.

Key words: decorative and applied arts, cultural and national values, schoolchildren.

Виховання культурно національних цінностей є основною складовою загального виховного процесу із формування у школярів високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських обов'язків. Формування національної свідомості і самосвідомості школярів відбувається через освітній процес, позакласну роботу та родинне виховання.

В освітньому процесі в школі культурно національне виховання формується через проведення ранків, вечорниць із національним колоритом, свят на українську тематику: свято Покрови, посвята в козаченьки, українські вечорниці, осінній ярмарок тощо [3, с. 38].

Українське народне декоративне мистецтво – одне із важливих складових частин, яке естетично формує матеріальне, предметно-просторове середовище, створене людиною. Усі види народного декоративного мистецтва виражають духовну сутність мистецтва, самопізнання, самоствердження, національну приналежність його творчих виробів, досвід формування і прикрашення життєвого середовища образним мисленням і художньо-практичною діяльністю у гармонійній єдності з природним середовищем.

Кожен із видів народно-декоративного мистецтва – це унікальний вид мистецтва, якому притаманні художньо-виражальні засоби, має

свою історію та володіє різними за функціональним призначенням підвидами [1, с. 44].

Величезну роль у загальному розвитку мистецтва України відіграло запорозьке козацтво. Козацьке декоративне мистецтво – це феномен, який виявлений образами у широкому аспекті його духовно-просторового й часового життєвого виміру. В житті духовно-мистецької козацької культури висвітлено життя козаків у будні, свята, часи військових походів, відзначення урочистих подій, радісних і сповнених смутку подій, незгод, трагедій. У всьому козаки постійно оберігали свої духовні сили і велич предків, шанували батьківське – своє, раціонально добротне, практичне, красиве, добре і життєствердне навіки. У козаків були ремісники, котрі жили в самій Січі, окремих паланках і їх передмістях, – ковалі, слюсарі, кравці, шевці, теслі та інші. Діяли й сукновальні, а полотна і сукна, руни вовни козаки возили на продаж. Козаки були фаховими майстрами: будували вітряки, млини, робили вози, сани, човни – «чайки», кобзи, бандури, люльки тощо. Надособливу увагу заслуговує святковий соковито-барвистий, рясно орнаментований одяг козаків і збруя коней. У цій мистецькій якості образно показано різні види декоративного мистецтва: тканини, одяг, вироби з металу, кістки, шкіри, дерева, прикраси, порохівниці тощо.

Народне декоративно-прикладне мистецтво, як і інші види народної творчості, є важливою галуззю художньої культури на етапі виховання культурно національних цінностей. Формування патріотизму на сучасному етапі є фундаментом та запорукою ефективності функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів. Засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони формуються цілеспрямовано, системно, із використанням певних принципів та методів виховання культурно національних цінностей в школярів. Національне виховання має здійснюватися на всіх етапах навчання молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність та цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу школярів, їх духовності та культури. Народне декоративне мистецтво включає в себе такі види: художні тканини, килими, народний одяг, вишивання, гаптування, в'язання, мереживо, мережка.

Національно-патріотичне виховання включає соціальні, цільові, організаційні та інші аспекти у вихованні школярів. Ці аспекти мають здатність передбачати першочергові та перспективні заходи, які спрямовані на формування громадсько-активної життєвої позиції школярів, психологічної готовності до добровільного вступу на державну, військову службу та зразкове виконання службових обов'язків. У навчальному закладі створено всі необхідні умови для реалізації таких виховних завдань:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів і можливостей;
- виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки та історичних святинь;
- сприяння набуттю учнівською молоддю соціального досвіду, успадкування духовних і культурних надбань українського народу;
- формування мовної культури;
- формування духовних цінностей українського патріота;
- відновлення і вшанування національних традицій [3, с. 39].

Принципи національно-патріотичного виховання школярів: принцип національної спрямованості виховання; принцип культури відповідності; принцип гуманізації виховного процесу; принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії; принцип цілісності; акмеологічний принцип; принцип особистісної орієнтації; принцип життєвої творчої самодіяльності; принцип толерантності.

Композиція як творча розумово-практична діяльність дозволяє об'єднати окреме і багатоманітне, узгодити розрізнені взаємодії всіх одиниць структури у вихованні культурно національних цінностей у школярів.

Глибоку змістовність і наповненість суспільно значущим змістом дозволила уже первісним орнаментальним формам виконувати комунікативну функцію. Особливу велику роль в орнаменті відіграє в ремеслах, пов'язаних з текстильними матеріалами: тканиною, нитками, прядивом. Мовою орнамента висловлювали основні просторові і хронологічні характеристики космогонічної моделі світу, створюваного в свідомості людей у різні епохи.

Займаючись у школі декоративним малюванням, учні не тільки знайомляться із зразками народної творчості, а й створюють свої орнаменти та візерунки – це розвиває їхню спостережливість, інтерес до навколишньої природи та творчі здібності. Уроки декоративного малювання наочно показують школярам, що декоративний малюнок тісно пов'язаний з їхнім реальним життям і є його невід'ємною частиною [3, с. 41].

Отже, кожен вид мистецтва має свої особливі закономірності виховання національно культурних цінностей у вихованні та розвитку школярів.

Література:

1. Андрущенко І. Творча діяльність як основа формування естетичної культури особистості. *Рідна школа : науково-педагогічний журнал*. Київ : Преса України, 2005. С. 43–45.
2. Миронюк С. Розвиток культурно-естетичних якостей школярів. *Шкільний світ*. 2014. № 2. С. 21–25.

3. Онищенко Т. Виховання національної культури учнів. *Директор школи*. 2015. № 21-22. С. 38–49.

УДК 373.3.091-057.874:51-8

Діана Мороз,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ІГРИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В 1 КЛАСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається значення гри на уроках математики в 1 класі початкової школи як засобу формування креативності школярів.

Ключові слова: креативність, початкова школа, значення гри.

The article considers the importance of playing lessons in the primary school classroom as the formation of creativity of students.

Key words: creativity, primary school, meaning of the game.

На уроках математики важлива роль відводиться ігровим навчальним технологіям – сучасному та загально-призаному засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

У психології започатковано наукове осмислення сутності гри та її значення для розвитку дітей. У працях відомих учених ХХ ст. розроблено теоретичні засади механізму Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна, В. Зіньківського, О. Запорожця [1, с. 4].

Мета розвідки – розкрити значення використання ігрової технології на уроках математики в початковій школі.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити процес навчання цікавими і захоплюючими. У проєкті концепції «Нова школа. Простір освітніх можливостей» читаємо:

«...навчання буде організовано через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами...». Видатний педагог Василь Олександрович Сухомлинський промовив фразу, яка стала основою всього того, що містить у собі гра. Він ніби закликав: «Навчайте граючись, а граючись навчайте» [3, с. 1].

Свідоме мислення дій у школярів з'являється, коли вони підпорядковуються певним правилам. Для дитини першою школою думки є гра.

Ігри важливо проводити систематично і цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи і урізноманітнюючи їх у міру накопичення в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості тощо [4, с. 9].

У початкових класах тільки гра дає змогу легко привернути увагу і тривалий час підтримувати в учнів інтерес до важливих та складних предметів, властивостей і явищ, на яких у звичайних умовах не завжди вдається зосередити увагу всіх учнів.

Дидактичні ігри, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички, тренують сенсорні вміння, навички тощо.

Якщо спочатку учень зацікавиться лише грою, то дуже швидко його вже цікавитиме пов'язаний з нею матеріал, в нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати цей матеріал, тобто учень почне готуватися до участі в грі. Гра дає змогу легко привернути увагу й тривалий час підтримувати в учнів інтерес до тих важливих і складних предметів, властивостей і явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається [2, с. 3].

Гра та сучасні ігрові технології допомагають вчителю початкових класів удосконалити свій урок, зробити його яскравішим, цікавішим. Дуже важливо створити умови для поглиблення та удосконалення знань, умінь і навичок учнів, саме цьому сприяють дидактичні ігри. Їх можна використовувати на будь-якому етапі уроку. Нерідко ігрова ситуація може бути найкращим початком уроку, в ігровій формі можна ефективно ознайомити учнів з новим матеріалом, гра допоможе поживавити процес тренувальних вправ [1, с. 6].

Наведемо приклади дидактичних ігор для усного рахунку в 1 класі:

Гра «В якій ракеті полетиш»

На дошці розміщено три ракети, до яких прикріплені невеличкі кишені. Кожна ракета має свій символічний «номер». Учні отримують по дві карти з прикладами. По команді вчителя приступають до розв'язання прикладів і відшукують ту ракету, в якій вирушать в політ. А це буде саме та ракета, у якої «номер» буде відповіддю в прикладі.

Гра «Прикрась ялинку»

Кожна команда отримує ялинку, що має лише одну іграшку – верхівку, на якій написано число. Крім того, всі отримують іграшки, на яких написані приклади. Правильно обчисливши приклади, треба одягнути тільки ті іграшки, сума чисел на яких відповідає числу на верхівці.

Отже, гра дає змогу легко привернути увагу й тривалий час підтримувати в учнів інтерес до тих важливих і складних предметів, властивостей чи явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається.

Література:

1. Галкін С. Гра – шлях до впевненості. *Шкільний світ*. 2004. № 47. С. 4–6.
2. Дон О. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі. *Шкільний світ*. 2001. № 35. С. 2–3.
3. Руденко О. Використання гри як засобу підвищення ефективності навчання. *Школа : інформаційно-методичний журнал*. 2011. № 11. С. 67–70.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1977. Т.3. С. 9–98.

УДК 373.3:796.011.3

Діана Мороз,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Людмила Северіна**

ІГРОВИЙ ТА ЗМАГАЛЬНИЙ МЕТОД У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НУШ

У статті розглядається використання ігрового та змагального методу у фізичному вихованні учнів початкових класів НУШ.

Ключові слова: ігровий та змагальний метод, фізичне виховання, НУШ.

In the article the use of game and competitive method in physical education of primary school students of NUS.

Key words: game and competitive method, physical education, NUS.

Постановка наукової проблеми та її значення. Ігровий та змагальний методи під час проведення уроків фізичної культури є одним із найбільш ефективних засобів і методів, які сприяють розвитку рухових здібностей дітей, прививають стійкий інтерес до занять фізичними вправами та формують ключові компетентності у здобувачів освіти, що передбачені оновленою програмою з предмета «Фізична культура».

Нова українська школа має навчити дітей використовувати знання і вміння, отримані в процесі навчання, для вирішення повсякденних проблем і життєвих ситуацій, тому заняття фізичною культурою повинні увійти до звички школяра. Рух, змагання, самоствердження – природна суть фізичної культури і спорту.

Як зазначено у програмі з фізичної культури для початкової школи, мета предмета «Фізична культура» реалізується шляхом застосування комплексного підходу до вирішення навчальних, оздоровчих і виховних завдань.

Аналіз досліджень. Ю. Старосольський писав: «Виховати людину успішно можна тільки відповідними методами, що за привабливістю приховують саме виховання і навчання». Одним з таких методів є ігровий. Ігри виступають як засіб фізичного виховання і як метод організації дитячого колективу. Через ігрову діяльність дитина входить у світ знань, на позитивному емоційному тлі починає вивчати азбуку науки, оволодіває духовними цінностями [2, с. 5].

Метою розвідки є розкрити значення використання ігрового та змагального методу у фізичному вихованні учнів початкових класів в умовах НУШ.

Виклад основного матеріалу. Змістова лінія «ігрова та змагальна діяльність» передбачає виховання в молодших школярів ініціативності, активності та відповідальності у процесі рухливих і спортивних ігор за спрощеними правилами; забезпечення усвідомлення важливості співпраці під час ігрових ситуацій; формування уміння боротися, здобувати чесну перемогу та з гідністю сприймати поразку, контролювати свої емоції, організовувати свій час і мобілізувати ресурси, оцінювати власні можливості в процесі ігрової та змагальної діяльності, виконувати різні ролі в ігрових ситуаціях, відповідати за власні рішення користуватися власними перевагами і визнавати недоліки в тактичних діях у різних видах спорту, планувати та реалізувати спортивні проекти (турніри, змагання тощо) [1].

Для реалізації проблемних питань змістової лінії «Ігрова та змагальна діяльність» під час 13-24 тижнів навчання у першому класі варто використовувати рухливі ігри та естафети, що спрямовані на формування культури рухів, навичок пересування, навичок володіння м'ячем, рухливі ігри та забави, які можна виконувати у зимовий та весняний період, веснянки та гаївки, а також рухливі ігри із застосуванням стрибкових вправ. Для розвитку комунікаційних здібностей школярів учителям варто звернути увагу на такі важливі питання під час рухливих ігор та естафет, як: значення рухливих ігор для рухової активності учнів, правила проведення гри та важливість їх дотримання, як можна використовувати рухливі ігри під час відпочинку, на скільки важлива злагоджена командна гра, яка має бути підтримка учасників команди під час участі в рухливій грі чи естафеті? Важливо,

щоб учні усвідомлювали, що перемагати необхідно чесно і для цього учитель має формувати в школярів розуміння правил чесної гри [6].

Зрозуміти природу ігрового методу можна. На основі розуміння суті гри можна зрозуміти природу ігрового методу. Весь урок можна провести ігровим методом. Характерною його оцінкою є сюжетна організація рухової діяльності. Сюжет визначає змістовну канву поведінки і взаємодії тих, хто виконує тренувальне завдання. Виконання навчально-тренувальних завдань ігровим методом варто розглядати як систему різноманітних рухових дій, які виконуються у межах прийнятих правил. Практично будь-яку фізичну вправу можна виконати ігровим методом.

Змагальний метод – це один із варіантів стимулювання інтересу та активності учнів з настановою на перемогу або досягнення високого результату в будь-якій фізичній вправі при дотриманні певних правил. Змагальний метод характеризується єдиними правилами змагання, порядком боротьби за перемогу й способів оцінки досягнення. Змагальний метод використовується для рішення педагогічних завдань: виховання фізичних, вольових й моральних якостей, удосконалення вмінь, навичок, формування здібності раціонально використовувати їх в ускладнених умовах.

Пропонуємо орієнтовну програму проведення спортивних змагань у початковій школі:

I. Спортивні змагання.

1. Естафета з ракеткою

Потрібно пробігти від пункту А до пункту В і назад, несучи на тенісній ракетці м'яч і нести його так, щоб він не впав. Перемагає команда, яка швидше виконає завдання.

2. Передавання м'яча в команді через голову.

3. Естафета «Подорож горами».

Бігову доріжку поділити на три рівні частини. Гравці в першій частині стрибають на лівій нозі, у другій – на правій, у третій – на двох ногах. Назад вертаються біжучи. Перемагає команда, яка перша і правильно виконає завдання (судді підраховують набрані очки).

II. Конкурс капітанів.

1. Загадки-жарти.

- На що схожа половинка яблука?
- Чи може страус назвати себе птахом?
- З якого посуду не можна ніколи поїсти?
- Що треба зробити, щоб відпиляти гілку, на якій сидить ворона, щоб не злякати її?

2. Конкурс на спритність.

Тенісною ракеткою капітанам команд протягом 1 хвилини потрібно вибивати м'ячик стільки, скільки зможуть, аж поки він не впаде додолу.

Помічники вголос будуть рахувати, скільки ударів зробить кожен гравець. За кожен удар нараховується 1 бал.

3. Конкурс на координацію рухів.

– Сядьте на стільці. Зав'яжіть очі хусткою. Будьте уважні! Встаньте, поверніться вправо і зробіть два кроки, тоді вліво зробіть два кроки, далі вліво два кроки, і знову вліво – два кроки (вийде квадрат). Сядьте на стільці.

III. Спортивна вікторина.

- 1) Який м'яч найважчий і який найлегший? (Набивний і тенісний)
- 2) Скільки гравців у футбольній команді? (11)
- 3) Скільки білих фігур у шахах? (16)
- 4) Як часто проводяться Олімпійські ігри? (Раз у 4 роки)
- 5) Скільки гравців у волейбольній команді? (6)
- 6) Скільки гравців у баскетбольній команді? (5)
- 7) Які фізичні якості ви знаєте? (Сила, спритність, витривалість тощо)

IV. Велика естафета.

Умови: повзком пролізти гімнастичною лавою, потім пострибати на одній нозі назад. Швидко повернутися на своє місце. Перемагає команда, яка послідовно правильно і швидко виконає завдання.

Особиста рухова участь у грі допомагає педагогу скоротити відстань між собою і дітьми. Вихователі-майстри володіють ігровими ситуаціями, які дозволяють їм увійти в духовний світ учнів, направити їх ініціативу і творчу активність у потрібне русло. Платон розглядає гру як умову цілеспрямованого спостереження за дітьми, коли для вихователя розкриваються здібності, інтереси, якості їх особистості, які залишаються прихованими за інших обставин [3, с. 18].

Аспект дозування навантаження є актуальним при використанні ігрового методу в роботі з дітьми. Дитина молодшого шкільного віку краще, ніж дорослий, визначить, скільки їй стрибати і бігати. Це закладено в її природі. Така регуляція своєї рухової активності в дітей постійна. Коли вони втомлюються, то самі намагаються або відпочити, або змінити характер рухів [4, с. 98].

Дитячі ігри моделюють усі сторони спорту: хто краще, хто точніше, хто швидше, хто вище, хто даліше, хто сильніше? Характерною ознакою змагального методу є зіставлення рухових можливостей в умовах упорядкованої боротьби за першість чи якомога вищий результат. Цей метод має багато спільного з ігровим, але між ними існує принципова відмінність. Ігровий метод завжди має сюжет. Змагальний метод цілком спрямований на досягнення перемоги, або якомога вищого прояву фізичного потенціалу людини [5, с. 8].

Отже, якщо правильно використовувати ігровий і змагальний метод розкриваються широкі можливості для виховання в учнів почуття

колективізму, командного духу, бережливого ставлення до товаришів, ініціативи, наполегливості, витримки, свідомої дисципліни.

Література:

1. Булатова М. М., Усачов Ю. А. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. *Теорія і методика фізичного виховання* / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімп. л-ра, 2008. С. 320–354.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/RYdZlyb> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Кучер В., Григус І. Вплив програми фізичного виховання на адаптаційний потенціал дітей шкільного віку в позаурочний час. *Спортивна наука України*. 2012. № 4. С. 53–58.
4. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры : учеб. для ин-тов физ. культуры. Москва : ФиС, 1991. 543 с.
5. Теория и методики физического воспитания / под. ред. Б. А. Ашмарина. Москва : Просвещение, 1990. 287 с.
6. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 ч. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. Ч. 1. 272 с. Ч. 2. 248 с.

УДК 373.3.091.3:51

Катерина Москалюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті досліджено індивідуальний підхід, його методи та способи застосування на уроках математики.

Ключові слова: *індивідуальний підхід, цілі навчання, методи індивідуального підходу, самостійна робота.*

The article examines the individual approach, its methods and methods of application in mathematics lessons.

Key words: *individual approach, learning goals, methods of individual approach, independent work.*

Навчання учнів математиці – це навчання їх математичній діяльності.

Особистість кожного індивіда має лише ознаки та поєднання характеристик, які формують його особистість. Особистість – це сукупність психологічних особливостей людини, яка складає її своєрідність і відрізняє її від інших.

Суть принципу індивідуального навчання полягає у вивченні та врахуванні індивідуальних і вікових особливостей кожного учня в процесі навчання з метою максимального розвитку позитивних індивідуальних особливостей, подолання негативних індивідуальних особливостей та забезпечення підвищення якості його навчальної роботи на цій основі [1, с. 122].

Завдання вчителя – організувати навчальний процес таким чином, щоб зростав інтерес учнів до знань, потреба повніше й глибше засвоювати знання, розвивалася самостійність у роботі, а кожен учень міг відігравати найактивнішу роль, заохочувати самостійну роботу, глибше оволодіти матеріалами курсу, розвивати міцніші здібності та навички, розвивати різноманітні здібності учнів.

Підсумовуючи, можна визначити такі цілі навчання для будь-якого предмета, особливо математики:

- виховувати та використовувати особистісні якості індивідуальності учнів у навчанні;
- розвивати та використовувати пізнавальний інтерес кожного учня у навчанні;
- розвивати та використовувати інтелект і таланти кожного учня у навчанні;
- найкращий розвиток здібностей до навчання кожного учня;
- підготовка до свідомого вибору професії;
- пізнавальний інтерес та ін.

У зв'язку з цим вчителі математики повинні вивчати кожного учня з точки зору рівня знань, здібностей до навчання, інтересу та ефективності здібностей.

Щоб зробити це успішно, можна використовувати тестові вправи, щоб перевірити:

- рівень освіти;
- вміння працювати самостійно;
- здатність до розуміння та читання та необхідна швидкість тексту;
- розумна здатність;
- рівень розвитку певної складової математичного мислення;
- пізнавальний інтерес та ін.

Використання цього типу тесту дає можливість викладачу вивчити динаміку розвитку кожного учня, а потім вибрати конкретну систему завдань для його особистої роботи.

Аналізуючи літературу з цього питання, можна зазначити, що на уроці математики фахівці рекомендують такі методи:

- за організацією спільної діяльності вчителя й учня: розповідь, діалог, самостійна робота;
- з джерела знань: усні методи (розповідь або показ знань, діалог, робота з використанням підручників чи інших друкованих матеріалів), наочні методи (спостереження, уявлення об'єктів або їх зображень), практичні роботи (вимірювання, малювання геометричних фігур, ліплення), аплікація, ліплення, знаходження значення числових виразів тощо);
- зі способу організації навчальної діяльності учнів (відтворення, продуктивна діяльність) пояснювально-ілюстративний: вчитель подає інформацію, що з'являється, а учні сприймають і розпізнають; частково-пошуковий: дається зразок завдання, а потім пропонується учням відтворити знання та дії за цим зразком; частина пошуку учні беруть участь у пошуку шляхів розв'язання задачі; проблемний: учням пропонується попрацювати самостійно, подається проблема, яку учні намагаються розв'язати, але переконуються, що їхніх знань недостатньо.

У процесі навчання ми часто спостерігаємо поєднання цих методів. Їх комплексне використання дозволяє повніше розв'язувати задачі кожного уроку [2, с. 120].

Самостійній роботі уроку притаманна не стільки контрольна, скільки виховна функція. Тому самостійна робота в школі може здійснюватися на різних етапах навчальної програми відповідно до її призначення. У більшості випадків вчителі пов'язують це із закріпленням і повторенням, і рідко з вивченням нового матеріалу, хоча це трапляється майже на кожному уроці. Тому, щоб не порушувати логіку навчально-виховного процесу та повноцінно розвивати пізнавальні здібності дітей, необхідно, щоб учні більше відпрацьовували нові матеріали та ознайомлювали їх з ним. Ефективність самостійної роботи залежить від уміння вчителя поєднувати завдання: усне – з писемним, фронтальне – з індивідуальним, і від способу постановки завдань [3].

Отже, потрібно якомога частіше використовувати індивідуальний підхід на уроках математики для кращого розуміння та засвоєння учнями матеріалу. Потрібно мотивувати учнів до самостійного вивчення та пізнання нового, пропонуючи різноманітні цікаві завдання.

Література:

1. Бевз Г. П. Методика викладання математики. Київ : Вища школа, 1989. 367 с.
2. Белошистая А. В. Навчання математиці з урахуванням індивідуальних особливостей дитини. *Питання психології*. 2001. № 5. С. 116–123.
3. Індивідуальний і диференційований підхід до учнів у навчанні математики. URL: <https://cutt.ly/GYdXScg> (дата звернення: 14.11.2021).

УДК 373.091:004

Катерина Москалюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Тетяна Четверикова**

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто поняття компетентності та проаналізовано ключові та предметні компетентності у Типовій освітній програмі О. Савченко. Досліджено основні складові ІКТ-компетентності.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, нова українська школа, освітня програма.

The concept of competence is considered in the article and key and subject competences in Savchenko 's Standard educational program are analyzed. The main components of ICT competence have been studied.

Key words: competence, competence approach, new Ukrainian school, educational program.

Наше суспільство потребує постійних змін, і освіта також постійно оновлюється. Її основна місія – це підготувати учня до самостійного життя, виховати патріотичне ставлення до суспільства.

Реформування сучасної освіти передбачає перехід від «школи знань» до «школи компетентностей». У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що «метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [4].

Британський учений Дж. Равен дав таке визначення: «Компетентність – це конкретна здатність, необхідна для ефективного виконання певної дії у певній галузі, включаючи вузькоспеціалізовані знання, навички та методи мислення та відповідальність за свої дії» [2, с. 280].

А. Хуторський розуміє компетентність як володіння людиною відповідними здібностями, включаючи її особисте ставлення, діяльність та об'єкти [3, с. 135]. Разом з тим С. Бондар вважає, що «бути компетентним - означає вміти за певних обставин мобілізувати набуті знання та досвід» [1, с.12].

Суть компетентнісного підходу полягає в тому, що будь-які результати навчання визначаються формуванням певних здібностей школярів, які спираються на комплексні знання.

У Державному стандарті початкової освіти відображено, що компетентнісні методи допомагають формувати ключові і предметні компетентності та зазначено, що інформаційно-комунікаційна компетентність є складовою ключових компетентностей. Це передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях [4].

Метою інформатичної освітньої галузі є формування інформаційно-комунікаційної компетентності та інших ключових компетентностей, здатності до розв'язання проблем з використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту, навичок безпечної та етичної діяльності в інформаційному суспільстві. Згідно вимог до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти за інформатичною освітньою галуззю, «учень знаходить, подає, перетворює, аналізує, узагальнює та систематизує дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем; створює інформаційні продукти та програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв та без них; усвідомлено використовує інформаційні і комунікаційні технології та цифрові пристрої для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології; б усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього світу та сталого розвитку, дотримується етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії» [4].

Компетентнісний підхід на уроках інформатики дозволяє змінювати цілі навчання відповідно до мети учнів, полегшує роботу вчителя, оскільки учні розвивають самостійність та відповідальність; зменшується навантаження учнів через можливість їх самоосвіти; здійснюється підготовка учнів до свідомого та відповідального навчання.

Олександра Савченко у своїй Типовій освітній програмі зазначає, що при «вивченні навчального матеріалу забезпечується поступове нарощування складності матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметної компетентностей і способів діяльності на вищому рівні узагальнення» [5, с. 3].

ІКТ-компетентність включає в себе такі компетентності:

- технологічну;
- дослідницьку;
- модельну;
- методологічну;
- алгоритмічну.

Технологічна компетентність – володіння сучасними засобами ІКТ для розв'язування задач у сучасному та майбутньому інформаційному суспільстві; розуміння та освоєння комп'ютера для опанування різних професій.

Алгоритмічна компетентність передбачає розвиток розуміння поняття виконавця, його середовища, команди, системи команд виконавця алгоритму, основних алгоритмічних структур, зокрема, слідування, розгалуження та повторення; умінь виконувати готові алгоритми, а також складати прості алгоритми для виконавців, які працюють у певному зрозумілому для відповідної вікової категорії середовищі, використовуючи просту систему їхніх команд; навичок шукати помилки в послідовності команд, аналізувати зміст завдань на складання алгоритму для виконавців; вміння розв'язувати задачі з повсякденного життя, застосовуючи алгоритмічний підхід: уміння планувати послідовність дій для досягнення мети, передбачати можливі наслідки [6, с. 112].

Модельна компетентність передбачає розвиток навичок створення інформаційної моделі в різних програмних середовищах, зокрема у табличній формі; початкових навичок використання різноманітних засобів інформаційних технологій для вирішення навчальних завдань; сприймати та представляти інформацію у вигляді тексту: читати та змінювати тексти, визначати ключові слова в тексті, створювати та опрацьовувати текст; сприймати різноманіття графічних даних; створювати власні зображення у вигляді малюнків [6, с. 115].

Дослідницька компетентність забезпечує застосування різних засобів ІКТ на заняттях у школі, сприйняття комп'ютера як засобу для навчальних досліджень, опанування методу досліджень на уроках.

Методологічна компетентність – це можливості застосування ІКТ для розв'язування соціальних й індивідуальних задач сьогодення та майбутнього, сприйняття комп'ютера у навколишньому середовищі.

Інформаційно-комунікаційна компетентність вважається однією з найважливіших, оскільки вміння працювати з інформацією є важливою вимогою сучасної людини XXI століття.

Отже, компетентнісний підхід формує вміння учня реалізувати завдання з повсякденного життя через використання як стандартних інструментів, так і через вміння знаходити нестандартні рішення. За допомогою цього підходу учнів залучають до активної діяльності під час уроку, формують мотивацію до особистісного розвитку, самоосвіти та самоконтролю.

Література:

1. Бондар С. П. Компетентнісна спрямованість змісту і структури навчального предмета в умовах фундаменталізації освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 20: зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С.10–23.
2. Єрмаков І. Г. Життєва компетентність особистості : від теорії до практики. Запоріжжя : Центуріон, 2005. 633 с.
3. Хуторской А. В., Хуторская Л. Н. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования. *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода : межвузовский сб. науч. тр. / под ред. А. А. Орлова*. Тула : Изд-во Тул. гос. пед. унта им. Л. Н. Толстого, 2008. Вып. 1. С.117–137.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/mYdC6uf> (дата звернення: 10.11.2021).
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL: <https://cutt.ly/9YdVy7J> (дата звернення: 12.11.2021).
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : Вид-во А. С. К., 2005. 192 с.

УДК 316.77:654.1

Ірина Ніколаєва,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Катерина Ніколаєва,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗМІ В ОСМИСЛЕННІ СОЦІАЛЬНО-МОРАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Стаття присвячена дослідженню комунікативного потенціалу засобів масової інформації в осмисленні соціально-моральних знань. Розглядаються засоби та можливості радіомовлення та інтернет-журналістики як виду мовлення та його вплив на свідомість сучасної молоді.

Ключові слова: радіомовлення, радіожурналістика, інтернет-журналістика, техніка мовлення, молодь.

The article is devoted to the study of the communicative potential of the media in understanding socio-moral knowledge. The means and possibilities of radio broadcasting and Internet journalism as a type of broadcasting and its influence on the consciousness of modern youth are considered.

Key words: radio broadcasting, radio journalism, online journalism, broadcasting technique, youth.

Постановка проблеми. Радіомовлення – один з видів ЗМІ, який за допомогою радіохвиль дозволяє передавати аудіо-інформацію для реципієнтів на значні відстані. Радіомовлення впливає на світогляд аудиторії, формує суспільну думку, погляди та переконання. Дослідник Василь Лизанчук вважає: «Це складне, багатогранне, поліфункціональне виробництво. Специфічний його характер полягає в тому, що воно є своєрідним виробником національно-духовних цінностей у досить-таки великих обсягах щодоби» [3, с. 6].

«Радіожурналістика – вид мовлення, творчість, пов'язана зі специфікою засобу масової інформації, що потребує особливих прийомів і форм передачі в ефір звукових програм, різноманітної інформації за допомогою електромагнітного оснащення. Найоперативніший серед усіх інших засіб інформації, що відзначається в спілкуванні з аудиторією стислістю, частотою подачі повідомлень, одержанням інформації з перших вуст» – точніше визначення поняття [1].

Мета – довести, що радіожурналістика охоплює широкий спектр психологічного впливу на слухача, що поєднує й інформування, і навчання, і переконування, і навіювання. При цьому, її засоби дозволяють дати істинне відображення дійсності. У фотожурналістиці маємо справу зі статичним зображенням і друкованим словом, у тележурналістиці – з аудіовізуальністю виражальних засобів, а радіожурналістика сконцентрована на звукових параметрах дійсності та адресується одному з найважливіших людських відчуттів, яким є слух. Специфіка радіомовлення полягає у тому, що це звуковий засіб спілкування.

Виклад основного матеріалу. Для радіомовлення важливою є проблема уваги, оскільки слухач постійно відволікається на інші справи. «Увагу слухача до радіопередачі важче привернути, підтримати, проконтролювати: вона постійно переноситься на інші заняття і предмети... Відсутність певного рівня слухацької уваги зводить нанівець будь-які зусилля комунікатора. «Увага увазі!» – так можна висловити одну із робочих вимог радіожурналістики», – наголошує академік Василь Лизанчук [2].

Сучасна психологічна наука розглядає категорію уваги як одну з найзагальніших властивостей психіки. Без неї неможливими є інші явища та процеси, з яких складається психічна діяльність людини. Увага

постійно змінює об'єкти, не завжди зосереджується на головному, водночас, концентрується на більшості з них одночасно відповідно до інтересу. Цей інтерес підтримується авторитетністю джерела інформації (радіоканалу чи радіожурналіста), що забезпечує подачу різноманітної цікавої для слухача інформації.

Розвинулися радіожанри, які є близькими до інших жанрових систем. Розширилась тематика і якість підготовки радіопередач. Розвиток сучасного радіомовлення позначився на змінах у програмній політиці, на структуруванні ефірного дня, програмуванні передач, розробці нових моделей мовлення. Коли стало поширюватись телебачення, деякі вчені та діячі вважали, що -телебачення вб'є радіо. Проте різні види ЗМІ співіснують і доповнюють одне одного.

Інтернет-журналістика створила нові журналістські форми, які не могли запропонувати традиційні засоби масової інформації. Величезні можливості комп'ютерів накопичувати інформацію ліквідують обмеження, яких ЗМІ зазнавали через брак місця. Можна досягти саморегульованої інформаційної глибини, яка спирається на архіви та сервісні бази даних. Публікації в інтернеті також мають такі особливості, як постійну можливість актуалізації, мультимедійність та інтерактивність. Журналісти інтернет-видань повинні поряд зі знанням старих і нових можливостей журналістики володіти розумінням технічних особливостей комп'ютера та програмного забезпечення, а також мати досвід пошуку в інтернеті.

«Подкастинг (англ. «podcasting» – від «iPod» англ. і «broadcasting – повсюдне мовлення, широке мовлення) – це спосіб публікації медіа-потоків (як правило – звукових або відеопередач) у Світовій мережі: найчастіше в форматі MP3 для звукових передач і Flash для відеопередач. При цьому медіа-потоки анонсуються в особливий спосіб, що дозволяє автоматизувати завантаження нових випусків на пристрій відтворення» [8].

Ми звернули дослідницьку увагу на передачі для молоді. Українська молодь постійно зазнає значного інформаційного впливу. Роль ЗМІ, у тому числі радіомовлення, значна, тому що саме вони повинні формувати національну свідомість, впливати на формування смаків та світогляду, закликати до активної суспільної позиції. В ефірі «також пульсують радіохвилі, що несуть і вселяють молодим слухачам енергію національно-гуманістичного, творчого ґатунку, плекають доброту, християнську духовність, прищеплюють здатність самостійно протистояти моральним збоченням, брати активну участь у розбудові незалежної держави...» [6].

Радіожурналіст поєднує розрізнені клаптики дійсності в суцільне та єдине полотно твору саме активною мислительною діяльністю, результатом якої є логічне, концептуально завершене тлумачення непізнаних раніше сторін реальності. Водночас, методом своєрідного

зворотного впливу на ту ж дійсність публіцист домагається її соціальної трансформації, «провокування» швидших змін в руслі суспільних ідеалів. Це відбувається лише в тих випадках, коли радіопубліцистика використовує наукові методи пізнання дійсності, певною мірою наближує до закономірного пізнання об'єктивних тенденцій розвитку й виявлення сутності явищ та подій.

Журналістика радіо належить до тих галузей знань, для яких мовлення є не абстрактним поняттям, а знаряддям висловлення думки, способом передачі та засвоєння інформації, засобом спілкування, джерелом виразності. Задля того, щоб ефективно впливати на інших людей, представники цієї професії повинні досконало володіти мовленнєвою культурою.

Сформувалися чіткі вимоги, спрямовані на забезпечення якості подачі інформації в ефір, котрі передбачають дотримання певних законів, принципів і правил у трьох основних напрямках: культура публічного виступу, культура мови і техніка усного мовлення. Неправильно вжиті в ефірі наголос, вимова, слово можуть спотворити зміст і мати непередбачені наслідки. До того ж, будь-які порушення техніки усного мовлення миттєво позначаються на культурі мови журналіста.

Висновки. Отож, в радіожурналістиці, як і в інших видах масової комунікації, визначальною є особистість того, хто веде мовлення, особистість радіожурналіста, через якого виразно персоніфікується ефір, «на рівні серця» здійснюється сприймання інформації, встановлюються невидимі тісні зв'язки зі слухачами. Ведучі повинні мислити радіофонно, досконало володіти своїм голосом, опанувати технікою та культурою мовлення. Автори програм мають «знати» реципієнтів достеменно, знати їх потреби та очікування в змістовому контексті засобів масової комунікації. «Невидимий» слухач відіграє в радіопроекті акцентовано важливу роль, щоб процес не перетворювався в «само мовлення» [5].

Таким чином, молодіжна аудиторія є досить вибагливою як до тематики, так і до героїв передач. Молодь цінує свій час, і не буде слухати будь-які сюжети, а лише злободенні та цікаво подані. Роль молодіжного радіомовлення значна, оскільки формує національну свідомість молодих людей, впливає на формування їхніх смаків та світогляду, закликає до активної суспільної позиції.

Література:

1. Вартанов Г. І. Засоби масової інформації. Короткий словник термінів і понять / за ред. проф. А. Чічановського. Київ : Грамота, 2005. 64с. Бібліогр.
2. Здоровега В. Вступ до журналістики : текст лекцій. Львів : Вид-во ЛДУ ім. І. Франка, 1998. 77с.

3. Лизанчук В. В. Основи радіожурналістики : підручник. Київ : Знання, 2006. 628с.
4. Мистецтво журналізму : монографія / Ю. Г. Шаповал; ред. О. М. Дятлик. Львів, 2007. 320с.
5. Москаленко А. З. Теорія журналістики : навч. посіб. Київ : Експрес-об'ява, 2003. 336с.
6. Ніколаєва І. А. Технологія формування педагогічних знань : монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. 347с.
7. Television and Radio Announcing. / By Styart Hyde: San Francisco State University Houghton Mifflin Company. Boston, New York. 2007. 533p.
8. Writing for Television, Radio, and New Media / By Robert L. Hilliard. Emerson College. Seventh edition / Wodsworth / Thomson Learning, Belmont, USA. 2004. 466p.

УДК 37.015.31:502.2(477.82)(043)

Катерина Олійник,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Юлія Луцюк**

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті подано педагогічні можливості курсу «Я досліджую світ» у національно-патріотичному вихованні молодших школярів. Проаналізовано зміст підручників «Я досліджую світ» та визначено їх національно-патріотичну спрямованість.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, курс «Я досліджую світ», молодший школяр.

The article presents the pedagogical possibilities of the course «I explore the world» in the national-patriotic education of junior schoolchildren. The content of the textbooks «I explore the world» is analyzed and their national-patriotic orientation is determined.

Key words: national-patriotic education, course «I explore the world», junior school student.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і

здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей: повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); повага до прав людини; верховенство права; толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури; готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України [2].

Сьогодні питання патріотичного виховання дітей як ніколи актуальне. Навчається і виховується покоління, яке народилось у новій, незалежній Україні. Останні події в нашій державі засвідчили високий рівень національної свідомості українців. Ось чому Нова українська школа усвідомлює своє важливе завдання щодо вихованню патріотизму в молодших школярів [3].

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Нами проаналізовано навчально-методичний посібник «Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів» авторів Л. Добровольської та В. Чорновіл, який містить теоретико-методичні та практичні матеріали для учителів початкових класів та вихователів групи продовженого дня у проведенні різноманітних заходів, спрямованих на формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів [1].

Концепція національно-патріотичного виховання України визначає виховні напрями, які є сьогодні найбільш актуальними – громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності [2]. У підручниках «Я досліджую світ» автори Т. Воронцова, В. Пономаренко, О. Хомич, І. Гарбузюк, Н. Андрук, К. Василенко подають багато статей для дітей національно-патріотичної тематики [5; 6].

Мета наукової розвідки – з'ясувати педагогічні можливості курсу «Я досліджую світ» у національно-патріотичному вихованні молодших школярів. Завдання дослідження: вивчити текстові компоненти підручників «Я досліджую світ» та виявити їх національно-патріотичну спрямованість.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Інтегрований курс «Я досліджую світ» спрямований на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Найважливішим виховним спрямуванням є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, гуманізм, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності; виховання творчої, соціально активної особистості,

здатної бережливо ставитися до природи, світу, речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності.

У 1-му класі учні опановують тему «Наша Батьківщина». У дітей формуються уявлення про такі поняття як: «батьківщина», «прапор», «герб», «гімн», «тризуб», «валюта», «гривня». У підручнику «Я досліджую світ» уміщена стаття «Чим відома Україна»: «Наша Батьківщина – Україна. Вона відома в усьому світі. Українські ракети запускають космічні

кораблі. Українці створили найбільший у світі транспортний літак «Мрія». Українці – співоча нація. Наші предки залишили нам найбільшу у світі кількість народних пісень. Українці часто виграють призові місця на пісенному конкурсі Євробачення» [5, с. 47]. Окрім того, є низка тематичних статей: «Символи держави», «Гімн України», «Засновники Києва (легенда)», «Козаки – захисники України», «Найважливіші державні свята».

При вивченні теми «Наша Батьківщина – Україна» у 3-му класі на уроці «Я досліджую світ» учні поглиблюють знання про Україну, вчать правильно висловлюватись, розвивають творчі задатки, спостережливість, прагнуть стати гордістю своєї Батьківщини, виховують любов до рідного краю. У дітей формуються такі ключові компетентності:

- ціннісно-сміслові: уміння визначати життєві цінності і мету, ухвалювати правильні рішення;
- загальнокультурні: уміння вирізняти особливості національної й загальнолюдської культури; застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності;
- уміння вчитися: уміння ухвалювати правильні рішення;
- інформаційні: уміння самостійно шукати, добирати, аналізувати й відтворювати інформацію;
- комунікативні: уміння спілкуватися у команді, групі [7].

У ході евристичної бесіди третьокласникам доцільно поставити такі запитання: «Як ще можна назвати свою Батьківщину?» (Вітчизна, рідна земля, рідний край), «Чому саме так називається країна, де народився кожен з вас?» (Країна батьків), «Як називають нашу Батьківщину?» (Україна), «Як називають людину, яка любить свій народ, свою Батьківщину?» (Патріот).

Гра-змагання «Що ми знаємо про Україну?» активізує актуальні знання учнів з означеної проблеми: «Який прапор України? Як називається основний закон України? Як називається герб України? Як називається гімн України? Продовжити прислів'я «Без ... – нема України». Якою є державна мова в Україні? Як називається столиця України? Які гори є в Україні? Назвіть головну річку України.

У ході мозкового штурму у дітей розвивається критичне мислення:

- Чому людину завжди приваблює рідна земля, її Батьківщина?
- Поміркуйте, чи легко жити на чужині? Чому?
- Так де ж все ж таки краще і чому?
- Кого можна назвати справжнім патріотом?
- Чи завжди патріоти ходять у вишиванках та з національною символікою?

На рефлексійно-оціночному етапі уроку важливим є висновок педагога: «Пам'ятайте, діти, ви – майбутнє України. Україна – це кожен з вас! То ж своїми знаннями, працею, здобутками примножуйте її культуру. Будьте гідними своїх предків, любіть рідну землю, бережіть волю і незалежність України, пишайтеся і поважайте свій народ і його мелодійну мову. Шануйте себе і свою гідність, і шановані будете іншими» [7].

У 4-му класі учні знайомляться із славною історією України з часів трипільської культури, Давньої Русі, Козаччини і до наших днів. «Київська Русь – перша держава, яка існувала на території сучасної України. На той час це була найбільша країна Європи. Київська Русь була монархією, верховна влада в ній передавалася у спадок від батьків до дітей.

Протягом восьми століть влада належала династії Рюриковичів, які були вікінгами за походженням [6, с. 15].

Висновки. У Новій українській школі на уроках «Я досліджую світ» ідеї національно-патріотичного виховання особливо актуальні, адже мають на меті формування у молодших учнів знань і уявлень про рідний край, розкривають особливості спілкування у родині, в колективі, суспільстві, виховують позитивне ставлення до цінностей і символів Української держави, формують гуманну, соціально активну, відповідальну особистість.

Література:

1. Добровольська Л. Н., Чорновіл В. О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів : навч.-метод. посіб. Черкаси : Черкас. ОІППО, 2016. 140 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://cutt.ly/qYfk7Y5> (дата звернення: 26.10.2021).
3. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання на уроках в початковій школі URL: <https://cutt.ly/jYflwIA> (дата звернення: 26.10.2021).
4. Національно-патріотичне виховання в руслі початкової школи. URL: <https://cutt.ly/2YflyN1> (дата звернення: 26.10.2021).
5. Я досліджую світ : підруч. інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, О. Л. Хомич, І. В. Гарбузюк, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. Київ : Алатон, 2018. 128 с.
6. Я досліджую світ : підручник для 4 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Лаврентьєва, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. Київ : Вид-во Алатон, 2021. 152 с.
7. Я досліджую світ 3 клас. НУШ. Тема дня. Наша Батьківщина – Україна. URL: <https://cutt.ly/IYflcJy> (дата звернення: 26.10.2021).

УДК 37.378.1.14

Галина Омельченко,Державний біотехнологічний університет,
м. Харків**Наталія Моїсєєва,**Державний біотехнологічний університет,
м. Харків

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано основні засади застосування моделювання в процесі формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти. Опрацьовано проблему формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти з позиції системного підходу.

Ключові слова: система, системний підхід, модель, моделювання в процесі формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти.

The article substantiates the basic principles of application of modeling in the process of formation of general competencies of higher education seekers. The problem of formation of general competencies of applicants for higher education from the standpoint of a systematic approach is studied.

Key words: *system, system approach, model, modeling in the process of formation of general competencies of higher education applicants.*

Підготовка здобувачів вищої освіти до професійної діяльності сьогодні – це складний багатогранний процес, ефективність якого цілком залежить від багатьох чинників і обумовлено існуючими суперечностями у вищій освіті між зростаючою потребою суспільства в фахівцях спроможних активно та творчо ставитися до явищ навколишнього середовища, здатних ефективно його удосконалити і недостатньою розробленістю системних основ розробки відповідних підходів для вирішення цього завдання.

У свою чергу складність та багатогранність процесу формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти вимагає застосування системного підходу до процесу формування особистості у вищій школі не є новою для наукового дискурсу.

Системна складність сучасного педагогічного процесу обґрунтовується з позиції загальної теорії систем (В. Афанасьєв, Д. Гвішіані, І. Зязюн, І. Підласий, Б. Юдін та інші), кібернетики (Р. Акофф, А. Берг, Дж. Нейман, Т. Сатті), синергетики (В. Гребнева, А. Пригожин, Г. Хакен та інші).

Аналізом педагогічної системи, педагогічного процесу та педагогічної ситуації як об'єктів управління займалися В. Безрукова, Т. Дмитренко, Н. Тализіна, В. Якунін та інші.

На сучасному етапі цю проблему вивчають В. Білоус, О. Добржанська, І. Добронравова, М. Згуртовський та інші.

Незважаючи на розробленість означеної проблеми у педагогічній науковій думці, проблема формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти потребує подальшого удосконалення.

Метою статті є визначити методологічні основи застосування системного підходу до формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти.

Задоволення потреби у формуванні загальних компетенцій здобувачів вищої освіти є повноваженням закладів вищої освіти й визначається державним законодавством щодо вищої освіти, нормативними документами Міністерства освіти і науки України, а також цілями, завданнями, вимогами, критеріями та державними стандартами, які лежать в основі глобалізаційних, інтеграційних процесів в Україні, сучасних поглядів на вищу професійну освіту, потреб ринку праці, досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців.

Аналіз навчальних і виховних планів та організації освітнього процесу здобувачів вищої освіти у закладах вищої освіти виявив, що: в змісті підготовки домінують дисципліни професійної спрямованості як за кількістю у навчальному плані, так і кількістю годин відведених для їх вивчення; перелік дисциплін соціально-гуманітарного спрямованості є незначним за кількістю і значно не відрізняється у підготовці студентів

різних спеціалізацій, що не дозволяє здійснювати системне формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти; деякі навчальні дисципліни соціально-гуманітарного циклу професійно орієнтованої підготовки включені до варіативної частини навчального плану (за вибором), а не до нормативної частини (обов'язкової для вивчення), що знижує ймовірність їх викладання і негативно позначається на якості підготовки в аспекті формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти; організація виховного процесу не враховує необхідність формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти, а носить подекуди ізольований, несистемний характер.

Тому виникає необхідність застосування системного підходу до процесу формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти, який допомагає конкретизувати складну проблему, визначити її структуру, поставити завдання дослідження зберігаючи цілісність цієї проблеми.

Проведений поглиблений аналіз сутності поняття «система» виявив наступні напрями застосування, а саме як: теорії (філософська система Платона); класифікації (система Д. Менделєєва); завершеного методу практичної діяльності (система К. Станіславського); сукупності об'єктів природи (сонячна система); певних явищ суспільства (приклад: правова система); сукупності ustalених норм життя, правил поведінки (приклад: законодавча система); сукупності певних елементів професійної підготовки фахівця тощо.

Вчені визначають це поняття як множину: взаємопов'язаних елементів, які виступають як єдине ціле [3]; взаємодіючих елементів зі зв'язками між ними [12], взаємодіючих елементів, яка складає цілісне утворення, що не зводиться до простої суми частин, а являє собою дещо більше, ніж сума частин [7], взаємопов'язаних елементів, які являють собою певне цілісне утворення [17]; сукупність елементів, об'єднаних внутрішніми зв'язками, які утворюють якісно нове ціле [9]. Приєднуючись до думки науковців, під системою ми розуміємо ціле, яке складається з множини елементів, об'єднаних зв'язками.

Таким чином, ключовим в понятті «система» є те, що вона розглядається як певна динамічна єдність, а не проста сукупність її частин.

Методологічною основою дослідження складаних систем є теорія систем, а її інструментом – системний підхід, який спрямований на ідентифікацію цілого; пояснення поведінки або властивостей цілого об'єкта дослідження з погляду його ролі або функції в цілому, частинного якого він є. Це припускає нове поєднання аналізу і синтезу, взаємодоповнюючи один одного, наголошує А. Семенова [17, с. 35]. «Аналіз зосереджений на структурі – відкриває, як працюють речі. Синтез акцентує увагу на функціях – відкриває, чому вони діють саме

так. Тому аналіз дає знання, а синтез – розуміння. Перший допомагає описати, другий – пояснити» [2, с. 56].

Сутність системного підходу за М. Васильєвою є вивчення властивості системи для виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і небезпеки для функціонування та розвитку, а також оцінка необхідності й сукупності діяльності для досягнення мети, декомпозиції цілей до рівня завдань, з яких починається діяльність по досягненню мети [5].

Виходячи з того, що системний підхід розглядає будь-який об'єкт як систему, припускаючи варіанти її розвитку, це надає можливості моделювання і удосконалення систем.

Системний підхід дозволяє розкрити сутність механізму формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти, який включає систематизацію зв'язків та взаємовідносин між усіма компонентами методичної системи: системну взаємодію дисциплін, що викладають, і тих, які входять в освітню програму, а також взаємодія позааудиторних та виховних заходів; систематизацію змісту навчання та виховання, засобів навчання та способів діяльності викладачів та студентів.

Системний аналіз знайшов своє продовження в методі системної динаміки. Дослідження системної динаміки моделювання (Дж. Форрестер, Р. Шеннон, Т. Шрайбер та ін.) дозволяє зробити висновок про перспективність застосування цього методу в педагогічних дослідженнях, зокрема, пов'язаних з формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти.

Система формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти потребує розробки і впровадження у освітній процес структурно-функціональної моделі формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти.

Структурно-функціональна модель включає в себе спільний розгляд структурної та функціональної моделі. Структурна модель – відображає звичну ієрархічну структуру об'єкта. Функціональна модель – описує сукупність виконуваних системою функцій, характеризує морфологію системи (її побудову) – склад функціональних підсистем, їх взаємозв'язок.

В основу структурно-функціональної системи формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти покладено єдність мети, завдань, принципів, прийомів, умов, етапів, методів і засобів діяльності та перевірки ефективності даної системи, напрями корекції для підвищення її ефективності.

Процес формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти розглядаємо як цілісну систему насамперед тому, що він відбувається в органічному поєднанні: процесу навчання, який вважаємо не тільки процесом набуття певних знань, умінь і навичок, але

водночас і процесом оволодіння уміннями й навичками інтелектуальної взаємодії, котрі у майбутньому можуть бути спроектовані на професійну діяльність; процесу виховання, що у контексті нашого дослідження означає передусім оновлення духовної взаємодії викладачів і студентів; процесу саморозвитку як студентів, так і викладачів, один із напрямів якого – самовдосконалення особистості майбутнього фахівця.

Таке бачення системного підходу до формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти закладено у розробку концептуальної моделі цілісного процесу формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти.

Для її розроблення спираємось на тлумачення педагогічного процесу Т. Сущенко, яка стверджує, що: цілісна особистість формується у цілісному педагогічному процесі, в якому забезпечена гармонія педагогічних впливів; термін «процес» означає рух, прямування до кінцевої мети; педагогічний процес, спрямований на розвиток творчої особистості, має бути побудований на пізнанні внутрішнього світу особистості і за законами творчої поведінки (коли особистість не просто відтворює те, що засвоює, а сама бере участь у якісному розвитку засвоєних знань, культури і себе самої) [19, с. 26].

У нашому випадку, модель – це схема, що відбиває і певним чином ілюструє зміст складових освітнього процесу, що забезпечує формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти і відкриває широкі можливості для дослідження, починаючи з постановки цілей і проектування експерименту та закінчуючи аналізом його результатів.

Моделювання як процес в педагогіці представляє чіткий зв'язок елементів, що формують уявлення про те, як ефективно змінити педагогічну реальність з метою максимального наближення до узагальненої мети, що ідеалізується [17, с. 38].

Отже, проаналізовані наукові підходи дають підстави застосовувати їх в якості методологічних основ побудови структурно-функціональної моделі формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти.

Таким чином, узагальнюючи наведені вище міркування і ґрунтуючись на положеннях проаналізованих концепцій дає змогу зробити висновок, що системний підхід дає можливість структурувати процес формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти й виділити в ньому складові компоненти; процес формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти є складною системою, яка об'єднує процеси виховання, навчання, розвитку та саморозвитку майбутнього фахівця.

Подальші дослідження передбачається проводити в напрямку методичного забезпечення процесу формування загальних компетенцій здобувачів вищої освіти.

Література:

1. Алексинская Т. В. Основы логистики. Общие вопросы логистического управления : учеб.пособ. Таганрог : ТРТУ, 2005. 121с.
2. Акофф Р. О. О менеджменте. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 448 с.
3. Бодалев А. А. Личность и общение : психологические труды. Москва : Педагогика, 1983. 271 с.
4. Болдуинг К. Общая теория систем : скелет наук. *Исследования по общейтеории систем*. Москва : Прогресс, 1969. С. 120.
5. Васильева М. С. Теория и практика программного целевого управления развитием образовательного учреждения: автореф. дис...д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Улан-Удэ. 2006. 27 с.
6. Илясова Т. В. Системное исследование учебного процесса средней школы с включением технических средств обучения: дис.канд.пед.наук 13.00.01 «общая педогогика, история педагогики и образования, этнопедагогика». Москва, 1979. 229 с.
7. Каган М. С. Человеческая деятельность. Опыт системного анализа. Москва : Политиздат, 1974. 328 с.
8. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
9. Ломов Б. Ф. О системном подходе в психологии. *Вопросы психологии*. 1975. № 2. С. 31–45.
10. Лузан П. Г. Системний підхід до формування навчально-пізнавальної активності студентів вищих аграрних навчальних закладів. *Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. праць*. Київ : Вид. центр КДЛУ. 2000. № 13. С. 84.
11. Орлов А. И. Математические модели отдельных сторон обучения математике. *Проблемы преподавания математики в вузах*: сб. научно-метод. ст. по математике. Москва : Высш. шк., 1978. Вып. 7. С. 8–34.
12. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 152 с.
13. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. *Неперервна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. Я. Зязюна*. Київ : Вид-во «Віпол», 2000. 636 с.
14. Пикельная В. С. Педагогика и процессы гуманизации в образовании : учеб. пособ. для студ. педвузов. Кривой Рог : МО Украины, Криворожский пед. ин-т, 1996. 91 с.
15. Ребер А. Большой толковый психологический словарь. Москва, 2000. Т. 1. 591 с. Т. 2. 559 с.
16. Савина О. А. Управление промышленными предприятиями с использованием адаптивных систем имитационного моделирования: дис. ... д-ра экон.наук: 08.00.05, 08.00.13. Орел, 2001. 355с.

17. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх вчителів : монографія. Одеса : Юридична література, 2009. 504 с.

18. Сливка С. Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект). Львів : Світ, 2000. 333 с.

19. Сущенко Т. І. Педагогічний процес у позашкільних закладах : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01 / Ін-т педагогіки України. Київ, 1985. 56 с.

УДК 373.3.016

Тетяна Охаль,
Підготовча школа за Гарвардською системою навчання,
м. Варшава, Республіка Польща
Алла Бляшевська,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Ольга Пилюк,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано використання основних методів навчання для створення та проведення уроків англійської мови в початкових класах

Ключові слова: *Нова українська школа, учні початкових класів, методи навчання, вчитель.*

The using of the main teaching methods on English lessons are analyzed in the article.

Key words: *New Ukrainian School, students in primary school, teaching methods, teacher.*

Ще у XVIII столітті Гете влучно висловився про становлення особистості в суспільстві, адже «скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина». Мотивувати та заохочувати дитину до вивчення мов потрібно з ранніх років. Взірцем для здобувачів освіти в початкових класах є їхні вчителі. Саме вони допомагають пізнавати тонкощі та особливості англійської мови, створюють сприятливу атмосферу для отримання високих результатів, де кожен урок проходить яскраво, пізнавально та кожен чекає наступного заняття з нетерпінням.

У Новій українській школі вчитель розуміє, приймає і допомагає іншим прийняти особливості кожної дитини. Не критикує, а підказує. Не заганяє у рамки, а допомагає розгледіти таланти. Новий учитель не залишається осторонь нових підходів і технологій, постійно самовдосконалюється та розвивається. Це партнер дитини й батьків, який допомагає учню навчитися тому, що допоможе почуватися вільно й щасливо у дорослому житті. Друг, який підтримує і допомагає, тьютор, що володіє інструментами коучингу, вміє налагодити контакти в групі як справжній фасилітатор, та використовує новаторські практики [1].

Головна мета вчителя англійської мови в початкових класах – це розвивати в здобувачів освіти комунікативну компетентність з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння вміннями й навичками спілкуватися в усній і письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки в типових сферах і ситуаціях [4].

Під час підготовки до уроків у першому класі вчителю англійської мови потрібно врахувати, що в дітей немає попереднього навчального досвіду. Здобувачі освіти можуть володіти базовими навичками вирізання, розмальовування, ліплення. Крім того, вони можуть виконувати різні фізичні рухи, підспівувати, вчити невеликі за обсягом вірші, розігрувати невеликі сценки. Також вчителю варто врахувати, як саме сприймають учні інформацію. Здебільшого в здобувачів освіти переважає візуальний тип сприйняття, тому вчителю необхідно використовувати багато яскравої наочності, яка допоможе засвоїти новий матеріал. У навчальному процесі мають переважати практичні дії учнів. Дитина має бачити зображення слова, промовляти, певними рухами показувати його. Вчитель має так побудувати урок, щоб було задіяно якомога більше видів сприйняття. У такому випадку навчання стане ефективним.

Є декілька методів іншомовного навчання учнів. Один із них – це навчання шляхом отримання прямого досвіду. У початкових класах діти ще не володіють абстрактним мисленням. Такий метод передбачає, що здобувач освіти має відтворити через пантоміму те, що він чує чи говорить. На рецептивному рівні вивчення іноземної мови успішність оволодіння нею переважно залежить від якості і обсягу навчального матеріалу, що пропонується учням для сприймання на слух [3]. Наступний метод – це розказування історій. Вчитель під час уроку може використовувати різні цікаві комікси, історії. Саме цей підхід дозволить юним здобувачам освіти поринути в іншомовну атмосферу, у них розвиватимуться навички аудіювання, читання, крім того, закладаються основи для проведення уроків на складніших рівнях іноземної мови. Щоб учні запам'ятовували фрази або навіть невеликий текст, вчитель може запропонувати наступні вправи: зобразити сюжет на макеті, намалювати, розіграти невеликі сценки. Театр та інсценізація історій –

ефективний метод вивчення англійської мови. Здобувачі освіти із захопленням спостерігатимуть за театром тіней або за улюбленими іграшками, які беруть участь у виставі. Вчителю потрібно продумати сценарій або обрати сюжет відомої для юних глядачів казки. Наступний етап – створення екрана. Для цього потрібно картонна коробка та папір А4 формату. Останній крок – це вирізати персонажів історії та прикріпити їх на палички і найголовніше – взяти із собою ліхтарик. Під час вистави, щоб втримати увагу дитини, вчитель може задавати різні запитання, обов'язково змінювати інтонації та слідкувати за часом, тому що здобувачі освіти можуть зосереджуватись на одному виді діяльності впродовж 5-7 хвилин.

Для кращого запам'ятовування, розвитку емоційності та мовлення та урізноманітнення видів діяльності на уроці вчитель може використовувати пісенний матеріал. Багато тематичних пісень, руханок можна знайти на просторах YouTube, зокрема на каналах: 'English singsing', 'Super Simple Song', 'Easy Monkey Song', 'Pinkfong Baby Shark', 'WOW English', 'Turtlediary'. Цей вид діяльності сприяє розвитку фонетичних та інтонаційних іншомовних навичок, розвиває швидкість запам'ятовування та навички утримування в пам'яті словосполучень.

Антон Семенович Макаренко вказував, що в дитячому віці гра – це норма і дитина повинна завжди гратися, навіть коли робить серйозну роботу. Саме тому важливо використовувати комунікативно-ігровий підхід у вивченні іноземної мови, а гру – провідним методом. Вона є шляхом до пізнання світу дитиною. Вчитель на уроках повинен не тільки поєднувати, комбінувати різні види ігор, доповнюючи їх роздатковим матеріалом. Ілюстративним матеріалом для початкової школи є предмети, листівки малюнки, іграшки [4].

Важливою особливістю вивчення іншомовних слів є створення яскравої ситуації для сприйняття матеріалу. Проблемні ситуації пошукового характеру спонукають дитину самостійно з'ясувати причини явищ, подій, вчинків, тим самим пробуджуючи їхні пізнавальні інтереси. Крім того, у 3-4 класах вчитель може використовувати метод проектів. Це система навчання, у процесі якої учні здобувають знання шляхом планування і виконання практичних завдань, які поступово ускладнюються. Здобувачі освіти розвиватимуть навички критичного мислення, вчитимуться самостійно орієнтуватись в інформаційному просторі, самостійно конструюватимуть свої знання. Вчитель може використовувати різні види проектів, а саме творчі, дослідницькі, ігрові, інформаційні, практично-орієнтовані [2].

Отже, щоб урок англійської мови пройшов насичено, цікаво та яскраво, вчителю необхідно використовувати різноманітні сучасні методики. Крім того, варто відслідковувати за нововведеннями та трендами, які до вподоби юним здобувачам освіти.

Література:

1. Вчитель НУШ – особа, яка надихає вчитися. URL: <https://cutt.ly/WYfnfzJ> (дата звернення: 13.11.2021).
2. Метод проектів як засіб ефективного та якісного навчання молодших школярів. URL: <https://cutt.ly/5YfnhNw> (дата звернення: 13.11.2021).
3. Особливості викладання англійської мови в НУШ. URL: <https://cutt.ly/RYfnlt3> (дата звернення: 13.11.2021).
4. Особливості викладання англійської мови в початкових класах. URL: <https://cutt.ly/6YfnxdO> (дата звернення: 13.11.2021).

УДК 376(477)

Анна Панафідіна,
Комунальний заклад «Луцька
загальноосвітня школа
I-II ступенів № 11 – колегіум Луцької міської ради»,
м. Луцьк

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЦІННОСТІ

У статті проаналізовано інклюзивну освіту в Україні її основні цінності і принципи.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзія, школа, навчання, інвалідність, цінності, принципи.

The article analyzes inclusive education in Ukraine and its basic values and principles.

Key words: inclusive education, inclusion, school, education, disability, values, principles.

Інклюзія – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

В основу інклюзивної освіти покладено ідеологію, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Інклюзія – це процес реального включення осіб з інвалідністю в активне суспільне життя і однаковою мірою необхідна для всіх членів суспільства. Інвалідність – це не вирок долі, це, швидше, такий спосіб життя за обставин, що склалися, який може багато дати особі з

інвалідністю і людям, що оточують її, якщо інвалідність розглядати в рамках соціальної концепції. Тоді головний сенс процесу інклюзії можна позначити так: «Всім тут раді!» Або може стати нестерпним щоденним стражданням для всіх членів суспільства, якщо інвалідність розглядати тільки в рамках біологічної концепції, коли «Інвалід — людина, яка повністю або частково позбавлена працездатності унаслідок якої-небудь аномалії, поранення, каліцтва, хвороби» [5].

Істотну різницю між біологічною і соціальною концепціями суспільство усвідомить лише тоді, коли матиме в своєму розпорядженні доступну і повну інформацію про включення осіб з інвалідністю. Не хвороба створює обмеження діяльності, а умови життя, які може запропонувати суспільство (уряд) людям з інвалідністю [3].

Умови рівних можливостей досяжна лише в тому суспільстві, де інвалідність розглядається через соціальну концепцію, де відсутня дискримінація осіб з інвалідністю словами і діями інших людей. Багато людей, які потребують інклюзивних технологій, не мають доступу до них. Приклади незадоволеної глобальної потреби в допоміжних технологіях включають:

- 200 мільйонів людей зі проблемним зором не мають доступу до допоміжних засобів для слабкого зору.
- 75 мільйонів людей потребують інвалідного візка, і лише від 5 % до 15 % тих хто мають доступ до нього.
- 466 мільйонів людей у всьому світі відчують зниження слуху. Виробництво слухових апаратів наразі задовольняє менше 10 % світової потреби.

Величезний дефіцит робочої сили в інклюзивних технологіях: понад 75 % країн з низьким рівнем доходу не мають програм з навчання протезів та ортопедії. Країни з найбільшою поширеністю захворювань, пов'язаних з інвалідністю, мають тенденцію бути країнами з найменшим запасом медичних працівників, кваліфікованих у наданні допоміжних технологій (до 2 фахівців на 10 000 населення).

Відсутність доступності в країнах з низьким рівнем доходу є головною причиною того, що люди, які потребують засобів для нормального забезпечення життя, не мають їх.

Сучасна освітня політика України базується на декількох принципах навчання дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта – це частина цієї політики. Головна ідея та зміст інклюзивного навчання – від соціалізації у навчальному закладі до соціалізації у суспільстві. Спільне навчання не тільки гарантує рівні права дітей, а й забезпечує можливість дітям з психофізичними вадами відвідувати ті заклади, які б вони відвідували, якби були здоровими [1].

Концепція інклюзивної школи у різних країнах та джерелах описується по-різному. Щоб зрозуміти, що таке інклюзивна освіта в

Україні, потрібно виділити цінності та принципи інклюзії, на яких вона базується.

Цінності інклюзивної освіти:

- визначення права всіх дітей на навчання;
- однакова увага та робота з дітьми, незалежно від їхньої національності, віку, мови, особливостей розвитку та поведінки, походження та місця проживання;
- постійний процес вдосконалення освітніх програм, методик, комплексів та структур для визначення та забезпечення потреб та прав дітей;
- постійний розвиток, динамічний рух.

Основні принципи інклюзивної освіти:

- на цінність людини не впливають її досягнення, здібності та вміння;
- кожна людина вміє відчувати та міркувати;
- кожна людина має право спілкуватися та бути почутою іншими;
- система повинна підлаштовуватися під потреби дитини, а не навпаки.

Тільки на реальній взаємодії здійснюється справжня освіта. Людина, та особливо дитина, потребує дружби та підтримки від ровесників. Задоволення освітніх потреб кожної дитини. Виявлення здібності навчатися у кожної дитини та відповідне забезпечення суспільством необхідних для цього умов.

Притягнення батьків до навчального процесу дітей як перших їхніх учителів та рівноправних партнерів. Батьки повинні дбати про фізичний та психологічний стан дитини, а також про створення умов для її розвитку. Комплексний підхід до навчання та виховання дітей, що забезпечує отримання уваги від батьків, послуг від вузьких фахівців та педагогів, які надають свої знання та підтримку, забезпечують матеріалами для навчання [4].

Рівень складності шкільних завдань повинен відповідати здібностям та вмінням дитини. Доступ до навчання у загальноосвітніх закладах на рівних правах та отримання якісної освіти. Вирішення проблем та подолання виникаючих бар'єрів у процесі навчання.

Таким чином, цінності інклюзії, її принципи та ідеї формують переваги такої освіти: прийняття дитини суспільством, створення дружніх відносин та зв'язків з ровесниками, покращення комунікативних навичок, вищій рівень академічної успішності. В Україні «Закон про інклюзивну освіту» був впроваджений лише у 2017 році, тому такий тип навчання тільки починає впроваджуватися по всій країні. Початком розвитку інклюзивної освіти в Україні є створення НУШ – Нової української школи [2].

Література:

1. Байда Л. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посіб. Київ, 2012. 216 с.
2. Галата С. НУШ : педагогічний «вишкіл». *Освіта України*. 2018. № 8. С. 11.
3. Гриневич Л. Школа має формувати цілісний світогляд. *День*. 2017. № 13/14 (27-28 січ.). С. 18–19.
4. Креста А. Інклюзивна освіта. Посібник для батьків : посібник. Київ, 2012. 116 с.
5. Сварник М. Інклюзивна освіта в Україні : попередній аналіз ситуації. *Права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти*. Інформаційний бюлетень № 1 проекту Міжнародного фонду «Відродження». Київ : Арт-Прес, 2005. С. 3–13.

УДК 781.22:378(477.82)

Дар'я Пась,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Юлія Коляда**

ВИХОВАННЯ НАВИЧОК ХОРОВОГО АНСАМБЛЮ У СТУДЕНТІВ ВІДДІЛЕННЯ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»

У статті розглядаємо питання теоретичної та практичної підготовки студентів відділення «музичного мистецтва» з питань хорознавства, методики співу та хорового виконавства. Описуємо методи, що сприяють досягненню хорового ансамблю.

Ключові слова: хоровий ансамбль, навички, ладові тяжіння, тенденція, мажорний і мінорний лад.

In the article we consider the issues of theoretical and practical training of students of the department of «musical art» on choral studies, methods of singing and choral performance. We describe the methods that contribute to the achievement of the choral ensemble.

Key words: choral ensemble, skills, frets, tendency, major and minor key.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні умови освітнього процесу вимагають нових стандартів навчання студента, майбутнього бакалавра музичного мистецтва, а згодом і вчителя чи керівника хорового ансамблю чи колективу. За час навчання студенти повинні теоретично узагальнити та систематизувати знання,

що стосуються елементів хорової майстерності, та практично оволодіти вокальними, інтонаційними та ансамблевими навичками.

Короткий аналіз досліджень цієї теми. Стейкхолдеру рекомендуємо звернути увагу на теоретичні та практичні дослідження з питань постановки голосу, майстерності хорового диригування, хорознавства. Питанням вихованню ансамблю в хорі займалася Л. Падалко [3], принципи виховання голосу співака досліджувала К. Маслій [4], вивчити питання хорознавства можна за допомогою навчального посібника К. Пігрова [5] та П. Чеснокова [6]; А. Болгарського та П. Сагайдака [1]; О. Коломоєць [2].

Мета і завдання. Метою розвідки є дослідження умов, що сприяють вихованню навичок хорового ансамблю. Для глибокого вивчення цього питання цього ми ставимо такі завдання:

- проаналізувати тенденцію інтонації кожного ступеня мажорної і мінорної гами вгору і вниз;
- порівняти між собою методичку К. Пігрова та П. Чеснокова з цього питання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На нашу думку, ключові питання професійного хорового виконавства тісно пов'язані з вихованням навичок хорового ансамблю. Це стосується правильного вокального звучання, ладового інтонування, унісонного ансамблю мелодичного руху, багатоголосного ансамблю гармонічної та поліфонічної фактури, а також, художнього хорового ансамблю. Здобуття цих необхідних навичок досягається здебільшого методом хорового співу а cappella.

Значну увагу варто приділити розвитку звуковисотного слуху співаків, що базується на відчуттях ладових тяжінь нестійких звуків, і розв'язання їх у стійкі. Адже саме ладова основа є головним у вихованні чистого інтонування будь-яких за ступенем складності ритмічних, гармонічних і хроматичних побудов. Отже, розглянемо інтонування усіх ступенів мажорного і мінорного ладів вгору і вниз за методикою видатних майстрів хорового виконавства – Костянтина Пігрова та Павла Чеснокова.

За П. Чесноковим та К. Пігровим ступені мажорного ладу інтонуються так:

I ступінь в мажорній гамі при висхідному русі інтонується стійко, тому його потрібно співати рівно. У II та III ступенях помічається тенденція до пониження, тому ці ступені потрібно співати з підтягуванням догори. IV ступінь, залежно від теситури, може підвищуватись, тут варто співати дуже обережно. V ступінь інтонується стійко. За методикою П. Чеснокова – співати звук стійко – означає не підвищувати і не понижувати його, а співати по горизонталі – по прямій лінії висоти, твердо встановивши його (звук) на ній [6, с. 60].

VI ступінь інтонувати з підтягуванням до потрібної висоти. VII ступінь, як ввідний тон, має тенденцію до пониження, тому його потрібно виконати інтонаційно високо. Інтонування VIII ступеня у цих хормейстерів відрізняється між собою. За П. Чесноковим його варто інтонувати стійко, за К. Пігровим – має тенденцію до підвищення, тому при співі його потрібно підтягувати до потрібної висоти.

VIII ступінь мажорної гами вниз інтонується стійко. VII ступінь потрібно підтягувати вгору до потрібної висоти. V і VI ступені при низхідному русі у мажорній гамі мають тенденцію до підвищення і потребують підтягування вниз. IV і III ступені інтонуємо з підтягуванням вгору, а II і I мають тенденцію до підвищення, тому ми їх підтягуємо вниз [5, с. 29].

Способи інтонування мінорної гами, за К. Пігровим і П. Чесноковим, цілком збігаються [2, с. 113]. При рухові вгору у мінорній гамі I ступінь інтонується стійко. II ступінь потрібно співати гостро з підтягуванням вгору. III ступінь має тенденцію до підвищення, інтонуємо з підтягуванням вниз. IV, V, VI і VII ступені варто інтенсивно підтягувати вгору тому, що при співі вони мають тенденцію до пониження. VIII ступінь треба підтягувати вниз до потрібної висоти. При рухові вниз VIII ступінь треба співати рівно з підтягуванням вгору. VII і VI ступені інтонуються з підтягуванням вниз. У V ступеня спостерігається тенденція до пониження. VI і III ступені при співі варто підтягувати вниз II ступінь потребує інтонаційного підтягування вгору. I ступінь має тенденцію до підвищення, інтонуємо з підтягуванням вниз.

У підручнику К. Пігрова «Керування хором» у другому розділі під назвою «Інтонація і стрій» автор вказує, що уміння співати діатонічний і хроматичний півтони в усіх напрямках (вгору і вниз) становить основну базу, на якій можна будувати правильне бездоганно чисте інтонування всіх інших інтервалів, та детально розібрані інтонування усіх інтервалів. [2, с. 23–26]

Ми погоджуємося з думкою Л. Падалко про те, що ладослухові відчуття співаків повинні формуватися паралельно з правильним вокальним звучанням і вмінням користуватися співацьким диханням. [3, с. 5]

Висновки. Розкрити зміст виконуваних творів неможливо без навичок технічної майстерності: бездоганної чистоти інтонації, ансамблевої злагодженості, виразної дикції, ритмічної легкості й чіткості, тонких динамічних і агогічних нюансів. Адже це складний і тривалий процес. Отже, ми розглянули суттєві аспекти виховання ансамблевих навичок, які зможуть забезпечити якісну підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва при роботі з хоровим колективом.

Література:

1. Болгарський А. Сагайдак Г. Хоровий клас і практика роботи з хором : навч. посіб. Київ : Музична Україна, 1987. 222 с.
2. Коломоєць О. Хорознавство : навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 168 с.
3. Падалко Л. Виховання ансамблю в хорі : посібник. Київ : Мистецтво, 1969. 182 с.
4. Маслій К. Виховання голосу співака : навч. посібник. Рівне : Ліста, 1996. 120 с.
5. Пігров К. Керування хором. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1956. 180 с.
6. Чесноков П. Хори управление им. Москва : Государственное музыкальное издательство, 1961. 241 с.

УДК 373.3:004.38:811.111

Ольга Пилюк,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Юлія Скробака**

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ НАОЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ УРОКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті проаналізовано переваги використання інтернет-джерел для створення різноманітних засобів наочності на уроках іноземної мови.

Ключові слова: засоби наочності, інтернет-ресурси, вчитель іноземної мови, Нова українська школа

The list of the internet-resources is analyzed in this article. Also the short description of each sources are included to this article.

Key words: the internet-resources, English teacher, New Ukrainian School.

У Новій українській школі гра є основним методом на кожному уроці. Вчитель під час створення конспекту уроку повинен враховувати цей аспект. Крім того, варто знати про особливості сприйняття інформації здобувачам освіти в початкових класах. У наукових працях Василь Сухомлинський, Ян Амос Коменський, Георг Кершенштайнер, Фрідріх Дістерверг, Жан-Жак Руссо, Джон Дьюї піднімали питання про використання наочних засобів навчання на уроці, урізноманітнення процесу навчання, створення сприятливої атмосфери для отримання нових знань. Ці теми залишаються актуальними й сьогодні. Будь-який

урок за відомою на весь світ методикою Хелен Дорон не проходить без наочності. Діти на все заняття поринають в іншомовне середовище, граються, вчать слова із яскравими флеш-картками. Крім того, питання доцільності використання засобів наочності було розглянуто О. С. Казачинер, С. Б. Беляєвим, Д. М. Карповою, С. Я. Лур'є.

За І. Малафіїком, засоби наочності можуть бути натуральними (природні реальні предмети, явища, процеси, факти), зображувальними (картини, муляжі, копії), знаково-символічними (формули, графіки, діаграми, схеми) та у вигляді моделей [1, с. 141]. Інформативна насиченість зображувальних засобів навчання дещо менша, ніж натуральних об'єктів, але в цих засобах може бути виділено той аспект сприйняття, який має найбільше значення для навчання [2, с. 67]. Створення різних засобів наочності стало простішим із появою глобальної мережі Інтернет та нових інформаційних технологій. Проте кожному вчителю варто пам'ятати про вимоги до засобів наочності. Перш за все наочність має відповідати матеріалу, який вивчатиметься на уроці. По-друге, мають бути вказані найважливіші ознаки предмета. По-третє, вчителю варто звертати увагу на естетичність наочних засобів під час їх створення. Крім того, наочність має відповідати психологічним закономірностям сприймання, рівню розвитку здобувачів освіти, а також викликати інтерес.

Спочатку вчитель продумує план уроку, на якому етапі використовуватиме наочність і який тип. Після цього вже можна починати створювати її. Для цього варто визначити, які інтернет-ресурси підійдуть для роботи. Це може бути Canva, Wordwall, Miro, PowerPoint, Powtoon, Liveworksheets, Eslflow, Islcollective.

Canva — це онлайн-інструмент для створення дизайнів і публікації матеріалів. Саме тут вчитель може створити яскраві презентації, флеш-картки, діаграми, фотоколажі та навіть відео. На цій платформі міститься багато сучасних та красивих шаблонів, які вчитель може використати для будь-якої теми [4]. Крім того, є можливість додавати різні значки, а також із великої колекції сайту.

Wordwall — це справжній скарб для вчителя іноземної мови. Тут можна створювати наочність на кожен етап уроку, використовуючи шаблони або придумуючи своє. Крім того, є можливість користуватись уже готовими. Наприклад, вправа «spin the wheel» ідеально підійде на початок, щоб учні змогли поринути в іншомовну атмосферу, читаючи запитання та відповідаючи на них. Wordwall можна використовувати для створення інтерактивних вправ і матеріалів для роздруку. Інтерактивні вправи можна відтворювати на будь-якому вебпристрої, наприклад, комп'ютері, планшеті, телефоні чи інтерактивній дошці. Учні та учениці можуть відтворювати їх самостійно, або це може робити вчитель чи вчителька в той час як учні та учениці виконують вправу по черзі біля дошки. Матеріали для роздруку можна роздрукувати з сайту

або завантажити у вигляді файлу PDF. Їх можна використовувати як додаток до інтерактивної вправи, або як окрему вправу. Інтерактивні вправи можуть мати різні теми. Кожна тема змінює вигляд вправи, використовуючи різну графіку, шрифти та звуки. Вправи у Wordwall можна задавати учням та ученицям як завдання. Коли вчитель чи вчителька створює завдання, учні спрямовуються до цього конкретного завдання і не мусять заходити через головну сторінку вправ. Цю функцію можна використовувати у класі, де учні мають доступ до власних пристроїв, або задавати як домашнє завдання. Результати всіх учнів та учениць зберігаються і стають доступними для вчителя чи вчительки [6].

Понад 25 мільйонів користувачів зареєстровано на платформі Miго. Це онлайн-дошка, яку вчитель може використовувати як в класі, так і під час дистанційного навчання. Цей інтернет-ресурс дає можливості для створення нових, нестандартних ідей. На цій платформі присутні функції додавання зображень, відео, документів на дошку, можливості зробити замітку, намалювати фігуру, підкреслити необхідний матеріал, виділити важливе та зберегти матеріал. Крім того, в Miго можна організувати груповий чат та проводити разом заняття.

Liveworksheets – це платформа, де вчитель може створити не лише сторінку, а цілий робочий зошит. Також є можливість зареєструвати весь клас і перевіряти виконання робіт тут. Крім того, можна використовувати напрацювання інших педагогів, які завантажили свої роботи раніше. Особливо варто звернути увагу на завдання з аудіювання, саме на цьому інтернет-ресурсі міститься багато цікавих матеріалів.

Якщо створювати відео на урок, то найкраще використати PowToon. Уся анімація створюється по слайдах. Робоча область кнопки управління, часова шкала, вікно попереднього перегляду, список слайдів та перемикач елементів вибору. Це чудовий інтернет-ресурс для створення скрайбінгу. Учні не тільки зможуть спостерігати якісну картинку, а ще й вчитимуться переказувати історії, розвиватимуть комунікативну компетентність.

Крім того, створювати різні засоби наочності можна й на українському сайті «Розвиток дитини». Вчитель може завантажити вже готові завдання або через «генератор завдань» створити власні. На цьому сайті присутній широкий спектр практичних вправ, а саме анаграма, прописи, знайди слово, склади історію, швидкочитання, кросворд, слова та картинки.

MozaBook урізноманітнює інструментарій шкільних уроків за рахунок численних ілюстраційних, анімаційних і творчих презентаційних можливостей. Видовищні інтерактивні елементи і вбудовані додатки, призначені для розвитку навичок, проведення дослідів та ілюстрування, пробуджують зацікавленість учнів і

допомагають в більш легкому засвоєнні навчального матеріалу. Крім того, у вчителя є доступ до медіатеки, яка містить понад 1200 інтерактивних 3D-сцен, кілька сотень освітніх відео, численні звукові файли та завдання, які допомагають зацікавити учнів. Також цей інтернет-ресурс можна використовувати на інтерактивні панелі, дощі або комп'ютері [7].

Створювати тематичні хмари слів можна на таких інтернет-ресурсах, як WordArt.com, WordClouds.com, TagCrowd. Використання хмари слів – одна з багатьох стратегій активного навчання, яку вчителі можуть застосувати для залучення visual learners [4]. Хмари слів можна використовувати як візуалізацію ідей чи думок студентів, а також як зображення, які вчитель може готувати заздалегідь.

Підсумовуючи вище написане, можна зробити висновок, що використання інформаційних технологій з метою інтенсифікації навчання змінює характер отримання, розвитку, розповсюдження знань. Є можливістю оновити зміст навчання та методи викладання. Кожен вчитель здатний підібрати та створити власний стиль, яким користуватиметься під час розробок наочності.

Література:

1. Романюк А. А. Особливості застосування сучасних засобів наочності у початковій школі в контексті нових педагогічних парадигм. *Наукові записки РДГУ*. 2016. № 56. С. 140–144.
2. Громовенко В. В. Засоби наочності в навчанні граматиці англійської мови. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 13. С. 66–68.
3. Дизайн для всіх і кожного. URL: <https://cutt.ly/PYfWa34> (дата звернення: 14.11.2021).
4. Завдання з word clouds для уроків англійської. URL: <https://cutt.ly/7YfWf8p> (дата звернення: 14.11.2021).
5. Ресурси, які працюють як онлайн-дошка для вчителя. URL: <https://cutt.ly/WYfWjJ6> (дата звернення: 14.11.2021).
6. Функції Wordwall. URL: <https://cutt.ly/3YfWv2K> (дата звернення: 14.11.2021).
7. MozaBOOK – інтерактивне освітнє програмне забезпечення для вчителів. URL: <https://cutt.ly/6YfWQUR> (дата звернення: 14.11.2021).

УДК 373.2081.1:065.591.452 (477.82)

Анастасія Поліщук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Валентина Костюк,
заклад дошкільної освіти № 10
«Волиняночка»,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Марія Земелюк**

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЕКСКУРСІЯХ

У статті проаналізовано актуальні питання екологічної компетентності дітей дошкільного віку під час екскурсій на сучасному етапі.

Ключові слова: діти дошкільного віку, екологічна компетентність, екскурсії.

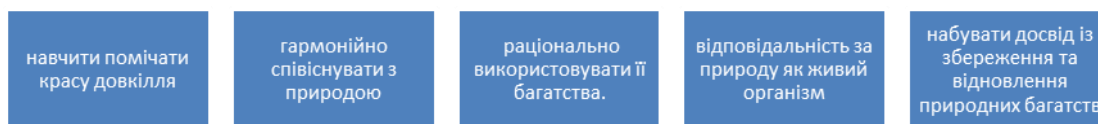
The article analyzes the current issues of environmental competence of preschool children on excursions at the present stage.

Key words: preschool children, ecological competence, excursions.

Сучасний дошкільник набуває екологічної компетентності досліджуючи та пізнаючи взаємозв'язки людини та природи, їхню взаємозалежність та взаємообумовленість існування. Дитина бачить реалії життя: бруд на вулицях, засміченість водойм та їхніх берегів, нераціональне використання природних ресурсів, емоційну байдужість громадян до проблем довкілля, а отже, невідповідальне ставлення до власного здоров'я. Завдання вихователя пояснити, що це причина не стільки нестача знань, скільки відсутність належного ставлення до природи, почуття відповідальності за неї як за власний життєвий простір, неусвідомленість духовної та фізичної єдності людини й природи.

Базовий компонент дошкільної освіти серед вимоги щодо обов'язкових результатів навчання та компетентностей дошкільнят одним із освітніх напрямків визначає дитину в природному довкіллі [1].

Саме у дошкільному дитинстві закладаються основи світогляду особистості, тому ознайомлення дітей з природою та виховання відповідального ставлення до неї має велике значення і є невід'ємною складовою освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Рис. 1. Завдання екологічного виховання дітей дошкільного віку

Дискусійними є наукові підходи щодо природничо-екологічної компетентності дитини дошкільного віку: середовищний підхід (Н. Горопаха, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, З. Плохій, Н. Рижова, Г. Тарасенко та ін.); системний педагогічний вплив на особистість дитини з її участю (Г. Беленька, Л. Зайцева, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін.); творче перетворення навколишнього світу природи та психічні особливості особистості (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Р. Немов, Я. Пономар'єв, С. Рубінштейн, Н. Тализіна та ін.) [2].

Діяльнісний підхід щодо ознайомлення дошкільників з природою реалізується засобами різноманітних технологій: спостереження, експериментально-дослідницька діяльність, праця в природі, ігрова, проектна, інтерактивна, художньо-творчі технології тощо.

Розглядаючи використання екскурсій у парк як засіб формування екологічної компетентності дітей дошкільного віку, хочемо зазначити, що природа цього біоценозу благотворно впливає на дитину.

Ігрові простори природи через практичну діяльність дитини дозволяють досліджувати, спостерігати за сонячним світлом, яке танцює крізь листя дерев, слідкувати за снуванням мурашок, які рятують яйця від порушеного мурашиного пагорба та безліч інших шляхів взаємодії з природою. Такі практичні ігрові враження від природи зберігаються як яскраві спогади, часто на все життя. Зокрема, зустріч людини з природою завжди емоційно впливає на неї та духовно збагачує. Таке захоплення дає насолоду відчуття природи та залучає невимушену «мимовільну увагу» до розслабленості і сприяє одужанню від психічної втоми.

Особливістю екскурсій є цілеспрямоване освоєння знань одночасно з пересуванням; екскурсійні об'єкти; спосіб безпосереднього спостереження об'єкта та його аналіз; спосіб предметного вивчення; емоційність. У процесі екскурсії розвивається вміння дивитися і бачити зовнішній вигляд об'єкта, за яким спостерігаємо, так звана гострота й точність погляду; мистецтво передбачення явищ і прискорення діяльності конструює уяву; здатність чуйної уваги.

Чим більше аналізаторів бере участь у сприйнятті, тим точніші, багатші, яскравіші і набагато змістовніші уявлення. Звідси випливає, що в основі ознайомлення дітей з природою лежить наочність,

безпосередній вплив предметів і явищ природи на їх органи чуття. У парку діти мають можливість поспостерігати за об'єктами природи; доторкнутися до травички та дерев, послухати спів птахів, понюхати квіти, назбирати природний матеріал (камінці, палички, шишки та ін.). При проведенні екскурсії створюються сприятливі умови для роз'яснення певних норм і правил поведінки в природі, коли діти знайомляться з природними об'єктами, щоб допомогти їм у визначенні своєї точки зору, свого ставлення до різних сторін взаємозв'язку людини та природи, для діагностики вихователем ступеня сформованості екологічних знань вихованців. В іграх діти закріплюють знання про характерні особливості предметів, висловлюють словами їх якості, запам'ятовують назву рослин і їх частини [3].

Діти можуть досліджувати численні нові об'єкти, створені людиною та природою навколишнього середовища та взаємодіяти з людьми, рослинами та тваринами, коли вони знаходяться на екскурсії в парку. Такі нові враження та стимули надають можливість для природничих бесід у підсистемах «вихователь-дитина», «дитина-дитина» «дитина-батьки». Крім того, такий спільний досвід і бесіди створюють міцну основу для розвитку дітей їх соціальні навички, екологічна обізнаність та почуття належності до громади [2].

Таким чином, на екскурсіях в парку діти відчують широкий спектр явищ і мають можливість взаємодіяти та досліджувати різні предмети та середовища їх повсякденного життя. Ці взаємодії запалюють вроджену цікавість дітей та надихають їх поставити під сумнів і дізнатися більше про себе та світ, який їх оточує. Різноманітність подразників просто неба та відкритий характер природи також дозволяють дітям здійснювати свою самостійність та вибір у спостереженнях, дослідженнях, грі.

Уся система екологічного виховання в закладі дошкільної освіти побудована на функціональному рівні, тобто трансляції в середовище дітей системи адаптованих екологічних знань і формування на їх основі конкретних і узагальнених екологічних уявлень про природу. Створювані у дітей уявлення, що включаються вихователем у різні види діяльності, служать засобом розвитку усвідомлено-правильного ставлення до природи, становлення у дошкільників основ екологічної культури.

Ставлення дітей дошкільного віку до природи виступає критерієм їх екологічної вихованості, що відображає результат еколого-педагогічної роботи з дітьми, що є кінцевим її продуктом. Під усвідомленим ставленням дитини до природи ми говоримо про те, що дитина володіє розумінням екологічних залежностей на вербальному рівні: вона може сама сказати, пояснити (при хорошому мовленні), чому треба так чинити, або (при недостатньому розвитку мовленні) розуміє слова дорослого, який їй пояснює, просить, забороняє. При цьому

мається на увазі, що емоційний аспект ставлення присутній у ньому як обов'язковий, бо він забезпечує весь процес його формування.

Формування міцних знань, умінь і навичок екологічно доцільної поведінки, етичних норм і правил ставлення до навколишнього природного середовища неможливо в рамках теоретичного знайомства з екологічними проблемами. Необхідно розширювати контакти дітей старшого дошкільного віку з природою, залучити їх в реальну діяльність з вивчення та охорони природи, яка оточує їх. Одна з форм такої діяльності – екскурсія, що сприяє вихованню екологічно грамотної особистості, яка прагне до пізнання світу, яке її оточує, дбайливого ставлення до природи. Особливістю екскурсій є те, що екологічна освіта будується на основі не дидактично повчального засвоєння інформації, а невимушеного, тобто шляхом органічного поєднання відпочинку та пізнання.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://cutt.ly/bYgyok8> (дата звернення: 03.11.2021).

2. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу. *Дошкільне виховання*. 2008. № 10. С. 16–19.

3. Гнізділова О. Методика організації експериментально-дослідницької діяльності дошкільників у природі. *Інноваційні технології дошкільного виховання : навч.-метод. посіб. / ред. О. С. Чернова; Полтавський національний педагогічний ун-т ім. В. Г. Короленка*. Полтава, 2011. Випуск 5. С. 44–64.

4. Замелюк М. Презентація «Екскурсія як засіб організації екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку». URL: <https://cutt.ly/wYgysu> (дата звернення: 03.11.2021).

УДК 781.68:821.161.2(09)

Вікторія Потолкова,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Ірина Кузьміна**

МУЗИЧНА СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

У статті розкривається основний аспект музичної інтерпретації творчості Тараса Григоровича Шевченка; виховується любов до музики, до поезії в цілому; більш детально пізнаємо конкретні твори поета.

Ключові слова: музика, поезія, музичне мистецтво, українська сучасна музика, композитор.

In the article we reveal the main aspect of the musical interpretation of the work of Taras Shevchenko; cultivate a love for music, for poetry in general; we learn more about specific works of the poet.

Key words: music, poetry, musical art, Ukrainian contemporary music, composer.

Постановка проблеми та її значення. На сьогодні питання про освіту чи не найважливіші. В наш час неосвіченою людиною бути важко. Проаналізувавши це, ми отримали всі умови для навчання та виховання у різних освітніх структурах. Сучасні педагоги повинні робити акцент на Нову українську школу, де в кожному навчальному предметі закріплюється та збагачується знання дітей про Україну, про її традиції та минуле, про культурну спадщину наших предків. Як кажуть, без минулого немає майбутнього.

Тарас Григорович Шевченко – пророк, філософ-мислитель, геніальний поет, художник, академік графіки, музикант, фольклорист-етнограф, археолог, історик, глибоко ерудований мистецтвознавець. Мистецька постать Т. Шевченка в усій своїй багатогранності є монолітна, цільна, з нерозривною єдністю творчого мислення. Різні види художньої діяльності митця становлять органічне ціле, взаємно розвиваючи, доповнюючи та пояснюючи один одного [6, с. 33].

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Геній Шевченка яскраво світиться трьома рівноцінними гранями таланту – поезія, живопис, музика. Полум'яне слово Шевченка-поета спонукає до національного самоусвідомлення та самоствердження в єдиній соборній, незалежній українській державі. «Обніміться ж, брати мої, / Молю вас, благаю!» [7, с. 202] – і сьогодні звучить надзвичайно актуально. Політичне та естетичне кредо Т. Шевченка полягає в духовному єднанні

поета і народу. Саме Т. Шевченко розвинув українську мову і своєю творчістю утвердив її як національну літературну мову. Поетичне слово стало вагомим чинником пробудження національної свідомості української нації. Унікальна творчість Т. Шевченка завершила процес становлення нової української літератури як важливої складової мистецьких надбань у загальносвітовій скарбниці духовних цінностей. А наступні покоління письменників постійно будуть черпати натхнення і насагу в творчості українського генія.

Мета і завдання. Метою нашої розвідки є спроба осмислити тему музичної інтерпретації творчості всім нам відомого поета, художника, фольклориста, великого патріота своєї землі – Тараса Григоровича Шевченка.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Зосердимось на осучасненні його творів, митця як такого, що залишився актуальним в наш час. Він не був педагогом, не лишив після себе педагогічних напрацювань, проте в кожній його поезії присутні проблеми різного характеру, які популярні й сьогодні. Кожен із творів Т. Шевченка за своїм змістом – виховний потенціал для нашої молоді. В таких як «Наймичка», «І мертвим, і живим...», Т. Шевченко зародив ідеї, які згодом вплинули на сучасну педагогіку.

Митець був багатогранним, як усі українці, любив співати. Варто зазначити, що музикальність є визначальною рисою менталітету нашого народу. Взагалі, на думку музикознавця М. Гордійчука, Тарас Шевченко – наймузикальніший поет у світовій літературі [2, с. 103]. Поет дістав свій вокальний талант від матері, яка жила піснею. Видатний російський композитор П. Чайковський, дід якого мав прізвище Чайка і був козацького роду, зазначав: «Бувають щасливо обдаровані натури і бувають так само щасливо обдаровані народи. Я бачив такий народ, народ-музикант – це українці» [1, с. 3]. Є факти, які кажуть, що коли співав Кобзар – мовчали всі. У період заслання українська пісня була для Шевченка розрадою для стражденної душі. [3, с. 37]. Він часто, коли писав поезії, самотійно придумував до них мелодії.

Час минав, а Шевченко залишався. Відомі композитори створюють музику до його вічних творів (до речі, не лише українські музиканти). Безліч сольних артистів мають за честь співати шевченківські тексти. На сьогодні вже є дуже багато створених мелодій, обробок на шевченківські поезії. Слова на папері можуть не викликати таких емоцій, почуттів, а от пісня їх завжди оживляє. Не дивно, що зараз кількість творів на слова нашого генія налічує понад півтисячі.

Найвідомішими та найціннішими, на думку професійних музичних критиків, є: «За думою дума», «Гетьмани», «Минають дні», «Гомоніла Україна», «Чого мені тяжко», «Якби мені, мамо, намисто», «Садок

вишневий...», «Ой, одна я, одна», «Огні горять», «Нащо мені чорні брови». Також існує багато хорових та ансамблевих колективів, які створюють аранжировки творів «Зацвіла в долині червона калина...», «За сонцем хмаронька пливе». Варто згадати всім знаний шевченківський «Заповіт». Його ми знаємо ще зі шкільної програми, за цим твором створена ціла хорова симфонія. Це один із найбільш відомих творів «Кобзаря» – монолог ліричного героя про свою долю, про долю замученого, як зазначає автор, народу. Цікаво те, що він був перекладений п'ятдесятьма мовами світу. Якщо колись його співали, як вище вказано, хори, то сьогодні музичне мистецтво не стоїть на місці – «Заповіт» співають в рок-стилі. Ось до прикладу, цей монолог є в виконанні рок-гурту «Широкий лан». Це виконання дало змогу по-іншому зазвучати поезії – сучасніше, а також, зацікавити й залучити молоде покоління до спадщини Шевченка.

Зірки сучасного готичного українського року: гурт «Кому vnuz» випустили альбом під назвою «4: Шевченко», куди увійшли твори «Суботів», «Не нарікаю на Бога», «До Основ'яненка», «Розрита могила», «Микита Швачка».

Всім відомий співак Кузьма Скрябін теж не міг стояти осторонь творчості Тараса Шевченка. Так виникла пісня «Мені однаково». Не можна обійти увагою існування гурту «Бандурбенд». Сама назва підказує про наявність живого звучання бандур. Цей гурт був заснований 2005 року в Харкові. Вони грають у стилі роко-хопо-фанко-фолку, з елементами рок-н-ролу, рейву, реггі та етніки українською мовою. Спочатку виконавці надавали нового звучання стародавнім, забутим українським народним пісням (як гурт УКО). А згодом, переосмисливши творчість поета, в їхньому виконанні вже звучать «Думи мої, думи» та «Тече вода з під-явора». І, якщо згадати про народний струнний інструмент бандуру, варто нагадати, що Тараса Шевченка називають Кобзарем. Він мав не лише прекрасний драматичний тенор, а й вправно володів кобзою. Це стародавній музичний інструмент (вважається попередником, вже відомої нам, бандури). Ото ж, під словами «кобза» чи «бандура» мають увазі один і той же інструмент.

Ще один твір, який ми не можемо лишити поза увагою – це «Реве та стогне Дніпр широкий». Ці шість рядків із балади «Причинна» стали народним гімном українців. Зауважимо, що деякий час люди вважали цей твір народною піснею, поки не відновилось авторство. Шевченко написав її приблизно в 1837 році, перебуваючи в Петербурзі. «Причинна» вважається його раннім твором. Музику до цього твору написав відомий педагог і композитор Данило Крижанівський. Присвятив він «Причинну» Марку Кропивницькому, режисеру, який високо відзначив майстерність композитора. Згодом ця пісня стала дуже популярна серед народу. Та все ж перша спроба надрукувати ноти разом

зі словами виявилась невдалою. Через заборону в той час українського слова її відібрала тогочасна поліція. Лише через певний час все вийшло вдало. І вже у 1886 році ноти Крижанівського на слова Т. Шевченка вийшли друком. Вони і до сьогодні лишаються шедевром. Переважно цей твір виконують хорові колективи. У 2017 році, у Львові, пісня зазвучала арабською. Це було відкриттям. Чули твір «Причинна» у виконанні знатного хору імені Верьовки. Дуже цікавим фактом є те, що у 2019 році бандуристи Львівщини встановили рекорд, який занесли до Книги рекордів України – заграли одночасно на 400 бандурах вже згадану нами композицію «Реве та стогне Дніпр широкий». Це дійство було присвячено 205-й річниці з дня народження Тараса Шевченка. Партитуру до проєкту написав український композитор Іван Небесний. Варто відзначити хор «Дударик» та солістів – Петра Радейка, Назара Савку та Назара Лозинського. Їхня роль у популяризації творчості Т. Шевченка неоціненна. Завдяки таким виконавцям вплив творчості нашого Кобзаря на молодь, на її національно-патріотичне виховання – це те, що розвиває творчий потенціал сучасної школи.

Висновки. Наголошуючи лише про одну грань творчості великого Шевченка, його осучаснення в музичному виконавстві, треба сказати про багатьох поетів, драматургів, письменників, авторів-виконавців, які популяризують творчість великого Кобзаря. Їх кількість незліченна. Кожен з них лишає певний слід, відтворює спадщину поета для майбутніх нащадків. І наш обов'язок як українців – якомога частіше піднімати такі дискусії для збагачення нашої культурно-мистецької діяльності.

Література:

1. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів : актуалізація звичаєвої традиції : навч. посіб. Київ : Ред. журн. «Український світ», 2002. 440 с.: іл.
2. Гордійчук М. Шевченко і російська музика. *На музичних дорогах. Статті та Рецензії* / ред. Л. Мокрицька. Київ : Музична Україна, 1973. С. 102–111.
3. Захарчук О. Музичний дар Шевченка. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2014. Вип. 25. С. 33–44.
4. Михаць М. Музика в житті і творчості Тараса Шевченка. Дрогобич : Коло, 2005. С. 5–34.
5. Синкевич Н. Тарас Шевченко і українська народна пісня. *Шевченко і музика. Матеріали наукових читань, присвячених 191-й річниці від дня народження Тараса Шевченка. 9–10 березня 2005 р.* / ред.-упор. П. Гушоватий, О. Яцків. Дрогобич : Коло, 2005. С. 145–149.
6. Тарахан-Берега З. П. Шевченко – поет і художник (до проблеми єдності образного мислення) / відп. ред. Є. П. Кирилюк. Київ : Наук. думка, 1985. 185 с.

7. Шевченко Т. Кобзар / упор., коментарі та післяслово М. Зубкова. Харків : ВД «Школа», 2014. 576 с.

УДК 373.2081.1:065.591.452 (477.82)

Юлія Присяжна,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

Олена Гніровська,
 заклад дошкільної освіти № 10
 «Волиняночка»,
 м. Луцьк

Наукова керівниця – **Марія Замелюк**

ЕКОЛОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізована організація процесу екологічної освіти і виховання у закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: діти дошкільного віку, екологічне середовище, екологічне виховання.

The article analyzes the organization of the process of environmental education and upbringing in preschool education.

Key words: preschool children, ecological environment, ecological education

Умовою успішного розвитку, виховання і навчання дитини дошкільного віку, на думку психологів, педагогів, є середовище, що у сучасних педагогічних концепціях виступає як важливий компонент дошкільної освіти. Філософи, аналізуючи «середовище» як «простір», виділяють поняття фізичного, біологічного та соціального простору, а термін «оточення» визначає, на думку вчених, більш близький вплив факторів на людину. Саме в цьому сенсі вживається поняття «навколишнє середовище».

Має місце і класифікація різних форм навколишнього середовища: природне і соціальне (штучно створене людиною, політичне, економічне, культурне, як окремий випадок освітнє). В останнє десятиліття людина і навколишнє середовище є предметом міждисциплінарних досліджень філософії, соціології, біології, економіки, екології, валеології, педагогіки.

Зокрема, характеристика середовища орієнтує нас на сукупність здібностей, інтересів, способу життя, що впливає на формування і функціонування особистості в суспільстві, на предметне і соціальне оточення. Це дозволяє розглядати особистість у рівній мірі і як носія, і

як представника середовища. Приділяється особлива увага вивченню умов середовища, так як вони призводять до дійсних змін людини, сприяючи її особистісному розвитку.

Необхідно відзначити, що досвід виховання дітей дошкільного віку враховує традиційні підходи і вимоги до організації природних умов ознайомлення дошкільнят з природою (С. Веретенникова, А. Мазурина, П. Саморукова, А. Матвєєва та ін.) і використовує багату педагогічну спадщину при побудові сучасного безпечного середовища розвитку дитини.

Простір екологічного виховання дітей (Ю. Горвиць, Е. Зворигіна) покликане виховувати та зміцнювати любов до природи, розуміти її, оберігати, тонко відчувати, опановувати навички спілкування, досягати різноманітним і неповторністю природних форм. На думку цих авторів, простору екологічного виховання дітей в закладі дошкільної освіти має бути приділена особлива увага. Можливе створення на ділянці і всередині інтер'єру різноманітності ландшафтних зон, природних і штучних рельєфів: штучних скель, водоспадів, струмочків, мініозер, мальовничих горбків, квітучих стінок та ін. Прекрасним доповненням служитиме різноманітне озеленення спеціально виділеної на ділянці зони для сільськогосподарських робіт: городи, теплиці, міні ферми тощо.

Наочні результати праці допоможуть дітям відчути свою силу, відновити зв'язок з природою, яка, на думку вчених, порушується в умовах мегаполісу. Відновлення цього «кореневого зв'язку» людини з природою – одна з істотних функцій простору екологічного виховання дітей [4].

Екологізація життєвого середовища як засіб виховання дітей представлена в працях С. Дерябо, В. Ясвіна. Зокрема, науковці відмічають, що всі діти у віці 5-7 років просять батьків завести будь-яку живу істоту: рибку, хом'ячків, птахів, собак, кішок. Це викликано потребою дитини в спілкуванні з живою природою. Тому екологічне середовище закладу дошкільної освіти має бути насичене відповідними стимулами: рослинними композиціями, акваріумами, куточками з представниками флори та фауни, що створює сприятливі умови, гарний настрій, завдяки якому кожне слово педагога стає значущим і переконливим [1].

Екологізацію розвиваючого середовища вважають найважливішою вимогою сучасності. Загальна екологізація означає різнобічний, більш системний, ніж раніше, підхід до об'єктивного світу або більше усвідомлення ролі природи в житті людини (Н. Реймерс). Відомо, що в сучасному світі спостерігається певне протиріччя між потребою дитини в спілкуванні з природою і відчуженням її від природи (комп'ютерні ігри, телебачення, відеопродукція та ін.). Це відчуження, на думку вчених (Н. Горопахи, Н. Лисенко, З. Плохій та ін.), долається за

допомогою екологізації розвиваючого предметного середовища закладу дошкільної освіти, що виражається у створенні умов для пізнавального та еколого-естетичного розвитку дітей; оздоровлення і становлення моральних якостей дитини; формування навичок екологічно грамотної поведінки, спільної та індивідуальної екологічно орієнтованої діяльності дітей.

Отже, екологічне розвиваюче середовище ми розуміємо як доцільно відібраний і систематизований зміст умов реалізації мети екологічного виховання на основі особистісно орієнтованої моделі взаємодії дітей і дорослих, які забезпечують становлення дитини як особистості.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://cutt.ly/sYgp7Pi> (дата звернення: 03.11.2021).

2. Горопаха Н. Виховання екологічної культури дітей. Рівне : Волинські обереги, 2001. 212 с.

3. Лисенко Н. Екологічне виховання дошкільників. Київ : Освіта, 1993. 160 с.

4. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу : інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6–10.

УДК 316.346

Маргарита Проскурня,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків
Наукова керівниця – **Оксана Борюшкіна**

ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ ОЧИМА ПОКОЛІНЬ

У статті проаналізовано теоретична концептуалізація гендерної дискримінації через порівняльний аналіз представниць різних поколінь та їх поглядів на жіночі ролі.

Ключові слова: дискримінація, гендер, покоління.

The article analyzes the theoretical conceptualization of gender discrimination through a comparative analysis of women of different generations and their views on women's roles.

Key words: discrimination, gender, generations.

За результатами дослідження Центра Разумкова, проведеного у 2016 р., було виявлено, що тема гендерної дискримінації у суспільній свідомості перебуває в контексті загальних соціальних проблем. Суспільство виходить на гендерну проблематику переважно через прагнення вирішити інші соціальні питання, серед яких низький рівень життя, загроза високого рівня безробіття і проблеми зайнятості тощо. Виявилось, що більшою мірою з проблемами дискримінації стикаються і прагнуть вирішити їх для себе саме жінки. Але навіть визнаючи існування дискримінації у сфері трудових відносин, опитувані виправдовували ті чи інші прояви дискримінації, ґрунтуючись на традиційних стереотипах і посиляючись на економічну доцільність [1, с. 195].

У сучасному світі вже стало нормою, зокрема серед жінок, вільно говорити про свої права та їх утиски. І кожен індивід зараз сприймає факт реального існування гендерної дискримінації щодо жінок. На сьогодні соціум здатен «тверезо» дивитися на усі проблеми, що наявні між індивідами, хоча ще якісь 50 років назад про гендерну дискримінацію, як потенційно небезпечний феномен, мало хто знав і навіть чув. Більш того, те, що сучасна жінка зараз сприймає як утиск власної особистості, раніше вважалося інтелігентним жестом.

У зв'язку із зазначеним, метою цієї роботи є теоретична концептуалізація гендерної дискримінації через порівняльний аналіз представниць різних поколінь та їх поглядів на жіночі ролі.

Першим поколінням, з якого ми розпочнемо, виступають бебі-бумери (період 1940-60х років). Щоб зрозуміти, яке відношення мав соціум того часу до вже існуючої гендерної дискримінації, треба звернути увагу на ідеал жінки-представниці покоління бебі-бумерів у молоді роки. В цьому нам допоможе популярна книга, яка була видана у 60-ті, під назвою «Домоводство» [2, с. 47].

Виходить, що виховання дівчат, тобто вже наших бабусь, на ту пору вважалося не просто нормою, а справжнім еталоном ідеальної поведінки для жінки. Високий тиск зі сторони оточуючих, суворі правила і суцільний консерватизм. Те, що для нас зараз більш походить на знущання, тоді було буденністю. А більш за все змушує здригнутись той факт, що молоді дівчата 60-х років навіть не підозрювали, що з їхніми правами доволі жорстоко обходяться і що може бути якось інакше. На жаль, все це дало свої прикрі плоди. Як результат, ми маємо випадки з дуже прискіпливими і консервативними родичами похилого віку, які навідріз відмовляються сприймати факт гендерної дискримінації не тільки в сторону їх покоління, а в сторону усіх поколінь взагалі.

Наступне покоління, яке йде одразу після бумерів, це так зване покоління X (1961–1982 рр.). Саме ці люди почали розкривати очі на ті дискримінуючі речі, які були глибоко вкорінені у менталітет. Розпочав свій ріст напрямок, направлений на захист прав жінок – фемінізм. І хоча

феміністок на той момент ще було небагато, але з часом кількість прихильниць фемінізму зросла, що викликало доволі бурхливу реакцію тодішнього соціуму. Що стосується країн минулого ССРСР, насамперед вплив шквал негативу, переважно від чоловічої частини населення, який тягнув за собою погрози, утиски і навіть летальні випадки.

Прийнято вважати, що саме тоді пішла друга хвиля фемінізму [3, с. 54] і найяскравіше вона проявила себе у країнах Заходу та в західній Європі. Ця хвиля сформувалася у двох основних гілках: ліберальному та радикальному фемінізмі. Ліберальні феміністки на чолі з такими постатями, як Бетті Фрідан і Глорія Стайнем, виступали за прийняття федерального закону, який би поліпшив життя жінок та їх кар'єру. З іншого боку, радикальні феміністки, такі як Кейсі Хейден і Мері Кінг, які працювали з організаціями захисту цивільних прав («Студенти за демократичне суспільство», «Студентський координаційний комітет проти насильства» та ін.), перейняли їх методики боротьби, а також створили платформу для обговорення проблем насильства та сексизму, з якими жінки стикаються. Головний фактор всіх цих подій був один – гендерну дискримінацію не тільки стали помічати, а і боротися проти неї. Тому, дивлячись на різке пробудження жінок-представниць покоління Х, які вже відмовлялися підвлаштовуватися під застаріле суспільство, цими ж стопами пішли представниці покоління Y.

Покоління Y (1983–1995рр.) яскраво розвивало фемінізм через усі життєві сфери, зокрема, через мистецтво також. На початку 1980-х [6] випускає свою культову книгу видатна авторка Маргарет Етвурд як відповідь на спроби американської влади заборонити аборти на державному рівні. Письменниця цього ж покоління Ле Гуїн активно просувала свої радикальні ідеї у романах. У романі «Завжди повертаючись додому» (1985р.) головна героїня на ім'я Камінь, що говорить, деякий час поживши в чоловічому тоталітарному суспільстві жорсткості і насильства, біжить на батьківщину до народу жінок, які проповідують анархію, рівність і сестринство. У притчі «Вона позбавляє їхніх імен» (1985р.) Ле Гуїн виступала проти другорядної ролі жінки: після того, як Адам дає імена всім тваринам, Єва, яка також отримала своє ім'я від нього, позбавляє всіх імен, кажучи, що Адам не може нікому нав'язувати, як називатися (читай – як жити). Отже, ми маємо змогу бачити вже цілком обізнаних і вольових жінок, які не боялися йти наперекір суспільству і це почало давати свої результати на національних рівнях. Відношення представників покоління Y до гендерної дискримінації поступово перетворювалося на об'єктивне.

Маючи вже великі досягнення на вищих рівнях, покоління Міленіалів (1995-2006р) різко змінює свій погляд на 180 градусів і вже зацікавлено не в зміні маскулінного політичного устрою, а найменшого, але не менш важливого соціального інституту – сім'ї. Жінки поступово починають вимагати розподілу хатніх обов'язків, називаючи

прибирання, приготування їжі та виховання дітей, що апріорі вважалося суто жіночим, не інакше як «неоплачувана робота». Більш того, напрямок фемінізму починає переплітатися з безліччю різних дискримінацій. Згідно з порталом Colta: – «На початку 90-х фахівці кажуть, що починається третій етап фемінізму, коли фемінізм стає вже безліч: фемінізм чорношкірих жінок, етнічних меншин, постколоніальний фемінізм, культурний та ісламський фемінізм. Усі нові групи входять у боротьбу за свої права. З'являються нові теми. Боротьба таким чином триває, і зараз, у XXI столітті, вона вже переходить у глобальну стадію».

І саме в цій глобальній стадії народжуються ті, хто вже зараз змінює світ під себе – зумери, або покоління Z. Представниці зумерства зіштовхнулись з тою же проблемою, як не парадоксально, що і бєбі-бумери у свій час. Ця проблема – заперечення існування гендерної дискримінації у сучасному світі. Звісно, на перший погляд може здатися, що утисків жінок зовсім немає, адже всі однаково працюють, їздять за кермом, голосують на виборах і т. д. Але молоде покоління, на відміну від своїх похилих родичів, не затьмарено ідеологіями і стереотипами, тому все наявне підводне каміння активно обговорюється серед зумерів-феміністок. І якщо де-юре ситуація в країнах, у більшості своїй, поступово налагоджується, то де-факто менталітет і спосіб мислення соціуму, особливо чоловічої його частини, все ще дуже маскулінні і консервативні. До сих пір у рекламах засобів для прибирання, дитячого догляду, кухонного приладдя фігурують жіночі постаті. Майже кожна сучасна дівчина чула, що її природні обов'язки – це готувати і народжувати. Більш того, не обійшлося без впливу пандемії на всю цю ситуацію. Згідно з нещодавніми дослідженнями в ООН, через локдауни жінки були вимушені витратити на хатні справи ще більше часу, ніж завжди.

Отже, беручи до уваги всі вищеперераховані факти і гіпотези, автоматично стає очевидним, що гендерна дискримінація – не міф і кожне покоління, яке змогло побачити і сприйняти цей факт, доклало зусиль до його знешкодження. І ця боротьба, на щастя, йде і зараз. Можна з упевненістю казати, що незважаючи на різницю у віці, вихованні і світосприйнятті, усі жінки однаково хочуть, щоб їх права були рівні і захищені. На сьогоденні об'єктивно оцінюючи розвиток і поширення фемінізму, можна спрогнозувати, що цілком толерантне і рівноправне суспільство вже поруч.

Література:

1. Гендерна рівність і розвиток : погляд у контексті європейської стратегії України (за результатами проєкту під кер. О. Піщуліна) / за ред. А. Чернової. Київ : Видавництво «Заповіт», 2016. 244 с.

2. Домоводство : справ. изд. / сост.ред. А. А. Демезер, М. Л. Дзюба. Москва : Сельхозгиз, 1959. 776 с.
3. Нечитайло І. С. Гендерна нерівність та дискримінація. *Гендерна психологія : навч. посіб. для студентів ЗВО; авт. колектив: Л. Шевченко, Ю. Александров, Ю. Твердохвалова, О. Шахова, К. Маннапова, І. Нечитайло; заг. ред.: О. Євдокімова, І. Клименко; ХНУВС. Харків : ФОРМ Бровін, 2021. С. 183–203.*
4. Пищуліна О. «В Україні існує дискримінація і жінки, і чоловіка». URL: <https://cutt.ly/HYga4Ai> (дата звернення: 09.11.2021).
5. Takin' it to the Streets. New York : Oxford University Press, 2015. P. 81.
6. Потому что ты женщина. Что надо знать о гендерной дискриминации по заработной плате в креативном секторе. URL: <https://cutt.ly/LYgsy8A> (дата звернення: 09.11.2021).
7. Фантастическая история феминизма. URL: <https://cutt.ly/UYgshBA> (дата звернення: 09.11.2021).

УДК 373.3.091

Оксана Раковець,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

МОЖЛИВОСТІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті теоретично обґрунтовано роль позакласної роботи як ефективного засобу для формування пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: позакласна робота, пізнавальний інтерес, діти молодшого шкільного віку.

The article theoretically substantiates the role of extracurricular activity as an effective means for the cognitive interest's formation in children of primary school age.

Key words: extracurricular activity, cognitive interest, children of primary school age.

Виховання у дітей стійких пізнавальних інтересів, їх розвиток завжди були актуальною проблемою, формування активної творчої особистості, її самостійності є головним спрямуванням сучасної педагогіки і в галузі дидактики, і при вирішенні докорінних питань морального формування особистості школярів. Невипадково в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначається: «Головна мета української системи освіти – створити

умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства». Це відповідає принципу гуманізму, на якому ґрунтується концепція виховання, що розглядає дитину як особистість.

Вивчення наукових джерел засвідчило, що проблема розвитку пізнавального інтересу завжди була в центрі уваги і порушувалась багатьма науковцями і практиками. Сьогодні у зв'язку з реформуванням змісту освіти, форм і методів навчання вона набуває ще більшої ваги.

Різні аспекти проблеми розвитку пізнавального інтересу школярів знайшли своє відображення в працях психологів Л. С. Виготського, Н. В. Кузьміна, Я. О. Пономарьова, Г. С. Костюка; педагогів В. О. Сухомлинського, Ш. О. Амонашвілі, А. С. Макаренка, К. Д. Ушинського.

У Концепції Нової української школи зазначено, що соціально активна та духовно багата творча особистість школяра формується в процесі безпосередньої його участі в освітньому процесі, який здійснюється на уроках та в позаурочний час [1, с. 74].

Шкільна програма, хоч би як вона відповідала потребам часу, не може давати повного обсягу знань, не встигає за науковими відкриттями. Заповнити цю прогалину має система різноманітної за змістом і формами позакласна робота. Позакласна робота є необхідною ланкою в єдиній системі виховання школярів. Вона є багатоплановою, всеохоплюючою.

Мета статті – теоретично обґрунтувати і практично перевірити, що позакласна робота є ефективним засобом для формування пізнавального інтересу до природи у дітей молодшого шкільного віку.

Для реалізації поставленої мети було передбачено виконати наступні завдання:

1. Розглянути сутність понять «інтерес», «пізнавальний інтерес».
2. Визначити педагогічні умови формування пізнавального інтересу учнів.
3. Обґрунтувати практичну спрямованість сучасних форм позакласної роботи у формуванні пізнавального інтересу учнів початкової школи.
4. Провести емпіричне дослідження з виявлення ефективних педагогічних можливостей використання різних форм позакласної роботи у формуванні пізнавального інтересу в учнів молодших класів.

У науково-методичній літературі діагностика пізнавальних інтересів у молодшому шкільному віці проводиться завдяки стандартному методу опитування досліджуваних шляхом підбору конкретних методик, які визначають пізнавальний інтерес [2, с. 110].

Стійкість інтересів до навчальної діяльності молодших школярів залежить від того, як учитель вміє збуджувати і підтримувати інтерес

своїх вихованців до набування знань, як пов'язує ці знання з життям. Формуванню пізнавальних інтересів учнів сприяє вміло побудована позакласна робота (заняття в гуртках, самостійне читання, екскурсії, перегляд телепередач, виховні заходи). Організуючи навчально-пізнавальну діяльність учнів, педагоги повинні використовувати ситуації, якими захоплюються учні; наукові знання, вміння, навички значущі в різних життєвих ситуаціях [4, с. 30].

Отже, умовами формування пізнавального інтересу є: розуміння школярем змісту і значення вивченого; збудження інтересу; формування інтересу, тобто естетична привабливість або ж емоційний відгук на отримані знання; виховання інтересу.

Основними етапами процесу формування пізнавального інтересу встановлено:

1) створення умов, які сприяють виникненню потреби в знаннях і відповідному виді діяльності;

2) формування позитивного ставлення до навчального предмету і діяльності;

3) організація діяльності, в якій формується справжній пізнавальний інтерес.

Практичне формування пізнавальних інтересів особистості здійснюється під час навчання. Вчителю необхідно більше уваги приділяти відбору змісту навчального матеріалу, а саме:

– ознайомлювати школярів з новими даними, які можуть показати їм сучасний рівень науки і перспективи його розвитку;

– показати їм історію народження і розвитку наукової ідеї, труднощів на шляху наукових відкриттів;

– розкривати практичне значення, можливості застосування здобутих знань у повсякденному житті, у трудовій діяльності;

– організуючи заняття з певного предмета, урізноманітнювати самостійну пізнавальну діяльність учнів: ускладнювати завдання, диференціювати ці завдання відповідно до можливостей учнів, ставити завдання, які потребують кмітливості, розв'язання проблемних ситуацій, дослідницького підходу, застосування знань у повсякденному житті, розвивати і підтримувати в самостійній роботі [3, с.144].

Визначено, що для стимулювання в дітей потягу до пошукової діяльності дуже важливо: поживляти заняття елементами зацікавленості з урахуванням завдань предмету; спонукати ставити запитання вчителю, товаришам, вчити формулювати запитання творчого характеру; практикувати індивідуальні завдання, що потребують знань, які виходять за межі програми.

Література:

1. Білик Т. С. Організація позаурочної виховної роботи з молодшими школярами. *Молодий вчений*. 2018. № 5.2 (57.2). С. 72–75.

2. Звєгінцева О. С., Гнілуша Н. В. Еколого-естетичне виховання учнівської молоді у ході проведення екологічних екскурсій. *Екологічний вісник Криворіжжя: зб. наук. та наук.-метод. пр.* Кривий Ріг : КДПУ, 2018. Вип. № 10. С. 109–111.

3. Пархоменко О. М. Теоретичні основи організації позакласної виховної роботи та її значення у формуванні особистості молодшого школяра. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді.* 2017. Вип. 21(2). С. 135–146.

4. Фруктова Я. Сучасні форми позакласної роботи з учнями. *Біологія і хімія в школі.* 2017. № 1. С. 29–31.

УДК 373.3:51(091)

Олена Рижко,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВКЛЮЧЕННЯ МАТЕРІАЛУ З ІСТОРІЇ МАТЕМАТИКИ

У статті проаналізовано формування пізнавальної діяльності у процесі включення матеріалу з історії математики.

Ключові слова: *пізнавальна діяльність, історія математики.*

The article analyzes the formation of cognitive activity in the process of including material on the history of mathematics.

Key words: *cognitive activity, history of mathematics.*

Молодший шкільний вік є дуже сприятливим у розвитку навчально-пізнавальної діяльності. Саме в початкових класах у дітей відбувається зміна основного виду діяльності з гри на навчання, найбільшою мірою проявляється інтерес до пізнання всього нового, відбувається інтенсивний розвиток особистості, зокрема такої якості, як мислення (вміння порівнювати, знаходити риси подібності та відмінності, робити висновки та узагальнення).

Як відомо, знання, здобуті без інтересу, не стають корисними. Тому одним із найважчих і найважливіших завдань навчання була, так і залишається проблема виховання інтересу до вчення. Результати експериментів показують, що, використовуючи лише традиційні методи

і засоби навчання, не завжди можливо здійснити достатній розвиток пізнавальних якостей особистості.

З кожним роком діти все більш байдуже ставляться до навчання. Знижується інтерес учнів до математики. Цей предмет сприймається ними як нудний і не цікавий. У зв'язку з цим вчителями ведеться пошук ефективних форм і методів навчання, які б сприяли активізації навчальної діяльності, формуванню пізнавального інтересу.

Г. І. Шукіна у своїх дослідженнях зазначає, що для того, аби учні молодшого шкільного віку виявляли підвищений пізнавальний інтерес до математики, і вона не здавалася їм нудною та непереборною наукою, доцільно до навчального процесу включати елементи історії математики, відомості з минулого [1, с. 3].

Використання історичних відомостей при правильному застосуванні на уроці сприяє не тільки зміцненню пізнавального інтересу до математики, а й поглибленню розуміння матеріалу, що вивчається, розширенню кругозору учнів, підвищенню їх загальної культури.

У своїй праці «Педагогічна психологія» Л. С. Виготський писав: «Не забудьте вразити учня тоді, коли ви хочете вкоренити що-небудь у його розумі» [2, с. 177].

Вміле використання на уроці історичного матеріалу допомагає не тільки пробуджувати пізнавальний інтерес учнів, а й служить для них засобом запам'ятовування особливо важкого матеріалу, розвитком їх творчих здібностей, самостійності.

Враховуючи вікові особливості учнів, варто торкнутися стрижневих питань історії математики: розвиток поняття числа; виникнення математичних понять, символів, термінів; походження та розвиток письмової нумерації; старовинні способи виконання обчислень; історію виникнення величин; походження та деякі аспекти розвитку алгебри та геометрії; біографії відомих математиків, їхні основні ідеї; вирішення математичних завдань з використанням старовинних одиниць виміру, старовинних математичних завдань.

Джерела з історії математики містять багатий методичний матеріал, але його дидактично обробляють, тобто змінюють так, щоб елементи історії гармонійно вливалися в урок. Підготовку до уроків, у яких можна використовувати історичний матеріал для розвитку пізнавального інтересу учнів, можна зробити у вигляді сторітелінгу за таким планом:

1. Визначити місце використання історичного матеріалу щодо теми.
2. Встановити зв'язок історичного матеріалу з елементами цієї теми.
3. Визначити місце використання історичного матеріалу під час уроку.

4. Вибрати найрезультативніші, ефективні засоби використання історичного матеріалу.

Використовують різноманітні форми включення історичного матеріалу до уроків математики: коротку бесіду, екскурс, розв'язання задачі, лаконічну довідку, проблемні завдання, завдання на кмітливість, інсценування. Наприклад, у IV класі щодо теми «Співвідношення між одиницями довжини», що передбачає узагальнення знань, отриманих за попередні роки навчання, у доступній формі знайомлять учнів із походженням різних одиниць виміру: лікоть, дюйм, велика п'ядь, мала п'ядь, фут, коса, сажень. Відомості з історії довжини переконливо розкривають зв'язок математики з життям, показують, що одиниці виміру люди не вигадували, а приймали спочатку як частини свого тіла, які поступово перетворювалися на загальноприйняті зразки. При вивченні теми «Одиниці часу» в I-II класах використовують короткі відомості про походження годинника, про службу часу. У III-IV класах поглиблюють знання з цієї теми, розповідаючи про походження деяких одиниць виміру часу, про зародження календаря та шляхи його вдосконалення, розкривають взаємозв'язок мір часу з природними явищами, що допомагає зміцнити міжпредметні зв'язки.

Історичний матеріал при знайомстві та вивченні величин, пов'язаних із виміром довжини, маси, часу, дає можливість усвідомленого розуміння учнями даного матеріалу, розвитку їх пізнавального інтересу. Варто зазначити, що цікаві історичні відомості діти також отримують під час вивчення теми «Нумерація чисел» у різних класах. Розмови про те, як люди навчилися вести рахунок, записувати числа, незмінно викликають інтерес в учнів.

Планомірне та цілеспрямоване використання історичних відомостей у навчання математики та їх тісне сплетіння з навчальним матеріалом сприяє розвитку пізнавального інтересу учнів, дозволяє урізноманітнити процес навчання, зробити його більш цікавим і змістовним. Учні зможуть краще засвоювати знання з теми, також сформуються такі якості особистості, як допитливість, допитливість, жага до знань, інтерес до предмета.

Література:

1. Шукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. Москва : Педагогика, 1971. 352 с.
2. Виготський Л. С. Педагогічна психологія. Під керівництвом. Давидова. Москва : Педагогіка, 1991. 480 с.

УДК 37.015.31:7:172.15

Вікторія Ричко,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано особливості національно-патріотичного виховання та вплив мистецтва на формування особистості.

Ключові слова: українське мистецтво, національно-патріотичне виховання, особистість, патріотизм.

The article analyzes the features of national-patriotic education and the influence of art on the formation of personality.

Key words: Ukrainian art, national-patriotic education, personality, patriotism.

На сучасному етапі розвитку України мистецтво розглядається як засіб національно-патріотичного виховання свідомої особистості, патріота, активного громадянина сучасного демократичного суспільства.

Актуальність національно-патріотичного виховання зумовлена наявністю суперечностей між необхідністю виконання соціального замовлення щодо виховання патріота, громадянина, національно свідомої особистості й існуючою системою виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах; між теоретичними знаннями педагогів, батьків, керівників школи щодо здійснення національно-патріотичного виховання та повсякденною соціальною практикою виховання дітей та учнівської молоді.

У сьогоденні освітнього простору України відкриваються широкі можливості для національно-патріотичного виховання молоді, щоб забезпечити умови для духовного збагачення майбутнього покоління. Вивчення і усвідомлення молодшими школярами традицій, звичаїв та мистецтва України є дуже важливим для становлення їх світогляду.

Теоретичні аспекти цього питання розробляли такі класики української педагогіки, як Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Центральною ідеєю виховання любові до Батьківщини в країнських педагогів була ідея народності. К. Ушинський зазначав, що виховання, якщо воно не хоче бути безсилим, повинно бути народним.

Виховний компонент патріотичної освіти засобами образотворчого мистецтва привертав увагу класиків педагогіки і наших сучасників. Різні аспекти національного, патріотичного виховання та розвитку

особистості засобами мистецтва розкриваються в працях українських учених (Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та ін). Виховання патріотичних почуттів і переконань у процесі залучення вихованців до культурної спадщини свого народу через різноманітні види мистецтва висвітлено у працях вчених минулого О. Духновича, Г. Ващенко, С. Русової, К. Ушинського, В. Сухомлинського, А. Макаренка та ін. Науковці доводять, що мистецтво має важливе значення у формуванні патріотичних почуттів молодого покоління.

Мистецтво є невичерпним джерелом культури народу, яка має унікальні можливості впливу на особистість та формування в неї національного світогляду, характеру, глибокої духовності. Яскраві образні уявлення про Батьківщину, її культуру, національний колорит сприяє вихованню патріотичних почуттів. Твори мистецтва мають великий потенціал в моральному, духовному, культурному та патріотичному вихованні молоді, національно-патріотичному вихованні особистості в становленні української держави, її культурного та духовного розвитку у світовому співтоваристві, формуванню у молоді громадянських якостей, глибокого розуміння своєї приналежності до українського народу, Батьківщини, внутрішню потребу творити та примножувати добробут свого народу, готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізувати свій особистий потенціал на благо зміцнення Української держави.

В умовах інтеграції нашого суспільства в європейське і світове товариство школа має забезпечувати виховання майбутніх громадян, які докорінно зорієнтовані на духовну культуру, загальнолюдські цінності, активну життєву позицію.

Національна система виховання покликана забезпечувати глибоке осмислення і засвоєння кожною особистістю у процесі праці й творчості моральних та патріотичних ідей, принципів, поглядів, переконань, використання у побуті народних традицій, звичаїв та обрядів. Національне виховання проймає всі сфери життя і є його сутністю. Досвід переконливо доводить, що система освіти молоді повинна опиратися на національні корені. Саме через безцінну культурну спадщину українського народу формується духовність молодшого школяра. Важливим у національно-патріотичному вихованні є формування патріотичної самосвідомості, яка проявляється у ставленні особистості до своєї нації, зацікавленні і повазі до історії українського народу, його традицій та звичаїв, шанобливе ставлення до національної спадщини народу, його корінних інтересів та потреб розвитку нації. Національно-патріотичне виховання в освіті – це насамперед процес, спрямований на виховання у особистості поваги до історії нації, прийняття її традицій, оволодіння мовою, виховання почуття спорідненості з духовною культурою нації.

У сучасних умовах соціально-економічної кризи та національно-демократичної нестабільності загострюються проблеми патріотичного розвитку молодого покоління та повної перебудови мистецької освіти в Україні. Актуальним питанням залишається відродження та формування національної культури українського народу. Базовим рівнем, на якому здійснюється формування патріотизму, є визначений рівень мистецької культури особистості, її художніх поглядів на навколишній світ. На думку сучасних педагогів, без вивчення різних підходів трактування поняття «патріотизм», розуміння, його внутрішнього стану, сутності та мети буття на землі, не можливе виховання дитини в широкому розумінні цього слова.

Існують різні напрями патріотичного виховання в сучасній українській педагогіці:

- патріотичні традиції сімейно-родинного виховання;
- патріотизм в аспекті моделювання системи особистісного розвитку дитини;
- теоретичні засади виховання патріота своєї держави;
- виховання патріотизму на основі національно-духовних надбань свого народу;
- проблеми патріотичного виховання дітей та молоді в соціокультурних умовах;
- взаєморозуміння та повага до інших націй і народів.

Щоб виховати патріота, свідомого громадянина своєї держави, потрібно формувати у дитини комплекс якостей характеру, що є основою набуття соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, розвитку духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури.

Видатний педагог-новатор В. Сухомлинський відзначав постійний зв'язок дитини з духовною спадщиною свого народу. У педагогічній спадщині В. Сухомлинського патріотичне виховання базується на основі морально-духовних цінностей: «Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, узнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і діла дуже тісно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею» [5, с. 131].

Отже виховання у молоді любові до Батьківщини, формування громадянського обов'язку на основі загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника розвитку культурного і творчого потенціалу свого народу є протидією різноманітним негативним впливам, які спрямовані на спотворене сприйняття національних цінностей, мови, історії, мистецтва, культури свого народу.

Щоб духовні надбання нації стали духовним надбанням кожного школяра, перетворившись у його світобачення, необхідно, щоб змальоване вчителем знайшло відгук у його душі і було прийнято ним як близьке та рідне. Бетховен казав, що народжене з серця, знайде шлях до іншого серця.

Ознайомлюючись з творами мистецтва, діти навчаються бачити красу й почуття, які висловлює митець своїм твором. Важливо не тільки побачити й почути, а й спробувати самому щось зробити під керівництвом справжнього майстра. Необхідно проводити благодійні уроки для дітей та викладачів. Після цих зустрічей усі відчувають себе духовно збагаченими та піднесеними. Співпраця митців та дітей є не аби яким підґрунтям в патріотичному вихованню. Відвідування різноманітних виставок творів митців рідного краю сприяє формуванню почуття гордості за рідний край, що відкладається в душах дітей позитивним зерном. Адже кожний край – це особлива квітка традицій, культури, звичаїв. Природним є створення культурних, промислових осередків, народних промислів, характерних певному регіону. В роботі по патріотичному вихованню потрібно практикувати виїзні пленери. Захопленню й емоціям дітей від таких поїздок немає меж. Окрім цікавих екскурсій, діти малюють й передають на папері своє бачення світу. Завдання вчителя – навчити з пошаною та любов'ю ставитись до навколишнього світу, пам'яток історії, культури, мистецтва зокрема. Потрібно використовувати у школі таку тенденцію, як запрошувати на урок талановитих однолітків або старшокласників, котрі навчаються в художній школі. У багатьох дітей після таких зустрічей виникає бажання поглибити знання з образотворчого мистецтва й відвідувати позашкільні художні заклади. Така робота виховує любов до України, рідного краю, гордість за те, що я є частиною цієї спільноти.

Формування національно-патріотичних почуттів дітей початкової школи досягається і засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Твори декоративно-ужиткового мистецтва є тим духовним середовищем, у якому формуються світогляд, національна свідомість, естетичні ідеали, моральні цінності, патріотичні та трудові якості особистості. Перебування дітей під впливом культури рідного народу необхідне для становлення індивідуальності, активної життєвої позиції. Формування національно-патріотичних почуттів молодших школярів засобами декоративно мистецтва вирішується за допомогою пробудження інтересу до історичного минулого рідного народу, його героїчної боротьби за волю, свободу і незалежність; стимулювання захоплення високою духовністю, гуманістичними цінностями, глибоким патріотизмом наших предків; оволодіння традиціями, звичаями, обрядами нашого народу; виховання вмінь і навичок застосування, збереження і створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва; формування почуття господаря рідної землі; виховання обов'язків перед

народом, рідною землею і Батьківщиною, відповідальності за розвиток своєї мови, культури і духовності. Процес формування національно-патріотичних почуттів вихованців повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини та особистісним характеристикам.

Тільки спільними зусиллями можна досягнути бажаних результатів, що неодмінно дадуть позитивні наслідки: утвердження України як держави, подолання національного нігілізму, девальвації загальнолюдських цінностей; поліпшення роботи з вивчення і засвоєння духовних надбань національної та світової культури.

Таким чином, ми бачимо, що українське мистецтво сприяє не тільки розвитку духовного потенціалу, а й є осередком національного виховання, відображає внутрішню спорідненість мистецтва з духовним переродженням особистості. В свої творах митці окреслюють зображально-виразними засобами національну індивідуальність українства, не тільки ідейно та образно оформлюють українську національну самобутність, але й розробляють цілісний образ України та образ своєї національності.

Українське образотворче мистецтво як засіб національно-патріотичного виховного впливу здатне мотивувати духовне зростання особистості, актуалізувати її патріотичні почуття та світоглядні орієнтації, забезпечити смислове «представництво» національного образу світу й національної ідеї в структурі особистості, а також пов'язує зміст ціннісних орієнтацій особистості та національних цінностей українства

Проникнення молодого покоління в сутність української національної ідеї, заглиблення в її витoki та її поетапна реалізація можливі лише в умовах національної системи виховання, що передбачає засвоєння молоддю тих цінностей, завдяки яким українська нація живе й розвивається.

Література:

1. Аристова Л. С. Патріотичне виховання другокласників НУШ у процесі вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво». *Науковий вісник Миколаївського нац. ун-ту імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2020. № 1. С. 19–23.

2. Денисенко В. Національна ідея в системі національного виховання підростаючого покоління. *Українська національна ідея: витoki і сьогодення : матеріали доповідей Всеукр. наук.- практ. конф., 7-8 жовтня 1999 р.* Київ : Знання, 2000. С. 10.

3. Каплуновська О. М., Кичата І. І., Палець Ю. М. Україна – моя Батьківщина. *Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.* Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.

5. Бех І. Чорна К. Національна ідея у виховному процесі школи: програмно-виховний контекст. *Шкільний світ*. №45, 2008. С. 1–37.

6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 2. 668 с.

УДК: 373.3.091.3:304

Ольга Савчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОНЯТТЯ ПРО СЕРЕДНЄ ЗНАЧЕННЯ ВЕЛИЧИНИ

У статті висвітлено поняття про методику формування в молодших школярів поняття про середнє значення величини.

Ключові слова: середнє арифметичне величини, задача.

The article highlights the concept of the method of forming the concept of the average value in junior high school students.

Key words: arithmetic mean, problem.

Середнє арифметичне (в математиці та статистиці) – сума всіх фіксованих значень множини, поділена на кількість елементів множини. Якщо з контексту зрозуміло, що це означає, то кажуть просто середнє. Термін «середнє арифметичне» використовується, щоб відрізнити використане значення від інших середніх (наприклад, середніх геометричних або гармонійних).

Середнє арифметичне також використовуються в таких наукових галузях, як історія, соціологія, економіка. Крім того, можна сказати, що термін «середнє арифметичне» у певному сенсі можна зустріти в кожній дисципліні. Наприклад, дохід на душу населення розраховується як національний дохід, поділений на кількість населення.

Частковими випадками середнього арифметичного є середнє (генеральної сукупності) і вибіркове середнє (вибірки).

Хоча середнє значення часто використовується для опису центральної тенденції, потрібно розуміти, що така ознака є ненадійною, оскільки значно залежить від граничного значення (значення, яке суттєво відрізняється від більшості значень). Особливо, для асиметричних розподілів, наприклад, такого, як розподіл доходів, для

якого дохід декількох осіб значно вищий, ніж у більшості людей, і тому арифметичне середнє не відповідає поняттю «середнього» і медіана точніше описує центральну тенденцію.

Позначимо множину даних $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$, тоді вибіркоче середнє зазвичай позначається горизонтальною рисою над змінною, як середнє із n значень $x_1, x_2, \dots, x_n$. Для позначення середнього арифметичного всієї сукупності використовується грецька літера μ . Для випадкової величини, для якої визначено середнє значення, μ є ймовірне середнє значення або математичне сподівання випадкової величини. Якщо множина X є сукупністю випадкових чисел із ймовірним середнім μ , тоді для будь-якої вибірки x_i із цієї сукупності $\mu = E\{x_i\}$ є математичне сподівання цієї вибірки.

За типовою освітньою програмою Савченко О.Я. середнє арифметичне вивчається у змістовій лінії «Числа, дії з числами. Величини». Вона спрямована на формування в учнів уявлень про математичні вирази – числові та зі змінною; рівності і рівняння; числові нерівності та нерівності зі змінною; про залежність результату арифметичної дії від зміни одного з її компонентів. Ця змістова лінія є пропедевтичною до вивчення алгебраїчного матеріалу. Учень/учениця вміє ставити запитання і розпізнавати проблему, міркувати, робити висновки на основі інформації поданої в різних формах; розуміє пояснює, перетворює текст математичних задач, доречно та коректно вживає в мовленні математичну термінологію; формулює думку, аргументує та доводить правильність твердження.

Розпізнавання середнього арифметичного відбувається під час практичної роботи: учень отримує дві палички, вчитель каже виміряти довжину кожної палички, а потім, якою була б довжина паличок, якби вони були однаковими. Після виконання завдання повідомляємо про те, що ми знаходили середню довжину паличок, а «мовою математики», знаходження середньої величини є знаходженням середнього арифметичного. Ознайомлюємо учнів із правилом знаходження середнього арифметичного двох чисел.

Учні разом з учителем читають правила та визначають порядок виконання дій для того, щоб знайти середнє арифметичне двох чисел. Нижче наведено спеціальні завдання для застосування правила: вирази, записані двома способами (використання знаку ділення – двокрапка та риску дробу); потрібно знайти середнє арифметичне двох чисел, коментуючи дії по кроках; розглядається випадок знаходження середнього арифметичного двох рівних чисел; пропонується порівняти середні арифметичні пар чисел, при чому одне з чисел однакове (тут застосовується зміна суми в залежності від зміни одного з доданків).

Середнє арифметичне значення використовується також при розв'язанні задач.

Задачі на знаходження середнього арифметичного полягають в наступному:

1. Застосування закону середнього арифметичного: знайти середню температуру; знайти середню довжину, знайти середню масу; знайти середню швидкість; знайти середню схожість насіння; знайти середню ціну.

2. Складена задача на знаходження середнього арифметичного: знайти середню довжину; знайдіть середню масу; знайти середню швидкість; знайти середня схожість насіння; знайти середню ціну.

Формування середнього значення наведемо на прикладі розв'язання задачі у 4 класі.

Задача

Першого дня автобус їхав 4 години зі швидкістю 70 км/год, а другого – 3 год зі швидкістю 84 км/год. Знайди середню швидкість руху автобуса за два дні.

Зробимо короткий запис задачі.

	V	t
I	70 км/год	4 год
II	84 км/год	3 год

Складемо план розв'язку. Оскільки в нас є готова величина швидкість та час, ми легко можемо знайти відстань. Згадаймо правило та форму знаходження відстані : $S=v \cdot t$. Отож ми легко можемо знайти, яку відстань пройшов автобус першого дня, потім, яку відстань пройшов автобус другого дня, загальну відстань, яку проїхав автобус за два дні, а також загальну кількість часу, скільки він витратить на цю всю відстань. Тоді з легкістю можна знайти середню швидкість автобуса, використавши дію ділення, адже, щоб знайти середнє арифметичне, треба поділити на кількість доданків.

$70 \cdot 4 = 280$ (км)-відстань за перший день.

$84 \cdot 3 = 252$ (км)-відстань за другий день.

$280 + 252 = 532$ (км)-відстань за два дні.

$4 + 3 = 7$ (год)-загальний час руху автобуса за два дні.

$532 : 7 = 76$ (км/год)

Відповідь: 76 км/год середня швидкість руху автобуса.

Отже, перш ніж ознайомлювати дітей із задачами нового виду, у них має бути сформоване вміння знаходити середнє арифметичне кількох чисел.

Література:

1. Скворцова С. О. Методика навчання розв'язування сюжетних задач у початковій школі : навч.-метод. посіб. для студентів за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання». Частина I. Методика формування в молодших школярів загального вміння розв'язувати сюжетні задачі. Одеса : ООО «Абрикос-Компани», 2011. 268 с.

2. Середнє арифметичне кількох чисел. Середнє значення величини. URL: <https://cutt.ly/zYgQpLi> (дата звернення: 01.11.2021).

3. Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://cutt.ly/lYgQkno> (дата звернення: 01.11.2021).

УДК 373.3.091.33

Оксана Сало,
Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Луцький ліцей № 3 Луцької міської ради
Волинської області»,
м. Луцьк

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано актуальні питання щодо розвитку та формування соціальної і громадянської компетентностей в учнів початкової школи.

Ключові слова: соціальна і громадянська компетентність, ігрова діяльність учнів.

The current issues regarding the development and formation of social and civil competencies in primary school students are analysed in this article.

Key words: social and civil competence, students' playing activities.

Уже з першого класу державний стандарт Нової української школи пропонує розвивати у дітей соціальну і громадянську компетентності, що передбачають:

- спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;

- виявлення поваги до інших, толерантність, вміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах

і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності [1].

Доречними і вагомими є слова видатного педагога Василя Сухомлинського, який сказав: «Ми виховуємо учня не як носія знань, а як людину, яка має жити в суспільстві і приносити йому користь».

Завданнями громадянської та соціальної компетентностей в початковій школі є створення умов для формування елементарних знань про державу, закони, права і відповідальність людини і громадянина, основні моральні цінності і норми поведінки. На цьому ступені розвиваються комунікативні уміння дитини, що дозволяють їй інтегруватися в оточення, в класний і шкільний колектив, суспільство, закладаються основні ціннісні орієнтації свідомого громадянина, насамперед уміння спілкуватись і розв'язувати конфліктні ситуації через діалог.

Зміст громадянської компетентності учнів початкової школи.

Учень знає:

- про національні цінності українського суспільства та загальнолюдські цінності;
- про державу Україна, існування законів і необхідність їх виконувати, права дитини, права і обов'язки людини і громадянина України;
- про правила спілкування з однолітками та дорослими, норми поведінки у різних ситуаціях.

Учень вміє:

- спілкуватися з однолітками та дорослими, виявляючи повагу і толерантність; колективно обговорювати проблеми;
- брати участь у колективній діяльності сім'ї та класу та прийняті колективних рішень;
- діяти за правилами, виконувати обов'язки, залучатися до суспільно-корисної діяльності;
- робити свідомий вибір у навчанні та типових ситуаціях повсякденного життя;
- висловлювати і пояснювати власну точку зору.

Учень виявляє у поведінці:

- патріотизм, шанування національної історії, культури, мови, традицій.
- повагу до законів України; до прав інших людей;
- прагнення до справедливості, чесність, відповідальне ставлення до прав і обов'язків;
- визнання та сприйняття багатоманітності оточуючого світу;
- повагу до встановлених правил спілкування і поведінки, прагнення до ненасильницького розв'язання конфліктів [2].

Отже, основою соціальної і громадянської компетентностей є знання, вміння і ставлення, які розвиваються, набуваються і

удосконалюються під час навчально-виховного процесу, а саме: через гру, через співпрацю на уроці та участь в учнівському самоврядуванні.

Саме через гру у дітей розвивають:

- самооцінювання;
- самосприйняття;
- саморозуміння;
- самопізнання та навчання.

Адже найуспішнішими у майбутньому є ті діти, у яких позитивна самооцінка, вони впевнені у собі, відкритіші до навчального процесу, більш творчі, активні у соціальній взаємодії з іншими.

З власного досвіду надзвичайно ефективною і дієвою є така форма роботи як ранкові зустрічі, де кожен учень бачить очі один одного, дає практичні відчуття рівності, довіри, прийняття та взаємоповаги.

У ранковому колі діти вчаться висловлювати почуття, бажання, очікування, мрії, пізнають інших, визнають цінність різноманіття. У колі разом домовляємося, погоджуємо і приймаємо рішення. Все це формує у дітей розуміння, що вони є рівноправні і рівноцінні учасники освітнього процесу, частиною спільноти. (Це обговорення та інсценізація казок, перегляд і аналіз мультфільмів, пісень, віршів про відносини людей, дружбу, взаємоповагу, чуйність і доброту).

Ефективно діють правила класу, які зараз учні Нової української школи їх визначають, обговорюють і колегіально затверджують з метою подальшої співпраці.

Сучасні діти дуже чутливі і відчувають рівень дискримінації, прагнуть поваги. Самостійне опрацювання правил класу – це перший крок до розуміння прав і свобод людини, відчуття обов'язку, відповідальності і відчуття власної гідності.

У навчанні особливу увагу варто приділяти кооперативному навчанню, яке базується на так званій позитивній взаємозалежності, коли успіх можливий лише за умови взаємодії один з одним. Співпрацюючи в малих групах, учні озвучують свої думки, аргументують свій погляд, дивляться на поставлену проблему під різними кутами, вчаться сприймати інакшість.

За допомогою кооперативного навчання учні вчаться:

- співпрацювати;
- захищати свою думку;
- домовлятися;
- йти на компроміс;
- виконувати різні соціальні ролі;
- приймати думку інших.

Дієвим методом є практика «5 пальців»:

Її можна практикувати як усно, так і письмово. Діти вчаться робити самоаналіз своїх знань, вмінь і ставлення до природи, однокласників і друзів, сім'ї та родини, до своїх обов'язків як громадянина, при цьому оцінюючи свої емоції та відчуття.

Література:

1. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти. Підсумковий документ робочої групи з розробки планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна». *Історія в школах України*. 2006. № 8. С. 4.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://cutt.ly/GYgErUJ> (дата звернення: 01.11.2021).
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. Бібік. Київ : ТОВ «ВД «Плеяди». 2017. 206 с.

УДК 373.2.015.31:57.081.1(477.82)

Аліна Самойліч,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Галина Голя,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРИРОДОЮ РІДНОГО КРАЮ

У статті проаналізовано основні умови формування патріотизму у дітей дошкільного віку під час ознайомлення з природою рідного краю. Подано детальний аналіз досліджуваної проблеми у працях вчених та науковців. Обґрунтовано основні аспекти краєзнавчої роботи з дошкільнятами через призму формування почуття патріотизму.

Ключові слова: патріотизм, природа рідного краю, Батьківщина, патріотичне виховання, навколишнє середовище.

The article analyzes the main conditions for the formation of patriotism in preschool children while getting acquainted with the nature of the native land. A detailed analysis of the researched problem in the works of scientists and scientists is given. The main aspects of local lore work with preschoolers are substantiated through the prism of forming a sense of patriotism.

Key words: patriotism, nature of native land, Motherland, patriotic education, environment

Пригадуючи історичне минуле нашої держави, варто зауважити той факт, що український народ багато століть поспіль виборював свою незалежність і державність. Проте в умовах чужоземної окупації він постійно боровся за відновлення своєї держави, за збереження національної культури і національної школи. З набуттям Україною незалежності проблема національно-патріотичного виховання молоді є основною. Драматичні події на Майдані Незалежності та сучасні події на сході України, на думку вчених, є наслідком неухаючої уваги до громадянського виховання в Україні.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики сьогодні щодо розвитку освіти є формування національних та загальнолюдських цінностей, про що йдеться у Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Метою Концепції є удосконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання

шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності на основі єдиних суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність) і загальнолюдських цінностей, принципів любові і гордості за власну державу, її історію, мову, здобутки та досягнення у сфері культури, економіки, науки, спорту, дієве сприяння органам державної влади та органам місцевого самоврядування в захисті і охороні національної державності Українського народу, готовність до захисту державної незалежності і територіальної цілісності України, усвідомлення громадянського обов'язку із розвитку успішної країни та забезпечення власного благополуччя в ній [3]. Нині перед нашою державою стоїть завдання щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Отже, проблема формування патріотизму у молодого покоління, яка окреслена у Концепції, є актуальною і потребує вивчення через призму впливу природного середовища на особистість дитини дошкільного віку.

Питанню дослідження впливу природи на формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку приділяли увагу ряд вчених та дослідників. Зокрема, дослідження Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Вілюнаса, О. Запорожця, О. Леонтєва, В. М'ясищева показують позитивний зв'язок між безпосереднім досвідом у природі та психічним, емоційним та фізичним здоров'ям та благополуччям дітей. Наукові доробки М. Замелюк, А. Захлебного, І. Зверєва, І. Суравегіні показують, що регулярний прямий доступ до природи може: підвищити самооцінку та стійкість до стресів і негараздів; покращити концентрацію; розширити любов до Батьківщини. З'являється все більше доказів того, що діти тягнуться до світу природи. Не маючи безпосереднього досвіду в природі, (результати досліджень Л. Буркова, Т. Земцова, Л. Маневцова, С. Ніколаєва, А. Федотова, Т. Христовська) свідчать про те, що діти втрачають можливості зміцнити своє здоров'я, а також розвивати відповідальність щодо збереження навколишнього середовища.

Проблема формування патріотичних почуттів досить давня. Вона постала перед людством з появою перших держав. Одним із перших принципів, на яких ґрунтується патріотичне виховання, є принцип природовідповідності, що означає врахування багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних і регіональних особливостей.

Любов до Вітчизни починається з любові до своєї Малої Батьківщини – місця, де людина народилася. У цьому зв'язку величезного значення набуває визначення особливостей патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Ранній контакт з природою відіграє важливу роль у розвитку цінностей та поведінки, що ми бачимо в довкіллі. Час на природі – це не дозвілля; це важлива інвестиція у здоров'я наших дітей.

До основних завдань патріотичного виховання дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, села);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей [1].

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку – це не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, але виховання шанобливого ставлення до людини-трудівника та результатів її праці, рідної землі, захисників Вітчизни, державної символіки, традицій держави, загальнонародних свят. Виховання любові до Батьківщини, до своєї Вітчизни – завдання надзвичайно складне, особливо коли мова йде про дітей дошкільного віку. Однак, однією з найбільших причин екологічної кризи є стан особистої відчуженості від світу природи, в якому живуть діти. У все більш урбанізованому світі – коли телебачення, комп'ютери та інші заходи змагаються за час – все менше дітей мають можливість насолоджуватися грою на природі. Розлад природного дефіциту описує згубний вплив на людину, в результаті цього збільшення розриву між дітьми та природою. Сьогодні діти усвідомлюють глобальні загрози навколишньому середовищу, але їхній фізичний контакт, їх близькість з природою зникає.

Дослідження та незалежні опитування доводять, що багато молодих людей «приклеєні до віртуального світу» і далекі від природи, їм не вистачає знань про біорізноманіття та усвідомлення його важливості. Вчені приходять до висновку, що необхідні додаткові зусилля, щоб зробити природу доступнішою для дітей, а також інформувати та розширювати можливості майбутнього покоління захисників навколишнього середовища та власної держави.

Зазначимо, що завдяки позитивному досвіду в природному довкіллі у дітей розвивається любов до природи, своєї маленької Вітчизни й закладається основа для розвитку відповідальної поведінки в навколишньому середовищі. Як невидима нитка, любов до природи, батьківщини зв'язує дітей в одне ціле. Адже, діти відчувають себе

важливою частиною чогось особливого, що дає відчуття безпеки, приналежності та вдячності.

Патріотичне виховання передбачає також ознайомлення дітей дошкільного віку з природою рідного краю. При цьому акцент необхідно робити на красі, розмаїтті, багатстві та особливостях природного довкілля нашої країни, виховуючи любов до нього. Дошкільникам варто давати уявлення про різні типи природних ландшафтів України, її специфічний рослинний і тваринний світ, визначні природні об'єкти, характерні для певної місцевості кліматичні умови тощо. Потрібно маленьким патріотам розповідати про назви рідного міста або села, найближчих вулиць, площ, столиці нашої Батьківщини, про її визначні місця. Також дітей дошкільного віку потрібно ознайомлювати із державною символікою України: прапор, герб, гімн.

Ще одним важливим напрямом патріотичного виховання є прилучення дітей до народознавства — вивчення культури, звичаїв рідного народу шляхом ознайомлення з характерними ознаками побуту українців. У формуванні патріотично налаштованої особистості вагомою є роль народних традицій та обрядів: вони привертають увагу дошкільників до цінностей предків, створюють позитивний настрій, розкривають основи правомірної поведінки [4, с. 58].

Виховання любові до Батьківщини, гордості за свою країну має поєднуватися із формуванням доброзичливого ставлення до культури інших народів, до кожної людини окремо, незалежно від кольору шкіри та віросповідання. Необхідно сприяти формуванню в дітей етики міжнаціонального спілкування, яка передбачає симпатію, доброзичливість, повагу до людей різних національностей, що живуть в Україні, інтерес до їхнього буття, культури, традицій і звичаїв.

Співчуття та любов до природи формуються із регулярного контакту дітей із світом природи. Практичне, неформальне дослідження та відкриття з власної ініціативи в місцевому, знайомому середовищі часто описується як найкращий спосіб залучити, надихнути дітей та виховувати почуття дива. Цей частий, неструктурований досвід у природі є найбільш поширеним впливом на розвиток цінностей збереження протягом усього життя [2, с. 152].

Необхідно зазначити, що патріотичне виховання дошкільнят, засноване на краєзнавчому матеріалі сприяє: формування особистісного ставлення до фактів, подій, явищ у житті міста; здійсненню діяльнісного підходу залучення дітей до історії, культури, природи рідного міста, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене; залученню дітей до участі в районних святах, щоб вони могли долучитися до атмосфери загальної радості та познайомитися із жителями рідного села — носіями соціокультурних традицій; створенню відповідного розвивального середовища в групі та дошкільному закладі, яке б сприяло розвитку

особистості дитини на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал (міні-музей народного побуту) [1].

Спілкування з природою особливо сильно впливає на формування особистісного ставлення до навколишнього середовища, до природи рідного краю та поведінки в дорослому віці. Ця основа емпатії та зв'язку з природою пізніше відображається у екологічно-відповідальних діях щодо збереження навколишнього середовища та формуванні громадянського обов'язку перед Батьківщиною.

Література:

1. Бабій І. Засоби народної педагогіки та шляхи їх використання у моральному вихованні дошкільників. URL: <https://cutt.ly/8YgEMZN> (дата звернення: 13.11.2021).
2. Замелюк М. Формування моральних цінностей дітей у сучасному дошкільному навчальному закладі. *Психологія. Цінності. Особистість : міжнарод. зб. наук. праць*. Луцьк : Волиньполіграф, 2016. С. 151–154.
3. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. URL: <https://cutt.ly/5YgE8Fo> (дата звернення: 10.11.2021).
4. Шевченко Н. Використання елементів народознавства у практиці сучасних ДНЗ. *Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі : актуальні проблеми, досвід, інновації*. Харків : ХНПУ, 2015. С. 56–63.

УДК 373.3.091.3:1

Дарина Сахнюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

«ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» Р4С ЯК МЕТОД МОТИВАЦІЇ В УЧНІВ ТА УЧЕНИЦЬ

У статті досліджується роль освітньої стратегії «Філософія для дітей» під час освітнього процесу у закладах освіти. Проаналізовано і викладено роль методики у формуванні мотивації учнів та учениць молодшого шкільного віку.

Ключові слова: «Філософія для дітей», мотивація, молодший шкільний вік, навчально-виховний процес.

This article examines the role of educational strategy «Philosophy for Children» during the educational process in educational institutions. The role of the methodology in the formation of motivation of primary school students is analyzed and presented.

Key words: «Philosophy for children», motivation, primary school age, educational process.

Українська система освіти потребує певного конкретного перезавантаження, акцентуючи увагу на діалоговому характері навчання та філософствуванні дітей у освіті. На нашу думку, зразком «розумного» навчання та виховання постає Нова українська школа, яка враховує особливості та здібності всіх учнів та допомагає розкрити індивідуальність кожної дитини.

Сучасне демократичне суспільство і демократична система висувають різні вимоги – кожен має право мислити і діяти відповідально. Кожен повинен виховувати вміння долати невизначені ситуації без потрясінь, бути здатним до якісної інтеграції в суспільство, світ та культуру. Для досягнення такого результату необхідно впроваджувати прогресивні методи навчання. На нашу думку, до таких методів можна віднести ігрові методи, які займають передове місце у сучасному освітньому процесі, методи проєктів та опор. Також варто відмітити стратегію «Філософія для дітей».

Проблема формування у дітей навичок філософського міркування та розвитку мотивації під час проведення навчальних занять хвилювала багатьох вчених. Зокрема це Є. Більченко, Н. Адаменко, С. Ганаба, Г. Іванчук, А. Дробович. Дана стратегія активно використовується і просувається вченими майже у 60 країнах світу: США, Південною Кореєю, Китаєм, Японією та багатьма іншими. Також Україна не відстає у використанні новаторської методики. Відомими дослідниками, які впроваджують у своїй професійній діяльності є Надія Адаменко, Олена Пометун, Олена Ліннік, Наталія Гавриш [1].

Мета дослідження – узагальнити та систематизувати теоретичні відомості з визначеної теми, перспективи їх застосування в практиці під час формування мотивації в учнів молодшого шкільного віку та можливості для подальшого розвитку програми «Філософія для дітей» у системі освіти України.

Передусім звернемось до історичної довідки: методика «Філософія для дітей» або Р4С (філософія for Children) була заснована професором Університету М. Ліпман у 1970-х роках (США). Ця комплексна стратегія навчання заснована на проблемних формах навчання, методі «товариства дослідників», «сократівському діалозі», вигадуванні світоглядних проблем у несподіваних і суперечливих ситуаціях через ігри, гумор, метафори тощо.

За цією методикою учні навчаються:

- формувати і висловлювати свою думку;
- демонструвати власну точку зору;

- спілкуватися та взаємодіяти з навколишнім середовищем;
- задавати конкретні питання та знаходити відповіді;
- бачити проблему чи ситуацію в цілому

Методика «Філософія для дітей» має на меті навчити дітей мислити філософськи, а не самої філософії. Усі теми навчального змісту потрібно розглядати через призму філософських питань. У центрі уваги має бути не запам'ятовування інформації, а активне «творення» філософії, що вимагає інтелектуальних зусиль для вирішення проблем, пов'язаних із реальним життям людей.

У стратегії навчання Р4С провідну роль відіграє не обсяг засвоєння знань учнями, а здатність отримувати інформаційне дослідження, вільно оперувати цією інформацією та незалежно оцінювати певну інформацію. Сутність методики полягає в тому, що навчальні предмети треба будувати за моделлю філософського дослідження.

Для того, щоб перетворити клас на спільноту дослідників, потрібно змінити структуру навчального заняття. Стандартно він поділений на дві частини: коли вчитель пояснює матеріал, а учень відповідає, це переростає у неформальну бесіду.

Першою умовою уроку є коло, де вчитель і всі діти сидять разом (а не вчитель стоїть!). Цей метод дисциплінує учасників та мотивує учнів. Ніхто в колі не займається своїми справами і не спілкується з сусідами. Воно «відкриває» взаємну довіру, бо стимулює кожного учасника дивитися в очі іншим. Це підвищує рівень уваги до мовця і відповідно підвищує рівень розуміння звукової інформації [2].

Важливо, щоб діти не тільки чітко й правильно відповідали на уроці, як на уроці математики, а й поступово оволоділи навичками логіки та міркування і прагнули відвідувати ці заняття.

Під час проведення уроків з «Я досліджую світ» особливу увагу треба приділяти розвитку філософського діалогу. Учителю за допомогою ряду запитань необхідно спрямувати учнів до конкретної дискусії. Учні пригадують свої думки та ситуації, які стосуються конкретного питання. Наприклад, під час проведення уроку з теми «Цінності» школярі третього класу висловлюють своє ставлення до окремих вчинків людей, пригадують ситуації з життя, які на їх думку свідчать про прояви позитивних емоцій.

Головним завданням вчителя, який у цій ситуації виступає модератором, є скерувати школярів, задати тон діалогу, але так, щоб учні цього не помітили. Адже стандартно прийнято, що учні завдяки авторитету вчителя сприймають як істину все, що він скаже. І тим самим вони втрачають мотивацію, думати, висловлювати свою думку, яка може відрізнятись від погляду вчителя.

Також під час навчальних занять необхідно розвивати в учнів навички критичного мислення. Важливо навчити дітей аргументувати свою думку, позицію.

Для цього учитель може проінформувати школярів із певним алгоритмом:

1. Необхідно озвучити свою думку.
2. Висунути домисли, гіпотезу.
3. Підготувати аргументацію думки.
4. Дібрати контраргумент та відомості, які не підлягають суперечкам.
5. Застосувати свою ідею на практиці.

Зрозуміло, що немає жодних методів чи прийомів, які б гарантували виховання та розвиток високоморальної та інтелектуальної особистості. Стратегія «Філософія для дітей», яка була заснована М. Ліпманом, не є виключенням. Але, на нашу думку, є велика різниця між учнями, які навчаються за формальною системою та цією методикою. Адже, коли вони стикаються із труднощами у плані освіти, легко їх вирішити та взяти користь для себе може школяр, який навчався за новаторською системою. Тому що інший учень не вміє морально розмірковувати та не здатний на рефлексію своїх дій. Методика «Філософія для дітей» має також неабияке значення під час розвитку критичного мислення. Адже учні з таким типом мислення генерують нові ідеї та відшукують різні способи під час різних проблем, нестандартних ситуацій.

Література:

1. Гавриш Н. В., Ліннік О. О. Філософія для дітей. Цікаві уроки для молодших школярів : метод. посіб. Київ : Слово, 2014. 232 с.
2. Методика Р4С : як упровадити. URL: <https://cutt.ly/9YgRL1C> (дата звернення: 09.11.2021).
3. Юлина Н. С. Философия для детей. *Вопросы философии*. 1993. № 9. С. 20–23.

УДК 373.3.091.3:511.12

Дарина Сахнюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ФОРМУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ТРЕТЬОГО КЛАСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЛЕННЯ З ОСТАЧЕЮ

У статті досліджується процес формування обчислювальних навичок під час освітнього процесу в учнів третього класу на основі ділення з остачею.

Ключові слова: навички, ділення з остачею.

This article investigates the process of formation of computational skills during the educational process in third grade students on the basis of division with remainder.

Key words: skills, division with remainder.

Основою курсу математики у початковій школі є лічба, нумерація і чотири арифметичні дії над цілими невід'ємними числами.

Одним із провідних завдань початкової освіти є формування всебічно розвиненої особистості, яка проявляє креативність, гнучкість та самостійність мислення, високу ініціативу, творчі здібності. Велике значення у розвитку різноманітних якостей учнів молодшого шкільного віку мають предмети математичного циклу.

Однією із значущих тем початкового курсу математики є ділення з остачею. Ця тема є дійсно важливою, тому її дослідженням приділяють пильну увагу провідні вчені-методисти: Марія Моро, Михайло Богданович, Анатолій Пишкало та ін. Відповідно до вимог державного стандарту, учні молодших класів повинні володіти сутністю дії ділення, зокрема діленням двоцифрових чисел і чисел, що закінчуються на нуль, вміти виконувати їх письмово та усно, а також вміти ділити з остачею, застосовувати ці знання при обчисленні прикладів і розв'язуванні задач.

Психологічними передумовами формування міцних навчальних умінь молодших школярів є відповідність вчителем вимогам сформованості психологічної поведінки учнів, а саме: повноти основи розумових дій, розтягнутості процесу формування вмінь і навичок, повноцінності і усвідомленості навичок та вмінь.

Мета дослідження – узагальнити та систематизувати теоретичні відомості з визначеної теми, ознайомитися із методологією формування у учнів молодшого шкільного віку обчислювальних навичок під час виконання ділення з остачею.

З історичних джерел відомо, що лише в V–X столітті в Греції вперше з'явилися школи, де вивчали сім вільних мистецтв. Серед них провідне місце займала математика, яка поділялася на геометрію та арифметику. Звичайно, геометрія не охоплювала всіх елементів сьогоденного змісту програм, а арифметика вивчала лише три операції над числами: додавання, віднімання і множення. Достатньо тривалий час дія ділення взагалі не вивчалася в арифметичному циклі.

Отже, операція поділу чисел є відносно однією з найновіших, але сьогодні ця дія є обов'язковим елементом початкового курсу математики середньої школи.

Теоретичну основу вивчення ділення та ділення з остачею розглядаються у роботах багатьох вчених. Зокрема це В. М. Білий, В. Н. Кухар, П. М. Ерднієв, В. Н. Боровик, Л. П. Кочина, В. Д. Рябчинська.

Основою курсу математики є вивчення чисел, яке охоплює такі питання: властивості натурального ряду чисел, лічба, нумерація, а також арифметичні дії з цілими невід'ємними числами, властивості арифметичних дій.

У другому класі школярі починають вивчати: дію ділення, знак, який позначає цю дію (:), назви компонентів (ділене, дільник, частка) і результат ділення, співвідношення між діленням і множенням, таблиці ділення на 2, 3, 4, 5.

Учні третього класу продовжують вивчати таблиці ділення на 6, 7, 8, 9, а також вчитель інформує з особливими випадками ділення. Зокрема, це є ділення на 1, на 0, ділення рівних чисел, неможливе ділення на 0. Крім того, опановують навички ділення на 10, 100, числа на добуток двох інших чисел ($100 : (2 \times 5)$) і позатабличного ділення, ділення конкретних випадків ($600:300$, $300:20$, $60:30$). Ознайомлюються, з тим як поділити суму на число, двоцифрове число на одноцифрове, поділ виду ($360:3$). Таким же чином опановують ділення з остачею.

За методикою окремих авторів підручників для учнів третього класу ділення з остачею досліджується як підготовка учнів молодшого шкільного віку до письмового ділення. Цей процес здійснюється на практичній основі. Якщо число не ділиться без остачі, то потрібно знайти найбільше з усіх найменших чисел, які діляться без остачі і поділити його. Отриманим результатом буде число, яке називається часткою (а саме неповною часткою). Різниця між отриманим числом і найменшим дільником буде становити остачу. Наприклад, число 46 не ділиться на 5 без остачі. Найбільше з менших від 46 чисел, що ділиться на 5 є число 9 – неповна остача. Остача дорівнює різниці $46 - 45$, тобто 1. Отже $46 : 5 = 9$ (ост. 1) [2].

Для вивчення теми «Ділення з остачею» у початковому курсі математики відводиться 3 години [1].

На першому уроці перед поясненням ділення з остачею потрібно показати школярам, що не завжди можна поділити ту чи іншу кількість предметів на рівні частини.

Наприклад, можна запитати: якщо покласти яблука порівну, то скільки їх буде в кожному кошику? Або можна запропонувати інше завдання: бабуся дала онукові 10 цукерок для того, щоб він роздав своїм подругам порівну, а потім ще 5 і попросила виконати теж саме. 1 цукерка є зайвою. Учитель запитує, а як можна записати це завдання і відразу демонструє: $10 + 5 = 15$; $15 : 2 = 7$ (ост. 1)

Далі школярі розв'язують вирази $16:3$, $18:5$, $10:3$ за ілюстраціями.

На другому уроці учні мають засвоїти те, що остача завжди є меншою від дільника.

На третьому етапі розглядають способи ділення з остачею. Проте спочатку потрібно з учням розв'язати кілька прикладів. А саме $25:5$ і $25:3$, $32:4$ і $32:3$, $18:2$ і $18:5$.

Потім необхідно пояснити учням, що під час ділення з остачею число має бути меншим від діленого і ділитися на дільник без остачі. Також учням варто продемонструвати, як здійснювати перевірку за допомогою множення:

$$46 : 5 = 9 \text{ (ост. 1);}$$

$$9 \times 5 = 45;$$

$$45 + 1 = 46;$$

Ділення з остачею потрібно знати для свідомого засвоєння алгоритмів письмового обчислення. Це одна з причин, чому це питання заслуговує найбільшій увазі.

Щоб підготуватися до ділення з остачею, корисно повторити такі процеси:

1) табличне ділення;

2) розв'язувати прості задачі, які вирішуються за допомогою ділення;

3) послідовність чисел, яку можна порівню розділити на дане число (з таблиці множення).

Отже, алгоритм письмового ділення є циклічним. Адже ми поступово утворюємо і ділимо неповні ділені, поки не перейдемо до останнього неповного діленого. Цей процес є розгалуженим і потребує постійної перевірки остачі залежно від результату порівняння величини остачі з дільником. Для того, щоб розвинути в учнів обчислювальні навички під час виконання дії ділення, необхідно вчителю дотримуватися лінійно-концентричного способу побудови навчальної програми.

Література:

1. Коваль Л. В., Скворцова С. О. Методика навчання математики в початковій школі : теорія і практика. Харків : ЧП «Принт-Лідер», 2011. 414 с.

2. Листопад Н. П. Математика : підруч. для 3 кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х частинах). Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. Ч. 1. 128 с. Ч. 2. 128 с.

УДК 373.3.091.279.7:159.922.7

Богдана Серединська,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Марія Козігора**

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ОЦІНЮВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано мету та результати формувального оцінювання у початкових класах Нової української школи. Визначено психологічну складову процесу оцінювання учнів.

Ключові слова: *формувальне оцінювання, вербальна взаємодія, учні початкової школи, психологічний вплив.*

The article analyzes the goals and outcomes of formative assessment in the elementary grades of the New Ukrainian School. The psychological component of the student assessment process is identified.

Key words: *formative evaluation, verbal interaction, elementary school students, psychological influence.*

Постановка проблеми. Основною метою початкової освіти є гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових психофізіологічних особливостей, виховування загальнолюдських цінностей, підтримка життєвого оптимізму, розвиток самостійності творчості та допитливості.

Короткий аналіз досліджень. Значення оцінювальної діяльності в системі педагогічної роботи з дітьми відображено в наукових роботах як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів та психологів (Б. Ананьєв, Д. Колесов, А. Маркова, Т. Матіс, О. Орлов, Г. Цукерман, Ш. Амонашвілі та ін.). «Формувальне оцінювання» досліджували вчені Б. Белл, П. Блек, Б. Коуві, М. Пінська, Ф. Перрену [3, с. 143].

Мета і завдання. Проаналізувати особливості застосування оцінювання, зокрема формувального, у Новій українській школі. Визначити психологічну складову оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання – процес встановлення рівня навчальних досягнень учня чи учениці в оволодінні змістом предмета відповідно до вимог чинних навчальних програм. Його результатом є педагогічна оцінка, яка відображається в оцінювальних судженнях і висновках учителя вербально, або в балах.

У Державному стандарті початкової освіти, який розроблений на засадах Концепції Нової української школи, рекомендується надавати

процесу оцінювання формульовального характеру: «Формульовальне оцінювання є інтерактивним оцінюванням прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідним чином адаптувати процес навчання. Використання формульовального оцінювання дозволить відстежувати особистісний розвиток дитини та хід опановування навчального досвіду як основи компетентності, вибудувати індивідуальну траєкторію особистості» [1].

Метою формульовального оцінювання є:

- визначення складності навчання (наприклад, тестування з метою визначення прогалів в знаннях учнів);
- зворотній зв'язок свідчить про досягнення учнів (може варіюватися від неформальної до офіційної у вигляді офіційних письмових звітів для батьків, дирекції тощо);
- мотивація. Стає для учнів стимулом для вивчення матеріалу;
- контроль змісту освітньої програми і стилю викладання (проводиться вищесказаними організаціями) [6].

Результат формульовального оцінювання для учнів – усвідомлення ними відповідей на три важливі запитання:

- яка моя ціль у вивченні цього предмета або курсу на цьому етапі навчання – які саме знання й уміння я маю опанувати і для чого, як саме вони будуть оцінюватися в підсумку?
- де я зараз на шляху досягнення цієї цілі – що саме мені вдається добре, а над чим потрібно попрацювати?
- яке в мене наступне завдання на цьому шляху?

Формульовальне оцінювання вимагає системності, має бути вбудоване в повсякденне шкільне життя. Це потребує новітніх підходів до організації навчального процесу й послідовної побудови нової культури оцінювання – у центрі яких учень/учениця та їхні індивідуальні потреби пізнання [5].

Процес оцінювання дає можливість виявити дітей, які можуть потребувати додаткової підтримки в освітньому процесі внаслідок різних чинників – порушень психофізичного розвитку, інших соціальних та економічних чинників. Результати оцінювання можуть визначати необхідність продовження чи зміни у підходах до методів викладання. Якщо результати оцінювання демонструють низький рівень оволодіння очікуваними результатами для більшості учнів, методи викладання мають бути переглянуті. Оцінювання може також визначати частини навчальної програми, які потребують перегляду – наприклад, коли оволодіння певними знаннями чи вміннями передбачається на більш пізньому етапі або в рамках вивчення інших навчальних предметів. Це також може свідчити про те, що певний навчальний матеріал може бути наданий учням для самостійного вивчення і не потребує багато часу для викладання. Оцінювання може використовуватися учнями для визначення сфер, які потребують покращення знань чи вмінь і

допомагають учням краще підготуватися до наступного оцінювання у цій сфері [4].

У сучасному класі оцінювання – це процес, який має здійснюватися регулярно.

Краще замість «хороша робота» скажіть так: «Ти старанно попрацював над завданням і вирішив/ла його двома способами, де обидва способи – правильні!». Замість «хороша ідея» скажіть: «Ідея цікава. Ти багато дізнався. А що ще ти хочеш дізнатися?».

Критерії оцінювання безпосередньо повинні відповідати особливостям розвитку дітей. Часовий проміжок, виділений на написання перевіркової роботи, не повинен бути фіксованим, адже діти з різним типом темпераменту, особливостями розвитку не можуть працювати в одному темпі. Не вводити оцінювання в балах, доки у дітей не буде сформована контрольно-оціночна діяльність. Це зможе запобігти формуванню орієнтації на оцінку та буде сприяти розвитку орієнтації на набуття знань [2, с. 121].

У результаті оцінювання важливо, щоб оцінка не ставала мірилом та головним критерієм особистості дитини. В особистісно зорієнтованому класі вчитель часто здійснює зворотний зв'язок з дітьми щодо їхніх робіт. Мотивація дітей зростає, коли вони бачать, що вчитель цікавиться їхньою роботою та спрямовує їх. Психологи також звертають увагу на розширення практики вербального коментування вчителями динаміки розвитку школяра в навчальній діяльності, адже вона має значний мотиваційний потенціал, зберігає у школяра бажання вчитися, формує позитивне ставлення до школи та до навчання

Висновки. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи – складний процес, який потребує особливого підходу. Тільки при правильній його організації можливе сприятливе позитивне налаштування дитини до навчання та психологічний комфорт.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/WYgYGWH> (дата звернення: 24.10.2021).
2. Нова українська школа : поради для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «ВД «Плеяди», 2017. С. 118–133.
3. Покрова С. Інноваційні технології оцінювання навчальних досягнень учнів нової української початкової школи. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2018. Вип 1 (25). С. 143–148.
4. Система оцінювання в Новій українській школі. Сайт Раківської ЗОШ І-ІІІ ст. URL: <https://cutt.ly/eYgYVj2> (дата звернення: 01.11.2021).
5. Що таке формувальне оцінювання, чому воно потрібне учням і які основні виклики. Сайт Нової української школи. URL: <https://cutt.ly/GYgYMVA> (дата звернення: 29.10.2021).

6. Юрченко О. В. Сутнісна характеристика формульованого оцінювання у процесі навчання молодших школярів. URL: <https://cutt.ly/KYgUeZg> (дата звернення: 29.10.2021).

УДК 37.031

Нінель Сиротюк,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

РОЛЬ БАТЬКІВСТВА ТА ПОЗИТИВНЕ ВИХОВАННЯ: ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ОСНОВА АКТУАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ

У статті проаналізовано актуальні питання виховання школярів у взаємозв'язку батьки-школа на підставі аналізу педагогічних ідей В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: позитивне батьківство, дитина, батьки, педагогіка, освітнє середовище.

The article analyzes the current issues of educating students in the relationship between parents and school on the basis of the analysis of pedagogical ideas of V. O. Sukhomlinsky.

Key words: positive parenting, child, parents, educational environment.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української держави, демократичні перетворення, глобалізація процесу соціалізації молодого покоління, загальноєвропейські тенденції щодо зближення виховних орієнтирів, врахування особливостей національних систем виховання поставили перед педагогічною наукою завдання перегляду методологічного підґрунтя й низки теоретичних положень, на яких базуються уявлення про такий багатоаспектний і міждисциплінарний феномен, як інтеграція виховних соціальних впливів суспільства. На фоні цих умов актуальною є розробка теоретико-методичної моделі становлення школяра як особистості, широкомасштабної апробації та впровадження у практику сучасних технологій особистісно орієнтованого виховання, реалізації системного підходу до формування дитини як суб'єкта й індивідуальності, враховуючи практичний досвід та ідеї В. О. Сухомлинського.

Мета статті. Показати, виходячи із аналізу педагогічних напрацювань Сухомлинського, вплив батьків, середовища та освітніх процесів на виховання дитини, розкрити суть «позитивного виховання» як наслідок формування гармонійної особистості. Розкрити напрями та

тенденції негативного та позитивного впливу стереотипів сімейного виховання.

Аналіз досліджень і публікацій. Згідно з даними дослідників Сандерс, Марке-Даддс, Тернер шкільний вік є початковим етапом формування суб'єкта діяльності, спілкування й пізнання. У цей період відбувається інтенсивний розвиток особистості дитини, її волі, становлення моральних уявлень та форм суспільної поведінки, формування ієрархії мотивів та потреб, загальна й диференційована самооцінка, елементи вольової регуляції поведінки. Науковці відзначають, що формування соціальної компетентності як показника соціалізації дитини відбувається в процесі різноманітних видів дитячої діяльності через засвоєння широкого кола соціальної інформації, навичок та вмінь; у процесі спілкування з людьми різного віку і статі, у межах багатьох соціальних груп, передусім у сім'ї, дитячому колективі – серед однолітків через поширення системи соціальних зв'язків, стосунків та взаємин, засвоєння соціальних символів, інструкцій і цінностей; у процесі виконання різних соціальних ролей через засвоєння моделей соціальної поведінки.

Виклад основного матеріалу. Вивчення сучасних проблем виховання, знайомство з педагогічними ідеями, які звучать у статтях українських та зарубіжних авторів, наштовхує на думку про те, що автори нових ідей добре знають основи педагогічної класики. Йдеться насамперед про те, що сучасні закордонні дослідники вивчали та вивчають роботи Василя Олександровича Сухомлинського, високо оцінюючи їх значимість для дітей.

Теоретики та практики у педагогіці шукають відповіді на питання, які свого часу ґрунтовно та глибоко вивчав В. О. Сухомлинський. Як зростити людину з прагненням до виховання? Яка роль батьків у вихованні дітей? Яким має бути середовище, в якому виховується дитина?

Ці проблеми, цікаві і актуальні, пропонується висвітлити разом із поглядами іспанських фахівців.

Розглянемо положення роботи В. О. Сухомлинського «Як виховати справжню людину», які стали основою сучасної педагогічної концепції позитивного (відповідального) виховання.

На думку павлівського новатора, є кілька важливих складових виховання. Це середовище, в якому спілкується дитина, що робить її серце чуйним, розвиває культуру почуттів, здатність бачити людину, що знаходиться поруч, приймати близько до серця її радості та прикраси.

Своєю увагою та турботою дорослі, педагоги та батьки «сприяють формуванню потреби в людині... це допомагає подолати одну з страшних бід дитячого життя — дитячу самотність» [2, с. 14]. Цінною є думка Василя Олександровича про те, що людину робить вихованою її глибока віра в іншу людину. «Дитина... повинна відчувати свою руку в

руці того, кому безмежно довіряє, ким дорожить, ким захоплюється і одухотворюється як взірцем моральності» [2, с. 18]. Поруч з кожним вихованцем має стояти яскрава людська особистість. Йдеться насамперед про батьків.

Відома фраза В. О. Сухомлинського про те, «що ми розглядаємо материнство та батьківство як найважливішу громадську діяльність» [2, с. 20]. На думку іспанських фахівців, позитивне (відповідальне) виховання дітей батьками – це соціально значущі дії. Тобто дії батьків у напрямку розвитку здібностей, поваги інтересів та поглядів дитини та створення умов, у яких дитина може повною мірою розвиватися. Таке виховання ґрунтується на вищих інтересах дитини. Позитивне виховання дітей батьками можна визначити як створення позитивних відносин між батьками та дітьми [6].

Відповідальне батьківство – це насамперед збалансованість різних сторін виховання, високий рівень приватності у відносинах з дитиною, здатність і бажання підтримувати її матеріально, але не перешкоджаючи її освіченості, розвитку, особистісним якостям.

Батьки відіграють ключову роль у вихованні дітей, тому важливо аналізувати відповідальність батьків та наслідки батьківства. Мета батьківства полягає в тому, щоб допомагати дитині розвиватися у безпечному та надійному середовищі. Це завдання, яке вимагає прояву у вихователів наступних якостей: чуйність до потреб дитини, зв'язок із суспільством, емоційний зв'язок та дисциплінарний контроль [5].

Значний вплив на середовище формування мають суспільство, освітні потреби дітей та компетентність батьків.

Щодо суспільства, то його вплив проявляється двома факторами – ризику та захисту. Фактори ризику підвищують ймовірність виникнення такого типу поведінки чи проблеми, які можуть поставити під загрозу здатність дитини адаптуватися особистісно та соціально, у той час як захисні фактори надають позитивний вплив на поведінку дитини, перешкоджають надбанням нею навичок потенційної поведінки ризикованого типу.

Другий компонент – дитячі освітні потреби – можуть потребувати особливої уваги, якщо виникають якісь визначальні обставини. Наприклад, якщо у певному віці дитина перестає встигати з якихось предметів чи в неї виникають поведінкові розлади.

Умови, які складаються та обставини по-різному визначають освітні потреби. Аспект компетентності батьків означає, що вони можуть спостерігати та рефлексувати, формувати очікування щодо майбутнього своїх дітей, мають навички вирішення конфліктів та приймають активну участь у житті дитини.

Дж. Р. Паттерсон і Т. Дж. Дішюн виділили два типи батьківських завдань: базові (харчування, гігієна, здоров'я, дім) та виховні (освіта,

любов, правила, життєві цінності, особистий розвиток). Ці ідеї були розглянуті пізніше М. А. Серезо [6].

Дж. Дішюн і МакМахон як важливий інструмент вирішення батьківських завдань розглядають контроль, що впливає на батьківський досвід та функціонування сім'ї. Автори мають на увазі контроль поведінки дітей, батьків та якості відносин усередині сім'ї, між її членами.

Термін «позитивна дисципліна (батьківство)» набув широкого поширення у 2006 р. після виходу 19 рекомендацій Європейського союзу про Позитивну дисципліну (батьківство). З цих рекомендацій доречно вказати саме ті, які безпосередньо пов'язані з батьківством [7]: рекомендації про важливість застосування принципів позитивного виховання дітей, значення сімей у соціально-виховній роботі, батьківського піклування у сфері захисту прав дітей та визнання автономії та відповідальності сімей.

Крім вищевикладеного, позитивне батьківство передбачає організацію особливої батьківської освіти. В. О. Сухомлинський був переконаним прихильником ідеї педагогічного просвітництва батьків. Це підтверджувала організована ним у Павлиші педагогічна школа для батьків, призначення якої — підвищувати рівень педагогічної культури членів сім'ї школярів. У неформальній обстановці батьки опановували основи педагогіки, вікової психології, психології особистості, вивчали напрями виховання особистості. Багато уваги приділялося моральному, естетичного, трудовому вихованню дітей [1].

Про значимість трудового виховання варто сказати особливо. Через усі педагогічні праці Сухомлинський проводить основну ідею — ідею самоствердження та становлення особистості громадянина у творчій праці на благо суспільства. Дати дитині радість творення, радість праці, праці на благо людей – це і є справжня мудрість батьківської любові до дітей [4].

Василь Олександрович писав, що творчий характер трудової діяльності розкривається перед дитиною, коли вона зайнята тривалою роботою, яка потребує щоденної думки, турботи. І одним із найсильніших спонукань до фізичної праці є важливість задуму цієї роботи, поєднання зусиль розуму та рук. Чим важливіший задум, тим із більшою зацікавленістю виконується найпростіша робота. Опанування майстерністю дослідження, експериментування, використання даних науки у праці – все це дитина усвідомлює та переживає як моральну гідність.

Цим ідеям вторять дослідники Сандерс, Марке-Даддс та Тернер, пропонуючи п'ять принципів діяльності батьків, які забезпечують позитивне виховання. Суть їх у тому, що необхідно:

1) забезпечити (гарантувати) безпечно, надійне та цікаве середовище, в якому діти можуть досліджувати, експериментувати та розвивати свої навички, у тому числі трудові;

2) створити позитивне освітнє середовище та бути доступними та вільними, коли дітям потрібна допомога, турбота та увага;

3) використовувати наполегливі форми дисципліни, бути послідовними та діяти швидко, якщо дитина поводить себе неналежним чином;

4) мати реалістичні очікування щодо своїх дітей та себе як матері чи батька;

5) дбати про себе, як про батька чи матір, та задовольняти свої особисті потреби [8].

Маючи за мету переваги позитивного виховання, іспанські дослідники підтримують комплексний підхід до сімейного виховання та освіти, оскільки вони розглядають всю сім'ю, а не лише батьків. Вивчені ними системні перспективи дозволяють зрозуміти роль сім'ї загалом, сприяючи всеосяжному та плідному розумінню значущості сім'ї у вихованні дітей. Це необхідно для успішного інтегрованого виховного процесу школи та сім'ї.

Педагогічна теорія та практика В. О. Сухомлинського викликає стійкий інтерес дослідників всього світу. Не застаріває його вислів «Головний сенс та мета сімейного життя – виховання дітей. Головна школа виховання дітей – це взаємини чоловіка та дружини, батька та матері». У зв'язку з цим набувають актуальності нові концепції батьківства та позитивного виховання. Положення цих концепцій набувають іншого звучання у ситуації, коли сімейне виховання визнається як найважливіше і гармонійно доповнює процес громадського виховання.

Висновки. Батьки повинні нести соціальну відповідальність за виховання дітей, створювати позитивне освітнє середовище та бути доступними та вільними, коли дітям потрібна допомога, турбота та увага.

Актуально звучать завдання щодо особистісного розвитку дітей, реалізації їх освітніх потреб.

Наголошується на неоднозначному впливі суспільства на особистість дитини – як фактора ризику, так і одночасно його захисту. Але найголовнішою і найзначимішою, як і в Сухомлинського, залишається особистість дитини для батьків, освітян, цивілізованого суспільства.

Література:

1. Соколовська А. С. Суспільно корисна, продуктивна праця учнів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1990. 172 с.

2. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину : етика комуністичного виховання (Педагогічна спадщина) / укл. О. В. Сухомлинська. Москва : Педагогіка, 1990. 288 с.
3. Сухомлинський В. О. Про виховання. 5-те вид. Москва : Політвидав, 1985. 270 с.
4. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. Вибрані твори : в 5 т. Москва : Просвітництво, 1977. Т. 4.
5. Centre for parenting and research. Effective parenting capacity assessment: key issues. Research to practice notes. URL: <https://cutt.ly/OYgIs5b> (дата звернення: 01.11.2021).
6. Cerezo M. A. El impacto psicológico del maltrato: primera infancia y edad escolar. *Infancia y Aprendizaje: Journal for the Study of Education and Development*. 1995. № 71. P. 135–158.
7. Council of Europe. Recomendación Rec (2006) 19 del Comité de Ministros a los Estados Miembros sobre políticas de apoyo al ejercicio positivo de la parentalidad. URL: <https://cutt.ly/tYgIlTl> (дата звернення: 01.11.2021).
8. Sanders M. R., Markie-Dadds C., Turner K. M. T. Theoretical, Scientific and Clinical Foundations of the Triple-P Positive Parenting Program: A Population Approach to the Promotion of Parenting Competence. *Parenting Research and Practice Monograph*. № 1. University of Queensland, Australia: Parenting and Family Support Centre, 2003.
9. Гуманистические основания трудового воспитания в наследии В. А. Сухомлинского : доклад, тезисы доклада. URL: <https://cutt.ly/QYgIbyV> (дата звернення: 01.11.2021).

УДК 373.3.091.33:51-047.37

Христина Скиба,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ЗАДАЧІ НА РУХ ТІЛ

У статті висвітлено особливості методу дослідження як провідного для формування вміння розв'язувати задачі на рух тіл, зокрема, під час розв'язання подібних задач доцільно так організувати роботу, щоб учні з цікавістю підійшли до вивчення теми і отримали практичні навички та вміння.

Ключові слова: дослідження, задача, рух тіл.

The article highlights the peculiarities of the research method as leading to the formation of the ability to solve problems on the motion of bodies, in particular, when solving similar problems, it is advisable to organize the work so that students are interested in learning the subject and skills.

Key words: *research, task, motion of bodies.*

Усім відомо, що вивчення математики є одним із найкращих способів розвитку та тренування розумових здібностей людини.

У навчанні математики задачам відведено особливу роль. З одного боку, вони становлять специфічний розділ програми, матеріали якого учні мають засвоїти, а з другого – виступають як дидактичний засіб навчання, виховання і розвитку школярів [2, с. 19–20].

У початкових класах виділяють задачі з певним конкретним сюжетом. Це задачі на зустрічний рух, на час, задачі з геометричним змістом. Розглянемо задачі на рух.

Підготовча робота до розв'язування задач, пов'язаних з рухом, передбачає узагальнення уявлень дітей про рух; ознайомлення з новою величиною – швидкістю, розкриття зв'язків між величинами: швидкість, час, відстань [4, с. 17]. Поняття швидкості вводять на основі життєвого досвіду дітей та безпосередніх практичних дій.

Саме за допомогою методу дослідження можливе комплексне розуміння всієї суті задач на рух тіл. Наприклад, під час ознайомлення із швидкістю доцільно організувати роботу так, щоб учні самостійно визначили швидкість свого руху пішки. Для цього в дворі, в спортзалі

або коридорі можна позначити «замкнуту доріжку», поділивши її на відстані по 10 м., щоб зручніше було визначати шлях, який проходить кожний учень. Учитель пропонує дітям іти доріжкою, наприклад, упродовж 4 хв. Учні самостійно легко знайдуть, користуючись десятиметровими позначками, пройдену відстань. Також, на уроці кожен учень може обчислити, яку відстань він проходить за 1 хв.

Учитель повідомляє, що відстань, яку пройшов учень за хвилину, називають його швидкістю. Учні називають свої швидкості. Потім учитель називає швидкості деяких видів транспорту. Ці дані учні можуть записати в своїх довідниках і потім використати під час складання задач.

Для узагальнення уявлень дітей про рух корисно провести спеціальну екскурсію для спостереження за рухом транспорту, після чого організувати спостереження в умовах класу, де рух демонструватимуть самі ж діти. На екскурсії під час роботи в класі простежити за рухом одного тіла і двох тіл одне відносно одного. Тоді, визначимо що одне тіло (людина, машина чи трамвай) може рухатися швидше і повільніше, може зупинитися, може рухатися по прямій або кривій. Два тіла можуть рухатися назустріч одне одному, при цьому вони зближуються, а можуть рухатися в протилежних напрямках, віддаляючись одне від другого, і можуть рухатися в одному напрямі. Під час спостереження таких ситуацій в умовах класу необхідним є демонстрація для дітей, будування

креслення: відстань позначають відрізком; пункт відправлення, зустрічі, прибуття тощо, позначають або точкою на відрізку і відповідною буквою, рисою, або прапорцем; напрям руху позначають стрілкою.

Зв'язки між величинами – відстань, час, швидкість, – розкривають за такою самою методикою, як і зв'язки між іншими пропорційними величинами. Внаслідок цієї роботи учні повинні засвоїти такі зв'язки: якщо відомі відстань і час руху, то можемо знайти швидкість за допомогою дії ділення; якщо відомі швидкість і час руху, то можна знайти відстань дією множення. Якщо відомі відстань і швидкість, то можна знайти час руху дією ділення.

Далі, спираючись на ці знання, діти розв'язуватимуть складені задачі, у тому числі задачі на знаходження четвертого пропорційного, на пропорційне ділення, на знаходження невідомих за двома різницями з величинами: швидкість, час, відстань. Під час роботи над цими задачами треба частіше використовувати ілюстрації у вигляді креслення, адже саме креслення допомагає правильно уявити життєву ситуацію, зображену в задачі. Як і в процесі розв'язування задач інших видів, треба пропонувати вправи творчого характеру на перетворення і складання задач.

Під час роботи над задачами на рух можна виділити такі основні поняття, без усвідомлення яких неможливе їх правильне розв'язування.

1. Зустрічний рух:

- швидкість зближення;
- час руху до зустрічі (час зближення), якщо два тіла одночасно (неодночасно) почали рухатися назустріч одне одному з однаковими (неоднаковими) швидкостями.

2. Рух у протилежних напрямках:

- швидкість віддалення;
- час віддалення, якщо два тіла почали одночасно (неодночасно) рухатися з одного пункту у протилежних напрямках з однаковими (різними) швидкостями.

3. Рух в одному напрямі:

- швидкість зближення (віддалення);
- час зближення (віддалення).

4. Рух за течією чи проти течії:

- власна швидкість катера (моторного човна, тощо);
- швидкість катера за течією;
- швидкість катера проти течії;
- швидкість зближення і час зближення, коли катер наздоганяє пліт;
- швидкість зближення і час зближення, коли катер рухається назустріч плоту;
- швидкість віддалення і час віддалення, коли катер і пліт рухаються з одного пункту у протилежних напрямках.

5. Середня швидкість руху:

– середня арифметична величина;

– середня швидкість як середня арифметична величина [6, с. 25–26].

Виконавши вправи, учні за допомогою дослідження зможуть порівняти швидкості живих істот та різних видів транспорту, зробити чіткі висновки про залежність між величинами: відстань, час і швидкість.

Отже, під час розв'язання задач на рух тіл метод дослідження найкраще активізує пізнавальну діяльність дітей, сприяє всебічному розвитку учнів, виховує інтерес до знань, бажання оволодіти новими знаннями, вміннями застосовувати їх у розв'язанні різного виду задач.

Література:

1. Бантова М. А., Бельтюкова Г. В. Методика викладання математики в початкових класах. Київ : Просвіта, 1984. 206 с.
2. Бантова М. О. Методика викладання математики в початкових класах. Київ : Вища школа, 1982. 288 с.
3. Басангова Р. Е. Стимулювання пізнавальної діяльності учнів в ході розв'язування задач. *Початкова школа*. 1989. №1. С. 40–44.
4. Дятлова С. І. Наочні посібники для уроків математики. *Початкова школа*. 1997. № 5.
5. Московченко В. М., Дудко Д. М., Московченко В. В. Пропедевтика розв'язування задач на рух. *Початкова школа*. 1996. № 3. С. 17–21.
6. Московченко В., Дудко Л. Розв'язування математичних задач на рух. *Початкова школа*. 2000. № 11. С. 25–27.

УДК 373.3.091:811.111:159.955

Ірина Склезь,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
Алла Бляшевська,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті проаналізоване критичне мислення, його види та основні характеристики, а також розвиток критичного мислення в молодших школярів за допомогою різних вправ на уроках англійської мови.

Ключові слова: критичне мислення, молодший школяр, вчитель, елементи технології (вправи), англійська мова.

Critical thinking, its types and main characteristics, as well as the development of critical thinking in junior high school students through various exercises at English lessons is analysed in this article

Key words: critical thinking, junior school student, teacher, elements of technology (exercises), English language.

Розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових обставин. У цьому сенсі життєва необхідність критичного мислення для вітчизняної освітньої системи очевидна. У сучасних школах розуміють необхідність, намагаючись «йти в ногу з часом», давати ази вивчення іноземних мов з молодших класів.

Сьогодні критичне мислення закріпилось у школах, причому для учнів закладів загальною середньої освіти найбільш ефективним є безумовно імплементація критичного мислення у традиційні шкільні дисципліни. У рамках такого підходу сформувались моделі та пропозиції, що дозволяють поставити критичне мислення у центр освітнього процесу. Критичне мислення – невід’ємна частина життя будь-якої людини, адже без мислення неможливо повноцінно розвиватися. І відразу постає два запитання, а де ж воно виникло, і що це таке?

Якщо вірити джерелам Інтернету, то критичне мислення, а точніше сама ідея зародилася у США. Засновник Інституту Критичного мислення – Метью Лімпан. Отже, критичне мислення – це самостійне мислення, в якому початковим етапом є інформація. Його не варто

плутати із простим запам'ятовуванням, розумінням складних ідей чи творчим/інтуїтивним мисленням [3].

Критичне мислення має важливі ключові характеристики: 1) свободу та самостійність; 2) інформація для нього – відправна, а не кінцева точка для розвитку; 3) починається з постановки питань та проблеми, які треба вирішити; 4) використовує переконливу аргументацію; 5) є соціальним процесом.

На шляху до розвитку критичного мислення потрібно пройти 6 послідовних кроків:

1. Нерефлексивний мислитель – ще не усвідомлює «недорозвиненість» свого мислення.
2. Спонтанелічений мислитель – усвідомив, що має проблеми зі своїм мисленням.
3. Мислитель-початківець – намагається удосконалюватися, але без регулярної практики.
4. Практикуючий мислитель – визнає необхідність регулярної практики.
5. Просунутий мислитель – росте у процесі своєї регулярної практики.
6. Майстер мислення – усвідомлене і проникливе мислення стає візитівкою людини [5].

Так для чого критичне мислення, що воно дає людині? Над цим питанням працювало багато психологів, які зазначили – відчуття свободи власної волі, розширення горизонтів (бачення світу стає ширшим, глибшим, цікавішим), можливість знаходити та приймати певні важливі істини для себе, глибоке розуміння себе, своїх цінностей та потреб, сміливість приймати рішення, гнучкість та краща адаптація до змін, врівноваженість та спокій, здатність протистояти інформаційному тиску, вміння знаходити та знешкоджувати маніпуляції, толерантність до думок іншого.

Сучасний урок, зокрема, урок з використанням технології розвитку в учнів критичного мислення, відповідно до останніх психологічних досліджень, завжди будується за таким алгоритмом:

- 1) вступна частина або виклик, традиційно починається з привітання або постановки проблемного питання, на яке учні повинні дати відповідь впродовж уроку;
- 2) актуалізація знань, зосереджує увагу на темі, створює контекст для сприйняття нових ідей;
- 3) основна частина або осмислення – порівнюють свої очікування з тим, що їм реально пропонують вивчити, експериментують, пробують зробити на практиці що-небудь з того, чому вчать, виходячи з наявних уявлень, знань, умінь, незалежно від того, чи є вони достатніми, аналізують отриманий досвід, переглядають свої очікування і висловлюють нові, виявляють головне, осмислюють теоретичні ідеї,

концепції, відстежують хід власних думок, пов'язують зміст уроку з особистим досвідом, задаються питаннями про зміст уроку, відпрацьовують вміння і стратегії мислення;

4) заключна частина або рефлексія – узагальнюють основні ідеї, інтерпретують ці ідеї, обмінюються думками, висловлюють особисте ставлення, генерують ці ідеї, оцінюють набуті знання, ставлять перед собою додаткові запитання.

Елементи технології критичного мислення на уроках англійської мови відіграють найважливішу роль у розвитку критичного мислення молодшого школяра, адже вони є головним аспектом розвитку, саме за допомогою їх в учня можна розвинути кращі якості мислення. Існує дуже багато різних дидактичних вправ для кращого розвитку школяра, зараз ми б хотіли проаналізувати найкращі, на нашу думку. «Критичного мислення не навчають, його розвивають» — вважає угорська експертка із впровадження комунікаційних технологій Ержебет Чібі, тому були і представлені такі вправи[4].

Вправа 1 «Знаю – хочу, знав – взнав». Ця вправа полягає у кращому осмисленні нового матеріалу; перед первинним осмисленням учні ставлять перед собою ряд певних запитань, на які в подальшому повинні відповісти. Вчитель роздає учням відповідні таблиці, які розграфлені на такі частини – знаю, хочу, знав, взнав. Відразу після вторинного опрацювання матеріалу, школярі повинні заповнити таблицю, тобто поставити собі «+» або «-». Колонка «хочу» спрямована на розвиток розширення кругозору учнів, щоб вони перед собою могли поставити питання, і при першій вдалій можливості відповісти на нього. Ця вправа, стане хорошим супутником вчителю в 3 та 4 класах.

Вправа 2 «Прогнозування за ілюстрацією». Назва говорить сама за себе, вчитель розвиває в учнів критичне мислення тобто, вони повинні за ілюстрацією спрогнозувати подальший розвиток подій. Переважно використовують таким метод при вивченні нового матеріалу, для кращого образного мислення та креативності [1].

Вправа 3 «Дерево припущень». Вправа чимось схожа із «Прогнозуванням за ілюстрацією», але тут діти висловлюють обґрунтовані припущення щодо нової теми; всі вони записуються у вигляді дерева. Стовбур – це задана тема, гілки – припущення.

Вправа 4 «Технологія 6 капелюхів». Можна застосовувати на етапі виклику або рефлексії, де діти вже мають певні знання з теми. Для цієї вправи можна підготувати 6 різнокольорових капелюхів із паперу. До прикладу, ми маємо такі кольори: білий, жовтий, червоний, оранжевий, блакитний та зелений. Кожен капелюх має свою функцію, білий – необхідно розповісти новий матеріал у фактах і цифрах; жовтий – постановка проблемного питання, «а чому?»; червоний – доведіть що ...; оранжевий – подумайте, які емоції у вас викликати ця тема; блакитний – подумайте, де б ви могли застосувати засвоєнні знання;

зелений – чого корисного ви дізналися, та як ви зможете застосувати ці знання? Ця технологія допомагає учню здобути вміння взаємодії в колективі, краще висловлювати думки та робити висновки стосовного певної інформації.

Вправа 5 «Стратегія «Jigsaws» (Мозаїка)». Цей вид вправ спрямований на роботу з текстом. Вчитель вибирає не досить великий текст за обсягом, ділить його між групами учнів, ті самостійно його опрацьовують. Напередодні вчитель заготував мозаїку, яка повинна скластися із паперу. Учням за правильний виклад матеріалу вчитель дає певну частину цієї мозаїки, де спільними зусиллями діти не тільки засвоюють нові знання, але й граються. Учні активно розвивають здібності роботи в групі і розвивають слухове сприймання матеріалу.

Вправа 6 «INSERT/INCEPT». Ця технологія дає краще осмислити запропонований текст для читання, де учні ставлять відповідні значки + Я це знав; - Я це не знав/ Я думав інакше; ? Це мене здивувало; ! Я хотів би дізнатися про це детальніше. Далі учні заповнюють таблицю, куди вписують фрази/слова/речення у відповідну колонку + – ? !.

Вправа 7 «Творча форма рефлексії – Синквейн». Синквейн – це вірш, який вимагає виклад раніше засвоєних знань [2]. Він допомагає, розвинути творчі здібності та вміння використовувати набуті знання. Синквейн складається так:

У першій сходинці тема називається одним словом (зазвичай іменником).

Другий рядок – це опис теми в двох словах (двома прикметниками).

Третій рядок – це опис дії в рамках цієї теми трьома словами (дієслова)

Четвертий рядок – фраза з чотирьох слів, що показує відношення до теми (почуття однією фразою).

Останній рядок – це синонім з одного слова, який повторює суть теми.

Отже, використання вчителем елементів критичного мислення на уроках англійської мови не лише урізноманітнює освітній процес, а й спонукає учнів до активної діяльності, що забезпечує краще розуміння та осмислене запам'ятовування інформації. Критичне мислення молодшого школяра – це головний аспект, який повинен розвивати вчитель у процесі своєї діяльності в школі. Кожна вправа, яка була представлена, активно повинна застосовуватися на уроках англійської мови, розвиваючи творчі здібності школяра.

Література:

1. Авраменко О. 50 експрес-уроків англійською для дітей. Київ : Книголав, 2020. 104 с.

2. Жупанова О. Storytelling. Англійська для дітей в історіях. Київ : Моя книжкова полиця, 2020, 108 с.
3. Конверський А. Є. Критичне мислення. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 340 с.
4. Чалдині Р. Психологія впливу. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 352 с.
5. Фрейре П. Формування критичної свідомості. Буца : вид. Жупанського, 2003. 176 с.

УДК 811.111:378.147-057.07

Людмила Смалько,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ «АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

У статті розглядаються актуальні питання реалізації компетентнісного підходу до формування професійної компетенції майбутніх фахівців у галузі гуманітарних спеціальностей та іншомовної комунікативної компетенції як її базового компонента, який дасть можливість кожному здобувачу освіти успішно зреалізуватись в сучасному академічному та професійному середовищі.

Ключові слова: компетентнісний підхід, іншомовна комунікативна компетенція, іноземна мова за професійним спрямуванням.

The article considers topical issues of the competency-based approach to the development of the professional competence of future specialists in the field of Humanities. The emphasis is laid on foreign language communicative competence formation. Being an integral part of professional qualifications and competencies, it will enable every student to realize himself successfully in the modern academic and professional environment.

Keywords: competency-based approach, foreign language communicative competence, foreign language for professional purposes.

Більшість експертів стверджують, що реалізація компетентнісного підходу в освіті є основним і найбільш ефективним напрямом її модернізації. Підготовка майбутніх спеціалістів сьогодні сконцентрована на всебічному озброєнні їх не лише основами знань і умінь з обраної професії, але і чіткими світоглядними орієнтирами, широким соціальним мисленням, активною життєвою позицією, високим рівнем загальної культури, яка включає і культуру спілкування іноземною мовою.

В умовах постійного зростання міжнародної академічної мобільності студентів, майбутні фахівці усвідомлюють важливість володіння ними високим рівнем іншомовної комунікативної компетенції, який дасть можливість успішно зреалізуватись в академічному та професійному середовищі, а відтак підвищить самооцінку та сприятиме професійному становленню.

Професійний потенціал студентів, який відповідає міжнародним стандартам, без сумніву, можливий лише за умови підвищення рівня іншомовної освіти майбутніх фахівців. Вони повинні володіти високим рівнем усного і писемного мовлення, достатнього для міжнародного спілкування як для запозичення зарубіжних технологій навчання, так і для пропагування національних надбань у світовому просторі.

Ретельний аналіз публікацій з окресленої проблеми, як зарубіжних так і вітчизняних вчених, переконливо засвідчує, що досягнення мети підготовки таких професіоналів можливе за умов компетентнісного підходу до формування змісту освітнього процесу. Українські вчені зробили значний внесок у розроблення проблеми компетентнісного підходу в освіті. За результатами діяльності робочої групи українських науковців і практиків (О. Савченко – керівник, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пошетун, С. Трубачова) досліджено теоретичні й прикладні питання реалізації компетентнісного підходу в освіті України.

У відомій доповіді міжнародної комісії з питань освіти для XXI століття («Освіта: прихований скарб» Ж. Делор) визначено по суті глобальні компетенції, на яких вибудовуються сучасні системи освіти у світі. Це – навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити.

В. Луговий [1] відзначає системо-утворювальну роль компетентностей у проектуванні освітніх програм та організації навчального процесу. Тобто акцент у навчанні зміщується з того, що знає, хоче і може викладач, на те, що потрібно тому, хто навчається. За компетентнісного підходу увага зосереджується не стільки на процесі, а на результаті освіти. Інакше кажучи, первинною й системо-утворювальною стає не процесуальна (навчально-викладацько-оцінювальна) складова, яка однозначно є важливим чинником, а результативна, виражена у термінах компетентностей.

Компетентність охоплює не лише когнітивну та операційно-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову, містить результати навчання і систему ціннісних орієнтацій. Сучасні підходи до викладання та навчання покликані максимізувати залучення студентів до процесу навчання. Це потребує підвищення як ефективності відбору навчального матеріалу, так і удосконалення методик його засвоєння та шляхів практичного застосування набутих знань у майбутній професійній діяльності. Іншими словами, для належної

навчальної взаємодії потрібні такі стилі викладання, які відповідають цілям навчання здобувачів освіти.

На думку Г. Селевка [2], компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію провідної освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань і формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника бути конкурентоспроможним в умовах сучасного багатогранного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно та комунікативно насиченого простору.

Іноземна мова у цьому випадку виступає засобом підвищення загальної професійної компетентності та особистісно-професійного розвитку студентів і є необхідною умовою успішної професійної діяльності фахівця – випускника вищої школи. Очевидним є і те, що відповідно до неї мають бути адаптовані усі компоненти навчального процесу.

Під поняттям «компетентнісний підхід» у навчанні іноземної мови розуміють насамперед спрямованість освітнього процесу на формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції з одночасним формуванням ключових (базових, основних, надпредметних) компетенцій, до складу яких зазвичай відносять соціально-особистісні та загальнонаукові компетенції. Відбувається спроба внести особистісний смисл у освітній процес. Це дозволить вирішити типову проблему для української системи освіти, коли студенти володіють теоретичними знаннями, проте зазнають значних труднощів в діяльності, що вимагає використання їхніх знань для вирішення конкретного завдання чи проблемної ситуації, зокрема комунікувати свої ідеї та знання іноземною мовою в реальному житті.

Чітке і глибоке розуміння сутності компетентностей впливає на всю освітню систему, від їхнього включення до навчальної програми до застосування в аудиторії і спричиняє значні потрясіння [3, с. 188]. Отже, виникає необхідність перегляду принципів навчання дисципліни. У першу чергу, це – дидактичне переосмислення сутності навчального матеріалу через призму його доцільності, доступності, відповідності комунікативним потребам майбутніх фахівців, достатності для забезпечення їхніх комунікативних намірів, визначення значущих для студентів зв'язків вивченого матеріалу із життєвою практикою, що асоціюється з рівнем його прагматичності – сферами використання в реальних умовах спілкування.

Універсальною дидактичною одиницею професійно-орієнтованого навчання іноземної мови є автентичний текст, який надає фактологічний матеріал для організації навчального спілкування. Виконання вправ на основі автентичних фахових текстів сприяє глибокому розумінню прочитаного, допомагає отримати максимум інформації та актуалізувати термінологіку у професійно-

орієнтованому спілкуванні іноземною мовою. Цей вид навчальної діяльності ідеально підходить для формування базових предметних та загальнонаукових компетенцій, адже саме завдяки іноземній мові часто створюється певний background, який може сприяти освоєнню понятійного апарату спеціальних і загальнонаукових дисциплін.

Ми вважаємо, що об'єднувальною ланкою для реалізації компетентнісного підходу та встановлення міждисциплінарних зв'язків за участі іноземної мови могла б стати науково-дослідна робота студентів. Нашою кафедрою організовується і проводиться щорічна міжфакультетська студентська конференція, умовою участі в якій є дослідження студента, пов'язані як з іноземною мовою, так і з обраною професією. Кафедра іноземних мов гуманітарних спеціальностей проводить науково-методичний семінар на базі усіх немовних спеціальностей університету. Теми, які представлені на конференції, відображають науково-професійні інтереси доповідачів. З огляду на вищесказане, можна стверджувати, що іншомовна комунікація є інтегральною особистісно-професійною складовою фахової компетентності студентів.

Література:

1. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–26.
2. Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.
3. Jonnaert, P., Masciotra, D., Barrette, J., Morel D., Mane Y. (2007): «From Competence in the Curriculum to Competence in Action». *Prospects* № 37. I. 2. Pp. 187–203.

УДК 372.4.036

Віта Степанюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ТВОРЧЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАТИКА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано актуальні питання створення інноваційного освітнього середовища на сучасному етапі.

Ключові слова: заклад вищої освіти, творче навчання, інноваційне середовище.

The article analyzes the current issues of creating an innovative educational environment at the present stage.

Key words: *institution of higher education, creative education, innovative environment.*

Викладати нестандартно, водночас гарантуючи те, що студенти опанували необхідні навички та знання, які їм потрібні, може бути складним освітнім процесом. Креативне навчання стає важливим у розробці досвіду навчання, що розширює можливості. Створюючи інноваційний простір на заняттях, викладачі знаходять інноваційні способи творчого навчання та залучення своїх студентів.

Але що означає творче навчання і як воно може допомогти у плануванні та проведенні незабутніх занять? Творче навчання – це те, щоб студенти самостійно знаходили відповіді на запитання і оскільки молоді люди сьогодні мають усі ресурси, щоб допомогти їм отримати інформацію, їм не обов'язково потрібні викладач, щоб їх «інформувати». Але, основне завдання викладача створити сприятливе середовище, щоб надати студентам можливість ризикувати, розвивати творчі здібності та зміцнювати впевненість у своїх силах.

Викладачі, які вміють моделювати творчі способи мислення, висловлювати свої ідеї, вирощують творчих студентів. Діти бачать педагогів, які захоплюються малюванням, математикою, живописом, біологією, музикою з пристрасстю та позитивними емоціями, що є осередком творчої думки. Творчо реалізовані педагоги є щасливими викладачами. Дослідження (М. Дьяченко, І. Зимня, М. Замелюк, Т. Гуцан, Б. Ломов, Т. Поясок, Р. Пріма, В. Сластьонін, Г. Троцко, Д. Узнадзе та ін.) свідчить про те, що заняття творчою діяльністю – малювання, гра на музичному інструменті, в'язання, дизайн – лише раз на день може привести особистість до більш позитивного стану духу [1]. Цей позитивний настрій буде підтримувати вас і поширюватиметься на студентів.

Розглянемо планування занять як творчу вправу. Кожен день ви зустрічаєтеся з новими обмеженнями у вигляді потреб і переваг конкретних студентів у вашій групі.

Зокрема, Д. Кемерон пише: «побачення художника», можливо, дві години на тиждень, особливо відведена та віддане виховання вашої творчої свідомості, вашого внутрішнього художника; «побачення з артистом»: екскурсія, ігрове побачення, яке ви заздалегідь плануєте і захищаєтеся від усіх зловмисників.

Заклад вищої освіти, який ставить творчість в основу своєї освітньої діяльності, планує:

- дати студентам інноваційні матеріали та завдання для самостійного навчання;
- викликати любов до навчання;

- давати змогу студентам розвиватися у стійкості та приймати виклики;
- можливість знаходити нові, креативні вирішення завдань;
- готує до нашого мінливого світу [4].

Творчість вимагає безпечного середовища, в якому можна експериментувати, досліджувати, проявляти автономію та ризикувати. Викладачі створюючи таке середовище своєї співпраці з студентами передбачають:

- емоційно-розвантажувальний аспект (оскільки творчий підхід вимагає напруження, студенти повинні вірити, що вони можуть зробити помилку перед вами);
- ідеологічний аспект (більше невимушених розмов зі студентами);
- розвиток Я-концепції (прямий відгук про їхню творчість, оскільки, багато студентів не усвідомлюють, наскільки вони креативні);
- створювати креативні навчальні стратегії (допоможіть їм побачити контексти, коли творчість є більш-менш корисною – у груповому проекті з низькими ставками проти стандартизованої оцінки стану);
- скеровувати імпульси творчості в «погану поведінку» (для студентів, які часто відчують занепокоєння, подивіться, чи не помітили ви в їхній поведінці креативність. Можливо, цю оригінальність можна було б використати іншим чином?);
- формувати внутрішню мотивацію (стимулювання творчості) [2].

Викладач дає зрозуміти студентам, що творчість вимагає зусиль. Творчий процес – це не просте «ага», яке вражає без попередження, посправжньому творчі люди повинні уявляти, боротися і переосмислювати, працюючи над проектом.

Таким чином, якщо ЗВО ставить творчість у центр своєї освітньої діяльності, а навчання для творчості є механізмом реалізації цього наміру, то сам вплив виступає інтегрованим центром формування фахових компетентностей, де значний і стійкий прогрес буде очевидним у всіх аспектах студентського життя.

Література:

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2015. 302 с.
2. Замелюк М. Формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника засобами авторської казки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Кременчук. нац. ун-т ім. Михайла Остроградського. Кременчук, 2017. 20 с.
3. Інноватика в освіті: короткий термінологічний словник. Для студентів денної форми навчання спеціальності 013 «Початкова освіта»

ОС «Молодший бакалавр» / уклад: Г. В. Товканець. Мукачево : МДУ, 2021. 80 с.

4. Кудашов В. Альтернативні державній професійній освіті: можливості і перспективи. *Професійна освіта в сучасному світі*. 2012. №4. С. 24–32.

УДК 373.3:81'243:811.111

Ангеліна Стецюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Майя Федорець,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

DEVELOPING COGNITIVE ACTIVITY WITH THE HELP OF TPR METHOD IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL

In the article it is analyzed the essential issues of students' cognitive development through the implementation of TPR method in primary school establishments on the modern stage.

Key words: *NUSh, Foreign Language education, Total Physical Response, junior schoolchildren.*

У статті проаналізовано актуальні питання розвитку мисленнєвої діяльності шляхом використання методу повної фізичної реакції у процесі навчання англійської мови у початковій школі на сучасному етапі.

Ключові слова: *НУШ, іншомовна освіта, метод повної фізичної реакції, молодші школярі.*

The modern development of pedagogical science requires as theoretical developments, as fundamental and methodical researches directed on the formation of an independent, active, creative thinking junior schoolchildren. Prospective trends in the development of foreign language education in Ukraine, associated with its entry into the European educational community, lead to the expansion of the function of the subject «Foreign Language» in primary education. The main purpose of learning a foreign language is to form a foreign language communicative competence necessary for

participation in the dialogue of cultures and civilizations of the modern world [1].

In modern conditions of NUSh education reform, its involvement to European values one of the essential problems is to increase the effectiveness of education, ensuring the diverse personal development of students according to their individual inclinations and abilities. In this context, it becomes especially relevant issues of intensification of educational and cognitive activities of junior schoolchildren, the efficiency depends on their learning in the new educational environment, which is formed by creating a favorable atmosphere for the subjects of the pedagogical process, ensures the unity of their actions on the basis of mutual understanding and cooperation.

Today, it is especially important to create the cognitive environment for early foreign language learning, which allows to ensure a more comfortable entry of the child into the educational process of primary school, has a positive effect on the development of the child's personality [2; 4]. Having analyzed the scientific works related to this problem, it should be noted that the process of learning a foreign (English) language is quite relevant. V. Redko [4], A. Bogush [1], V. Plakhotnik [3] dealt with the problem of foreign language education as a special link in the system of primary education. Tadeeva's works are devoted to the tendencies of development of early foreign language education in the member states of the Council of Europe; L. Vygotsky, P. Honcharuk, D. Elkonin, O. Leontiev and others studied the mastery of educational activities. The works of N. Imidadze and R. Penfield are devoted to the problem of periodization of the most favorable time for learning a foreign language. O. Boyko, G. Matyukha, R. Martynova, K. Onishchenko, S. Nikolaeva investigated some issues of teaching junior schoolchildren foreign language communication. The problem of intensification of educational and cognitive activities of junior schoolchildren that is associated with the development of cognitive interest in the educational process was investigated by O. Kirichuk, G. Kostyuk, L. Prokolienko, N. Skrypnychenko, O. Skrypnychenko, O. Savchenko. The assimilation of new knowledge by students, skills and abilities of creative activity: search of the new information, mastering of knowledge about the nature, the person and society were mentioned in the works of A. Aleksyuk, N. Bibik, M. Danilova, I. Lerner, V. Onyschuk, V. Palamarchuk, G. Shchukina, T. Shamovata and others[4].

Among the well-known foreign scholars who were the first to pay attention to the ability of younger students to learn a language through physical activity were F. Gwen, G. Palmer, J. Asher. This is how the method of TPR appeared, which is not only effective in learning languages, but also stimulates the process of cognition itself. The method of complete physical reaction (TPR – abbreviated from the full name of the method in English «Total Physical Response») is a method of learning a foreign language

through the use of physical movements as a reaction to verbal stimuli, commands, instructions [5, p. 293].

For younger students, this method is implemented in the form of moving games. This method of learning is ideal for this age group, because they have a desire to constantly move, imitate, be creative. The TPR method takes into account the age and psychological characteristics of younger students. The advantage of using this technique in foreign language lessons is the motivation of the child to learn by creating comfortable conditions for him. Responding to the requirements of the teacher by physical actions, the student «passes through himself» the received information.

Cognitive motivation of junior schoolchildren, their emotional state largely depends on the presence and level of development of their interest in educational topics, external motives for the learning process. Curiosity, novelty of the content and forms of presentation of the material, a variety of exercises to perform, sufficient use of role-playing and other games, poems, tape recordings and slides, the constant change of educational activities contribute to this. TPR helps the teacher to use all opportunities to increase the interest of younger students in a foreign language.

The method of complete physical reaction is based on the coordination of speech and action: speech training is carried out through physical (motor) activity. The method is related to the theory of the trace of memory in psychology, according to which: the more often and intensively fixed connections in memory, the stronger the associations and the greater the probability that they will be reproduced. Reproduction can occur verbally or in conjunction with motor activity. The combination of verbal and motor activity increases the effect of reproduction [3, p. 293]. This method in its most general form is used for language learning through commands and forces to show the understanding of the studied through physical movements.

The author of the method of complete physical reaction James Asher gives a classification of actions-reactions of students to the speech and physical instructions of the teacher. Yes, he identifies the following types of exercises: TPR-B, TPR-O, TPR-P, TPR-S, which we tested in the process of learning English in 3rd grade during a pilot teaching practice. TPR-B («TPR with body») – exercises that include everything (movements, actions, orders) that can be performed using general body movements. For example, exercise «Simon says»: stand up, sit down, turn around, turn right, turn left, touch your nose, play football, ski, jump, run, play tennis, swim, play golf, go bowling, play volleyball, play basketball, play hockey, etc. TPR-O («TPR with objects») – exercises that are based not only on the study of individual words, but also on the performance of certain actions with objects. For example, exercise «At the shop»: The teacher has stationery on the desk. The teacher, naming a certain object, points to it, takes it from the table and shows the action that is performed with this subject. Children should repeat the action as instructed by the teacher. TPR-P («TPR with pic TPR-P») («TPR with

pictures») – thematic drawings, which are an extremely effective means of teaching MI, especially at the initial stage. For example, exercise «Sunday dinner»: On the board there are thematic pictures with the image of vegetables / fruits / drinks. The student should approach, remove from the board a certain picture with a request to give him what is depicted on it. TPRS (TPR-Storytelling) – exercises that include acting out simple stories and fairy tales, which will promote rapid and high-quality learning by students LO [6].

As a result of our study, we concluded that all the above exercises are easily perceived by students of this age, are not costly, do not require significant training from the teacher, and, consequently, time, are affordable and effective. Thus, the method of full physical reaction has its advantages over other methods of teaching a foreign language to primary school children, as it activates foreign language speech, brings incredible learning pleasure, raises motivation, intensifies the process of learning a foreign language, promotes memory and imagination. and can be used in the study of different size, age and abilities of groups of primary school children, in the study of various temporal forms, as well as parts of speech, in class speech (orders, instructions), in the study of stories and fairy tales, left and right hemispheres of the brain.

References:

1. Vyunnyk V. Modern methods of teaching junior high school students of foreign language communication: from theory to practice. URL: <http://www.psyh.kiev.ua> (date of application; 02.11.2021).
2. Kotenko O. Methods of teaching foreign languages in primary school: textbook. Kyiv : Kyiv. Univ. B. Grinchenko, 2013. 356 p.
3. Novikova T. The method of complete physical reaction as one of the effective methods of forming foreign language competence of junior schoolchildren. URL: <https://cutt.ly/1Yg1igq> (date of application; 02.11.2021).
4. Pisarchuk O. Activation of educational and cognitive activity of junior schoolchildren in the conditions of educational and developmental environment: problems and ways of the decision. URL: <https://cutt.ly/tYg1rIk> (date of application; 02.11.2021).
5. Asher J. J. The Strategy of the Total Physical Response: An Application to Learning Russian. URL: <https://cutt.ly/VYg1pYN> (date of application; 02.11.2021).
6. Mynbayeva A., Sadvakassova Z., Akshalova B. Pedagogy of the Twenty-First Century: Innovative Teaching Methods. URL: <https://cutt.ly/xYg1kDf> (date of application; 02.11.2021).

УДК 37.091.33-047.22:531.71.087

Вікторія Трофимюк,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДОВЖИНИ

У статті проаналізовано актуальні питання методики математичної освітньої галузі вчителя у процесі вивчення довжини.

Ключові слова: довжина, одиниці вимірювання довжини, довжина відрізка.

In the article the pressing questions of methods mathematical education of the teacher in the process of studying the length.

Key words: length, units of length, segment length.

У початкових класах здобувачі освіти ознайомлюються із поняттями величини: довжина, площа, маса, час, місткість та вартість.

У Державному стандарті освіти початкової школи зазначено, що метою математичної освітньої галузі є формування математичних та інших ключових компетентностей. Під час освітнього процесу в учнів формується розвиток мислення, вони здатні розпізнавати та моделювати ситуації з повсякденного життя, які можна розв'язувати за допомогою математичних методів.

За допомогою математичної освітньої галузі школярі критично оцінюють дані, процес та результат розв'язання навчальних і практичних задач; застосовують досвід математичної діяльності для пізнання навколишнього світу [1, с. 4].

Отож, на уроках математики вчитель повинен ознайомити учнів з одиницями вимірювання величин та сприяти набуттю конкретних уявлень про ці величини. Школярі зі свого боку повинні опанувати вмінням вимірювати величини, навчитися виражати результати вимірювання в різних одиницях та виконувати арифметичні дії над іменованими числами.

Величина є одним з основних понять у галузі математики, оскільки кожна величина, яку вивчають, являє собою узагальнену властивість реальних об'єктів нашого навколишнього світу.

Вправи, що спрямовані на вимірювання величин, розвивають в учнів навички, які можна застосовувати у повсякденних ситуаціях.

Учні вивчають величини впродовж 1-4 класу, а у середній та старшій школі збагачують та систематизують свої знання. Вивчення

величини на уроках математики пов'язане із вивченням цілих невід'ємних чисел і дробів. Під час опанування навичками вимірювання величин учні також формують навички лічби. Одиниці вимірювання величин вивчаються відразу за введенням відповідних лічильних одиниць. Діти навчаються утворювати, записувати та читати іменовані числа одночасно з нумерацією абстрактних чисел. Учні виконують арифметичні дії над абстрактними та над іменованими числами.

Аналізуючи типову освітню програму, розроблену під керівництвом О. Я. Савченко, можна дійти висновку, що у 1 класі в учнів формуються навички щодо вимірювання довжин відрізків, запису результатів вимірювання. Учні вміють порівнювати довжини відрізків та будують відрізки заданої довжини [2, с. 31].

Варто зазначити, що у дітей перші уявлення про довжину виникають ще до школи. До початку навчання діти вже виділяють лінійну протяжність (довжину, ширину, висоту предметів). Вони в змозі встановлювати відношення предметів: довше-коротше, ширше-вужче, далі-ближче, порівнюють предмети за схожими та відмінними властивостями.

З перших днів навчання в школі педагог ставить завдання щодо уточнення просторових уявлень учнів. На уроках варто використовувати вправи на порівняння предметів за протяжністю, наприклад: «Що тонше: підручник чи зошит? Що коротше: олівець чи ручка? Хто вищий: Іванко чи Михайлик? Що глибше: річка чи струмок?» Під час вправ варто ілюструвати предмети, щоб діти могли візуально визначити певні ознаки схожості чи відмінності предметів. Мета вправ – це вироблення умінь в учнів порівнювати предмети за довжиною.

Згодом вчитель ознайомлює учнів з прямою лінією і відрізком як «носієм» лінійної протяжності. Діти порівнюють відрізки на око, тим самим формують уявлення про рівні та нерівні відрізки.

У методиці навчання математичної освітньої галузі виділяють 3 етапи засвоєння учнями основними вимірювальними знаннями, вміннями і навичками. Під час опанування довжини виділяють такі етапи: вимірювання довжини відрізка за допомогою сантиметра; вимірювання довжини відрізка масштабною лінійкою з цифровою шкалою та вимірювання довжини відрізка масштабною лінійкою без цифрової шкали.

Під час першого етапу учні на практиці самостійно вимірюють довжину відрізка. Вчитель ознайомлює учнів з першою одиницею вимірювання відрізків – сантиметр та лінійкою, вказує на початок та кінець відліку. Учні опановують знання про сантиметр та вимірюють довжину відрізка за допомогою моделей сантиметра.

Щоб учні засвоїли процес вимірювання довжин відрізків та розуміли, що показують числа, знайдені під час вимірювання, доцільно виконати ряд вправ. Наприклад, накреслити відрізки довжиною 1 см у

зошитах (по клітинках), знайшли, що ширина мізинця приблизно дорівнює 1 см чи виміряли та порівняли довжини відрізків 3 см та 2 см.

Працюючи з масштабною лінійкою, вчитель повинен звернути увагу учнів на правильність положення лінійки під час вимірювання, потрібно наголосити, що початок відрізка повинен збігатися з нульовою поділкою лінійки.

Щоб сформувати міцні навички щодо вимірювання довжин відрізків, виконують систему різних вправ. Наприклад, вправи на вимірювання і креслення відрізків; порівняння відрізків, щоб відповісти на запитання: на скільки сантиметрів довший (коротший) один відрізок від другого.

Згодом діти ознайомлюються із одиницею вимірювання довжини – дециметром одночасно під час вивчення чисел другого десятка. Учитель пояснює на прикладі, що вимірювати довжину відрізка у сантиметрах незручно. Тому треба мати більшу одиницю вимірювання довжини. Потім показує смужку завдовжки 1 дм. Учні, маючи такі самі смужки, прикладають їх до шкали лінійки і встановлюють, що 1 дм = 10 см. На закріплення знань, виконують вправи на побудову відрізків у дециметрах, вимірюють довжини відрізків та записують довжини у дециметрах [3, с. 84].

У процесі вивчення нумерації чисел 21–100 вводять нову одиницю вимірювання відрізків – метр. Учитель повідомляє, що великі відстані краще вимірювати більшими одиницями мір і це метр, демонструє метр для зорового сприймання учнів та доносить співвідношення: 1 м = 100 см, 1 м = 10 дм. Також учні самостійно виготовляють метри з паперових смужок та виконують вправи на закріплення: Виміряйте та запишіть довжину класу, ширину класу; розміри дошки та дверей. Висота письмового столу – 7 дм, а висота журнального столика – на 2 дм менша. Яка висота журнального столика? [3, с. 101].

Також учні виконують вправи на вимірювання за допомогою двох різних мірок і дістають у результаті складені іменовані числа (наприклад, довжина дошки 4 дм 5 см, довжина класу 9 м 8 дм). Учні порівнюють іменовані числа на основі порівняння відповідних відрізків, перетворюють іменовані числа – заміну великих одиниць дрібними (7 дм 5 см = 75 см) і дрібних одиниць великими (64 см = 6 дм 4 см). Учні усвідомлюють, що результат вимірювання відрізка не залежить від вибору одиниці вимірювання, довжину відрізка можна позначити і як 5 дм, і як 50 см.

У 2 класі діти в процесі розв'язування задач ознайомлюються із знаходженням довжини відрізків непрямым способом. Наприклад, знаючи висоту кімнати і кількість поверхів будинку, можна приблизно обчислити висоту будинку і т. д.

У 3 класі учні ознайомлюються з одиницями вимірювання довжини – міліметром і кілометром. Вчитель формує в учнів наочне

уявлення про міліметр, розглянувши поділки на лінійці. Педагог колективно з учнями встановлюють, скільки міліметрів в 1 см. Діти починають виконувати вправи на вимірювання довжини відрізків з точністю до міліметрів.

Під час ознайомлення з кілометром варто сформувати уявлення про цю одиницю вимірювання, тому потрібно виконати практичну роботу на місцевості.

Найчастіше діти разом з учителем проходять відстань, яка дорівнює 1 км.

Пройдену відстань вимірюють кроками або за допомогою рулетки. Водночас діти виконують вправи на визначення деяких відстаней на око. Задля закріплення сформованих знань діти виконують вправи на знаходження невідомих величин за даними таблиці, порівнюють рівності та розв'язують задачі [4, с. 60].

У 4 класі учні узагальнюють раніше набуті знання, вміння та навички вимірювання довжини відрізків. Учні під керівництвом вчителя складають таблицю одиниць вимірювання довжини і їх співвідношень.

Отже, для того, щоб сформувати в учнів основні компетентності у процесі вивчення довжини, потрібно: пояснити учням важливість вимірювання довжини, ознайомити із одиницями вимірювання довжин та виконувати практичні завдання задля сприянню засвоєнню знань, умінь та навичок.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. 2018 37 с.
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас. 2019. 61 с.
3. Оляницька Л. В. Математика : підручник для 1-го класу. Київ : Грамота, 2018. 144 с.
4. Оляницька Л. В. Математика : підручник для 3-го класу. Ч. 1. Київ : Грамота, 2020. 112 с.

УДК373.3.091:51-057.874

Галина Хаймик,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Науковий керівник – **Віктор Корнелюк**

ВПЛИВ УСВІДОМЛЕНОГО ВИБОРУ АРИФМЕТИЧНОЇ ДІЇ (ДОДАВАННЯ, ВІДНІМАННЯ, МНОЖЕННЯ, ДІЛЕННЯ) НА МАТЕМАТИЧНУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проаналізовано основи формування математичних компетентностей молодших школярів шляхом усвідомленого вибору арифметичної дії на уроках математики. У роботі узагальнено основні етапи становлення усвідомленого вибору арифметичної дії (додавання, віднімання, множення, ділення) розв'язуванні задач.

Ключові слова: арифметичні дії, додавання, віднімання, множення, ділення, задачі, обчислювальні навички.

The basics of formation of mathematical competencies of junior schoolchildren by conscious choice of arithmetic operation in mathematics lessons are analyzed. The paper summarizes the main stages of formation of a conscious choice of arithmetic operation (addition, subtraction, multiplication, division) in solving problems.

Key words: arithmetic operations, addition, subtraction, multiplication, division, problems, computational skills.

Важливою метою вивчення математичної освітньої галузі в початковій школі є формування у дітей молодшого шкільного віку предметних математичних компетентностей. Для забезпечення відповідного рівня і достатньої якості цих компетентностей здобувачів початкової освіти необхідно враховувати сучасні потреби суспільства, застосовувати сучасні педагогічні ідеї та новітні технології. Адже, в сучасних умовах збільшення потоків інформації, успішність особистості залежить від її кругозору та вміння самостійно приймати раціональні рішення. Саме в структурі математичних компетентностей варто розглядати уміння усвідомлено вибирати арифметичну дію під час пошуку розв'язання задачі.

Однак сучасні дослідники переймаються, що у зв'язку з розвитком і широким застосуванням електронно-обчислювальної техніки формування та розвиток математичних компетентностей, зокрема обчислювальних, відійде на другий план. Разом з тим навчитися правильно і швидко виконувати усні та письмові обчислення, усвідомлено обирати арифметичні дії при розв'язуванні простих задач є дуже важливим етапом у формуванні та набутті математичних навичок здобувачів початкової освіти в роботі над числами.

Аналіз досліджень. Питання формування математичних компетентностей знайшло своє відображення у працях науковців та педагогів М. Бантової, М. Богдановича [1], О. Комар, О. Корчевської [1], С. Логачевської, С. Скворцової [5], О. Онопрієнко, а також вчених попередників: Н. Баглаєва, А. Богуш, А. Белошиста, Л. Гайдаржийська, Л. Зайцева, М. Машовець, С. Раков, Г. Раратюк, Т. Степанова, О. Фунтікова та інші. Корчевська вивчала розвиток і формування у здобувачів початкової освіти математичних здібностей. У працях Л. Гайдаржийської запропонована методика формування елементарних математичних уявлень у молодших школярів. С. Логачевська, в свою чергу запропонувала методику формування математичної компетентності у здобувачів освіти. Також питанням з реалізації компетентнісного підходу у математичній освітній галузі присвячені праці С. Ракова та Л. Зайцевої.

Мета статті полягає у дослідженні впливу усвідомленого вибору арифметичної дії (додавання, віднімання, множення, ділення) на математичну компетентність здобувачів початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження фіксують ряд особливостей сучасних здобувачів початкової освіти, таких як низький рівень аналізу інформаційних потоків, зниження рівня слухової пам'яті та орієнтація на графічне зображення слова. Також варто зазначити, що молодь цифрового покоління в більшості є візуалами і потребують наочного зображення структури послідовного виконання початково-математичних дій.

Відповідно у підручниках з математики С. Скворцової та С. Логачевської за допомогою поліграфічних засобів завдання, на які потрібно звернути увагу, виділено кольором, використано системи стрілок і дужок, що настановлюють учнів на правильний вибір дії [4, с. 15].

Головним етапом у формуванні математичних компетентностей О. Онопрієнко вважає набуття обчислювальних навичок, тобто кожен здобувач початкової освіти повинен вміти і знати порядок виконання математичних операцій та вибору арифметичних дій.

О. П. Корчевська катастрофічний рівень набуття обчислювальних навичок вбачає в недостатній увазі вчителів початкових класів до вивчення усних обчислень та свідомого вибору арифметичних дій обчислення, а не випадкового вгадування [2, с. 245].

Надалі, під усвідомленим вибором арифметичної дії будемо розуміти здатність здобувача початкової освіти опанувати обчислювальними прийомами, тобто для кожного окремого випадку свідомо вибрати дію (додавання, віднімання, множення, ділення), визначати порядок виконання дій (якщо вираз або задача потребує кілька операційних дій) та вміння швидко обґрунтувати отриманий результат [1].

Вміння швидко і правильно розв'язувати задачі тісно пов'язане з набуттям обчислювальних навичок, як усних так і письмових.

На думку С. О. Скворцової та О. В. Онопрієнко (навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання математики у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів»), основною метою навиків усного обчислення є вивчення таблиць арифметичних дій. Адже формування обчислювальних навичок позитивно впливає на вивчення математичної дисципліни не тільки на початковій ланці освітнього процесу, а й протягом усього життя. В процесі набуття обчислювальних навичок формуються й інші вміння, наприклад, розв'язувати задачі та рівняння, вивчати математичні закономірності, розуміти математичні терміни та поняття. Автори цього підручника, при визначенні ролі математичної дисципліни в набутті математичних компетентностей, особливу роль відводять формуванню алгоритмічного мислення, основною складовою якого є свідомий вибір арифметичної дії [4].

Загалом фундаментальною основою усвідомленого вибору арифметичної дії в процесі розв'язування задач в здобувачів початкової освіти при формуванні математичних компетентностей є навички табличного додавання, віднімання, множення і ділення, тобто обчислювальні навички.

Для формування набутті усвідомленого вибору арифметичної велике значення має практичне застосування, що відбувається безпосередньо при розв'язуванні задач.

Так в підручниках з «Математика» 3 клас (С. Скворцова, С. Логачевська) подано задачі з вибором дії та зміни арифметичної дії [3; 5]:

Розв'яжи задачу. У парку розваг на кожній із трьох веж розважаються по 8 дітей, а на кожному з п'яти батутів стрибають по 9 дітей. На скільки більше дітей стрибає на батутах, ніж розважається на вежах? Зміни запитання задачі так, щоб у її розв'язанні останньою була дія додавання [5, с. 45].

Прочитайте задачу і прокоментуйте способи розв'язання, відображені на схемах. Який із них зручніший і чому? Розв'яжіть задачу обома способами. Троє левів за день з'їдають 9 кг м'яса, а троє тигрів – 6 кг. На скільки кг м'яса більше з'їдає за день одна лев, ніж тигр? [3, с. 9].

За такою схемою зручніше розв'язувати задачі, адже учні розбивають складену задачу на прості, застосовуючи арифметичні дії, а потім відображають послідовність їх розв'язання як усвідомлений вибір дії складеної задачі.

Арифметичні дії додавання і віднімання, множення і ділення доцільно пропонувати для вивчення одночасно і в порівнянні.

Так у підручниках з математики С. Скворцової на закріплення арифметичних дії додавання і віднімання є багато задач такого типу: *Склади обернену задачу, щоб шуканим у ній було число 6. Доповни короткий запис і схему до оберненої задачі. Як зміна шуканого вплине на розв'язання задачі? Розв'яжи обернену задачу. Чи можна розв'язати її іншим способом?* [5, с. 26].

Варті уваги і задачі іншого типу: *Добери короткий запис і схему до задачі 1; до задачі 2. Зістав задачі 1 і 2. Що в них спільне? Що відмінне? Як їх відмінність вплине на розв'язання задачі 2? З яких простих задач складається задача 2? Розв'яжи задачу 2.*

1) *Дідусь заготував на зиму 8 л яблучного соку, а томатного – у 2 рази більше. Скільки літрів томатного соку заготував дідусь?*

2) *Дідусь заготував на зиму 8 л яблучного соку, а томатного – у 2 рази більше. На скільки літрів більше томатного соку, ніж яблучного, заготував дідусь?*

3) *Дідусь заготував на зиму 8 л яблучного соку. Томатний сік він готував у продовж двох днів, по 8 літрів щодня. На скільки літрів більше томатного соку, ніж яблучного, заготував дідусь?*

Зміни умову задачі 2 так, щоб у її розв'язанні другою дією була дія віднімання. Зміни запитання задачі 2 так, щоб вона розв'язувалася трьома діями.

Прокоментуй короткий запис і схему до задачі 3. Зістав задачі 2 і 3. У чому відмінність задач? Як ця відмінність вплине на розв'язання задачі 3? Поясни розв'язання задачі 3 за схемою аналізу. Розв'яжи задачу 3 [5, с. 30-31].

Основною метою відповідної системи завдань, вважає С. Скворцова, є формування міцних обчислювальних навичок, що характеризується свідомістю, гнучкістю, узагальненістю й перенесенням на підставі застосування усвідомлених різноманітних обчислювальних прийомів.

На думку дослідниці Світлани Скворцової, вже в першому класі потрібно навчати здобувачів початкової освіти прийомам логічного аналізу, які в свою чергу сприяють розвитку усвідомленого вибору дії при арифметичних обчисленнях. Методистка зазначає, що саме це забезпечує повноцінне засвоєння навчального матеріалу [4].

Висновки. Система формування в здобувачів початкової освіти обчислювальних навичок забезпечує засвоєння знань і вмінь раціонального порядку й водночас формує установку на усвідомлений вибір арифметичної дії при розв'язуванні задач. Ця система охоплює фази формування обчислювальних навичок додавання і віднімання, множення і ділення, а також формування навичок усного обчислення і письмового обчислення та сприяє формуванню базових компетентностей математичних дисциплін.

Для формування міцних обчислювальних навичок корисними будуть задачі, наведені в нашій статті на обчислення зручним способом. Вони передбачають тотожні взаємоперетворення математичних виразів при розв'язуванні взаємообернених задач. Таким чином, знаходження розв'язку задач відбувається не лише на основі порядкових правил виконання арифметичних дій, а й на основі застосування певних законів та властивостей арифметичних дій; дослідження залежності результатів арифметичних дій від зміни компонентів задачі. Водночас з арифметичними діями над числами в будь-якій задачі виконуються арифметичні дії над іменованими числами з усвідомленим вибором арифметичної дії здобувачів початкової освіти.

Література:

1. Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах : навч. посіб. 4-е вид., перероб. і доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 359 с.
2. Жигайло О., Гриньців М. Варіативність форм використання управління обчислювальною діяльністю молодших школярів на уроках математики. *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський зб. наук. пр. молодих учених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка* / ред.-упор. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Посвіт, 2015. Вип. 14. С. 245-251.
3. Логачевська С. П. Математика: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Київ : Літера ЛТД, 2021. 113 с. : іл
4. Скворцова С. О. Нова українська школа : методика навчання математики у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 320 с.
5. Скворцова С. О. Математика : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 128 с.

УДК 373.3.091:37.091.33-028.22

Ірина Ханас,
 Комунальний заклад вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Юлія Луцюк**

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано використання ігрової діяльності учнів в початковій школі та використання дидактичних ігор при викладанні курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: гра, дидактична гра, курс «Я досліджую світ», навчання.

The article analyzes the role of using students' play activities in primary school and the use of didactic games in teaching the course «I explore the world».

Key words: game, didactic game, course «I explore the world», learning.

Гра – це багатостороннє явище, що навчає, розвиває, дає змогу відпочити дітям. Гра допомагає учням молодшого шкільного віку виявляти і розвивати творчі здібності, фантазію, уяву. Основна мета гри – навчити учнів поєднувати гру з навчанням, щоб поглиблювали знання та виховувати особистість. Гра в освітньому процесі відіграє важливу роль, важливо, щоб дитина відчула сам процес гри в освітній діяльності. Захопившись грою, дитина не помічає, що вчиться, запам'ятовує нове, орієнтується у незвичайних ситуаціях. Поповнюються запаси її понять, уявлень, розвивається творчість, фантазія.

Навчальна гра має структуру, що відрізняє її від інших видів діяльності. Це єдина система впливів, спрямована на формування в дитини потреби у знаннях, активного інтересу, формування більш досконалих пізнавальних навичок і вмінь. Основними елементами навчальної гри, що надають їй форму навчання і гри водночас, є навчальні та ігрові завдання, ігровий задум, правила, ігрові дії, обладнання гри, результат гри. Мета гри – забезпечення переходу від пізнавальної мотивації до професійного зв'язку з появою потреби у знаннях та їх практичного застосування в обстановці навчального процесу.

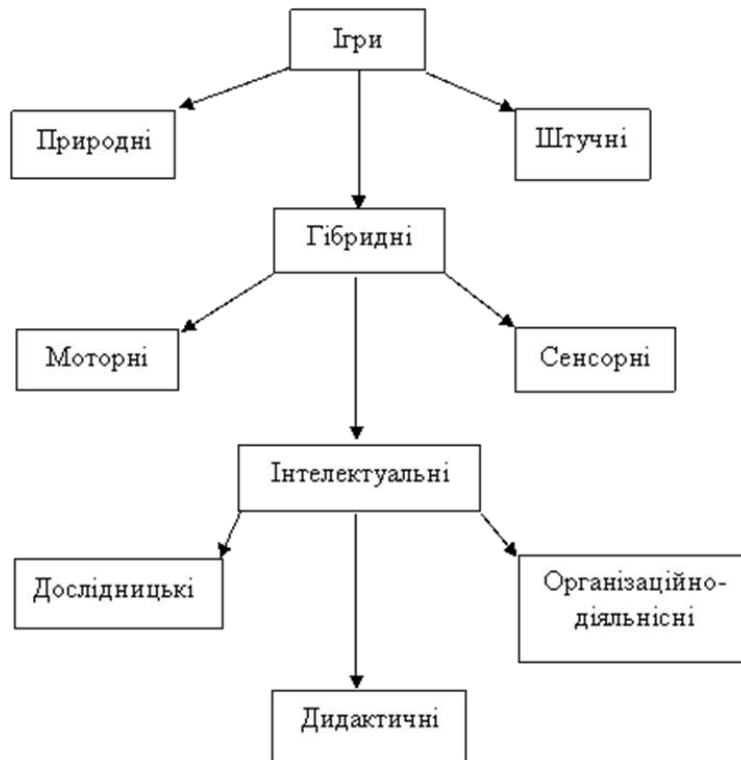
В. Сухомлинський писав: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань» [4].

Сухомлинський вважав, що доцільно та важливо використовувати гру в навчанні і вихованні учнів початкової школи, так як гра формує пізнавальні процеси, розвиває уявлення та мислення. В. Сухомлинський підкреслює, що гра має відповідати віковим особливостям учням. Використання гри у початковій школі передбачає тісний взаємозв'язок розумового виховання з естетичним і трудовим.

Розвиваючи думки Василя Олександровича стосовно гри, Юрій Федусенко вирізняє такі найважливіші функції гри, які виявляють, на нашу думку, багатогранні можливості застосування цього виду діяльності у процесі формування розумової культури дитини: розважальну, комунікативну, самореалізація в грі, терапевтичну, діагностичну, корекційну, міжнаціональної комунікації, соціалізації [2, с. 27].

Макаренко писав: «В дитячому віці гра – це норма і дитина повинна завжди гратись, навіть тоді, коли виконує серйозну справу...». Він ставився позитивно до використання гри у вихованні, та навчанні учнів. Макаренко вважав, що гра виховує творчість, свідомість, дисципліну, організованість, об'єднує учнів, розвиває інтелект.

У методичній літературі на сучасному етапі можна натрапити на різні класифікації ігор залежно від того, що покладено в основу класифікації. Семенов наводить таку класифікацію ігор .

Особливістю дидактичної гри є те, що вона тісно пов'язує між собою: навчальну, виховну та розвиваючу функції. Вчитель в освітньому процесі керує грою, встановлює правила та спостерігає, щоб вони не порушувались.

Інтегрований підхід до викладання курсу «Я досліджую світ» ґрунтується на інтегрованому навчанні та реалізується через внутрішньопредметну (у межах одного навчального предмета) та міжпредметну (зв'язки між окремими дисциплінами) інтеграцію. Сприяє накопиченню соціального та пізнавального досвіду, розвитку психічних процесів, формуванню допитливості, активного ставлення до явищ та подій довкілля [1, с. 13].

Матеріал курсу охоплює систему знань про природу і суспільство, сприяє розвитку в молодших школярів навичок дослідницької діяльності, формуванню ціннісних орієнтацій.

Сучасні учні дуже активні і можуть займатися декількома справами одночасно і тоді їхня увага розсіяна, потрібно чимось зацікавити, а як це зробити і за допомогою чого, – це вже завдання вчителя. Тому одним знайкращим методом зацікавити учнів на уроці – використовувати дидактичні ігри.

Гра повинна бути конкретною і зрозумілою, а вчитель має пояснити правила і залучити якомога більше дітей, щоб брали участь.

Обов'язково потрібно дотримуватись вимог під час вибору дидактичних завдань. Дидактичні ігри повинні співпадати з темою уроку.

Наприклад, вивчаючи тему: «Хто є справжній друг?» доцільно буде використати гру «Квітка дружби», яка допоможе учням усвідомити якості справжнього друга та проаналізувати найважливіші чинники дружби.

Гра «Квітка дружби»

На кожній пелюстці записані якості людини. Необхідно обрати тільки найнеобхідніші та найважливіші для дружби якості:

жорстокість	балакучість	сміливість
зздрість	правдивість	доброта
хитрість	чесність	ввічливість
бережливість	жадібність	хвалькуватість

Вивчаючи тему «Як виразити повагу до державних символів?», можна використати гру «Склади прапор» в ході якої можна не лише

ознайомитися з державними символами, але й вивчити, що характеризувала кожна квітка, яку українські дівчата вплітали у вінок – національний елемент українського одягу.

«Склади Прапор»

Діти складають з фрагментів картинку із зображенням прапора.

– Що ви склали? (Прапор України)

– Усі міста, країни не тільки власний прапор мають, а й герб.

(Учитель демонструє дітям слайд із зображенням Державного Герба України)

– Що це перед вами?

– Погляньте уважно на Герб. Що він вам нагадує?

Тризуб-немов сім'я єдина,

Де тато, мама і дитина

Живуть у мирі і любові

На Україні вольній, новій.

Далі мандрівка триває,

Що під нашим літаком пропливає?

(вчитель демонструє слайд із зображенням квітучого луку, поля)

Подивіться на квіти України.

Кожна квітка-справжня перлина.

– Що можна виготовити з квітів? (віночок)

(вчитель пропонує дітям розглянути віночок)

– Що я тримаю?

– Хто носив віночок?

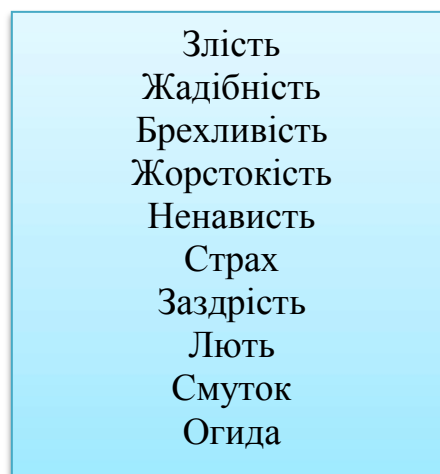
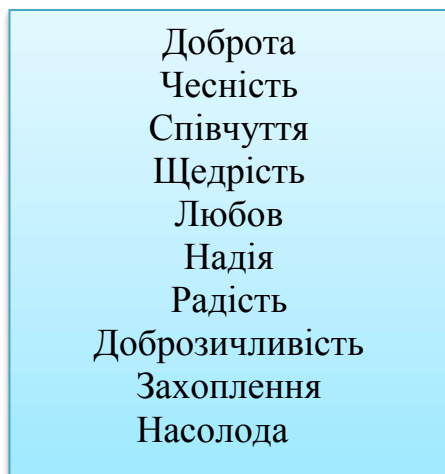
– Навіщо одягали віночки? (віночок захищав голову, волосся дівчини від сонячного проміння, злих думок інших людей)

– Які квіти вплітали у віночок?

– Що символізує кожна квітка? (ромашка – ніжність і доброта, волошки, соняшник, калина – краса, мак – символ печалі).

Гра «Заселимо будиночки»

Заселяємо будиночки емоціями. У перший поселимо позитивні, які допомагають нам жити, у другий – негативні, що заважають нам, пригнічують наше здоров'я, скорочують життя.

Під час інтегрованого курсу «Я досліджую світ» доцільно буде використовувати ігри під час екскурсій у зоопарк, на природу, у театр, щоб учні початкової школи ще краще засвоювали інформацію. Під час вивчення рослин, тварин можна використовувати різноманітні ігри, до прикладу: «Збирай врожай» – діти діляться на команди і кожна команда має завдання, який врожай потрібно «збирати». За допомогою природнього матеріалу можна дітям погратись, роздати гербарій різноманітних рослин і поставити завдання – співвіднести назви рослин.

Однією серед поширених ігор є рольова гра. Діти можуть відчути себе у цій грі: листоношами, перукарями, вчителями, бібліотекарями. Щоб пограти у рольову гру «Бібліотекар», потрібний куточок дитячих книг у класі, назначити одну дитину бібліотекарем, що буде видавати книги, а інші учні будуть читачами. Ця гра дуже добре розвиває у дитини дбайливе ставлення до книжок та навички соціальної взаємодії.

Отже, гра у початковій школі відіграє велику роль: сучасні діти за допомогою гри вчаться комунікувати, розвиватися, тренують свою пам'ять, збагачують словниковий запас.

Література:

1. Андрусенко І. Інтегрований курс «Я досліджую світ» як інноваційна освітня технологія у початковій школі. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи*. Матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 262 с.

2. Федусенко Ю. К. Особливості впливу навчально-ігрової діяльності на розвиток основних психічних процесів у молодшому шкільному віці. *Рідна школа*. 2018. № 4. С. 25–28.

3. Дидактичні ігри, їх види і значення в навчально-виховному процесі. URL: <https://cutt.ly/aYhe9rX> (дата звернення: 18.11.2021).

4. Погляди В. О. Сухомлинського на гру як засіб розумового виховання молодших школярів. URL: <https://cutt.ly/ZYhe4KO> (дата звернення: 18.11.2021).

5. Дидактичні ігри, їх види і значення в навчально-виховному процесі. URL: <https://cutt.ly/2YhrqxS> (дата звернення: 18.11.2021).

6. Дидактичні ігри на уроках «Я досліджую світ» у 1 та 2 класах. URL: <https://cutt.ly/2Yhrr4N> (дата звернення: 18.11.2021).

УДК 373.24

Алла Хомярчук,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Ольга Гончар,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті проаналізовано актуальні питання формування творчості молодших школярів засобами вивчення технологічної освітньої галузі.

Ключові слова: *творчість, технологічна галузь, декоративно-прикладне мистецтво, творчі здібності, творча діяльність, дитяча творчість.*

The article analyzes the current issues of creativity of junior schoolchildren by means of studying the technological and educational field.

Key words: *creativity, technological branch, decorative-applied art, creative abilities, creative activity, children's creativity.*

На формування особистості молодших школярів мають вплив багато чинників, серед яких декоративно-прикладне мистецтво. Знайомлячись із різними техніками, різними видами технологічних операцій, дитина збагачує свій життєвий досвід, може використовувати ці знання і уміння у різних видах діяльності. Відповідно, розвивається мислення, уява, комунікативні навички, творчість. Знайомство з основами декоративно-прикладного мистецтва молодших школярів відбувається на заняттях технологічно-освітньої галузі (уроки, гуртки, екскурсії, майстер-класи, практичні завдання).

Мета статті – показати вплив технологічно-освітньої галузі на формування творчості молодших школярів.

В. О. Сухомлинський зазначав: «Кожна дитина не тільки сприймає, але й малює, творить, створює. Те, як дитина бачить світ, – є своєрідною художньою творчістю. Образ, що сприйняла й одночасно створила дитина, несе в собі яскраве емоційне забарвлення. Діти переживають бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу і додаючи до них що-небудь з фантазії. Емоційна насиченість сприйняття – це духовний заряд дитячої творчості» [4, с. 107].

Діти від природи допитливі й хочуть навчатися. Але, щоб кожна дитина могла розвивати свої творчі здібності, необхідне розумне керівництво з боку батьків, вихователів, учителів. Висококваліфікований спеціаліст несе дітям добро, знання, духовність, розкриває можливості інтелектуального, творчого розвитку, сам є творчою особистістю. Його мета – створити умови для розвитку дитячої творчості, оволодіти навиками створення творчих завдань. Творчі завдання передбачають розуміння дитиною проблеми, яка викликає практичні труднощі, і для її вирішення потрібно знайти спосіб дії. Виконуючи певні завдання, учні розвивають свої творчі здібності. Як визначив Е. Фром – це «...здатність дивуватися, пізнавати, вміння знаходити вихід із нестандартних ситуацій; це спрямованість на відкриття нового й здатність глибокого усвідомлення досвіду» [2, с. 364].

Дитяча творчість – своєрідна сфера дитячого життя. Займаючись нею, дитина діє, спілкується, аналізує.

Творчість – це завжди творення, тобто побудова нового і оригінального, нестандартне бачення у звичайному нових можливостей його функціонування або включення його як частини у нову систему, можливість продукувати значну кількість ідей [1, с. 8].

Творча діяльність формує цілий ряд характеристик творчої особистості – мислення, вміння вчитись, мислити, бути креативним, самостійним. Як результат – виріб, створений власноручно. Виготовляючи що-небудь своїми руками, діти розвивають увагу і пам'ять, привчаються до акуратності, наполегливості і терпінню [3, с. 390].

Зміст технологічної освітньої галузі реалізовується при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Змістові лінії зумовлюють інтеграцію практично з усіма освітніми галузями. Зміст програми зумовлює вдале поєднання різних видів діяльності навколо певної теми. Особливістю творчої діяльності на заняттях є виготовлення певного виробу.

Для молодших школярів першою спробою творчості є папір. Виготовлення виробів з паперу сприяє розвитку м'язів кистей рук, удосконалює окомір у дитини, готує його до вироблення навичок письма, сприяє естетичному розвитку дітей, набуття ними умінь грамотно підбирати поєднання кольорів паперу, форм і розмірів комплектуючих виробів деталей. Різні види роботи з папером (витинанка, орігамі, аплікація, конструювання) створюють великі можливості для творчості дітей. Дитина самостійно відкриває нові способи і форми згинання, різання для отримання потрібного елемента. При цьому яскраво проявляється фантазія дитини, оскільки вона створює все нові і нові комбінації і часом сама дивується з того, що у неї вийшло.

Природа багата матеріалом, який діти можуть використовувати на заняттях з технологічної галузі. Цінність такої роботи полягає в тому, що дитина черпає натхнення безпосередньо з природи і створює неповторні речі. У природних матеріалах діти бачать красу і узгодженість форм, гармонію, крім того, вони дізнаються характерні особливості матеріалів: запах, колір, форму, будову. Цікаві творчі завдання при виготовленні аплікації, композиції з природних матеріалів. Діти придумують сюжет, підбирають відповідної форми і кольори матеріали, створюють своїми руками певні творчі роботи.

Творчий початок породжує в дитині живу фантазію, уяву. Творчості притаманне бажання зробити щось, що до тебе ще ніким не було зроблено, або хоча б те, що до тебе існувало, зробити по-новому, по-своєму, краще. Отже, ми бачимо, що процес формування творчості молодших школярів засобами вивчення технологій і дизайну цікавий і корисний. Він потребує наполегливої і систематичної праці як учителя зі створення умов для формування в учня творчих здібностей, так і самого учня, який повинен прагнути до самоосвіти та самовдосконалення. Під час виконання творчих завдань діти набувають впевненості в тому, що вони можуть самостійно з початку і до кінця створювати гарні і необхідні у побуті речі, та зрозуміти, яку користь вони приносять оточуючим.

Отже, розвиток творчості на заняттях технологічної освітньої галузі впливає на формування ряду позитивних якостей школярів: кмітливості, винахідливості, креативності; дає можливість встановити власну активну життєву позицію і, таким чином, спілкування з творами декоративного мистецтва, що відображають дійсність, несе у собі не лише пізнавальне значення та забезпечує зростання естетичної свідомості вихованців і удосконалення почуттів, а й сприяє творчому розвитку.

Література:

1. Москалюк А. М. Формування творчої особистості молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: зб. наук. пр.* Вінниця, 2013. Вип. 1. С. 7–10.
2. Смоленська Ю., Стрельцова К. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю.* Луцьк : Вежа-Друк, 2019. С. 363–365.
3. Хомярчук А. П. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. *Обдаровані діти – скарб нації : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф.* Київ, 2020. С. 388–392.
4. Хомярчук А. П. Вплив естетичного виховання на формування творчої особистості за педагогічними поглядами В. О. Сухомлинського. *Зб. матеріалів V педаг. читань «Актуальність ідей*

В. О. Сухомлинського в сучасному освітньому просторі». Луцьк, 2020. С. 106–110.

УДК 37.015.3:005.32:7

Богдана Цимбалюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Ольга Галан**

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано основні проблеми формування мотивації учнів молодшого шкільного віку за допомогою мистецтва.

Ключові слова: мотивація, мистецтво, школярі.

The main problems of formation of motivation of pupils of primary school age by means of art are analyzed in the article.

Key words: motivation, art, schoolchildren.

Постановка проблеми. У нинішній школі постає проблема втрати інтересу учнів до навчання. Тому мотивація є невід'ємним елементом освітнього процесу. Головне завдання вчителя – спонукати учнів до здобуття знань, а не їх примушувати.

Нова українська школа розглядає дитину не тільки як об'єкт, який потребує впливу, а як особистість, що розвивається в процесі навчання. А для того, щоб учень був активним діячем процесу навчання, він повинен мати потужні джерела мотивації.

Короткий аналіз досліджень. Фундаментом для всебічного розвитку особистості, одним з головних компонентів навчання є мотивація. Дослідження щодо використання різноманітних засобів мотивації проводились багатьма вченими, зокрема Л. В. Занковим, І. М. Соловйовим, Ж. І. Шиф, Б. І. Пінським, Г. М. Дульньовим, В. Г. Петровою, М. М. Нудельманом, М. П. Феофановим та ін. З вітчизняних дидактів, що займалися цією проблемою, потрібно відзначити перш за все К. Д. Ушинського [5].

Метою статті є розкриття проблем формування позитивної мотивації учнів за допомогою мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Мотивація – це готовність людей докласти максимальних зусиль для досягнення певних цілей.

Мотивація навчальної діяльності – один із засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності активного засвоєння змісту освіти. Вона є невід’ємною складовою навчання, особливо це актуально для молодшого шкільного віку, коли формується зацікавленість до предмета й навчання в цілому. Концепція НУШ орієнтована на формування у молодших школярів мотивації до навчання, інтересу учнів до здобуття нових знань, передумов для самореалізації [4].

Чим вищий рівень мотивації, тим більше дитина прагне здобувати нові знання, зокрема й в галузі мистецтва.

Мистецтво – вид людської діяльності, що відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів. Це неймовірний простір для дитячого креативу та творчості, діти активно працюють на уроках, так чи інакше пов’язаних з мистецтвом.

Завданням вчителя є формувати дитячий світогляд, мотивувати їх займатися працею як показником цивілізації [4].

Мистецька діяльність має велике значення для гармонійного розвитку особистості учня. У процесі освоєння мистецтва у дітей формується художній смак, естетичне сприйняття, розвиваються творчі здібності. Діти комунікують з іншими однокласниками, налаштовують взаємозв’язки, вчаться працювати колективно, аналізувати думки інших, створюючи різні проекти чи аналізуючи музичні твори [1, с. 12].

Розвиток позитивної мотивації дітей молодшого шкільного віку шляхом мистецтва є актуальною проблемою педагогіки. Сучасний світ вимагає від людини гнучкості, креативності, критичного мислення, нестандартних рішень. Для розвитку цих умінь в дітей необхідно розвивати ірраціональне мислення. А для цього саме і потрібні предмети художньо-естетичного циклу. У навчальному процесі варто використовувати широкий діапазон стимулів, щоб впливати на мотивацію кожного учня. Для підтримки пізнавальних інтересів надзвичайно важливо стимулювати емоції, інтелектуальні почуття, їх потужним джерелом є емоційність навчального змісту [5, с. 133].

Виникненню та розвитку позитивної мотивації до навчання у дітей молодшого шкільного віку сприяє:

- 1) формування широких соціальних мотивів, розуміння їх сенсу, усвідомлення важливості набутих знань для власного життя;
- 2) організація виховних заходів, які давали б простір для прояву учнями інтелектуальної самостійності, ініціативи, розвитку пошукових навичок;
- 3) можлива складність навчального матеріалу (створення проблемних ситуацій), що стимулює учнів до творчої діяльності;
- 4) різноманітність навчального матеріалу та методів педагогічної діяльності;

5) емоційне забарвлення навчання, привабливість особистості вчителя, його стиль спілкування з учнями [2, с. 15].

Для підвищення мотивації учнів молодшого шкільного віку за допомогою мистецтва доцільно використовувати нетрадиційні художні прийоми, які дозволяють дітям швидко досягати бажаного результату у власній роботі. Вони дозволяють учням відірватись від стереотипів і надають їм максимальну свободу у власному художньому вираженні [3, с. 16]. Такі техніки відкривають для учнів максимальні можливості для експериментів, сміливих втілень на папері власних фантазій, вражень і думок.

Продуктивним засобом стимулювання позитивної мотивації учнів до навчання під час вивчення мистецтва є комп'ютер. Так як всі предмети в освітньому процесі інтегруються, за його допомогою відкриваються безмежні можливості для пошуку інформації та ілюстрацій з різних тем, які пов'язані не лише з мистецтвом. Сприймаючи мистецтво наочно, учні якісніше засвоюють матеріал, при цьому будучи захопленими навчальним матеріалом [2, с. 16].

Сприйняття художнього образу у творах образотворчого мистецтва молодшими школярами спрямоване на введення дитини у світ мистецтва, навчання, спілкування з художніми творами, духовне збагачення особистості кожного учня.

Отже, можна зробити висновок, що мистецтво має важливий вплив на формування позитивної мотивації до навчання. Учні радіють, коли їм вдається реалізувати особисті плани, робити те, що їх цікавить, вони ставлять запитання, готуються до складних проблем, проявляють свої навички і таланти. Використання сучасних технологій у цьому процесі дозволяє вчителю розв'язувати різні завдання, інтегруючи їх з іншими предметами, розвиваючи в учнів різні компетентності.

Література:

1. Григорєва О. Психолого-педагогічні умови розвитку музично-естетичного смаку молодших школярів. *Музичне і театральне мистецтво*. 2006. № 2. С. 12–15.
2. Дабіжа Л. П. Використання навчальних комп'ютерних програм в образотворчій діяльності молодших школярів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 46. Київ – Вінниця, 2016. С. 13–17.
3. Коновець С. Образотворче мистецтво як засіб активізації дитячої творчості. *Мистецтво і освіта*. 2009. № 3. С. 15–19.
4. Нова українська школа. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/AYht2wN> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ, 2001. 256 с.

УДК 373.3.091.39:51

Богдана Цимбалюк,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

ЗАСВОЄННЯ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ МАТЕРІАЛУ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЛЬНИХ ІГОР НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В 1-4 КЛАСАХ

У статті проаналізовано актуальність питання засвоєння математичного змісту матеріалу у процесі розвиваючих ігор на уроках математики в початковій школі.

Ключові слова: розвиваючі ігри, математика, школярі.

The urgency of the question of mastering the mathematical content of the material in the process of developing games in mathematics lessons in primary school is analyzed in the article.

Key words: educational games, mathematics, schoolchildren.

За концепцією НУШ основна увага в освітньому процесі приділяється розвитку в учнів критичного мислення, пам'яті, уяви та інтересу до навчання за допомогою ігрових процесів, саме тому ця тема є без сумніву актуальною.

Так як гра є провідною діяльністю учнів молодшого шкільного віку, важливо використовувати її, зокрема на уроках математики. Гра – це сучасний метод активного навчання, який дозволяє зробити урок математики цікавим і захоплюючим.

Мета роботи – розкрити значення використання розвивальних ігор на уроках математики в 1-4 класах.

Багато педагогів досліджували проблеми впровадження ігрових технологій в навчанні, зокрема це: А. Макаренко, В. Сорока, В. Сухомлинський та інші.

Перші ігри, пов'язані з математикою, з'явилися близько 4 тис. років тому, одночасно з тим, як люди опанували основні арифметичні дії. Вони були спрямовані на формування практичних умінь, які знадобляться в повсякденному житті.

У сучасній школі на уроках математики гру можна використовувати на певних етапах, наприклад, у закріпленні вивченого матеріалу. Або ж влаштувати урок-гру, наприклад «Що? Де? Коли?», де ігровий момент буде присутній на кожному етапі. Це дозволить учням у легкій та зрозумілій формі отримати нові знання та досконало закріпити вміння і навички.

Не рідко гра є дуже доречною на початку уроку. За допомогою ігрових засобів можна ефективно ознайомити учнів з новим математичним матеріалом.

Проте при виборі ігрового матеріалу доцільно враховувати те, що деякі ігри викликають в учнів сильне емоційне збудження та відвертають увагу від основного матеріалу. Тому такі ігри будуть доречними лише наприкінці уроку.

Особливо вдало використовувати ігри на закріплення. Під час уроку діти стомлюються і їм важче відтворювати інформацію. Гра дозволить дітям відпочити і з легкістю відтворити вивчене [2].

Кожна гра, яка використовується на уроці, повинна відповідати програмі. Важливо проводити ігри систематично на кожному уроці, починаючи від найпростіших, збільшуючи навантаження з мірою засвоєння учнями матеріалу [1].

Використання ігрових ситуацій на уроках математики активізують інтерес до предмета, емоційно налаштовують учнів на роботу, розвивають критичне мислення, увагу, пам'ять, сприяють більш ефективному засвоєнню математичних знань. Навіть ті учні, які зазвичай залишаються осторонь, приймають активну участь, спілкуються з однокласниками та проявляють інтерес. Гра є природною формою праці дитини і має великий сенс [3].

Під час гри діти вчаться лічити, розв'язувати різноманітні задачі, систематизувати інформацію, порівнювати дані, креслити малюнки, робити певні висновки, обґрунтовуючи їх. Це сприяє їх ефективному соціальному розвитку і самореалізації.

Відомо, що важливими складовими успішного навчання є мотивація та інтерес: коли учням цікаво, а головне зрозуміло для чого вони виконують ті чи інші завдання, тоді й матеріал засвоюється краще [4].

На уроках математики дидактичні ігри можуть використовуватись при вивченні будь-якої теми. На просторах інтернету, в підручниках та інших джерелах створено багато ігор, які вчитель так чи інакше може застосовувати на своєму уроці. Вони розвивають просторові, часові та кількісні уявлення учнів про предмет, а також спрямовані на всебічний розвиток учня.

Наприклад, для закріплення навичок усних обчислень учням можна запропонувати зіграти в гру «Розшифруй». Її суть полягає в тому, що дітей об'єднують у групи, кожна з яких отримує картку зі своїм завданням. На картці записані вирази, відповіді на яких відповідають певній літері або слову. Учні обчислюючи ці вирази, складають певне слово або речення. Команда, яка впоралася із завданням швидше, отримує перемогу і схвальну оцінку вчителя.

При виборі розвиваючих ігор вчитель повинен спиратись на два елементи – пізнавальний та ігровий. Дидактичні ігри дуже різноманітні

за: структурою, цілями та віковими можливостями їх використання. Ігрова ситуація повинна відповідати змісту програми та бути чітко спланована. Заздалегідь потрібно підготувати дидактичний матеріал, продумати послідовність дій, тривалість гри та підведення підсумків [4].

Добираючи ігрові ситуації для уроку, також дуже важливо враховувати вікові особливості учнів. Вони повинні бути зрозумілими для конкретних вікових категорій. У першому класі доцільно використовувати легкі ігри, наприклад, допомогти психіку полічити кісточки. У 3-4 класах такі завдання будуть зовсім не актуальними. Для старших учнів відповідно потрібні і складніші завдання.

Проаналізувавши все вищесказане можна зробити висновок, що ігрова діяльність відіграє важливе значення в початковій школі, зокрема і на уроках математики. Вона стимулює учнів до активного вивчення математичного матеріалу. У процесі гри проявляються індивідуальні особливості учнів, їх здібності та можливості.

Література:

1. Гуцан Л. Гра як засіб преедвтичної профорієнтації роботи. *Початкова школа*. 2005. № 9. С. 51–53.
2. Куріпка В. І. Дидактичні ігри з математики. *Початкове навчання та виховання*. 2006. № 31. С. 2–3.
3. Руденко О. Використання гри як засобу підвищення ефективності навчання. *Школа. Інформаційно-методичний журнал*. 2011. № 11. С. 67–70.
4. Саюк В. Історико-педагогічний аналіз використання гри у навчальному процесі. *Рідна школа*. 2005. № 7. С. 50–52.

УДК37.091.313:172-057.87

Ірина Чемерис,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
м. Луцьк

Олеся Чемерис,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
м. Луцьк

ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПРОЄКТІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Проаналізовано роль волонтерської діяльності у формуванні соціальних компетентностей студентської молоді. Наведено приклади волонтерських проєктів у Луцькому педагогічному фаховому коледжі.

Ключові слова: волонтерство, проєкт, соціальна компетентність, студентська молодь.

The role of volunteer activity in the formation of social competencies of student youth is analyzed. Examples of volunteer projects in Lutsk Pedagogical Vocational College are given.

Key words: volunteering, project, social competence, student youth.

В Україні останнім часом активно стимулюється благодійна діяльність та розвивається волонтерський рух. Соціальна компетентність в умовах викликів сьогодення є основою професійного й особистісного розвитку майбутнього фахівця. Як невід'ємна якість сучасного професіонала вона забезпечує можливості самореалізації особистості, у тому числі за рахунок сформованого позитивного соціального досвіду.

Українська система вищої освіти орієнтована на ефективний розвиток соціальної компетентності майбутніх фахівців не лише в освітньому процесі, а й під час позааудиторної виховної роботи. Важливим засобом розвитку соціальної компетентності майбутніх фахівців – здобувачів вищої освіти – є волонтерська діяльність.

Волонтерська діяльність має достатній потенціал для реалізації цієї мети. Як одна із форм благодійності, вона закладає підвалини гуманного та демократичного громадянського суспільства, популяризує просвітництво, поширює надання послуг з соціально-правового та психологічного захисту населення, забезпечує широке впровадження профілактики соціальних девіацій, тощо. Отже, волонтерська діяльність

сприяє становленню особистості майбутнього фахівця як гуманного, культурного, високоосвіченого професіонала і члена суспільства з сформованою системою цінностей, та водночас виступає важливим засобом розвитку його соціальної компетентності.

Освітнє середовище закладу вищої освіти має найкращі можливості для розвитку волонтерського руху та популяризації різних видів волонтерської діяльності серед студентської молоді. Відповідно, постає необхідність використання таких організаційних форм роботи зі студентами, які б дозволили активно самостійно включатися і швидко реагувати на запити громади щодо волонтерської підтримки. Таким є волонтерське товариство «Надія», діяльність якого дає можливість соціального самоствердження. Все побудовано на принципах співпраці, співдружності, емпатійності та прагненні до спільної мети! Волонтери – не тільки допомагають людям, які потребують цієї допомоги, а й виховують в собі такі необхідні вміння та характеристики, як відповідальність, лідерство, альтруїзм, сумлінність.

Різноманіття напрямів, форм та методів волонтерської діяльності відкриває широкі перспективи для активізації духовного, інтелектуального та культурного потенціалу молоді, усвідомлення студентами місця і ролі волонтерської роботи як засобу особистісного розвитку та самореалізації, самовизначення та самоствердження, як способу надання допомоги людям, які її потребують, є шляхом не тільки саморозвитку, а й професійного становлення.

Волонтерський рух у Луцькому педагогічному фаховому коледжі – один з провідних видів діяльності студентського колективу. Можна виділити три напрямки волонтерської діяльності наших студентів:

- надання фізичної допомоги;
- надання матеріальної допомоги – організація збору коштів;
- просвітницька діяльність.

З початком Антитерористичної операції на сході України (АТО) волонтерська діяльність набула чіткого пріоритетного напрямку – допомога українським бійцям. І тому зусилля наші спрямовані сьогодні на підтримку захисників держави. Результати спільної благодійної діяльності волонтерів та викладачів – це наприклад:

- суспільно-політичний клуб «Всесвіт» Кравець А. І.: закуплено 20 комплектів військової форми для бійців 14 бригади;
- у листопаді 2020 року студенти IV курсу відділення початкової освіти підготували і провели відкритий виховний захід «Герої не вмирають» у науковій бібліотеці імені Олени Пчілки. Також відвідали військовий шпиталь у нашому місті і передали пораненим бійцям ліки, фрукти, мед;
- у рамках акції «Добро жменями» зібрано дуже багато пластикових кришечок на протези військовим (триває і досі);

– викладачі словесних та суспільних дисциплін разом зі студентами надають таку допомогу: плетіння маскувальних сіток, пакування продуктових наборів, приготування сухих пайків, збір продуктів харчування, в'язання теплих шкарпеток, відвідування бійців у госпіталі;

– книжковий клуб – упродовж року купують та надсилають на схід україномовні книги для дітей шкіл Донеччини; у науковій бібліотеці під керівництвом викладача дизайну Левицької В. А. виготовляють різноманітні вироби і відсилають на Схід;

– кожний свідомий громадянин нашого суспільства повинен знати всі базові навички домедичної допомоги. І тоді одразу зросте ефективність порятунку потерпілих в надзвичайних ситуаціях. З цією метою спільно з Товариством Червоного Хреста організуємо навчальні лекції-тренінги для студентів та викладачів нашого коледжу;

– традиційно з новорічними привітаннями «Миколай у кожного в серці», студенти педагогічного коледжу їздять з гостинцями до вихованців Ківерцівського дитячого будинку «Сонечко», Луцький навчально-виховний комплекс загальноосвітню школу-інтернат І–ІІІ ст., Волинський обласний спеціалізований будинок дитини. Активісти усіх курсів підготували театралізоване дійство із казковими героями, піснями, танцями, конкурсами, мистецькими завданнями. Не забули пригостити дітлахів солодощами, фруктами, подарували іграшки, канцтовари. Передусім цій благородній акції збір коштів, на які купуються гостинці для дітей (збір макулатури, особисті пожертви студентів);

– 21 березня 2021 року студенти 3-го курсу відділення «Початкова освіта» (куратор Бахомент С. П.) долучились до акції, присвяченій Всесвітньому Дню людей з синдромом Дауна. Під час заходу вони відвідали кафе «Старий Луцьк», де зустрілись з «сонячними дітьми» і взяли участь у Всесвітньому флешмобі «LOTS OF SOCKS» (придбали різнокольорові шкарпетки, кошти від реалізації яких спрямували на освітні програми для дітей з синдромом Дауна);

– 30 травня 2021 року напередодні Міжнародного Дня захисту дітей студенти 3-го курсу «Початкова освіта» провели годину дозвілля з «сонячними» дітками, під час якої було організовано цікаві пізнавальні конкурси, змагання, ігри та розваги. Такі зустрічі уже стали традиційними;

– Волинське відділення Дитячого фонду України спільно з волонтерами педагогічного коледжу вже не один рік напередодні Різдвяних свят, Великодня проводять благодійну акцію «Подаруй дитині радість». Волонтери працюють з дорослими людьми, які роблять покупки у супермаркетах «Пако», «Вопак», «Там-Там», «Тигрес», і мають змогу залишити подарунок дитині-сироті.

Та ще низка заходів: свічкова хода, участь у всеукраїнських та міжнародних волонтерських рухах, збір іграшок для вихованців ДНЗ

№28 м. Луцька (10 комплектів дитячих музичних інструментів), малювання крашанок для дітей-сиріт нашого міста, закупівля засобів гігієни, канцелярського приладдя.

Наші студенти є активними учасниками волонтерських проєктів: «Лови момент», «Підтримане волонтерство» (допомога дітям з синдромом Дауна), «Фонд добрих людей» (підтримка онкохворих дітей), «Від серця до серця» (участь у закупівлі медичного обладнання для дитячих лікарень, волонтери зібрали майже 2 тис грн.), «Подаруй дитині радість», «Подаруй іграшку дитині-сироті», «Обійму тебе», «Великдень єднає серця (допомога сиротам) та інші.

Узагальнюючи викладене вище, доходимо висновку, що практика волонтерського руху є необхідним явищем у наш час. У сучасних умовах все глибше потрібне усвідомлення громадськістю, державними органами важливості оптимізації різноманітних аспектів соціального розвитку. Соціальні проблеми мають неухильно розв'язуватись, успіх намічених змін залежатиме саме від молоді. Формування великого руху добровольців є одним із важливих шляхів до продуктивної соціальної роботи в будь-якій державі.

Література:

1. Докторович М. О. Соціальна компетентність як наукова проблема. *Психологія і суспільство*. 2009. № 3. С. 144–147.
2. Холковська І. Л. Соціальна компетентність як умова успішної самореалізації особистості. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2016. № 47. С. 63–67.
3. Червоненко К. С. Формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників засобами волонтерської діяльності. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 77. С. 216–219.
4. Підготовка волонтерів і їхня роль у реалізації соціальних проєктів / під ред. І. Звереві, Г. Лактіонова. Київ : Вища школа, 2001. С. 9–61.
5. Технологізація волонтерської роботи в Україні у сучасних умовах / за ред. А. Й. Капської. Київ, 2001. 140 с.

УДК 1:94(477) «09/12»

Олеся Чемерис,
 Луцький педагогічний фаховий коледж
 Комунального закладу вищої освіти
 «Луцький педагогічний коледж»
 Волинської обласної ради,
 м. Луцьк
 Наукова керівниця – **Ірина Ковальчук**

СОФІЙНІСТЬ ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ КИЄВОРУСЬКОЇ ДОБИ

У статті розкрито софійний характер філософського знання Києворуської доби та причини його формування.

Ключові слова: софійність, мудрість, філософське знання, Київська Русь.

The article reveals the Sophian character of philosophical knowledge of the Kievan Rus era and the reasons for its formation.

Keywords: sophistry, wisdom, philosophical knowledge, Kievan Rus.

Провідними домінантами, характерними рисами, виразними тенденціями української світоглядно-філософської ментальності, якими визначається її унікальність та неповторність, постають екзистенційність та кордоцентризм. В українській філософії присутні й інші, відмінні від названих аспекти, такі як раціоналістичні чи натуралістично-реалістичні. Проте вони швидше вклинюються в екзистенційно-кордоцентричний контекст української філософської думки, виступаючи її альтернативними лініями та продукуючи діалог на тисячоліття.

Розуміння мозаїки контексту української філософської думки та її домінант важливе для усвідомлення світоглядних особливостей менталітету українського суспільства на сучасному етапі історичного поступу, що зумовлює актуальність нашого дослідження. Актуалізація прихованого, чи законсервованого, чи репресованого (що мало місце неодноразово в історії української історії та філософської думки) має велике значення для очищення та збагачення національної самосвідомості та відродження духу нації.

Осмислення досвіду попередніх епох відбувається завдяки титанічній дослідницькій праці Бичко А. К., Бичко І. В., Булатова М. О., Горського В. С., Кримського С. Б., Лісового В. С., Солонька Л. А., Шинкарука В. І., Табачковського В. Г. та ін.

Мета нашої розвідки – розкрити софійний характер філософського знання Києворуської доби. Для цього важливо з'ясувати, в чому проявляється софійний характер філософії означеного періоду, які причини призвели саме до такого вектору філософування та яке значення це має для сьогодення.

Філософування можливе як монологічне чи плюралістичне, як абстрактне чи особистісне. Якщо антична філософія – це присутність знання різного характеру, то українська філософська думка продукує знання домінантно особистісно-плюралістичне. Корені такого філософування в історії та культурі українців. Горський В. С. характеризує тип філософствування Київської Русі як такий, що притаманний українській духовній традиції та не схильний до абстрактного, відірваного від життя філософського теоретизування [2, с. 21]. Цей період охоплює час, починаючи з XI до середини XIV століття.

Світоглядні орієнтації української ментальності формувалися в умовах землеробської культури, емоційно-шанобливого до землі природи в цілому, постійної потреби захищати свою землю від ворога.

Потужним джерелом філософсько-світоглядних ідей, яке докорінно перетворило світобачення руського народу, змінило стиль його мислення та напрями духовних прагнень стала християнська релігія [4, с. 129]. Це в сукупності призвело і глибоко вкорінило в ментальність та культуру українців пріоритет «серця» над «розумом». Як наслідок – призвело до становлення киеворуської філософської думки як «любомудрія» чи «софійного» розуміння філософського знання. Такий напрям філософування влучно розкрито в «Ізборнику Святослава» (1073) у визначенні візантійського філософа VII–VIII століття Іоанна Дамаскіна: «Філософія є мистецтвом мистецтв і науковою наукою, оскільки філософія є початком усякого мистецтва... Далі, філософія є любов'ю до мудрості: істинна ж мудрість є бог. А тому любов до бога є істинна філософія» [1, с. 319].

Прийняття християнства стало потужним каталізатором софійності філософського знання. Синкретизм, чи гармонійне взаємопоєднання цього факту з антропоцентризмом киеворуського світогляду посилили у відносинах Людина – Світ акцент не на протиставлення, об'єктивізацію, а на гармонійне співіснування як мікро- і макрокосмосу. Підтвердження такого розуміння представлено у киеворуського мислителя Кирила Туровського у його «Слові до розслабленого» – стверджує, що землю й небо Бог створив для людини, заради якої існують і природні світила – сонце, зорі, місяць [1, с. 320].

Такі твори вітчизняних мислителів: «Слово про закон і благодать» Іларіона, «Успенський збірник», «Моління» Данила Заточеника, «Слово» Кирила Туровського, «Повчання» Володимира Мономаха, «Життя» Бориса і Гліба, «Ходіння» Данила Паломника, «Повість временних літ», «Печерський Патерик» та ін. є свідченням та підтвердженням софійності філософського знання означеного періоду. Губерський Л. В. стверджує: «Давньоруська філософія розвивалася в лоні духовно-практичного осмислення світу, що зумовило її орієнтацію на людяність, конкретне, земне та дохідливе православно-християнське навчання життю широких верст населення. Вона намагалася дати

відповідь на основне питання будь-якої філософії: як людині жити в цьому світі?» [4, с. 129].

Зокрема, ці питання розглядаються в «Ізборнику Святослава 1073 року» та «Ізборнику 1076 року». Світ мудрості постає як «світ Софії, світ преподібності, вподобання нижчим вищого. Досягнення цього вищого відбувається не заради істини самої по собі, а в ім'я буттєвого входження в світ значущих життєвих подій, вищих життєвих цінностей. Воно не тільки слово, а й діло – мудросне життя в істині, правильність життя і правильність знання, повна відповідальність теоретичної і практичної сфер буття» [3, с. 43–46]. Таким чином, набуванню мудрості як сплаву знання надавалося велике значення, але не менш важливим поставало завдання – його практичне втілення в життя, що відображалось у пошуках правди, істини, бажанні осягнути культуру свого та інших народів, передати ці знання сучасникам і нащадкам.

Ще один прояв софійності – пошук мислителями посередника між Людиною і Світом, створеного Богом. Якщо у західноєвропейському середньовіччі домінувало уявлення про ворожість душі і тіла, то киеворуські мислителі, зокрема Кирило Туровський, наголошував на органічній єдності плоті й душі в тілі.

Особливістю філософування мислителів періоду Києворуської доби є його спрямованість не на зовнішній світ як кінцеву мету пізнання, підкреслює Бичко А. К., а на володіння через цей світ божественною істиною, яка є таємницею людського буття. Мудрість у цьому плані виступає своєрідним розгадуванням таємниці власного «Я» [1, с. 320].

Попри глибокий духовний контекст та підґрунтя киеворуської філософської думки доводиться констатувати, що, пройшовши через століття, вимоги та настанови філософської культури Русі залишились на рівні побажань як для недалекого минулого, так і для нашого сьогодення. Свідчення тому – посилення розірваності суспільства, відсутність взаємного порозуміння, падіння духовних цінностей, зростання агресивності і злоби, байдужості, знецінення людини і людської праці.

Відзначимо індивідуальність та неповторність української філософії, яка продовжує функціонувати в культурі українського народу. Шлях до розкриття цієї індивідуальності пролягає через відтворення всіх її філософських проявів, тим паче, основи, фундаменту, яким і постає киеворуська філософська думка. Усвідомлення змісту філософського вчення, її софійного характеру критичною масою наших сучасників пробуджуватиме архетипи, дух українства, його цінностей в кожному з нас.

Отож, наголошуємо: софійне спрямування киеворуського «любомудрія» сформувалось у творчому діалозі візантійського християнства та східнослов'янської міфоепіки, що закріпило і посилило екзистенційність та кордоцентричність української філософської думки.

Вітчизняна філософія набула самобутнього та оригінального характеру, статус мудрості, розумілася як мудрість. Усі ці ідеї ввійшли в духовну культуру українського народу.

Література:

1. Бичко А. К., Бичко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії : підручник. Київ : Либідь, 2001. 408 с.
2. Горський В. С. Історія української філософії : курс лекцій. Київ : Наук. думка, 1996. 286 с.
3. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій : навч. посіб. Київ: Вища школа, Т-во «Знання», КОО, 1999. 543 с.
4. Філософія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / кол. авторів; за ред. Л. В. Губерського; худож.-оформлювач О. Д. Кононученко. Вид. 2-ге, перероб. і доповн. Харків : Фоліо, 2018. 621 с.

УДК 159.923.4:373.3.016.091.12.011.3-051:51

Анастасія Червак,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Наталія Корінчук**

УРАХУВАННЯ ТИПУ ТЕМПЕРАМЕНТУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД СЮЖЕТНОЮ ЗАДАЧЕЮ

У статті проаналізовано врахування типу темпераменту особистості молодшого школяра у процесі роботи над сюжетною задачею.

Ключові слова: темперамент, особливості темпераменту, сюжетні задачі.

The article analyzes the consideration of the type of temperament of the personality of the junior student in the process of working on the plot task.

Key words: temperament, features of temperament, plot tasks.

З давніх часів люди помітили, що одна людина дуже спокійна і врівноважена, а інша активна і люто реагує на все. Ще в дитинстві ми помічали, що одні з нас гнучкі, веселі й наполегливі, а інші повільні, сором'язливі й неспішні. Це проявляється в цих характеристиках і темпераменті.

Темперамент – це сукупність індивідуально-психологічних особливостей людини, що характеризує динаміку та перепади настрою її

поведінки й діяльності. Тому дуже важливо враховувати темперамент дітей у навчальній роботі. Учня і ученицю можна порівняти з квіткою. Щоб зацвісти, потрібно створити умови, що спираються на особливості квітки. Якщо в процесі навчання не враховувати темперамент дитини, дитині буде важко розвиватися, а дитині важче проявити свою особистість і таланти.

Навчаючи і виховуючи учня, не можна недооцінювати і біологічно обумовлених особливостей його особистості, які у темпераменті. Через це вивчення темпераменту учнів неймовірно важлива для вчителів.

Можна помітити, що темперамент дитини є ознакою, що визначається її генами, і вона має великий вплив на математичні здібності дитини та на засвоєння математичних знань. Тип темпераменту не можна однозначно назвати «поганим» або «хорошим» — у кожному типі темпераменту є вирази зі знаками «плюс» і «мінус». Для того, щоб діти будь-якого типу особистості успішно навчалися, необхідно враховувати виявлені особливості та застосовувати найбільш відповідний метод діяльності.

У математичному навчанні потрібно визнавати відмінність темпераменту учнів, що впливає на вивчення математики. Вчителі математики повинні знайти найкращі способи, форми та методи навчання, які підходять до типу темпераменту учня, щоб учні з різними типами темпераменту мали кращі академічні досягнення з математики.

Дитини-холерик відрізняється підвищеною збудливістю, непослідовністю дій. Будучи сильно захопленим будь-якою справою, він діє на межі всіх своїх сил і виснажується більше, ніж потрібно. З одного боку, дитина ініціативна, енергійна, принципова. Але, якщо немає мотивації в навчанні, холерик часто дратівливий, нестримний, запальний, не здатний до самоконтролю. Для максимальної ефективності навчання холерика необхідно уникати монотонності та одноманітності. Тому, щоб уникати монотонності можна запропонувати при розв'язуванні сюжетних задач порахувати середнє арифметичне відповідей, ймовірність помилки, можливе число відповідей, якщо він виражається парним тризначним числом і таке інше, можна під час занять навести історичні приклади математичних невдач, довгих за часом і довгих рішень, існуючих кілька десятиліть невирішених математичних проблем і численні спроби їх вирішити.

Дитина-сангвінік миттєво адаптується до нових умов, він дуже товариський, йому необхідні постійні нові враження, найчастіше в роботі безсистемний. Тому він не в змозі успішно виконувати тривалу, монотонну справу, яка потребує посидючості та терпіння. Така дитина може бути поверховою і непостійною, якщо відсутня цілепокладання, глибина думок і творчість. Уникнути цього дозволить зацікавлення дитини у предметі: найкраще розбавляти сюжетні задачі цікавими видами, цікавим сюжетом та інше. Іноді доречно розповісти цікавий

факт життя відомих математиків. Дітям подобаються задачі-жарт, заняття, об'єднані однією темою — новорічна, детективна, середньовічна. Це різноманітність задач і відсутність монотонності в діяльності забезпечує дитині-сангвініку постійну активну діяльність: записати умову, прослухати рішення і прокоментувати.

А ось діти-меланхоліки зовсім інші: сором'язливі, боязкі, стримані та нерішучі. При сприятливому збігу обставин меланхолік може успішно долати життєві труднощі.

При несприятливих умовах він може бути замкнутим, тривожним, навіть боягузливим, ранимою людиною. Причому сила його емоцій не відповідає тим життєвим обставинам, які виникли перед ним. Тому для того, аби створити таким дітям сприятливу атмосферу для розв'язування задач, можна ввести правило «Три хвилини тиші», коли у дітей є кілька хвилин для самостійного розв'язання задачі, причому за допомогою контакту очима можна визначити тих, хто її вирішив [1, с. 50]. Тим самим ті, хто задачу ще вирішують, можуть це робити спокійно, не нервуючи і не наздоганяючи інших дітей. Завжди потрібно не забувати знаходити, за що похвалити. Створення доброзичливої атмосфери — важливий аспект успішного та плідного навчання. Доброзичливий психологічний клімат на уроці необхідно постійно підтримувати, нагадувати дітям про коректну поведінку по відношенню один для одного [3, с. 61].

Діти-флегматики дуже повільні і спокійні, твердо і наполегливо рухаються до своїх цілей і завжди можуть довести справу до кінця. «Позитивні» характеристики — витривалість, глибина думки, наполегливість, ґрунтовність тощо, а «негативні» характеристики темпераменту — загальмованість, лінь і відсутність сили волі, слабка здатність до емоційного вираження.

Для таких дітей ефективним буде: поступово і повільно вливайтесь в процес розв'язання задач. Корисно згадати попередні матеріали на початку уроку, щоб закріпити вивчені матеріали. Під час розв'язання задач потрібно звертати увагу та супроводжувати таких дітей під час повторення умов задачі, вимови завдання. Потрібно створити ситуацію, в якій діти будуть почувати себе успішними, впевненими і зможуть навчатися спілкуватися та взаємодіяти з іншими. На уроці «порекомендуйте задачу друзям»: діти виступають у ролі вчителів, перевіряють правильність задачі, контролюють дисциплінованість аудиторії, при необхідності підказують правильне рішення [2, с.38].

Таким чином, якщо на уроці створено умови, що відповідають темпераменту учня, то у сангвініка вони спрямовують його рухливість, активність та вміння зосередитись — на навчальну діяльність; холерику допомагають подолати збудження, сконцентрувати увагу, усвідомити важливість йому досліджуваного питання; флегматику — перемкнути увагу на майбутню діяльність і зосередитись на вивченні теми; а у

меланхоліка породжують ситуацію успіху, відволікають від негативних емоцій, тривожності, виховують впевненість у власних силах.

Якщо учні різняться типами темпераменту, то різняться і темпами роботи, реакцією на подразники, характером інтелектуальної діяльності тощо. Отже, процес навчання і засвоєння навчального матеріалу цими дітьми також відрізнятиметься. Тому, можна припустити, що носії деяких типів темпераменту схильні до успішного навчання. Інші ж, навпаки. Ось чому важливо брати до уваги особливості темпераменту учнів при організації освітнього процесу.

Головним завданням вчителя є розкриття індивідуальності учнів, допомогти їй розвинутися, сформуватися, проявитися. З цієї причини вивчення особливостей темпераменту школярів є важливою проблемою. Таким чином, індивідуалізація, заснована на обліку типів темпераменту в процесі навчання, сприяє підвищенню активності та рівню розвитку інтелектуальних здібностей школярів, позитивно впливає на шкільну успішність.

Література:

1. Скворцова С. О. Методика навчання розв'язування сюжетних задач у початковій школі. Частина I. Одеса : ООО «Абрикос-Компані», 2011. 268 с.
2. Солодченко Л. О. Розвиток життєвих компетентностей на уроках математики. Харків : Ранок, 2011.
3. Іванюк Т. Г. Групова форма роботи на уроках математики. Тернопіль : Підручники й посібники, 2007.

УДК 373.3.091.31:004(477.82)

Анастасія Червак,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Тетяна Четверикова**

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті проаналізовано актуальні питання використання ігрових технологій на уроках інформатики як дієвого засобу активізації пізнавальної діяльності учнів.

Ключові слова: ігрові технології, інформатика, пізнавальна діяльність.

The article analyzes the current issues of using game technologies in computer science lessons as an effective means of activating the cognitive activity of students.

Key words: *game technologies, computer science, cognitive activity.*

Нині одне з основних завдань школи – виховати учня як творчу, здатну до саморозвитку, толерантну особу. Орієнтиром для вирішення цього завдання є педагогічні технології. Їх різноманіття дозволяє педагогові стосовно свого предмета вибрати найбільш продуктивні. Дуже важливо на ранніх стадіях навчання запалювати в кожному учневі інтерес до навчання. Інтерес цей треба постійно підтримувати. Давно відмічено, що у людини залишається в пам'яті, а відповідно і в навичках, значно більше, коли вона бере участь в процесі з цікавістю, а не спостерігає [3, с. 16]. Пошук нових форм і прийомів вивчення інформатики у наш час – явище не лише закономірне, але і необхідне. Не секрет, що комп'ютери (або інші гаджети) є у кожного другого учня, вони є засобом роботи з інформацією. «Вам простіше, діти люблять грати за комп'ютером», – таку фразу нерідко можна почути на адресу учителів інформатики. Насправді все виявляється з точністю до навпаки. Опанувавши початкові навички роботи за комп'ютером, у багатьох учнів складається думка, що вони усі «знають», і інтерес до вивчення цього предмета пропадає. На перший урок інформатики учні приходять з метою грати, а не пізнавати науку. Тому кожного разу перед нами постає завдання: як не втратити зацікавленість учнів до вивчення інформаційного простору, як запалити згаслий погляд, захопити вивченням інформатики як науки? У школі це реалізується через такі форми заняття, які забезпечують активну участь в уроці кожного учня, підвищують рівень знань і самостійність школярів за результати своєї праці, зацікавленість учнів у процесі здобування досвіду та отриманні результату. Ці завдання успішно вирішуються через ігрові форми навчання.

Гра дуже важлива в житті дітей і є основним видом діяльності в дошкільному та молодшому шкільному віці. Лише на перший погляд гра здається безтурботною та неважкою. Але насправді гра вимагає від гравців бути максимально енергійними, розумними, наполегливими та незалежними.

Можливості навчання за допомогою ігор давно відомі. Багато видатних педагогів цікавилися ефективністю використання ігор у навчальному процесі.

Наприклад, В. О. Сухомлинський писав: «Тисячу разів сказано: навчання – праця, і його не можна перетворювати на гру. Та не можна поставити китайську стіну між працею і грою. Подивімося уважно, яке місце займає гра в житті дитини, особливо в дошкільному віці. Для неї гра – це найсерйозніша справа. У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі здібності особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку» [1, с. 95].

К. Д. Ушинський писав: «Якщо говорять, що ігри передбачають майбутній характер, майбутню долю дитини, то це правильно у двоякому розумінні: не тільки у грі виявляються нахили дитини й відносна сила душі, але сама гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей і нахилів, а відповідно і на майбутню долю» [2, с. 28].

Гра – особливо організована діяльність, що вимагає емоційних і духовних зусиль. Ігри завжди вимагають рішень – як діяти, що говорити, як вигравати? Бажання розв'язати ці проблеми активізує розумову діяльність гравців. Для дітей ігри – це насамперед захоплююче заняття.

Спостерігаючи за грою, дуже часто можна помітити, як особливо повно й іноді несподівано проявляються здібності дитини. Гра посилює навіть слабким учням. Більше того, такий учень може стати першим в грі: швидкість і кмітливість тут виявляються іноді важливішими, ніж знання предмета. Почуття рівності, атмосфера захопленості і радості, відчуття посиленості завдань – усе це дає можливість учням здолати страх і позитивно позначається на результатах навчання. Легко засвоюється матеріал та виникає почуття задоволення – «виявляється, я вже можу працювати за комп'ютером або вмію писати невеликі програми на рівні з усіма». Таким чином, ігрові технології спрямовані на те, щоб навчити учнів усвідомлювати мету свого навчання, своєї поведінки у грі і в житті, тобто сформуванню власну самостійну діяльність і передбачати її найближчі результати.

Ігрові технології на уроках інформатики сприяють виконанню важливих методичних завдань:

- створенню психологічної готовності дітей до освоєння технологій обробки інформації;
- забезпеченню природної необхідності повторення і закріплення ними матеріалу;
- розвитку логічного мислення, творчих здібностей;
- тренуванню учнів у виборі потрібного програмного забезпечення для обробки різного виду інформації.

Місце і роль ігрової технології в освітньому процесі залежить від розуміння вчителем функцій і класифікації ігор. В освітньому процесі гра реалізує кілька функцій: навчальна, комунікативна, психологічна, розвивальна, виховна, релаксаційна, розважальна. Виділяють такі види ігор:

- рухливі ігри;
- сюжетно-рольові ігри: рольові, ділові, режисерські, ігри-драматизації;
- комп'ютерні ігри;
- дидактичні ігри.

Розглянемо особливості використання ігрових технологій на уроках інформатики в початковій школі через використання

спеціального програмного забезпечення – комп'ютерних ігрових програм.

Зокрема, на початковому етапі використовуються комп'ютерні програми «Сходінки до інформатики», «GCompris», які дозволяють формувати вміння користуватися клавіатурою («Падаючі букви», «Клацніть по мені!», «Мильні бульки») та мишкою, дізнатися про можливості комп'ютера («Де використовують комп'ютер»), формують уміння використовувати комп'ютер для складання текстів («Ваш текстовий процесор»), створення малюнків («Створіть малюнок або мультфільм»). У цих комплексах є програми, які знайомлять з поняттям алгоритму, основними алгоритмічними структурами, формують уміння складати алгоритми («Виконавець «Садівник», «Виконавець «Навантажувач»», «Виконавець «Кенгуру»»). Працюючи з навчальними комп'ютерними програмами, учні закріплюють знання та навички, набуті при вивченні інших предметів, розвивають логічне мислення, пам'ять, увагу, просторову уяву та творчі здібності. Цікавими для них є програми на розвиток логічного мислення («Супермозок», «Лабіринт», «Головоломка Танграм»).

Програмування із використанням ігрових технік та інтерактивного групового навчання є доволі поширеною практикою для навчання дітей. Саме тому вчителі інформатики активно впроваджують ігрофікацію.

Зокрема, ігрове середовище «Scratch» розраховане на дітей віком від 10 років. Можливості: «Scratch» дозволяє учням створювати власні ігри й анімації, використовуючи спрощені методи програмування. Проте це середовище програмування досить складне для маленьких дітей, адже для успішної роботи в Scratch треба знати, що таке від'ємні числа, десяткові дроби і координатна площина. Для тих, які ще не знайомі з цими математичними поняттями, існує велика кількість інших логічних ігор, які дозволяють відкрити двері в світ програмування.

Середовище програмування «Code.org», або «Година коду» стало популярним у світі саме через свій унікальний формат, який допомагає відчувати себе програмістом. У формі гри та зі зрозумілими інструкціями дитина за одну годину вчиться писати код і відразу бачить результат своєї роботи.

«Blockly Games» – це серія навчальних ігор для навчання програмуванню, призначена для дітей, які не мають досвіду програмування на комп'ютері. Після закінчення цих ігор гравці готові використовувати звичайну текстову мову.

Отже, інтерес до навчання можна підвищити за допомогою різних методів, зокрема ігрових технологій. Цим можна викликати інтерес до предмета, інтерес до результатів діяльності. Захоплена дитина не помічає, що вона вчиться – вона вчиться, згадує нове, орієнтується в незвичайних ситуаціях. Активна дитина зможе надалі наповнити свою інформаційну структуру та сформувати базу знань у своєму мисленні.

Тільки так можна підготувати учнів до творчої професійної діяльності та безперервної освіти в умовах століття «фантастичних» технологій.

Література:

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1977. С. 95–98.
2. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання : досвід педагогічної антропології. Педагогічні твори : в 6 т. Москва, 1990. 526с.
3. Федорова М. А. Теорія та методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Житомир : ФОП Левковець, 2018.149с.

УДК 373.3.091.31 : 004 (477.82)

Тетяна Четверикова,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано актуальні питання організації процесу вивчення інформатики в початковій школі згідно з новим Державним стандартом початкової освіти.

Ключові слова: вивчення інформатики, початкова школа, освітня програма, Нова українська школа.

In the article are analyzed the topical issues of the organization of the process of studying computer science in primary school according to the new State standard of primary education.

Key words: study of computer science, primary school, educational program, New Ukrainian school.

Реформування освіти в Україні зумовлює зміну підходів до викладання дисциплін у початковій школі. Реалізація принципів інтеграції, компетентнісного підходу у навчанні вимагає оновлення змісту навчальних дисциплін, використання нових методів, прийомів навчання, що орієнтовані на розвиток особистості. Особливо це актуально для інформатики як дисципліни, яка найбільше дотична до прогресу у сфері технологій, розробки нового програмного забезпечення та апаратних засобів.

Зміна підходів до освіти реалізована в Концепції Нової української школи та зумовлює необхідність виокремлення інформатичної освітньої

галузі як окремої складової у змісті Державного стандарту. У цьому документі визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти і зазначено, що інформаційно-комунікаційна компетентність є однією з ключових компетентностей здобувача освіти та передбачає «опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях» [1].

Вивчення інформатичної освітньої галузі має за мету формування інформаційно-комунікаційної компетентності та інших ключових компетентностей, здатності до розв'язання проблем з використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту, навичок безпечної та етичної діяльності в інформаційному суспільстві [1].

Компетентнісний підхід передбачає вміння здобувача освіти знаходити, подавати, перетворювати, аналізувати, узагальнювати та систематизувати дані, критично оцінювати інформацію для розв'язання життєвих проблем; створювати інформаційні продукти та програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв та без них; усвідомлено використовувати інформаційні і комунікаційні технології та цифрові пристрої для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановувати нові технології; усвідомлювати наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього світу та сталого розвитку, дотримуватися етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії [1].

Згідно з типовим навчальним планом, інформатична освітня галузь на першому циклі початкової освіти (1-2 клас) інтегрується з технологічною освітньою галуззю, на 2 циклі (3-4 клас) вивчається як окремий предмет.

Курс вивчення інформатики розрахований на 105 годин: по 35 годин у кожному класі з розрахунку 1 година на тиждень. Програма побудована лінійно-концентрично (з горизонтальним поглибленням), тобто зміст понять поступово розширюється і доповнюється. Зокрема, за освітньою програмою Савченко змістові лінії «Інформація. Дії з інформацією», «Комп'ютерні пристрої для здійснення дій з інформацією», «Комп'ютерні програми. Меню та інструменти», «Об'єкт. Властивості об'єкта», «Створення інформаційних моделей. Змінення готових. Використання», «Алгоритми» вивчаються протягом усього курсу, при цьому поняття розширюються і поглиблюються. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню

ключових та предметної компетентностей і способів діяльності на вищому рівні узагальнення [4, с. 70]. Учитель може змінювати порядок вивчення тем та самостійно визначає обсяг (кількість годин) на вивчення кожної теми курсу, а також на повторення, узагальнення та систематизацію під час вивчення кожної теми, вибудовуючи найбільш доречну для конкретного класу траєкторію навчання. Необхідно, щоб здобувачі освіти зрозуміли головні особливості безпечної роботи з інформаційними джерелами та почали використовувати відповідні навички та знання при вивченні інших навчальних предметів. Важливим є задоволення пізнавальних інтересів здобувачів освіти, підтримка їх творчої ініціативи та прагнення до освоєння нових інформаційно-комунікаційних технологій, що створюватиме відчуття доступності в постійному оновленні своїх компетентностей [4, с. 71].

Згідно з освітньою програмою Савченко, головними завданнями вивчення інформатики є формування умінь знаходити та опрацьовувати інформацію із використанням пошукових систем; створювати інформаційні об'єкти та опрацьовувати їх у програмних середовищах; здійснювати індивідуальну та колективну діяльність в інформаційному середовищі; критично оцінювати інформацію для розв'язання життєвих проблем; дотримуватися етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії; дотримуватися правил безпечної роботи з комп'ютерними пристроями.

Для практичних робіт використовуються програми та онлайн-середовища Інтернету, додатки для мобільних пристроїв. Учитель самостійно обирає те програмне забезпечення, яке дозволить найкраще реалізувати навчальну мету уроку та є адаптованим до вікових особливостей учнів. Наприклад, при вивченні графіки доцільно використовувати графічні редактори Tux Paint, Paint, графічний редактор середовища Scratch; формування навичок форматування та редагування тексту доцільно виконувати в середовищі WordPad, OOo4Kids, робота над проектом передбачає вміння представляти результати діяльності да допомогою сервісів презентації OOo4Kids, LibreOffice, MS Office Power Point.

Вивчення змістової лінії «Алгоритми» передбачає формування умінь складати прості алгоритми для виконавців, розв'язувати задачі з повсякденного життя, застосовуючи алгоритмічний підхід, складати та виконувати готові алгоритми з використанням певного середовища програмування. При цьому на початковому етапі вивчення доцільно використовувати вивчення виконавців з комплексу «Сходинок до інформатики», потім створювати проекти в Blockly Games та Scratch. Зокрема, на завершальному етапі вивчення алгоритмізації цікавим для учнів є створення програмованих проектів, наприклад, анімаційних історій.

Викладання інформатики за ОП Шияна передбачає вивчення змістових ліній «Я у світі інформації (Дані. Інформація. Моделі)», «Моя цифрова творчість», «Комунікація та співпраця», «Я і цифрові пристрої», «Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві». Вказані змістові лінії передбачають більш глибоку інтеграцію інформатичної освітньої галузі з іншими освітніми галузями через розв'язування дослідницьких завдань, формування наскрізних умінь учнів, інформатичної грамотності та культури [4].

Зміст підручників відповідає змісту освітніх програм і подається в цікавому та доступному для учнів вигляді. Зокрема, у 2021 році використовують нові підручники з інформатики для 4 класу НУШ, більшість з яких підтримують сучасні технології, містять інтернет-підтримку та супровід. Наприклад, у підручнику Корнієнко М.М. розміщено QR-коди з посиланнями на інтерактивні вправи, навчальні анімовані відео, онлайн-завдання, які може використовувати вчитель як при підготовці до уроку, так і на етапі застосування набутих знань з діагностувальною та навчальною метою.

Оцінювання якості підготовки здобувачів освіти з предмету здійснюється в таких аспектах: 1) рівень володіння теоретичними знаннями; 2) здатність до застосування вивченого матеріалу у практичній діяльності; 3) свідоме та відповідальне ставлення до етичних, міжкультурних та правових норм інформаційної взаємодії; 4) вміння співпрацювати; 5) використання матеріалу із повсякденного життя, навчальних предметів; 6) свідоме знання правил безпечної праці.

Вимірювання результатів навчання здобувачів освіти відбувається шляхом формуального оцінювання, яке допомагає відстежувати особистісний розвиток здобувачів освіти і хід опанування ними навчального досвіду як основи компетентності, вибудовувати індивідуальну траєкторію особистості. Рівнева оцінка з інформатики не ставиться; підсумкове оцінювання за рік здійснюється шляхом узагальнення даних, отриманих під час формуального оцінювання, з урахуванням динаміки формування результату навчання за кожним блоком обов'язкових результатів навчання, який окреслений у свідоцтві досягнень учня [3, с.11].

У початковій школі, крім традиційних пояснювально-ілюстративного, репродуктивного методів навчання, доцільно, на нашу думку, використовувати метод проєктів, проблемне навчання через реалізацію методу доцільно дібраних задач (учні приходять до рішення проблеми, отримують нові знання та приклади діяльності через розв'язування системи задач, об'єднаних однією ідеєю) та метод демонстраційних прикладів (актуально під час виконання практичних робіт, коли вчитель створює приклад реалізації певних дій у програмному середовищі та інструкції до виконання практичного завдання).

Отже, зміна підходів у вивченні інформатики у початковій школі базується на таких основних принципах: реалізація компетентнісного, практичного підходу, використання інтеграції з іншими навчальними дисциплінами, застосування формувального оцінювання; використання практичних методів, які зацікавлюють учнів у вивченні та підвищують мотивацію до опанування дисципліни.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://cutt.ly/FYhdp40> (дата звернення: 23.10.2021).
2. Колеснікова В.І. Викладання інформатики в умовах реформування освіти. URL: <https://cutt.ly/UYhdgyQ> (дата звернення: 25.10.2021).
3. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/6YhdxS6> (дата звернення: 03.11.2021).
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL: <https://cutt.ly/oYhdQcx> (дата звернення: 25.10.2021).
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас. URL: <https://cutt.ly/MYhdUup> (дата звернення: 28.10.2021).

УДК 373.5(4)

Катерина Щебет,
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Алла Хомярчук**

ФОРМУВАННЯ ЛЮБОВІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ТРАДИЦІЙ РІДНОГО КРАЮ ЧЕРЕЗ ЗНАЙОМСТВО З НАРОДНИМИ РЕМЕСЛАМИ

У статті подано огляд деяких народних ремесел українців. З'ясовано їх роль у формуванні патріотичних почуттів на уроках трудового навчання в початковій школі. Визначено основні етапи, педагогічні форми та методи ознайомлення молодших учнів з народними ремеслами.

Ключові слова: народні ремесла, традиції, патріотичні почуття, молодший школяр.

The article provides an overview of some folk crafts of Ukrainians. Their role in the formation of patriotic feelings in the lessons of labor training in primary school has

been clarified. The main stages, pedagogical forms and methods of acquainting younger students with folk crafts are determined.

Key words: *folk crafts, traditions, patriotic feelings, junior schoolchild.*

Патріотизм ми розуміємо як любов до Батьківщини, служіння і захист її незалежності, любов до рідного краю, повагу до українських звичаїв і обрядів. Виховання у молодого покоління почуття патріотизму нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу, адже «патріотизм – це одна із найважливіших рис сучасної людини» [8]. У практиці сучасної школи сьогодні використовуються національні джерела, традиції, звичаї. «Досвід, набутий віками й сформований у вигляді традицій і звичаїв, особливо яскраво виявляється у художньо-трудої діяльності дорослих і дітей» [4, с. 191].

Мета статті – визначити роль народних ремесел у формуванні патріотичних почуттів у молодших школярів.

Проблемам відродження народних художніх ремесел присвячено праці Є. Антоновича, Л. Гриценко, С. Павх, В. Радкевич, О. Соломченка, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, Є. Сявакко, С. Русової та ін. В «Українському педагогічному словнику» зазначається: «Традиція (від лат. *traditio* – передання) – елементи культурної й соціальної спадщини, які передаються наступним поколінням і зберігаються протягом тривалого часу в суспільстві в цілому чи в окремих соціальних групах» [3, с. 333].

М. Стельмахович визначає поняття «традиція» як «досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки й т. ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління» [7, с. 42]. С. Русова у своїх працях також наголошувала на необхідності будувати систему національного виховання дітей на традиціях рідного краю і з урахуванням народної педагогічної мудрості. В. Сухомлинський також особливу увагу надавав засобам народної педагогіки, під якими розумів усю сукупність виховних ідей, традицій (трудових, моральних, сімейно-побутових, естетичних), звичаїв, свят, обрядів і рекомендував використовувати їх з метою виховання дітей. На думку В. Сухомлинського, «елементи обрядів надають можливість формувати в дітей навички моральної поведінки, виконання різних соціальних ролей» [6, с. 283].

На заняттях технологічно-освітньої галузі діти знайомляться з традиційними народними ремеслами України (вишивка, витинанка, гончарство, ткацтво тощо), учні вчаться виготовляти сюжетні витинанки різних регіонів України, оздоблювати вироби технікою вишивки. Діти власноруч виготовляють посуд з пластиліну або глини, розписують його неймовірними орнаментами українського розпису і надають йому національного стилю (петриківський, самчиківський, таврійський, опішнянський розписи).

З давніх-давен вишиваний рушник, вишивана сорочка є не лише цінними як вироби, а й оберегами. Кожен хрестик, кожен символ несе в

собі надзвичайно велике змістове навантаження і значення. У кожному елементі вишивки закодоване певне послання, яке покликане оберігати та захищати власника чи власницю вишиваного виробу. Вишивка супроводжує українців впродовж усього їхнього життя: рушниками перев'язували старостів і руки молодцям на весіллі, на рушник клали хліб, вишивана сорочка захищала від злого ока дитину, а молодого юнака захищала на війні. В далеку дорогу мати давала своїй дитині вишиваний рушник. Коли людину випроводжали в останню путь, на хрест також в'язали вишиваний рушник. На чоловічих сорочках переважають геометричні та рослинні орнаменти, зокрема різні ромби, квадрати, дубове листя, що символізують силу та міць. А на жіночих сорочках ми можемо бачити квіти, калину, як символ жіночої вроди та родючості. На заняттях трудового навчання діти вперше пробують самостійно зробити ляльку-мотанку, це не лише своєрідна іграшка-забавлянка, яку виготовляли із старого одягу, а й давній народний оберіг, який покликаний захищати дитину від чогось злого та недоброго. Наші прабабусі вірили, що коли дитина грається лялькою-мотанкою, то їй передається вся позитивна енергетика матері або близької людини, яка ту ляльку мотала. Для виготовлення ляльки голка не використовувалася. Всі елементи та деталі змотувались, зав'язувались, скручувались, прив'язувались і обов'язково мотались від себе, ніби віддаючи свої позитивні емоції, побажання, хороші думки дитині. Лялька-мотанка могла виконувати кілька функцій: ігрову, оберегову та обрядову. Сучасна мотанка значно відрізняється від тих, що мотали наші прабабусі. На уроках діти створюють для них одяг. Дівчатка вишивають хрестиком, намагаються виконати неповторні орнаменти. Також використовують сучасні матеріали: намистини, бісер, стрічки для оздоблення своєї ляльки. Традиційне вдало поєднують із сучасним.

Кожна робота є унікальна і неповторна! Бо створена власними руками. У роботу дівчатка вкладають частинку своєї душі.

Народні промисли, ремесла – це наша культура. За допомогою ремесл ми знаємо чим займалися наші предки, ми шануємо культуру нашого народу і передаємо свої знання наступному поколінню. У художніх виробках розгортається винятковий талент українського народу. У нашого народу є багато видів ремесл, різноманітних за формою, орнаментальними мотивами, колоритом, назвами, технікою виготовлення. Всі вони унікальні і складають невід'ємну частину історії та культури українського народу. Народні ремесла (витинанка, писанкарство, вишивка, гончарство) – найдавніші та захоплюючі види декоративно-ужиткового мистецтва. Основні завдання ознайомлення з народними ремеслами полягають у формуванні певних компетентностей у молодших школярів. А саме:

– пізнавальна (знайомство з поняттями і знаннями, які стосуються народних ремесел);

- практична (удосконалення навичок роботи з різними матеріалами, культури праці);
- творча (набуття досвіду творчої діяльності, формування творчих здібностей);
- соціальна (виховання шанобливого ставлення до народних традицій і ремесел, формування естетичного смаку).

Є кілька етапів ознайомлення з народними ремеслами, використовуючи різноманітні форми та методи.

Основні етапи, форми та методи ознайомлення молодших школярів з народними ремеслами.

На першому етапі висвітлюються узагальнені поняття про побутову культуру наших предків. Дітей необхідно підвести до усвідомлення природного розуму, таланту, працьовитості, естетичного смаку і краси наших прадідів і прабабусь, які вміли все робити власноруч, створювали чудові корисні речі; ілюстрацій із зображенням давнього житла, речей ужитку в альбомах, книжках; екскурсія до краєзнавчого музею, у художній салон, магазин сувенірів; емоційно насичені розповіді екскурсовода або педагога про давні речі вжитку, про життя і побут у минулому; мистецтвознавча розповідь про різні види українського народного декоративно-ужиткового мистецтва; про народні ремесла з демонструванням різноманітних виробів.

На другому етапі необхідно сформувавши уявлення про різні види українського народного декоративно-прикладного мистецтва, про його регіональні особливості, що проявляються у кольоровій гамі, способах і прийомах виготовлення та оздоблення. Дидактичні ігри: «Що з чого зроблено?», «Вгадай вид народного ремесла», «Розкажи про виріб, який тобі найбільше сподобався», «Який візерунок найкращий?», «Де знаходив майстер кольори та візерунки?», «Знайди знайомі рослинні елементи у візерунках», «Що нагадують ці ягоди?», «Чиї це пелюсточки і листочки?», «Відшукай геометричні фігури в орнаментах»; бесіди з таких тем (орієнтовно): «І на тім рушничкові...», «Чарівна витинанка», «Зачароване веретено», «При гончарному крузі»; зустрічі з народними умільцями, розповіді майстрів про своє ремесло, спостереження дітей за виготовленням виробів, навчання їх деяким умінням і навичкам рукоділля;

Для третього етапу визначальним є те, що дітям даються знання про окремі види народних промислів, звичаї, традиції, обряди, пов'язані з виготовленням і використанням виробів. Діалог педагога з дітьми про народних умільців: як вони організують своє робоче місце; як зручно розташовують усе необхідне для роботи; економно витрачають матеріали, зосереджено працюють, дбають, щоб робота була гарною, охайною. Саме такі бесіди сприятимуть виробленню елементарних навичок дотримання культури й естетики праці, самостійності, взаємодопомоги; використання фольклору: прислів'їв і приказок про

народні ремесла, працьовитість, ледарство тощо; казок (наприклад, «Дідова дочка і бабина»; народних пісень («Грицю, Грицю...», «Вийшли в поле косарі» та ін.); ігрової ситуації (чи проведення розваг) «Ярмарок»: діти «купають» різні вироби народних промислів, намагаються якомога більше про них розповісти.

Цікавою формою роботи на уроках трудового навчання під час вивчення народних ремесел є метод пошуково-дослідницьких проєктів, суть якого полягає в тому, аби кожен учень, або учні, працюючи в парі, чи в групах, дослідили та відшукали інформацію про народні ремесла, які були розвинені на території того регіону, де, власне, вони і мешкають. Діти розпитують старших членів сім'ї про ті чи інші види ремесел, узагальнюють і створюють спільний проєкт, що розповідатиме про всі ці види ремесел.

Отже, сучасна початкова школа сприяє національному вихованні школярів, формує в них любов до рідного краю, традицій і звичаїв українського народу, духовності, національного характеру. У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї «малої батьківщини», виховується патріотична гордість за минуле і сучасне України, любов до праці, формується духовно розвинена, творча, працелюбна та творча особистість.

Література:

1. Веремійчик І. М., Тименко В. П. Трудове навчання. Підручник для 2-го класу. Київ : Генеза, 2012. 160 с.
2. Види народних ремесел та художніх промислів. URL: <https://cutt.ly/rYhgkm9> (дата звернення: 07.11.2021).
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Гуцан Л. А. Використання народних традицій у формуванні позитивного ставлення молодших школярів до праці як важливої складової формування громадянськості учня. С. 191–196. URL: <https://cutt.ly/aYhgRHM> (дата звернення: 07.11.2021).

УДК 373.2.062-044.332

Анна Якимчук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
м. Луцьк
Наукова керівниця – **Марія Козігора**

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано актуальні питання адаптації дітей шкільного віку до шкільного навчання, їх проблеми та переваги.

Ключові слова: адаптація учнів шкільного віку, психологічні особливості, школярі, психологічна готовність.

The article analyzes the current issues of adaptation of school-age children to school, their problems and benefits.

Key words: adaptation of school-age students, psychological features, schoolchildren, psychological readiness.

Постановка проблеми. Вступ до школи в перші місяці навчання викликає у молодшого школяра зміну всього способу життя та діяльності. Цей період однаково важкий для тих, хто йде і в шість, і в сім років у школу. Спостереження фізіологів, психологів і педагогів показують, що серед першокласників є діти, які в силу індивідуальних психофізіологічних особливостей важко адаптуються до нових для них умов, лише частково справляються (або не справляються зовсім) з режимом роботи і навчальною програмою. При традиційній системі освіти із цих дітей, як правило, формуються відстаючі і другорічники.

Короткий аналіз дослідження. Проблему адаптації першокласників до навчання в школі досліджували Л. Березовська, Л. Божович, Е. Бохорський, Л. Венгер, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонтєв, О. Морозов, В. Мухіна, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Г. Сел'є, А. Фурман, Г. Хомич, Л. Цеханська, Г. Чуткіна та інші.

Мета і завдання. Проаналізувати та узагальнити психологічні особливості адаптації молодших школярів до навчання в школі.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з переходом на 12-річне навчання як ніколи стоїть проблема психологічної готовності дітей молодшого шкільного віку до навчання в школі. Традиційно психологічна допомога дітям сконцентрована навколо їх підготовки до шкільного навчання. Ми вважаємо, що соціально-психологічна допомога учням поряд з готовністю в школі самого школяра повинна включати в себе і готовність батьків, а також адаптацію до шкільного навчання.

Процес шкільної адаптації першокласників учені розглядають у декількох аспектах:

- біологічному (приспособування першокласників до нового режиму навчання й життя);
- психологічному (входження до нової системи вимог, пов'язаних із виконанням навчальної діяльності);
- соціальному (входження дитини до учнівського колективу).

Г. Чуткіна виділяє такі адаптаційні рівні першокласників:

1. Високий – дитина позитивно ставиться до школи, її правил і вимог. Навчальний матеріал засвоює легко. Глибоко й повно опановує програмовий матеріал, розв'язує ускладнені задачі, чемна, уважно вислуховує вказівки, пояснення вчителя. Доручення виконує охоче і сумлінно, без зовнішнього контролю. Виявляє високу зацікавленість до самостійної роботи, готується до всіх уроків. Має у класі позитивний статус;

2. Середній – дитина позитивно ставиться до школи, відвідування уроків не спричиняє негативних переживань. Розуміє навчальний матеріал, коли вчитель пояснює його досить детально й наочно. Засвоює основний зміст програми з усіх навчальних предметів, самостійно розв'язує типові задачі. Зосереджена й уважна під час виконання завдань, доручень, вказівок учителя, разом з тим потребує контролю з боку дорослого. Зосередженою буває лише тоді, коли робить щось цікаве для себе. Майже завжди готується до уроків і виконує домашні завдання. Доручення виконує сумлінно. Дружить з багатьма однокласниками;

3. Низький – дитина негативно або байдуже ставиться до школи. Спостерігаються порушення дисципліни. Самостійна робота з підручником викликає труднощі, під час виконання самостійних завдань не виявляє до них інтересу. Для розуміння нового матеріалу потребує значної допомоги дорослих. До уроків готується нерегулярно, потребує постійного контролю, систематичних нагадувань з боку вчителя і батьків. Доручення виконує під контролем і без особливого бажання [3, с. 151].

Позитивний вплив біологічних, психологічних і соціальних аспектів сприятиме успішній адаптації першокласника до шкільного навчання. Життєрадісний, бадьорий, живий та веселий настрій молодшого школяра – це певна психофізіологічна норма. Першокласники вчать управляти своїми настроями, а іноді навіть маскувати їх, що говорить про успішний розвиток емоційної сфери особистості.

При цьому більш стримано виражаються негативні емоції, спостерігається посилення стриманості та усвідомленості в прояві емоцій, підвищення стійкості емоційних станів та вміння володіти собою [1, с. 57].

Виділяють такі психолого-педагогічні умови адаптації першокласників до навчання у школі, що забезпечать успішне входження дитини в шкільне життя, ефективну її взаємодію в колективі однокласників, подальший особистісний та соціальний розвиток:

1. Використання інтегрованого підходу у навчанні першокласників. Стрижнями означеного підходу є інтегровані теми тижня та проблемні або дослідницькі запитання, вивчення та вирішення яких передбачає формування наскрізних умінь, соціальної та громадянської компетентностей, набуття предметних компетентностей тощо.

2. Створення педагогом розвивального комфортного освітнього середовища. Звертається особлива увага на зміну освітнього середовища – це зміна ставлення до дитини: повага до особистості, доброзичливість, довіра у відносинах, право вибору та відповідальність за нього.

3. Організація співпраці педагогів з батьками першокласників з питань адаптації дітей до навчання у школі. Робота педагогічного колективу з батьками в адаптаційний період повинна бути спрямована на підвищення їх педагогічної освіченості. З цією метою необхідно проводити тематичні батьківські збори, організовувати індивідуальні консультації, тренінги, дискусії, рольові ігри, сімейні вечори, батьківські клуби, вечори творчих родин тощо [2, с. 86].

Висновки. Адаптація першокласника до навчання в школі – одна з актуальних питань сьогодення. Для того, щоб цей процес пройшов успішно, потрібно знати не тільки індивідуальні особливості дітей цього періоду, а й психологічні чинники та умови.

Література:

1. Крюкова Л. В. Вплив емоційної сфери на процеси адаптації першокласника до навчального процесу. *Психологія: реальність і перспективи*: зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Рівне : РДГУ, 2019. Вип. 13. С. 57–63.

2. Лоюк О. В., Кузьменко Н. Ю. Адаптація дітей шестирічного віку до навчання у першому класі в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». *Тенденції сучасної підготовки майбутніх вчителів початкової школи*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтерн.-конф. (м. Умань, 7–8 жовтня 2019 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. С. 86–89.

3. Олексюк Ю. Теоретичні основи адаптації першокласників до навчання в школі. *Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2018. Вип. 29. С. 151–153.

УДК 373.2.011.3(043.2)(477.82)

Ольга Якимюк,
Комунальний заклад
«Дошкільний навчальний заклад»
(ясла-садок) №40
Луцької міської ради
Волинської області,
м. Луцьк

НАВЧАЄМО ДОШКІЛЬНИКІВ ЖИТИ ПО-НОВОМУ

У тезах розкрито актуальність впровадження парціальної програм «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» з метою поліпшення якості освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: освіта, сталий розвиток, діти дошкільного віку.

The thesis reveals the relevance of the implementation of partial programs «Preschoolers – education for sustainable development» for improvement the quality of the educational process in preschool education institutions.

Key words: education, sustainable development, preschool children.

Сучасні інтеграційні процеси, пов'язані із входженням України до європейського простору, орієнтують на зміну якості життя кожного громадянина країни. Питання економічної самостійності, безпеки і сталого розвитку стають ключовими, адже сталість є однією з найважливіших вимог здійснення траєкторії розвитку будь-якої системи, у тому числі й соціальної. Моделлю сталого розвитку має стати спосіб життя, який складає основу довготривалого ощадливого розвитку людства.

Зауважимо, що проблеми екологічного, економічного та соціального характеру, що існують у суспільстві, загострюють необхідність впровадження в освітній процес закладів освіти ідей сталого розвитку. У цьому контексті визначальним є те, що освіта покликана допомогти сформувати у людини нові способи мислення, культуру та особистісну відповідальність.

Варто відзначити, що теоретичні основи проблеми сталого розвитку суспільства у своїх працях досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, а саме: Б. Буркинський, З. Герасимчук, М. Гребенюк, М. Голубець, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Міщенко, В. Прадун, В. Степанов, А. Тихонов, В. Трегобчук, С. Харічков, В. Шевчук та інші.

У нормативних освітніх документах (Закон «Про дошкільну освіту», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Базовий компонент дошкільної освіти» тощо) наголошено, що метою сучасної дошкільної освіти є формування різнобічно розвинутої, життєво компетентної особистості, яка здатна жити та діяти

в повсякчас змінюваному довкіллі у контексті сталого розвитку суспільства [1].

Можливості формування у дітей старшого дошкільного віку навичок життя, орієнтованих на сталий розвиток, обговорювалися у дослідженнях низки вчених (О. Безсонова, Л. Бурбела Н. Гавриш, С. Іванчук, М. Махмутов, М. Мелман, А. Муратов, Н. Миськова, О. Орлова, О. Пометун, О. Саприкіна, І. Сущенко, О. Тавстуха тощо).

У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» визначено, що «одним із ключових напрямів державної освітньої політики має стати розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі, переорієнтація змісту освіти на цілі сталого розвитку» [8].

Освіта для сталого розвитку – інноваційний і вкрай актуальний напрям розвитку освіти в Україні й у всьому світі. Про це йдеться у так званих Глобальних цілях сталого розвитку. Сталий розвиток передбачає розв'язання економічних, соціальних й екологічних проблем. Адже сучасне покоління має залишити достатні запаси соціальних, природних та економічних ресурсів для майбутнього покоління, аби воно могло забезпечити для себе рівень добробуту, не нижчий від нинішнього [5].

Допомогти сформувати нові моделі поведінки, звички, стиль життя, що відповідають потребам сталого розвитку, здатна освіта. Це освіта не ПРО сталий розвиток, а ДЛЯ сталого розвитку. Тож діти мають не лише ЗНАТИ, а й відповідно ДІЯТИ. Наприклад, недостатньо, щоб діти знали, що економія паперу і його вторинне перероблення сприяє збереженню дерев. Вони мають використовувати цей матеріал ощадливо, разом з батьками здавати паперові відходи до пункту прийому макулатури. Поступово зі звички така поведінка трансформується у стиль життя [3].

Очевидно, що розвиток освіти для сталого розвитку потребує нових, відмінних від традиційних, педагогічних моделей, нової педагогічної культури й мислення, нового педагогічного змісту, форм і методів навчання.

З метою вдосконалення якості освітнього процесу та просування ідей сталого розвитку, у закладі дошкільної освіти № 40 м. Луцька апробується парціальна програма «Дошкільнятам – освіту для сталого розвитку», авторами якої є Наталія Гавриш та Олена Пометун. Програма є невід'ємною частиною освітнього процесу, інтегрується з програмою «Дитина» [4]. Вона розроблена на засадах одного з напрямів гуманістичної педагогіки – педагогіки емпатерменту із застосуванням таких сучасних педагогічних методів, як метод інтеракції й критичного мислення.

Програма складається з таких курсів: 1) Діємо разом – для дітей четвертого року життя. 2) Маленькі люди великої планети – для дітей п'ятого року життя. 3) Дошкільнятам про сталий розвиток – для дітей

шостого року життя. Структура кожного з курсів охоплює три основні теми, вивчення кожної теми передбачає опрацювання трьох підтем [3].

Кожну тему вивчаємо упродовж тематичного дня та закріплюємо упродовж двох чи трьох тижнів залежно від віку. Приміром під час опрацювання теми «Спілкування» діти мають навчитися:

- 1) розповідати про важливість налагодження добрих взаємин між людьми й налагоджувати їх різними шляхами;
- 2) застосовувати найпростіші етикетні норми;
- 3) аналізувати власні звички, спрямовані на налагодження взаємин з оточенням.

Усі зусилля в межах кожної теми та підтеми Програми ми спрямовуємо на поліпшення взаємин між дітьми й оточенням, підтримання морального і психологічного клімату в групі, виховання в дітей усвідомленого ставлення до споживання енергії й води, витрат сировини, зміцнення власного здоров'я тощо.

У межах теми виокремлюємо такі елементи, як ідеї, які необхідно донести до дітей, мовні форми, що відображають смисли ідей, а також дії, які автоматизуються у вигляді звичних моделей поведінки. Обов'язковим елементом вивчення кожної теми є вступний і підсумковий аудит – невелике самостійне дослідження дітьми власної поведінки.

Тематичний день організуємо так, аби забезпечити впровадження інтегративного підходу в освіті дошкільників. Упродовж дня ми інтегруємо кілька освітніх ліній, поєднуємо різні види дитячої діяльності для повнішого і глибшого розкриття теми.

Структура тематичного дня охоплює типові організаційні моменти, як от:

- ранкові заходи й інтегроване заняття – перша половина дня;
- відпрацювання опанованих дій – друга половина дня.

Усе, що діти засвоїли під час інтегрованого заняття, вони закріплюють в різних формах творчої взаємодії на прогулянці та під час інших видів активності у другій половині дня.

Аби дошкільники засвоїли доцільні дії і відповідні мовленнєві формули, ми «озвучуємо» з дітьми мультфільми, влаштовуємо театральні ігри, під час яких розігруємо сюжети за допомогою лялькового, настільного театру чи театру іграшок.

Під час опрацювання кожної теми використовуємо розроблені авторами Програми спеціальні тексти й ілюстративні матеріали, подані в методичному посібнику. Ефективним засобом активізації пізнавальної активності дітей є авторські коректурні таблиці, розроблені відповідно до кожної теми. Ці матеріали допомагають дітям уявити собі бажані чи небажані моделі поведінки, сприяють розвитку критичного мислення й творчості, стимулюють розумову й мовленнєву активність.

Без допомоги родини вихованців, зацікавленого й уважного ставлення батьків до проблеми в потрібному руслі, які постають в процесі освіти для сталого розвитку, не обійтися. Ми намагаємося залучати батьків до спільної роботи. Інформацію подаємо так, щоб вона пробудила у батьків занепокоєння, змусила замислитися.

Насамкінець зазначимо, що впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти ідей сталого розвитку лише посилює його ефективність. Головною метою нашої діяльності є – формування в сучасних дітей уявлення про необхідність скеровувати розвиток суспільства в потрібному руслі, прагнення до гармонійного, стабільного і безпечного життя сьогодні і в майбутньому. Утім, щоб успішно реалізувати це завдання, вихователям також вкрай потрібні деякі навички організації активної діяльності дітей, групових досліджень, використання інтерактивних методів, проблемних запитань тощо. Тож поряд з дітьми вчитися жити по-новому мають і педагоги.

Перспективи подальшої роботи вбачаємо в пошуку шляхів методичного забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти щодо формування навичок, орієнтованих на сталий розвиток.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш. Київ : Видавництво, 2021. 26 с.
2. Безсонова О. На захисті майбутнього – з дитинства, або Педагогіка емпauerменту в дошкільному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 3. С. 11–17.
3. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : парціальна програма для системи дошкільної освіти. Київ, 2019. 23 с.
4. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
5. Пометун О. Освіта для стійкого розвитку – інновація XXI століття. *Освітні коментарі*. 2011. № 7–9. С. 7–11.
6. Пометун О. Що таке «емпауермент-педагогіка»? *Надихаємо на дії: Електрон. журн.* 2008. № 1(1). С. 10–12. URL: <https://cutt.ly/kYhjWQV> (дата звернення: 08.11.2021).
7. Прокудіна О. Маленькі таємниці великої економіки : освітній проект для старших дошкільнят та їхніх мам і тат. *Палітра педагога*. 2013. № 4. С. 6–10
8. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://cutt.ly/AYhjPVD> (дата звернення: 09.11.2021).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ/АВТОРОК

Адамчук Оксана – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Андріюк Катерина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Арчибасова Вікторія – студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бащук Назар – студент факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Березюк Богдана – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Білик Ілля – студент факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Біляк Анна – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бляшевська Алла – кандидатка педагогічних наук, доцентка, викладачка-методистка, голова циклової комісії словесних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бляшук Софія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бобикайло Ольга – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бойчук Юлія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Борбич Наталія – кандидатка педагогічних наук, викладачка-методистка, проректорка з навчальної роботи Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Бортнюк Тетяна – кандидатка економічних наук, доцентка, в. о. завідувачки кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Борюшкіна Оксана – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри Державного біотехнологічного університету, м. Харків

Бродовська Ірина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Веснянка Анастасія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Вихованець Анатолій – заслужений працівник культури України, викладач-методист, викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Вірста Світлана – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії словесних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Власюк Іванна – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Войнаровський Андрій – викладач циклової комісії викладачів народних інструментів Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Воробйова Тетяна – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вороніч Анна – магістерка Вищої школи соціальної психології, директорка приватного дитячого закладу для дітей ясельного віку «Miś Uszatek», м. Варшава, Республіка Польща

Гайдай Сергій – кандидат фізико-математичних наук, викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Галан Ольга – магістерка культурології, викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Главінська Катерина – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Гніровська Олена – вихователька-методистка закладу дошкільної освіти № 10 «Волиняночка», м. Луцьк

Голя Галина – викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк; аспірантка Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне

Гончар Ольга – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Гришина Валентина – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Гусак Людмила – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гусаченко Вадим – доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Данченко Ірина – докторка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту Державного біотехнологічного університету, м. Харків

Дашенкова Наталія – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії Харківського національного університету радіоелектроніки, м. Харків

Дейна Тетяна – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Дем'янюк Олександр – доктор історичних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк

Денисенко Наталія – докторка педагогічних наук, Заслужена вчителька України, спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка, деканеса факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Дмитренко Наталія – викладачка-методистка, спеціалістка вищої категорії, викладачка циклової комісії словесних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Дмитрук Світлана – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Єрко Галина – магістерка з документознавства, менеджерка органів державної влади та управління, викладачка-методистка, голова циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Жалко Тетяна – доцентка, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри інформаційної діяльності та туризму Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна», м. Луцьк

Заєць Вікторія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Замелюк Марія – кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри теорії і методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Здрок Вікторія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Кадира Євгеній – студент факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Казмірчук Олег – магістр історії, викладач-методист, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін, в. о. директора, завідувач відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Калапуша Анна – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Клімарчук Анна – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Коваль Соломія – студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ковальчук Анастасія – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ковальчук Анна – студентка відділення музичного мистецтва та фізичної культури Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ковальчук Ірина – кандидатка філософських наук, доцентка, начальниця навчально-методичного відділу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ковальчук Олена – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ковтунець Валерія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Козігора Марія – викладачка кафедри педагогіки та психології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, аспірантка Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Колмогорцева Тетяна – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Коляда Юлія – викладачка циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Констанкевич Володимир – старший викладач, викладач циклової комісії теорії і методики фізичного виховання Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Констанкевич Лариса – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії природничо-математичних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Корінчук Наталія – викладачка-методистка, голова циклової комісії викладачів природничо-математичних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Корнелюк Віктор – викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Коробкіна Тетяна – доцентка, докторка філософських наук, професорка кафедри філософії Харківського національного університету радіоелектроніки, м. Харків

Костюк Валентина – директорка закладу дошкільної освіти № 10 «Волиняночка», м. Луцьк

Кравець Анатолій – викладач-методист, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Кузьмич Людмила – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Кузьміна Ірина – викладачка циклової комісії словесних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Кузьмінська Юлія – викладачка циклової комісії словесних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Кулинич Наталія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Куліш Вікторія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Кульчицька Мирослава – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Купріянова Христина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Курчаба Олександр – старший викладач, викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Кучер Тетяна – викладачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Лис Яна – старша наукова співробітниця Волинського краєзнавчого музею, координаторка ГО «Інсайт» у Луцьку, м. Луцьк

Лісецька Дарина – студентка відділення музичного мистецтва та фізичної культури Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Луцик Тамара – студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Луцюк Юлія – викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ляпченко Христина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Мартинчук Світлана – кандидатка історичних наук, заступниця директора з виховної роботи відокремленого структурного підрозділу «Сарненський педагогічний фаховий коледж Рівненського державного гуманітарного університету», м. Сарни

Марчук Сергій – кандидат педагогічних наук, викладач-методист, завідувач кафедри педагогіки та психології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Махніцький Антон – студент спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського, м. Володимир-Волинський

Мельник Лариса – викладачка циклової комісії викладачів фортепіано Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Михайловська Мирослава – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Моїсєєва Наталія – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту Державного біотехнологічного університету, м. Харків

Мороз Діана – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Москалюк Катерина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ніколаєва Ірина – викладачка циклової комісії словесних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ніколаєва Катерина – студентка відділення музичного мистецтва та фізичної культури Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Олійник Катерина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Омельченко Галина – кандидатка економічних наук, старша викладачка кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту Державного біотехнологічного університету, м. Харків

Осип Марія – викладачка циклової комісії викладачів природничо-математичних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Охаль Тетяна – вчителька англійської мови Підготовчої школи за Гарвардською системою навчання, м. Варшава, Республіка Польща

Панафідіна Анна – вчителька початкових класів КЗ «Луцька ЗОШ I-II ст № 11 – колегіум», м. Луцьк

Пась Дар'я – студентка відділення музичного мистецтва та фізичної культури Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Пилюк Ольга – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Подворнюк Ольга – викладачка циклової комісії «Діловодство та інформаційна діяльність» Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського, м. Володимир-Волинський

Поліщук Анастасія – студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Потолкова Вікторія – студентка відділення музичного мистецтва та фізичної культури Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Присяжна Юлія – студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Проскуріна Маргарита – студентка спеціальності 054 Соціологія Державного біотехнологічного університету, м. Харків

Радкевич Мар'яна – викладачка циклової комісії природничо-математичних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Раковець Оксана – кандидатка біологічних наук, старша викладачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Рижко Олена – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ричко Вікторія – викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Романюк Алла – викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки та психології Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Савчук Ольга – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Сало Оксана – вчителька початкових класів КЗ ЗСО «Луцький ліцей №3», м. Луцьк

Самойліч Аліна – студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Сахнюк Дарина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Северіна Людмила – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії теорії і методики фізичного виховання Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Серединська Богдана – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Сиротюк Нінель – викладачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Скиба Христина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Склезь Ірина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Смалько Людмила – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Скробака Юлія – кандидатка педагогічних наук, викладачка кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Собчук Оксана – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри загальної математики та методики навчання інформатики Волинського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

Степанюк Віта – викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки та психології Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Стецюк Ангеліна – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Тарасюк Людмила – старша викладачка кафедри документознавства та інформаційної діяльності Приватного вищого навчального закладу «Академія рекреаційних технологій і права», м. Луцьк

Трофимюк Вікторія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Тюріна Валентина – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Федорець Майя – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії словесних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Хаймик Галина – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Ханас Ірина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Хомярчук Алла – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Цимбалюк Богдана – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Чемерис Ірина – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Чемерис Олеся – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Червак Анастасія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Четверикова Тетяна – викладачка циклової комісії природничо-математичних дисциплін Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Шубіч Маргарита – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Щебет Катерина – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Юрчук Оксана – викладачка-методистка, викладачка циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Якимчук Анна – студентка факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Якимюк Ольга – вихователька Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 40 Луцької міської ради Волинської області», м. Луцьк

Яковець Юлія – студентка відділення початкової та дошкільної освіти Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Яцик Тетяна – методистка заочної форми навчання Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки та психології Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк

Наукове видання

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Матеріали XI науково-практичної інтернет-конференції
(з нагоди 155-ліття від дня народження Михайла Грушевського)

В авторській редакції

Редагування: Т. Жалко
Верстка: Г. Єрко

М 54 Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 24 листоп. 2021). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж», 2021. 454 с.

У збірнику висвітлено історичні студії Михайла Грушевського. Розкриваються й аналізуються напрями та особливості формування й втілення актуальних методик викладання на всіх рівнях сучасної системи освіти.

Основні положення збірника можуть бути використані у науково-дослідній роботі, викладанні відповідних курсів у закладах дошкільної, загальної середньої та вищої освіти, у практиці виховної роботи.

УДК 37.091.12:005.715

